

האינדיבידואליזם

3

1986

სსსკ

344

გამოცემის მდგომარეობა წელი

3

მ ა რ გ ი

1986

თბილისი

საქ. კვ. ცკ-ის გამომცემლობა

ლიბრატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საქართველოს ალკა ცენტრალური კომიტეტისა და მწერალთა კავშირის ორგანო

შ ი ნ ა ა რ ს ი

დრო, დრო აღნიშნავი..

3. მათვალა გონაშვილი — კომედიან: „როცა ძალი-
ან მომენატრებით ანუ დაკარგული ბარათები“
8. ვაჟა მთარაშვილი — ფიქრები ელემენტარულ გა-
მომთვლელ მანქანასთან
10. გოჩა ავათიძე — ლექსები

პროზა და პოეზია

12. ჯურაბ გოგია — მკათათმე. მოთხრობები
30. ტაგუ მებურეშვილი — ლექსები
33. პაატა ნაცვლიშვილი — ლექსები
35. მანანა ავალიშვილი — ოქსახი. მოთხრობა
57. ჯაალ ებანოძე — ლექსები
61. გულთ კოგიაშვილი — მოთხრობები
71. თამაზ ბაძალა — ლექსები
74. ლევან სანიოძე — გიორგი ათონელი. რომანი.
დასაწყისი.

გაზეფხულის სიმღერები

109. ნაზი ზაღია, ნანა ღავითაშვილი, მანანა შატავიძე,
თამარ ხოქოლაძე, ოლგარა გიგინეიშვილი, ირინე
უშვერია — ლექსები

საქართველოს მწერალთა

X ქრილოგის შესახებდრად

112. მერაბ აბაშიძე, თამაზ ბაძალა, ლილა გაროშვი-
ლი, ლალი ბრეგვაძე, ომარ თურხანაშვილი, ჯაურ
კალანდია, ნინო ჭუთათელაძე, როსტომ ჩხიძე,
ვაჟა ხორნაშული

წერილები

122. სულხან შორაღანია — „ფესვები“
130. კოტე იმედაშვილი — „გახსოვდეს სიცოცხლე“
139. ნოდარ მაყაყაშვილი — წვეთები ჩატეული ზღვის
გომცევა
143. ელგუჯა ხინთიბიძე — ახალი მასალები ქართველ
მეფეთა ისტორიული მიმოწერის შესახებ. დასაწყისი.
153. რუჰან ჩეთითი — რეგულაციამდელი თბილისის
ოსური პერიოდიკა

რეცენზია

157. ბექან ნაშივიშვილი — „პარბად დაპვირდით ერ
თხანეთს, ადამიანთა“

მთავარი რედაქტორი ჯანსუღ ღვინჯილია

სარედაქციო კოლეგია: გივი ალსაფიშვილი

თედო ბაქიშვილი
(მთავარი რედაქტორის
მოადგილე)

გურამ გიგუშვიძე
გივი გიგუშვილი
გიორგი გუგულია
თეიმურაზ დოიაშვილი
მერაბ ელიოზიშვილი
ველია კახიძე
ჯაალ მარგველიძე
შოთა ნიშნაიძე
გურამ შანგიძე
გორის ჟოხიშვილი
ნუგზარ შატაძე

ავთანდილ
ჩხიკვიშვილი
(პასუხისმგებელი მდივანი)

სოსო ცინცაძე
გოგი წარეთელი
ტარიელ ჭანტურია
ბადრი ჭოხონელიძე
ბაქა ჯონაძე

მაყვალა გონაშვილი

პოემიდან: „როცა ქალიან მომენატრებით ანუ დაქარბული ბარათები“

პირველი სიტყვა ეპუთვნის ქარს

მე თქვენთვის ვმღერე, ძველი
ტრუბადური,
ყურს რატომ არ მიგდებთ, რატომ?
სულ მუდამ ფუსფუსებთ, მუდამ
საქმიანობთ
რალაც აუხდენელს ნატრობთ.

მე ამ ფოსტალიონს მოვტაცებ
ბარათებს,
ჰეი, გამოფხიზლდით წამით,
შეშფოთდით, აჩქარდით, ალელდით,
ამღერდით
და მერე თქვენი გზით წადით.

იქნება გამიწყრეთ ამ სიცელქისათვის,
სიმართლეს მიხედვებით გვიან,
თუ კი დაფიქრდებით, კარგია,
რადგანაც
ფიქრები ცრემლებსაც გვგვრიან.

ამ ჩემს საქციელში წვეთია სიბრძნისა,
მე მომწონს ანდაზა ძველი,
რომ სხვა სხვის ტკივილებს უკეთ
გაიგებს და
სხვა სხვის საქმეშია ბრძენი.

როგორც დამკნარ ფოთლებს,
გავფანტავ ბარათებს,
ხალხო, გამოფხიზლდით წამით,

აჩქარდით, შეშფოთდით, დაღონდით,
ალელდით
და მერე თქვენი გზით წადით.

ბარათი პირველი ანუ მონატრება

ჩემო პატრონო, მე წაველ თქვენგან,
მე დავიღალე უცხო ქალაქში,
მომწყურდა ივრის მომყავო წყალი
და მოუთოკავ ქართან თამაში.

აქ სიმშვიდეა, ხანდახან სინსლავს,¹
ხანდახან ზეცა თოვლ-ჰყავს გვიგზავნის,
შენ არ იდარდო, აქ უცხოვდ არ ვარ,
მე თქვენთან, თქვენთან ვიყავ ხიზანი.

ახლა ღამეა, ცა იჭორფლება
და გაშლილია მთვარის ლოგინი,
ზამთარში სოფელს დუმილი ჰქვია,
ზამთარში სოფელს ჰქვია ლოდინი

და სალაცხოზე სოფლის ქალები
ყვებიან ქვეყნის ტყუილს და მართალს:
რომ მიხას ცოლი ყვარობს
ბუღალტერს,
რომ სამი ტყუპი ეყოლა მართას.

1. სინსლავს — (ქიზიყური დიალექტი, წვრილად წვიმს. ცრის).

ართავენ ღამის უშავეს გორგალს,
ქსოვენ ჭორებს და ჭრელ-ჭრულა
წუნდებს.

თაროზე მოჩანს შოთა და ვაჟა,
მოდისთვის აქ არ იძენენ წიგნე:

ბერიკაცები ანთებენ ბუხარს,
და მაჩეჩებენ ხელთ ღვინის ჭიქას,
ქალაქის გვითხარ გოგოვ რამეო,
შე სიტყვის ჯადო, და პოლორჭიკა.

მათ ენატრებათ ჩვენი ტოლები,
ჩემი კისკისი მათ ავსებთ ისე,
მერე საწოლზე ვწევები გულალმა,
ტურების ჩივილს დილამდე ვისმენ.

რატომ მეგონა გავეჭეოდო
ქალაქს, ხმაურს და ნაცნობ სახეებს,
ყველაფერს, რაც მე ასე მომბეზრდა,
რაც მამშვიდებს და თანაც მახელებს.

გავეძეოდო უგულო სიცილს
და სტანდარტულად გაკრეპილ
ბუჩქებს,
მიწას აგურის პომადით სკვერში,
ასფალტის ჯაფშნით ჩაყრულ ქუჩებს.

მაგრამ უშენოდ ჩემი სამეფო
გაუქატურდა, გავცქერი გზაწვრილს,
მომენატრება შენი ბუხუნი,
ღევის ტორი და თვალები აწწლის.

ნუ გამიწყრები ამ სიშორისთვის,
თუნდ ერთი ბუკარიც მომწერე რამე.
ცა ტანზე იყრის ცეცხლის ყვავილებს,
სიმარტოვეში ბაცდება ღამე.

ბარათი მეორე ანუ რჩება- დარიგება შვილს

მიიღე, შვილო, ჩემი კოცნა და
მონატრებული ჩემი სალამი,
შენა ხარ, ბიჭო, ჩვენი იმედი
და ჩვენი რწმენის მყარი სამანი.

უქმად ნუ თელავ ქალაქის ქუჩებს,
ნუ დაყაილობ აღმა და დაღმა,

შენზე ფიქრებში თმაში ჭალარა,
გულზე გამიჩნდა კენწლი და დამტყვევებული
გონიერება

შვილო, დედაშენს შენი ლოდინით
ამოუ და გული და თვალი,
ჩამოდი, ნახე, როგორ დამშვენდა,
როგორ გაივსო მინაგოს ქალი.

ოღონდ გვადირსე შენი ქორწილი
და შვილს, იცოდე, ნენა გაგზრდის.
ჩემი დღეები ბრძოლით გავლიე,
შენი მზისა და შენი მთვარისთვის.

როცა მამული ითხოვდა შევლას,
ჩვენ მტერს გმირულად, მედგრად
ვხვდებოდით
და ვიჩოქებდით მკერდნატყვიარნი
და თვით სიკვდილით

ვუკვდავდებოდით.
და გამარჯვება მოგვქონდა გულით
და ვამკვრივებდით ქვეყნის სამანებს
და გვიგზავნიდნენ სწორფერნი ღიმილს
და მოლოდინის იასამანებს.

და ერთგულ ქალებს, მშვენიერ
ქალებს
ცოლის და დედის მანდილით
ერთავდით,
ვმღეროდით ჰანგებს გამარჯვებისას
და ყველა ტკივილს გულში ვიკლავდით.

რად დაივიწყეთ სიტყვა — მიყვარხარ?
ოჯახის ტვირთი რად გემძიმებათ?
რა ბედი ელის, ვიცი, ამ ბარათს,
წაიკითხავ და გაგეცინება.

ბარათი მესამე ანუ შეურიგებლობა

სალამი ვახტანგს,
როგორ ხარ, ბიჭო,
რასა იქმს ჩვენი თხელი ყურნალი?
მე კალმის წვერი დავლაღე, ძმაო,
და კიდევ შემრჩა წერის უნარი.

გავიგებთ ვითომ ცხოვრების ავ-კარგს?
ანდა სიცოცხლის ალფა-ომეგას?

ხომ არ მიგყვებით გზებს უკვე
გავლილს,
ვით ქარი — ჩვენი ძველი კოლეგა?

ვერ მოვიცილე, ბიჭო ეჭვები,
ისევ გულს მიღრღნის სევდა ფარული.
მე დაებანაკდი თოვლის ტაძარში
მზის ქალაქიდან გამოპარული.

აქ, ხანდოს მთაზე, მზე ცეკვავს გზნებით
და უჩანს თეთრზე თეთრი მუხლები,
უცქერის დობილს ღიმილით თოვლი,
რძისფერ სხეულით და ხელუხლები
თეთრი კერტებით

კისკისებს თოვლი ელამთვალემა,
გულგრილი ნისლი საჭურისივით
მთებს იქეთ ზღაზენით მიიპარება.

ასე იდვიძებს ღრუბლის ზეწარზე
დალალებს იშლის მზე ყოველ დილას,
როგორც სიტყვები — მოგელი, მოდი,
თეთრი სასტუმრო არაგვის პირას
დგას გარინდებით და გასაფრენად
თითქოს მზად არის, როგორც თოლია,
ყველგან მთებია და ხევ-ხუეები.
ყველგან მზეა და ყველგან თოვლია.

უკვე გაჭერდა სითეთრით თვალი,
ერთფეროვნება უკვე მომბეზრდა,
გხედავ, მიდიან ბატები გზაზე
და ძუენა ძაღლი წვება ღობესთან.

ხან ნარდს ვთამაშობთ, ხანაც ესვამთ
ღვინოს,
როგორც ეს ხშირად გვჩვევია კაცებს,
საღამოობით არის ცეკვები,
ყველა რატომღაც ეძახის „ტანცებს“.

სტუმრები ცეკვით მოდლიან სხეულს,
ინაზებიან ჩვენი ქალები,
გული როგორმე უნდა გაართო,
თორემ მოკვდები კაცი მთქნარებით.

შინაბერები ისხამენ ას თვალს,
იბნევენ მკერდზე ჭორის ტატილებს,
რომ მოუსმინო იმათ ნაამბობს,
გახარხარებს და თანაც გატირებს.

და ჩათქვირული ჩვენი ქალები
კვლავ ტურისტების იპყრობენ მხედრად
და დასაცინიან ღიბიანებიც
მეოცნებებს და ლექსების მწერალს.

და საკუთარი ცოლის წყალობით
მათ არ აკლიათ ბაბა და ჩიჩი
და მობრძანდება, ჰო, მობრძანდება,
კვლავ მობრძანდება ბატონი „იჩი“.

როგორც სუფრაზე სიტყვა მამული,
ისე მომრავლდნენ ეს კაცუნები,
ქალებს ზომავენ მკერდის სიმაღლით
და გამშრალ ტუჩებს აცმაცუნებენ.

და ისე გვანან ისინი ერთთრთს,
როგორც წვეთი-წვეთს, ვით ასლი
დედანს,
მათ რომ ვუყუარებ, თითქოს ტაძართან
ღვინის ბოთლებს და ნასუფრალს
გხედავ.

ხან სიხარულის მომბერავს სიო,
ხანაც წამიღებს სევდის მეწყერი,
ეს შვებულებაც მალე გაივლის
და კვლავ ჩვენს ბებერ ქალაქს ვეწვევი.

წერილი მისამი ანუ ერთგულბა

როგორც ყოველთვის, დაგიგვიანე
წერილი, ჩემო ტკბილო დობილო,
ჩემსავით უცხო თვალისთვის მშვიდო,
სოფლის მინათო,¹ ბედს მინდობილო.

ამ ჩვენს პაწია, მყუდრო დაბაში
მოწყენილობა კვლავ დააბიჯებს,
ხანდახან მოაქვთ ინდური ფილმი
და ქალაქისკენ უჭირავთ ბიჭებს
ყური და თვალი,
შენც კარგად იცი,
დიდ ქალაქს თუ რა ანდამატი აქვს.
ის დაბრუნდა და მეც ვაპატიე,
ცოდვები... ღმერთმაც თუ აპატიე.

1. მინათი-ხიზანი.

მე ახლა ვხვდები რად შიატოვა,
რატომ დაკარგა ძველი გზა-შარა
და სიყვარული ასე გულწრფელი
მან სიძულვილით რატომ წაშალა.

მშიშარა იყო, აკრთობდა მუდამ
ლამის მწუხრი და ზეცა მზიანი,
ტანჯვის, ტრფობის და რწმენის
გარეშე,
განა იცოცხლებს ადამიანი?

ასე უმიზნო სევდამ და დარდმა
დაუღრღნა გულის წმინდა ძაფები,
შემოდოდა სულში ტკივილი
ტაშის გრიალით და დაფდაფებით.

მოუთმენლობა დასჩემდა მერე,
ხან საათობით იყო მღუშარი,
და დაიბანგა მერე ვენები,
სულ სხვა სამყაროს გახდა სტუმარი.

და ჩხრიალებდა თეთრი აბები,
გველივით როკდა თრიაქის კვამლი
და უარყოფის მღვრიე მორევთან
ქრებოდა ჩვენი რძისფერი კვალი.

ასე დაკარგეს დღეებმა გემო,
ასე მიუგდო სული სატანას,
და ღრიალებდა ჩემი სიმშვიდე,
სიცოცხლეს უკვე ერქვა გატანა.

მაინც ველოდი და ლოდინს ჩემსას
ეცვა იმედის ფერადი კაბა,
ისხლეტდა გული მზერას დამცინავს
და ივსებოდა იჭვებით დაბა.

მე ვიბრალედი მაინც ყველაფერს,
თითქოს მის ტკივილს ვერა გაუფე,
და თუნდაც ყველას მე გავეციცხე,
ოღონდ არ ეთქვათ მასზე აუგი...

დაბრუნდა. თითქოს ოცნების ქალაქს
გადაუარა ქარმა სამუშის,
და უცებ გაქრა ყველა მირაჟი,
ტკბილი, ნაცნობი და საამური.

მე ვუცქეროდი და თითქოს ჩემს წინ
ჩემი ოცნების იდგა აჩრდილი
და თოვლის ნაცვლად ცვიოდა ციდან
სერაფიმათა ფრთები დაჭრილი.

ჩვენ ვჩურჩულებდით მხოლოდ იმიტომ,
რომ დაგვერღვია ღუმელის ძაფი
და ედებოდა, როგორც მედუზა,
სულს მოგონების ლორწო და ქაფი.

ვუფრთხილდებოდით ერთმანეთს
მაინც,
როგორც სიყვარულს ჩუმს და
ნამალევს,
ჩემი ოცნების ფერმკრთალ აჩრდილთან
ვიცი, წარსულიც დავასამარე.

და ახლა მისი ქცევა თუ ღიმი
თითქოს გულს მაწევს მძიმე ლოდებად,
თავქუდმოგლეჯით გაურბის სიკვდილს
და ნაბიჯ-ნაბიჯ უახლოვდება.

ველარ მომთელავს წამიერ ვნებით,
მეც ძველებურად ველარ ვენებით,
თავდავიწყების ტკბილ-მწარე ბანგით
დაგესლილია მისი ვენები.

ამასა სჯობდა ადრევე მოვეკალ,
ან საგულესთან დაეკრა თოფი,
ეხ, თუკი ღმერთმა გვადირსა შვილი,
იქნება მხდალი და ავადმყოფი.

შენც კარგად იცი, მაინც ვერასდროს
მე ვერ უარყოფ, ვერ მივატოვებ.
თუ მოისურვებს, გამხდის დედოფლად,
თუ მოისურვებს, კვლავ მიბატონებს.

მე უნდა ვზიდო მისი ცრემლები,
ამქვეყნად მხოლოდ მისთვის
ვშობილვარ,
იქნებ დაბრუნდეს განახლებული
ჩემი სიზმრიდან და ბავშვობიდან.

და ისევ ქარის სიმღერა

ჩემს სიცულქეში სიბრძნის წვეთია,
მე მომწონს ერთი ანდაზა ძველი,
სხვა სხვის ბარათებს უკეთ გაიგებს,
სხვა სხვის საქმეში უფროა ბრძენი.

ცხოვრება მაინც თავის გზით მიდის,
მოირაც ისევ ბედის ძაფს ართავს,
თქვენ კი ფუსფუსებთ და ვერც კი
ამჩნევთ
თეთრსა და წითელს, ტყუილს და
მართალს.

და მაშინ კარგავთ ბედნიერებას,
როცა გგონიათ იპოვეთ იგი

და ასე ჩუმად, ავად თუ კარგად,
ჩაივლის ღმერთის წყალობის რიგი.

საკუთარ თავთან ცამდის მართალნი
გადააბრალებთ სხვას ცრემლს და
ცოდვებს
და ემალებით ერთურობის თვალებს,
როგორც განმკიცხავს და
ყოვლისმცოდნეს.

ამ წერილებმა თუ დაგაღონათ,
და თუ დაგწყვიტათ გული ძალიან,
თუ მოგენისლათ მშრალი თვალები,
თქვით, რომ ცრემლები ქარის ბრალია.



ფიქრები ელექტრონულ გამოგონებულ განათებასთან

1.

კაცის შექმნილ ლითონის ტვინო,
შენს მოქმედებას საზღვარი უღევს,
არ შეგიძლია წაიღიღინო
და გადალახო კოდური ზღუდე...
შენ იმასსოვრებ უამრავ კანონს,
ურთულეს გრაფიკს ადვილად ხაზავ
და ნამოქმედარს არასდროს ნანობ,
უზუსტესია ფორმულაც, ფრაზაც...
აზროვნებ ჩუმად, ითვლი და ითვლი:
„ერთი და ერთი,“ „ნული და ნული...“
„მალატობს ვინმე?“ — მოგმართავ
კითხვით,
„ან თუ მეწვევა ხვალ სიყვარული?..“
შენ კი მპასუხობ ჩემს ბიოარიტმებს,
ხვალინდელი დღის განწყობილებას...
მე ძველებურად ტკივილებს ვითმენ,
რადგან ბუნებამ ასე ინება...
შენ ვერა მშველი, რადგან ერთადერთს,
რომ მომატყუო, არ შეგიძლია...
გათვლებს მივყავარ ზოგჯერ
ღმერთადღე,
ცაზე ვარსკვლავნი როცა იძვრიან...
არც შემიბრალებ, თუმცა ჯობია,
მითხრა სიმართლე, რაკი მწყურია,
მითხრა, ცხოვრება მძიმე ომია,
ქართლის წარსული დიდი წყლულია...
და გულით ბევრ კაცს ჯობიხარ მართლა,
ხარ უღალატო, ზუსტი, ალალი...
მეთერთმეტედან დავიწყე ათვლა,
მითხარი: „იყო დავით, თამარი...“

2.

თვლემენ გუგუნა კოსმოდრომები,
ელოდებიან შედეგს გათვლების...
უკანასკნელი თვლემენ ომები
და რაკეტები, როგორც სანთლები
იწვიათ და თან პასუხს ელიან...
მიდის პროგრამა და ფიქრობ შენთვის...
მშვიდობის ზეცა ლურჯი ფერია
და სამომავლო ოცნებებს ერთვის...

3.

შენ გაითვალე ნაგასაკის და ხიროსიმის
უკანასკნელი მშვიდი წუთები...
წყდებოდა ტანჯვით სიცოცხლის სიმი,
რადიოქტიურ სულშეხუთვებით...
ბომბის სიმძლავრე იქნებ გზარავდა,
მაგრამ არ იცი ფიქრი ხმამალა...
ქალაქის წეროს მოიმედე გოგოს
ბალადა,
ვერ დაიტია თეთრმა ქალაქმა...

4.

ყველა სიკეთე და ბოროტება,
აღმაფრენა თუ სულისკვეთება,
ხომ არ იციან იმ რობოტებმა,
რომელიც ჩვენი ხელით კეთდება?..
ამიტომ, სანამ ღილაკს დააჭერ,
რომელზეც ქვეყნის ჰკიდია ბედი,
ასჯერ გაზომე და ერთხელ გაჭერ!
ასჯერ გაზომე და ერთხელ გაჭერ!
21-ე საუკუნის გადასახედი...
მანქანავ, ჩვენი საუკუნის ბრძენო
მრჩეველო,
ის ალგორითმი არასოდეს აღარ
გათვალო,
სადაც წერია: ნაცარტუტად იქცეს
ტყე-ველი
ან დაიხუგოს მთელი სამყარო...

5.

ადამიანის გული განძია,
რომელიც ვნებით იმიტომ ფეთქავს,
რომ ყოფილიყო ქვეყნად ვარძია
ან შოთას დიდი პოემა ეთქვა...
რომ აგვსებოდა ბოღმით და ჟინით,
როცა კალოზე ბავშვებს ლეწავდნენ...
რომ გაბმულიყო ჩონგურზე სიმაღ,
რწმენის გულისთვის როცა ეწამნენ...

6.

ქვეყნად ლამაზი ფიქრით იწყება
შენება ახლის და გიგანტურის,
პონტოს ზღვის პირას ძველი მიწები,
იბერიული, ჩვენი, ქართული,
ისევ გვეძახის თავისკენ მშვიდად,
ისევ გვეძახის ადგილის დედა...
ტყეებში უკვე დამწიფდა შვინდი,
ცეცხლმოკიდებულ მოცხარსაც ვხედავ...
ჩქარა! შენ შენი კვალი დატოვე,
მანქანა, მითხარ, კაცს როგორ შეცვლის,
ჩამოიცილე ეგ სიმარტოვე,
რომ სიყვარულის მოგედოს ცეცხლი...

7.

შენ სიყვარულით შექმენი ბევრი,
რალას არ ჩაწვდი და უკირკიტე,
იაზროვნე და იენამქვერე
და ცხრაკლიტულის გახსენი კლიტე...
და შენს ორეულს ოცნებით ქმნიდი,
რომ გგვანებოდა ენით და აზრით...
(ტყეებში უკვე დამწიფდა შვინდი
და იდრიკება სიმძიმით ვაზი...)
ჩქარა! ახალი გაავლე ხნული,
შენს მხარეზეა ციფრების ჯარი,
ახალ ფორმულებს ჩაბერე სული,
ახალ ქალაქებს დაუდე კვალი...
მანქანა შენი ერთგული ძმაა,
როგორც მარილი ან კიდეც ცეცხლი,
რომლებმაც მოგვეცეს დევური ძალა,
რომლებსაც დღესაც ვერავინ შეცვლის...

8.

თამაშობ ჭადრაკს,
ლექსში ეძებ ჯვარედინ რითმებს,
ამოწმებ მადნის ყოფნა-არყოფნას,
ებრძვი ინფარქტებს თუ სისხლის
თრომბებს,
თუ უჭრედების ავთვისებიანს
ებრძვი დაყოფას...

ბევრი იხსენი სასიკვდილოდ შენ
განწირული,
(ბედნიერებს კი აღარც ახსოვთ
სახელი მსხნელის),
შენც მოიარე პოლუსების სქელი
ყინული

და ჩაიწერე ხმა მათათა მსხვერვის...
და წინ მიიწევ,
გალაქტიკურ მიხვალ ნაბიჯით
და ბევრ იღუმალ ამოცანის
კარიბჭეს ლახავ...
ველარ გიცნობდა თვით ჩარლზ ბეიჯი,
რომ დაენახე ამქვეყნად ახლა...

9.

შენ გენდობიან და შენი სჯერათ,
(თუმც ცხოვრობ სხვისი გულის
კარნახით),
მწყინს, საკუთარი არა გაქვს ჭერი,
არ იცი ფერი ღორთქო ბალახის...
ჯერ მე უნდა ვთქვა, რომ შენც იცოდე
და მოგცე ყველა ინფორმაცია:
ბედაურები როდის კვიცობენ
ან როგორ ჩნდება ბავშვი ცაცია...
მე უნდა გითხრა როდის ჩერდება
გული და როდის კედება ოცნება...
მე უნდა გითხრა, როგორ ბერდება,
ქალი ნარნარი და საოცრება...
ჯერ მე უნდა ვთქვა, რომ მომავლონო,
რომ მომავლონო ნატვრები ძველი,
გიშრისთვალეუბა ციკქნა გოგონა
ან ბერიპაპის ნაკოჟური ხელი...
შენ უშეცდომოდ უნდა გახსოვდეს
ჩემი წარსული, რადგანაც გენდე
და მომავალში რას მისახსოვრებ,
არ ვიცი, ახლა ნახვამდის,

STOP
END...



გოჩა აბუთიძე

მემკვიდრე

დღე დღევანდელი, — რაც არსებობს, უკვე შენია,
შენ ხარ მემკვიდრე ყოველივე კარგის და ავის,
წინამორბედმა რაც გადმოგცა: ცდომა, გენია,
შენ ხარ პატრონი ერთადერთი, — თავი და თავი.

შენ უნდა იდგე, გაუფრთხილდე მოღწეულს დღემდე
და წინაპართა მონაპოვარს უფენდე იებს,
გამოაფინო დამარხული საუნჯე მზეზე, —
სხვაგვარ საქციელს შენ სამშობლო ვერ გაპატიებს.

დაავირგვინო, შენ წინაპრის ოცნება, ფიქრი,
კეთილი საქმე ყოველივე განაგრძო უნდა,
რაც ვერ მოესწრო, დაიფარა ადრევე იქვით,
დაბოლოვო ისე, როგორც სამშობლოს სურდა.

შენგან მოელის ხსნას ყოველი ჩაშლილი საქმე, —
უნდა შეიძლო, რაც ვერ შეძლეს შენამდე სხვებმა,
შენ შემოგცქერის დღეს სამშობლო იმედით სავეს,
შენ უნდა შეძლო ხელუხლები ყამირის ტეხვა.

მ. შავაგარიანს

არ გაქვს უფლება, ბევრი რამის უფლება არ გაქვს,
სხვა რომ იყადრებს, იმნაირად შენ ვერ იყადრებ,
სხვა რომ დაეცეს, სხვა დავიდეს იმისთვის რაა,
ვერ დაეცემი, შენ ვერ დახვალ მაინც იქამდე.

შენ ხარ ქართველი, ქართველი ხარ და პირველ რიგში
ვერ უღალატებ შენ საქუთარ თავსა და სინდისს
შენში ბოგინობს წინაპართა ნათელი ფიქრი,
შენ სულ სხვაგვარი, სულ სხვაგვარი სიმაღლე გიცდის.

შენ ხარ შეკრული შენი გენით და შენი ჯიშით,
ხარ შებოჭილი ათასგვარი ძალით და ფიცით,
რადგანაც ახლა შენში მოსჩქეფს და შენში ყივის
დავითის სისხლი, საბას სისხლი, ილიას სისხლი.

მზე უმწეოა, თოთო ბალახზე
გაღიმებული სხივები დნება,
სიმყუდროვეში, სიწმინდით სავსე, —
სრულდება შენი უსაზღვრო ნება.

წვიმაში ნაბან ჩიტის ფრთხილად,
ფარფატი ნიავს ბავშვით ხედები —
ცისფერ სივრცეში გააქვს წკრიალი, —
იმსხვერვეა შენი კამკამა ხმები.

და ცის ჩამოღვრას, ყველაფრის მდომი
მთელი სხეულით როდესაც ელი,

მე ვხედავ შენში, თანდათანობით,
როგორ იღვიძებს ველური გენი.

მე ვხედავ შენში, ვით ვერ იყუჩებ
მსუბუქი ფრთების უსაზღვრო
წყურვილს,
შენი სიცილი მთების სიჩუმეს,
რალაც საამო ჟრუანტლად უვლის.

მზე უმწეოა. — უფრო ნანატრი,
უფრო სხვაგვარი სიგრილე მეფობს...
როგორ ამალღდით, როგორ ამალღდით
ამ სილამაზით, ამაყო მთებო.

ზამთრისპირი

აჰა, ნაცნობი, დღე შეჩვეული,
ალარც მახსოვდა და შევხვდით ისევ,
დამწვარ ფოთლების ფერფლი და სუნი
უხმოდ ერევა ნაცრისფერ ნისლებს.

ცხოვრება მაინც თავის გზით მიდის,
ამ ზამთრისპირსაც კვლავ მარტო
ვხვდები,
ვით სევდიანი ბელურა ჩიტი
გალურსული გარ და მიმძიმს ფრთები.

გვიანი შემოდგომა

მზით დაღლილ ხეებს, ტყეში, გვიან შემოდგომაზე,
აქვთ შეშვერილი წყნარი ტანი კამკამა ცისთვის,
უღონო ქარი მსუბუქ ფოთლებს დაჰკოწილებს
და ფოთოლცვენის რეჰვიემის ჩურჩული ისმის.

ისე ლურჯია შიშველი ცა — ხეებთან ერთად. —
თითქოს შეცდომით ფოთოლცვენამ ზეცაც გაყრიდა...
მერე უეცრად, სევდიანი მიდამო კრთება
და ივერცხლება მოწყენილი ზამთრის გრაფიკა.



ზურაბ გოგია

მკათათვე

დედუღეთი

ზემო იმერეთის ერთ-ერთი ქედის სამხრეთ ფერდობზეა შეფენილი ჩემი დედუღეთი. თუ ვახუშტი ბატონიშვილს ვერწმუნებით „ადგილი ესე არს ყვავილოვან-ბალახოვან-მწვანილოვანი, ზამთარ რბილი და ზაფხულ გრილი, ხალხი მხნე და შრომისმოყვარე ფრიად, ჰავა საამო და ზომიერი“. ამ ქვეყანაზე არაფერია მუდმივი. შეიძლება დიდი ქართველი ისტორიკოსისა და გეოგრაფის დროს მართლაც ასე იყო, ოღონდ ახლა კი ცოტა შეცვლილია გარემოცა და ჰავაც. ზამთარი ისეთი იცის, ხანდახან კვირიდან კვირამდე ცხვირს არ გამოგაყოფინებს გარეთ, ხოლო ზაფხული ცხელი და „ცეცხლებრ შემწული“, როგორც ბრძანებდა ბატონი იაკობ.

სოფლის ბოლოზე ჩამოდის პატარა მდინარე დუშალა. მკათათვეში ისე დაპატარავდება, ბედურაც კი თავისუფლად გატოპავს მეორე ნაპირზე. გაზაფხულზე იცის მოდიდება, მაგრამ მაინც ისე, ჭიპამდე თუ მიწვდება კაცს.

როგორც უმეტესი ქართული სოფელი, ჩემი დედუღეთიც უზნებადაა დაყოფილი. ყოველ უბანში, ძირითადად, თითო გვარი ცხოვრობს: მაჭარაშვილები, ნოზაძეები, ნემსაძეები, ჭიმაძეები, გაფრინდაშვილები და ტალახაძეები. შიგადაშიგ სხვა გვარის ხალხიცაა ჩასახლებული.

ყველა უბანს თავისი სახელი, უფრო ზუსტად, მეტსახელი აქვს მიკერებული: კოხიები, ჩაფუშნეები, ტოტიკები, კანილეები, კუდიანები, ცომიჭამიები. ინტერესს არ იქნება მოკლებული, თუ ორიოდ სიტყვით ავხსნით ამ ზედმეტი სახელების ისტორიას: უხსოვარ დროს მაჭარაშვილების უბანში დიდი სეტყვა ანუ კოხი მოსულა. სოფელში არსად ერთი კაკალიც კი არ ჩამოვარდნილა, მხოლოდ ესენი დასეტყვილან მაინცდამაინც. მას შემდეგ მაჭარაშვილებისათვის „კოხიები“ შეურქმევიათ. (თუ რას ეძახდნენ წინათ ამ უბანს, ისტორიული წყაროები ამის შესახებ დუმან!).

ნოზაძეებს „ჩაფუშნეებს“ ეძახიან. რატომ? გეტყვით აგერ. რევოლუციამდე ძალიან უჭირდა სოფელს, რომ იტყვიან, კუჭი უხმებოდა შიმშილით. ამ გვარის ერთ-ერთ წინაპარს სადილობის დროს თავის ჭალბისათვის უთქვამს: მაგი რძე რომ გიდგათ ჯამებით და ცარიელას ხვრეპავთ, ბევრი მჭადი ჩაფუშნეთ შიგ და გაძლებითო.

„ტოტიკების“ ისტორია შემდეგნაირადაა: ვინმე გერასიმე ნემსაძეს, ქალეხის მუსუსსა და ფრიად მოყვარულს, მეზობლის პატარძლისთვის გაუბამს არშიცობა. განრისხებულ სოფელს, ქართული ზნეობის დამრღვევისათვის,

ჩამოხრჩობა მიუხვია. კაკლის ხის ტოტზე გამოუნასკვავთ თოკი და ზედ ჩამოუკონწიალებიათ ეს შენი იმერელი დონ-ჟუანი. ტოტს ვერ გაუძლია სიმძიმისათვის, მოტეხილა და გერასიმე სიკვდილს გადაჩენილა. ბერეკაცები ამ ამბავს შეცვლილი ვარიანტივით გადმოცემენ ხოლმე. გერასიმე თავდაყირა დაუყიდათ და თოკი ყელზე კი არ წაუტყერიათ, არამედ... თუმცა ამას რა მნიშვნელობა აქვს, შეერქვა ნემსაძეებს „ტოტიკები“ და მორჩა.

„კანილეკიები“ ქიმაძეების მეტსახელია. ზამთრობით შიმშილის მოსაკლავად ღორის კანს ლეჭავდნენ და ისე გაჭონდათ თავი გაზაფხულამდეო. დაახლოებით ასეთივეა „ცომიჭამიების“ ანუ ტალახაძეების მეტსახელად მონათვლის ბიოგრაფიაც. მჭადის გამოცხობას არ აცლიდნენ, ჯერ კიდევ ცომს ააძრობდნენ კეცზე და გამალებით შესანსლავდნენ ხოლმეო.

გაფრინდაშვილებს კიდევ ერთი კუდიანი დედაბერი ჰყოლიათ გვარში. შუალამისას ეს ბებერი გადაჯდებოდა ცოცხზე, საბუხრედან ამოიპარებოდა და რკვიანაზე დაფრინავდაო მამლის ყივილამდე. ჰოდა, მიტომაც შეერქვათ „კუდიანები“.

ის სოფელი რა სოფელია თუ ერთი ძველი ციხე-სიმაგრის ნანგრევი ან ეკლესია მაინც არ გააჩნია. ამ მხრივ ჩემს დედულეს თავი ქედში აქვს. ცენტრში აღმართულია მეთოთხმეტე საუკუნის, ამჟამად გუმბათმორღვეული და კოლმეურნეობის საწყობადქცეული, წმინდა გიორგის ეკლესია. ზემოთ ჩამოთვლილი უბნები სწორედ ამ ისტორიული ძეგლის გარშემოა განლაგებული. სოფლის ბოლოს, მდინარე დუმალას გადაჰყურებს დროუამისაგან ქონგურებაქცეული და ხავსმოდებული ერთი ციხე-კოშკი. სოფლელები მას „ობლის“ ციხეს ეძახიან. ლეკიანობის დროს შემოსეულ მტერს დედაბუდიანად ამოუწყევტია ამ კოშკის მფლობელთა ოჯახი. გვარის გამაგრძელებ-

ლად ერთი ბავშვი გადაჩენილა მხოლოდ, რომელიც მამამისს ცარეულ ქვევრში ჩაუმაღავს და ზემოდან ნახელი დაუწოლებია. მეორე დღეს უნახავთ ნახანძრალში შიშისა და ტირილისაგან მისავათებული ბიჭი.

ეკლესიის დასავლეთ მხარეს მოწყობილია ნახერხდაყრილი საჭიდაო მოედანი. ზაფხულობით, უქმე დღეებში, აქ ექვსივე უბნის ხალხი იყრის თავს, აბრაგუნდება დოლი, აჰყვითინდება ზურნა და გაუხელდებათ სისხლი მზემოკიდებულ ბიჭებს. მოზერე-ბივით დაიძრებიან ადგილიდან, ძალასა და მოხერხებას მოუსინჯავენ ურთიერთს ფალავნები, ახალ-ახალი ილეთებით თავს აწონებენ საპატარძლოდ შედერებულ ქალიშვილებს.

ასე, რომ ქართული სოფლის ბარბაზე კორბეთს ვერაფერში მოუნახავ ნაკლს. მალაზიის თავზე დამაგრებული ვედროსმაგვარი რადიორეპროდუქტორი დილის ექვს საათზე სახელმწიფო ჰიმნით აღვიძებს მოსახლეობას. თუმცა, გამრჯე გლუხიკაცი მამა-პაპურად მაინც მამლის ყივილზე გადის საკუთარ ნაკვეთში სამუშაოდ. სანამ ბრიგადირები კარდაკარ ჩამოირბენენ ხალხის შესაკრებად, ისინი უკვე კარგა ხნის გავარჯიშებულნი არიან თოხნაში.

კორბეთს აქვს მალაზია, სასადილო, კლუბი, საპარიკმახერო და საერთოდ ყველაფერი, რაც თანამედროვე სოფელს ესაჭიროება. სოფლის საბჭოს გვერდით მდებარეობს მილიციის საგულშაოც, სადაც, აგერ ოც წელზე მეტია, მუშაობს მშრომელთა სიმშვიდის დამცველი და კანონის კაცი, (როგორც აქ ეძახიან!) სპირიდონ ნემსაძე.

წარმოუდგენელია კორბეთი უსპირიდონოდ და სპირიდონი უკორბეთოდ. ისინი ერთმანეთს ავსებენ და ალამაზებენ. მოკლედ, კანონის კაცი სოფლის განუყრელი ატრიბუტია! რაც თავი ახსოვთ, სპირიდონა სულ ერთი და იგივე ფორმით დაიარება, ხალხი ისე შეეჩვიოდა ამ ფორმას, ვერც კი ამჩნევენ თუ

როგორ გადახუნდა ლურჯი კიტელი მხრებსა და ზურგზე. ზოგიერთები იმასაც კი ამბობენ, ლოგინში ცოლთან მილიციის ფორმით წევს ხოლმეო, რაც ჩემი აზრით, სიმაართლეს მოკლებული უნდა იყოს. სოფლის ენაქვიმატმა შალიკო მაჭარაშვილმა (კოხიამ) ერთხელ ასეთი რამ უამბო მეზობლებს: გუშინ, ჩემო ბატონო, საქონელს მოვდენიდი დამპალი მიწიდან. გავუსწორდი მაგათ ვენახის ბოლოს. ვხედავ ფორმაში გამოწყობილი სპირიდონა წამოსკუპებულია კაკალზე და თავის სიგრძე ჭოკს უხნატუნებს ტოტებს. ერთიც გავიხედოთ და ქე არ მოძვრა კიკირტოიანი ქუდი?! ჩამოვიდა ძირს, დაიხურა თავზე და ისევ გააგრძელა ბერტყვაო. არ ვიცი, რამდენად მართალია შალიკოს ნათქვამი, მაგრამ ეს კია, სპირიდონა უფორმოდ კაცს არ უნახავს არსად.

სოფელში ჯერ არავის ახსოვს ქურდობა და ამის მსგავსი მამაძაღლობა. გარეთ გასული კაცი უბრალოდ გამოიხურავს კარებს, რადგან დარწმუნებულია მის სახლს არაფერი საფრთხე არ ემუქრება. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, სოფელს მილიციელი არ სჭირდებოდეს. მე აქ მთავრობამ დამნიშნაო, ასე იტყვის ხოლმე სპირიდონა, ზემოთ უკეთესად იცოან ვარ თუ არა საჭირო და იმიტომაც მიხდიათ ასოც მანეთ ხელფასს. არ არსებობენ მეზობლები, რაც არ უნდა სიამტკბილობით ცხოვრობდნენ, რამეზე არ წაიკნკლავდნენ ერთმანეთში. მათი დაშოშმინება და შერიგება კანონის კაცის პირდაპირი მოვალეობაა. ქორწილში აჭინჭყლდება ვინმე მაყარი და სპირიდონას მეტი ვინ დააწყნარებს. რაიმეზე დამდურებული მამაშვილი ეყრება ერთმანეთს და კანონის კაცზე მეტი ვერავინ მოგვარიგებსო. სიტყვა რომ აღარ გავაგრძელოთ, საქმე თავზე საყრელი თუ არა, საკმაოდ მაინც აქვს სპირიდონ ნემსაძეს.

ამ ათი თუ თორმეტი წლის წინათ რა-

იონმა სოფლის მილიციელი სამთელიანი მოტოციკლეტით დააჯილდოვა მართალია, მოტოციკლეტი კარგა გვარიანად იყო ექსპლოტირებული, მაგრამ სულ არაობას ჯობდა. ეგაა ცოტა აღმართზე უჭირდა ასვლა და ოჩანი ხარივით გაჯიუტდებოდა ხოლმე, თორემ სწორ გზასა და მითუმეტეს, დაღმართზე გიყვარდეს — მხეცივით ეწეოდა მოტორი. თანაც, რაც მთავარია, მოტოციკლეტიან მილიციელს უფრო მეტი წონა და ფასი დაედო ხალხის თვალში. ყოველ დილით ზუსტად ერთ და იმავე დროს ჩაირახრახებდა სოფელში და ყოველ საღამოს ერთ და იმავე დროს შემოურახრახებდა უბნებს. შრომისაგან დამაშვრალ ხალხს კი არ აწუხებს, პირიქით, ამშვიდებს მოტოციკლეტის ხმაური — ჩვენს მშვიდობიან ძილს კანონის კაცი იცავსო. ეგ კი არა და, ისე მიეჩვიენ მოტოციკლეტს, მისი ხმის გაგონებაზე საათებს ასწორებენ ხოლმე ხანდახან. დილით ლოგინში მონებიგრე ბავშვს ასე დაუცაცხანებს დედამისი: ადე, შე არდასაცალეებლო, სპირიდონამ ჩაირახრახა, სკოლაში დაგაგვიანდებაო. ან კიდევ გვიან საღამოს: კაცო, რას აკვარცალეზ მაგ თვალებს, რახანია სპირიდონამ ჩაიარა... დამაძინე ახლა, თუ ღმერთი გწამს!

ერთი დღე ვერ წარმოუდგენია ხალხს სოფელი სპირიდონას გარეშე. ყველას უყვარს და შიში კი არა, რიდი აქვთ მისი. თუ ხანდახან რაიონში გამოიძახეს და სადღაც გააგზავნეს, კურსებზე თუ რა ქვია იმას, სოფელი მაშინვე მოისაკლისებს. თვალში აკლიათ, მოიწყენენ, რაღაც აწუხებთ. უსპირიდონობა აწუხებს სოფელს!

სპირიდონას ერთი მედალიც აქვს მკერდზე დაბნეული. არა, ვინმე საშიში რეციდივისტის ანდა ყაჩაღის დაკავებისათვის კი არ მიუციათ ეს მედალი, არამედ... წყალწაღებულის გადარჩენისათვის! თუ გაინტერესებთ როგორ გადაარჩინა დუშალაში დახრჩობას კა-

ნიღვეების ხუთი წლის ჯამბული, აგერ გეტყვით.

ერთ დღეს... თუმცა, აჭობებს გადავთვალეოთ მაშინდელი რაიონული გაზეთი „კომუნისმისაქენ“, სადაც მესამე გვერდზე მოთხრობილია სპირიონა ნემსაძის გმირობის ამბავი:

რუბრიკა: მე მიცავს ჩემი მილიცია!

სათაური: ყოჩაღ, სპირიონ!

შემოდგომის მზის ოქროსფერი სხივები დაჰფენია კორბეთს, წელი სიო არხევს გაყვითლებულ ფოთლებს.

ფოთოლცვენა.

დიდი თუ პატარა საკოლმეურნეო ბალ-ვენახებს შესევნიან და იმკიან მთელი წლის ნაშრომს. მხიარული სიმღერები და სიცილი ეფინება გარემოს. წინათ აქაურ გლეხკაცს მკადი და ლობიო ენატრებოდა, დღეს კი ყველაფერი თავზე საყრელად აქვს.

ახლა რომ საერთო საქმეზე თავის არიდება ღალატს უდრის, ეს ყველას კარგად ესმის. კარგად ესმის სოფლის მილიციელსაც, სპირიონ ნემსაძეს. მართალია, ბალ-ვენახებში არ მუშაობს, მაგრამ მისი შრომა არაფრით ჩამოუვარდება სხვისას.

სპირიონი დაფიქრებული მიუყვება მდინარე დუმალას ნაპირს და ფხიზლობს, არავინ დააფრთხოს მშრომელი ხალხის მშვიდობიანი შრომა.

ამღვრეული მოაგორებს ტალღებს დუმალა.

სპირიონი მდინარის პირას ჩამოჯდა დაფიქრებული და უნებურად გაახსენდა დიდი ქართველი პოეტ-რომანტიკოსის ნიკოლოზ ბარათაშვილის პოემა „ბედი ქართლისა“ და ნაწყვეტი ამ პოემიდან „მორბის არაგვი არაგვიანი“. აჰ, ამ მდინარის პირას გაიარა სპირიონის ბავშვობამ. ვინ იცის, დედა-მდინარის ჭილეებში რამდენი უთევზავია. ოცი წელია სპირიონი ხალხის სამსახურში დგას. ეს ოცი წელი იცი კი როგორი ოცი წელია მკითხველო?!

— დედაა! — მოესმა უცბად სპირიონ ნემსაძეს და ფეხზე წამოიჭრა. მიიხედ-მოიხედა.

მდინარიდან მოისმოდა სასოწარკვეთილი ხმა.

— მიშველეთ! — ახლა სულ მოლოდინი შემოესმა სპირიონს და დანახა როგორ მოაქანებდა ტალღები პატარა, სიცოცხლით სავსე ბიჭუნას სხეულს.

ერთი წამითაც არ დაბნეულა სოფლის ერთგული გუშაგი.

უცბად გაიძრო ტანზე და ადიდებულ მდინარეში გადაეშვა. მძლავრად მოუსვა მხარული და ვაჟკაცურად შეებრძოლა აბოზოქრებულ სტიქიას. წამოეწია შიშისგან თვალგაფართოებულ პატარას და გაუღიმა: ნუ გეშინია, შვილო! ხელი ჩაავლო და მდინარის აზვირთებულ ტალღებს გამოსტაცა გულშეღონებული ბიჭი. პირველი დახმარებისათვის სხვისთვის როდი მიუმართავს, არამედ თითონ აღმოუჩინა.

ასე იხსნა აშკარა დაღუპვისაგან თავისი ვაჟკაცური გმირობით ხუთი წლის ჯამბული და მერე თავის მშობლებს მიჰგვარა. ცრემლი სდიოდათ ლაწვებზე გადარჩენილი ბავშვის მშობლებს და სპირიონს მადლობას უხდიდნენ.

...დაფიქრებული მიჰყვება სპირიონი მდინარის პირს.

მხიარული სიცილ-ხარხარი ისმის ველ-მინდვრებიდან.

ფოთოლცვენა.

ზინა სიმონიშვილი

(საქ. კორ.)

ამ წერილმა გამოქვეყნების შემდეგ აზრთა დიდი შეხლა-შემოხლა გამოიწვია კორბეთში. ყველამ საკუთარი შეხედულება გამოთქვა:

კოხიების შალიკო: „კი ბატონო, ყველაფერი ცხადად არის დაწერილი, მარა სპირიონამ ტანზე გაიძრო, მომკალით და ვერ დავიჭერებ.“

ცომაშაშვილის ტრიფონა: კაცო, ამ გაგანია სიცხეში რამ გადარია ეს მდინარე, ამისი ვერაფერი გამიგია. თვარა ისე...

ჩაფუშნეების ნიკალა: ყველა, ყველა, მარა თუ ბარათაშვილი ასე უყვარდა მაგ შეჩვენებულს, რას გვიმალავდა, ნეტაი?

კანიღებების იხილორე: მე რა მიკვირს, იცით?! მაგხელა ახმახი ღუშაში, რომ ჩაწოლილიყო, მხარულს რაფერლა მოუსვამდა, შე კაცო! „პაპლასტუნსკით“ გახობდა ალბათ...

კუდიანების სიმონა: რაც აქანაა დაწერილი, შენ ხარ ჩემი ბატონი, სრული სიმართლე უნდა იყოს. ნამეტნავად გვარი და სახელი ემთხვევა სინამდვილეს.

კიდევ დიდხანს კამათობდნენ სპირიდონას გმირობის გარშემო. ზოგი რას ამბობდა, ზოგი რას.

თვითონ სპირიდონა?

დანა რომ დაგერტყათ დანა, წვეთი სისხლი არ გამოუვიდოდა. ეს რა მიქნა იმ ვილაც მამაძაღლმა კორესპონდენტმა, რაფერ მომპრა თავი ხალხშიო. მოახტა თავის მოტოციკლეტს და რაიონისაკენ გაფრინდა. გაზეთის ფრიალით შეგარდა რედაქტორის კაბინეტში — ვინ დაწერა ეს სტატიაო! დააწყნარეს, დაამშვიდეს, რა მოხდა ისეთი, შე კაცო, შეგაქეთ, ხომ არ გვიგინებიაო. თქვენც შეგარცხვინათ ღმერთმა და თქვენი შექებაყო. გინდა თუ არა მანახვით ამის დამწერიო. აღელვებული ხარო, ბატონო, დაიშოშმინეთ ნერვები და განახვებთ, აბა, რას ვიზამთო. ხმას არ გავცემ, ერთი შემახედეთ მაინც ვინაო. დაიფიცეო, უთქვამთ. რაზე დავიფიცო, გაკვირვებია სპირიდონს. რომ არაფერს დაუშავებთო. არა, ბატონო, სინდისს გეფიცებით, არაფერს ვერჩიო.

შემოუყვანიათ ერთი ჩამრგვალებული წარბ-წამწამ-ლოყებ შეღებილი გოგო. კაბა მუხლს ზემოთ ერთ მტკაველზე აეტაცვინაო, იგონებდა მერე სპირიდონა. (როგორც შემდეგში გაირკვა, იმ გოგოს ბიბლიოთეკარული დაუმთავრებია და სპეციალობით ადგილი რომ ვერ მოუწახვას, რაიონულ გაზეთში დაუწყია მუშაობა ლიტმუშაკად).

შვილო, უთქვამს სპირიდონას, შენი დაწერილია ესაო: კი ბიძიაო, ძლივს ამოუჩურობდა შემკრთალ გოგონას. ჩვენს სოფელში თუ ყოფილხარო: კი,

ბიძიაო. ღუშალა თუ გინახავს შენო. არაო! იცი თუ არა, შვილო, იმ წყალში რაც არ უნდა იგაჟკაცოს კაცმა. თავს რომ ვერ დაიხრბოსო? რა ჩემი ბრალია, ბიძია, კოლმეურნეობაში ვიყავი ნარკვევის გასაკეთებლად და იქ მითხრა აგრონომმა. ჩვენი სოფლის მილიციელმა, სპირიდონ ნემსაძემ, გუშინ ბავშვი გადაარჩინა დახრბობას ღუშალაშიო. ჰოდა, მეც ასეთი შემთხვევა ხელიდან აღარ გავუშვიო. მერე მოსულიყავი ჩემთან, შე კი დედამამიშვილო და გეტყოდი ყველაფერს. იმ დღეს წისქვილში ვიყავი, ბატონო, რედაქტორისათვის მიუმართავს, სიმინდი მქონდა ჩამოსაფქვავი. ჰოდა, მეწისქვილის პატარა ბავშვი შესულიყო წყალში, შეშინებოდა და უკან ველარ გამოდიოდა. მუხლებამდე წვდებოდა წყალი, მარა რა ჰქუა მოეკითხება, ბატონო, ხუთი წლის ბაღანას. გადავწვდი და ნაპირზე ამოვიყვანე. მორჩა, ეს იყო და ეს. ფეხის დასველების მეშინია წყალში და ამან, შენ ხარ ჩემი ბატონი, სპორტის ოსტატი არ გამომიყვანა ცურვაში?

იმ დღიდან საკმაო ხანის გასვლის შემდეგ, სპირიდონა რაიონში გამოიძახეს. როცა მედალი „წყალწალღებულის გადაარჩენისათვის“ გაუწოდეს, სასტიკად იუარა თურმე. რას ამბობთ, ბატონო, მამასხარავებთ თუ რაგაა თქვენი საქმეო. როგორ გეკადრებათო, უთქვამთ, ღროზე რომ არ გამოგეყვანათ ის ბავშვი წყლიდან, ხომ შეიძლებოდა ყველაფერი ცუდად დამთავრებულიყო. ასე, რომ თქვენ დამსახურებულად გეკუთვნით ეს მედალიო.

მართლაც და, უფიქრია მერე სპირიდონს; რომ არ ჩამეწლო იმ ბავშვისათვის ხელი, ხომ შეიძლებოდა გული გახეთქოდაო შიშით. რა შეუძლია ჩიორა გულის პატრონსო და ჭილდო მკერდზე დაუბნევია. მას შემდეგ, ფორმის კიტელთან და მოტოციკლეტთან ერთად, მედალიც „წყალწალღებულის გადაარჩენისათვის“ სპირიდონა ნემსაძის განუყრელი ატრიბუტი გახდა.

გაბმულად აწკრიალდა ტელეფონის ზარი.

სპირიდონა ყურმილს დასწვდა.

— ალო, გისმენ!

— ალო... სპირიდონ, გამარჯობა შენი!

— გაგიმარჯოს!

— რაიონული მილიციის განყოფილებიდან გირეკავ, ქადაგიძე ვარ, ქადაგიძე!

— გისმენ, უფროსო, გისმენ!

— დღეს შეგვატყობინეს თბილისიდან, თქვენს სოფელში, რომ ცხოვრობს... ხხხხხხ... რრრრ....

— ალო, ალო... თფუ, მოგიკვდა მोगონი... ალო!

— ხრრრრ... ჩაუვლია ხელი იმ გოგოსთვის და ძალათი... ხხრრ...

— ალოო, არ მესმის, არა!

— ...სახლში, მაშინ შენც ადექი და ერთი შენებურად... ხრრრრ...

— ალო!... უჰ, შენი!

— ტუ, ტუ, ტუ, ტუუუუუ... — გააბა ტელეფონმა, მერე რაღაცამ გაიჩხაქუნა და ხმა გაკმინდა.

სპირიდონს სიმწრის ოფლმა დაასხა. ერთხანს გაშტერებით უყურა აპარატს, „შენი გამკეთებლისო“, გემოიანად შეუტურთხა და ყურმილი მთელი ძალით დაახეთქა.

— წკრრრ... — აწკრიალდა ისევ ტელეფონი

კვლავ ყურმილს ეცა და მთელი ხმის ჩასძახა:

— ალო!... გისმენ!

— რა გაღრიალებს, შე კაცო, ნუ გამიხვრიტე ყურის ბარაბანი, იჰ, — მოისმა ტელეფონისტი ქალის, მისივე სოფლელი სონიას ხმა.

— როგორ თუ რა მაღრიალებს, ქალო, როდისღა უნდა დაადგეს საშველი ამ ტელეფონს, ხალხი არა ხართ! რაიონიდან დამირეკეს სასწრაფო ოპერატიულ საქმეზე და ვერაფერი ვერ გავიგე, რას გავს ეს! დამაწყდა ნერვები კაცს!

— ჰო, კარგი ახლა, ჩემი რა ბრალია. რამდენჯერ გადმოვრთავ შენს ხაზზე,

იმდენჯერ უნდა გამოითითოს ხალხმა მანდა, შეგნით, გაქვს უწესრგობა ქმაო, და სხვას რას ერჩი! — სიცილი მოჰყვა ქალის ხმას.

— სონია, თუ ქალი ხარ, ხუმრობას შეეშვი, ცეცხლი მიკიღია გულზე!... რაო, რაზე მირეკავდნენ!

— რა და ტრიფონია ცომიქამიას ბიჭს გოგო მოუტაცებია თბილისიდან. ჰოდა, იმის მშობლებს მილიციისათვის შეუტყობინებიათ. შეატყობინებდნენ, აბა რა! ერთიც შენ მოგტაცოს ვინმემ შვილი, დედამიწას არ დაანგრევე?! წვალებით ზრდი ქალიშვილს, წამოაჩიტებ, შეჰხარი, ათასგან გაიკითხ-გამოიკითხავ, რომ კარგ ოჯახში ჩავარდეს და ამ დროს გამოგისტება ვიღაც დამთხვეული...

მოთმინების ძაფი გაუწყდა სპირიდონას.

— ქალო, რას გამიბი ახლა ალიაბალია, აღარ მეტყვი სათქმელს!

— მე დაწვრილებით მინდოდა, თვა-რა...

— დაამსხვილე, ბატონო, დაამსხვილე ახლა და მორჩი საქმეს! — ჩაყვირა გულმოსულმა ყურმილში და ცხვირსახოციტ შეცვარული შუბლი მოიწმინდა, — მერე, რა მინდოა ქადაგიძემ!

— ნახოს ტრიფონიას ბიჭი თუ სახლშია და ჩვენს ამოსვლამდე დააკაოსო! — უცბად მოსხიბა ქალმა და „მეხი შენც დაგაყარე და შენს ქადაგიძე საცო“, მიაყოლა თან. რა თქმა უნდა, ეს კანონის კაცს არ გაუგია!

სპირიდონამ ღია ფანჯრიდან გახედა გამოხუნებულ ცას და ზანტად წამოდგა ფეხზე. სარკეს მიუახლოვდა, მკაცრი სახე მიიღო და საკუთარი ორეული კრიტიკულად შეათვალიერა. კმაყოფილი შემობრუნდა და ფანჯრისაკენ გაემართა.

სიმბურვალე შემოეფოფინა მთელს ტანზე.

ზურაბ ზოგია

პაატათიძე

საქ. სსრ კ. შარქისი
სახ. სახ. რესპუბ.
გაბლითიძე

რძესავით აჭრილიყო გავარვარებულ ჰაერო.

„არა ახლა მოუნდა იმ ღვინოსა ჰაერის მოტაცება, მოთენთილი მზერა კიბის ქვეშ მდგარ თავის მოტოკი-ლეტს მიაპყრო, ტალახაძეების აღმართზე აბობლდება ახლა ეს? მეტი არაა ჩემი მტერი. არადა, არ გინდა ამ გაგანა სიტყვში ფეხით ყურყუტი?... ახლოს მაინც იყოს“.

შემობრუნდა და შუა კაბინეტში დადგა მთავარსარდლის პოზაში. მცირე ხანს უხალისოდ მისჩერებოდა ტელეფონის აპარატს, ბოლოს ხელი ჩაიჭინა და ქუდი მოიძრო.

„რომ აგრილდება, მეც მერე ავალ რა“...

ანაზღად, თავის ორეულს ჰკიდა თვალი სარკეში. აგრილებას თუ უყურებენ, ჩაიციან სპირიდონა მეორემ, საუბრე მოზვერს რომ მიუგავს კისერი ი, ტრიფონას ბიჭს, აგრილებას დაელოდება ვითომ?! არა, იქნებ ტელეფონს გადააბრალო ყველაფერი — ვერ გავიგე, ბატონო, და...

ფიცხლად შეტრიალდა, ფანჯარა ჩაქეტა და ზედდაკიდებული მუყაოს ნაჭერი შეაბრუნა. მუყაოზე ასე ეწერა: „წასული ვარ ოპერატიულ საქმეზე!“ სიტყვა ოპერატიული: წითელი საღებავით იყო გამოყვანილი, დანარჩენი ლურჯით.

კარი გამოიხურა და კიბეზე დაეშვა.. ტრიფონ ტალახაძის ეზოში, კაკლის ქვეშ, გრძელი მაგიდები გაეწყობა მიჯრით. სახლის გვერდით, კომპის ტოტზე ნახევარი ძროხა ჩამოეკიდათ. იქვე მოშორებით ზედადგარზე ვეება ქვაბი თუხთუხებდა. დაქიჩმაჩებული დარბო-დნენ აქეთ-იქით მეზობლის ქალები.

„ერიპა... მე კი არა და, ისე ვატყობ, გოგოს მშობლებს დაუგვიანიათ მილიციაში დარეკვა.“

ახლა გაახსენდა, რომ ტრიფონასაც მოტაცებით ჰყავდა მოყვანილი თავისი შავტუხა სიღონია. მაშინ ისიც კი უთხრა სპირიდონამ: ტრიფონია უბედურო,

რა ჰქონდა ამ მუგუზალივით ქალს მოსატაცებელიო.

„რა გინდა რომ ქნას კაცმა, ძალა და რბილში აქვთ გამჭდარი ცომიჭამი-ებს ქალის მოტაცება და“...

რევოლვრის ბუდე უკან გასწია გამოსაჩენად. მკერდზე მედელი შეისწორა და მრისხანე სახით შეალაჯა ჰიშქარში.

— უი, სპირიდონა! — მოესმა ქალის შემკრთალი ხმა. გუნებაში ესიამოვნა, ასე რომ ემცხეთათ მისი დანახვა. დინჯი, აუჩქარებელი ნაბიჯით დაიძრა აივნისაკენ.

კიბეზე ტრიფონა ჩამოეგება. უკან სიღონია მოსდევდა ხუსხუსით. მომუშტული მარჯვენა მოკუმულ ბაგეზე მიეჭირა ქალს.

— გამარჯობა, სპირიდონ! — ყურებადღე გახია პირი ტრიფონამ, — ამობრძანდით აივანზე, თუ გნებავთ...

— სადაა შენი ყაჩაღი ბიჭი! — ხმა დაიბოხა კანონის კაცმა.

— ვაი, შეილო! — ჩაიკვნესა შეშინებულმა ქალმა.

ტრიფონა: „ეტყობა ყველაფერი იცის“...

— ზემო ოთახში არიან?...

სპირიდონა: „უყურებ შენ, არიანო... არის კი არა, არიანო!“ ხელით გასწია ტრიფონა და ზემოთ ააბიჯა. სასტუმროს კარებს უგანა და პირდაპირ საწოლი ოთახისაკენ გაეშურა.

— მანდ არა, ბატონო, აქ არიან! — სასტუმროს კარებზე მიათითა აღიმი-ლებულმა ტრიფონამ.

— ?!...

შემობრუნდა.

— შენი მუხლების ჰირიმე, სპირიდონ, არ დამიფრთხო ბავშვები, ისედაც მთელი ღამე არ უძინიათ საცოდავებს! — ედრებით გადაეღობა წინ სიღონია.

სპირიდონა: „რაო? მთელი ღამე არ უძინიათო? მდაა... აქ კრიმინალს აქვს ადგილი, ნამდვილად!...“

ტრიფონას გახედა, მომაშორე ეს დედაკაციო, ისე! — ქალო, რომელი საფრთხობელა ნახე შენ ეს კაცი, ბავ-

შეგბი რომ შეაშინოს. წადი, შენს საქმეს მიხედვე, ნუ ეჩრები კაცების საქმეში! — თავისებურად მიემლოქვენელა სპირიდონას, თან ცოლსაც შემოწყრა ტრიფონა.

კარის მოპირდაპირედ, სავარძელში იჯდა პატარძალი. აქეთ-იქით მეზობლის გოგოები შემოხვეოდნენ და მხიარული ამბებით ართობდნენ. კუთხეში რადიოლას უჩხიკიწებდა ტრიფონიას დედისერთა ალიკო.

მილიციელის დანახვაზე ყველა წამოდგა.

კანონის კაცმა ქორული მზერა მოავლო ოთახს, მერე ქული მოიხადა და ბრძანება გასცა:

— ამ ორის გარდა, ყველამ დატოვეთ აქაურობა!

გოგოები ფეხაკრეფით გაილაღნენ გარეთ. ტრიფონამ კარი მოხურა და შემობრუნდა.

სპირიდონამ ზურგიდან დეტექტივის ალლოთი იგრძნო — ტრიფონა არ გასულა გარეთ.

— რა ვთქვი მე, ამ ორის გარდამეთქი!

კარი გაიღო და დაიკეტა.

ნეფე-პატარძალი გადაფითრებული იდგნენ. ხან ერთმანეთს შეხედავდნენ და ხანაც მოულოდნელად გაჩენილ მილიციელს.

სპირიდონა მაგიდას მიუახლოვდა, სკამი გამოსწია და დინჯად დაეშვა.

მკაცრად შეხედა მოზერისკისერა ბიჭს, მე შენ გიჩვენებ სეირსო, ისე! მერე შემკრთალ გოგონას გაუღიმა და ხმა დაირბილა:

— მოდი, შვილო, დაჯექი აქ!

ქალიშვილი მორიდებით მივიდა მაგიდასთან.

— საწერკალამი და ქაღალდი მომიტანე შენ, რომ გაშეშებულხარ სარგადაყლაპულივით!

— რად გინდათ ბატონო, საწერკალამი! — გაღიშება სცადა ბიჭმა.

სპირიდონამ თვალები დაუბრიალა, არაა მაგი შენი გამოტვინებული ჭკუის საქმეო!

ალიკომ უხმოდ შეუსრულა ბრძანება.

— დაჯექი აგერ იქ, — სავარძელში ანიშნა სასიძოს, — და სანამ მე არ შეგეგეითხო, კრინტი არ დასძრა, გაიგე?

ბიჭმა თავი დაუქნია.

— აბა, შვილო, — მიუბრუნდა სპირიდონა დამფრთხალ გოგონას. ახლა ნულარაფრისა გეშინია, კანონის მფარველობის ქვეშ იმყოფები. მომიყევი როგორ იყო ყველაფერი. არაფერი გამოგჩეს. იცოდე ყოველ წვრილმანს ახლა დიდი მნიშვნელობა აქვს გამოძიებისათვის.

გამოძიებისათვისო!!!

— რაა, სპირიდონ ბიძია, გამოსაძიებელი! — გულმა ველარ მოუთმინა ტრიფონას ბიჭს, — ერთმანეთი გვიყვარდა და...

— ხმა!... რა გითხარი მე! — თვალები შუბლზე აჰყარა კანონის კაცმა.

ბიჭი გაჩუმდა.

— აბა, — მამაშვილურად გაუღიმა გოგონას, — რა გქვია, შვილო?

— ლალი, ბატონო!

— ჰოო, აბა ლალი, გისმენ!

გოგონამ უმწეოდ მიმოიხედა, საკუთარ თითებს დაუწყო წვალება და ჩურჩულით წარმოთქვა:

— რა ვთქვა, ბიძია!

— როგორ იმას გიქნა, რა ქვია... მოგიტაცა, ვისი დახმარებით, რით მოგიტაცა და საერთოდ, ამიწერე საქმის ვითარება.

— არ მოვუტაცებია, ბიძია, ორი წელია ერთმანეთი გვიყვარს და... ჩემით წამოვყე.

სპირიდონა: „ჰმ, დაუშინებიათ საწყალი ბავშვი, დაუშინებიათ და დაურიგებიათ, ასე და ასე თქვიო“...

— თუ გიყვარდა, შვილო, ვინ გიშლიდა მერე. რატომ მშობლებს არ დაეკითხე... სიმართლეს ნუ დაუმალავ გამოძიებას, ბუზსაც ვერავინ ვერ აგიფრენს. რისი მაქნისი ვარ მე აქ! მაგ შენს გამტაცებელს, ყაჩაღივით რომ ქასრავს თვალებს, მივუჩენთ ადგილს სადაც საჭიროა... დაგაშინეს ზომ?!...

ლალიმ თავი ჩაიღუნა და მხრები აუცახცახნა.

— სპირიდონ ბიძია, დასაშინებელი რა ჭირს, — ისევ ჩაერია დაკითხვაში ალიკო, — ერთ კურსზე ვსწავლობთ, ერთმანეთი გვიყვარს და წამომყვა კიდეც.

სპირიდონამ ახლა ცალი წარბი აზიდა.

— რომ იწმანები მანდ ნაწვიმარ ჭიყელასავით, შე მამაცხონებულო, თუ უყვარდი, მაშინ მილიციაში რაღა მთარბენინებდათ მაგის მშობლებს.

საპატარძლომ თავი ასწია.

— მამას არ უნდოდა, ბატონო, ჯერ რომ გავთხოვილიყავი?

— იცნობს მამაშენი ამ ვაჟბატონს?

ლალემ დაბალი ხმით ჩაილაპარაკა — მამა არა, დედა იცნობსო.

— მდაა!... — კანონის კაცმა თითები აათამაშა მაგიდის ზედაპირზე, — ისე ხომ — ...რა ქვია, ისა... რაიმე იმას ხომ არ ჰქონია ადგილი.

— ?!... — თვალეში შეხედა გოგონამ.

სპირიდონამ მზერა აარიდა და უხერხულად ჩაახველა.

— აი, ისა, კაცო, — დაიბნა კანონის კაცი, მერე კეფა მოიქეჭა და საპატარძლოს მიმართა, — აბა, გენაცვალე, გადი აივანზე ცოტა ხანს.

ლალი გავიდა.

— ბიჭო, რომ აკვარკვალე თვალებს ფსვენასავით, ხომ ყველაფერი რიგზეა.

— ??...

სპირიდონა: „ვაი, შენს პატრონს, რა-ვა გამოღენჩებული მიყურებს!“

— რას მომჩერებხარ შტერივით, მიპასუხე, რომ გეკითხები: ხომ ყველაფერი ადგილზე აქვს... თფუი, ხომ ყველაფერი რიგზე აქვს იმ გოგოს!

— რავი მე! — კიდეც ვერ მიუხვდა ბიჭი.

სპირიდონა: „უიმე დედა, გადვირიე კაცი!“...

— შენ თუ არ იცი, აბა ვინ უნდა იცოდეს, შე მამაძალო, შენა!

— რა გინდათ, სპირიდონ ბიძია!

სპირიდონა: „რა ეშველება ამ ზებე-დურს!“

— ბიჭო, — ხმა დაიდაბლა და კარისაკენ გააპარა ცალი თვალი, — ხელი ხომ არ გიხლია ჯერ იმ გოგოსათვის მეთქი.

— აა! — მიხვდა ბიჭი და გაიღმა, — როგორ გეკადრებათ, სპირიდონ ბიძია!

სპირიდონა: „მეკადრება, თვარა... რა მალვალაიკე ხარ, კი ვიცი მე!“.

— აბა, დაიფიცე.

— დედას გეფიცები, სპირიდონ ბიძია! — გულწრფელად წარმოთქვა ალიკომ და ფეხზე წამოდგა.

სპირიდონა: (თვალეზმოწყურვით) „აბა, სიდონიამ მთალი ღამე არ უძინათო?!“

— დავიჯერო ვითომ?

ბიჭმა მხრები აიჩეჩა, როგორც გენებოთო.

მაგიდას დააცქერდა შუბლშეჭმუხნილი სპირიდონი — გონებაში გაისიგრძეგანა შექმნილი სიტუაცია.

— კარგი აბა, — წარმოთქვა წუთფიქრის შემდეგ და კარებს გასძახა, — შემოდით შიგნით, რომ ატუზულხართ მანდ.

ჯერ სიდონია შემოვიდა შეშინებული ღიმილით. უკან ლალი და ტრიფონა მოჰყვა.

გოგონა ბიჭის გვერდით გაინაბა მწყერვით.

კანონის კაცმა უყურა, უყურა გაბუსტენებულ წყვილს და გაიცინა.

— კი მაგრამ, თვალეზი სად გქონდა. შვილო? — ლალის მიმართა.

— ?!...

— ეს ოქროსავით გოგო ამ ჯოჯოხეთის მაშხალას რაფერ გამოყვები!

ლალის გაღიმა, ტრიფონას ბიჭსაც.

— დედა ენაცვალოს ორივეს! — ჩაილაპარაკა დამშვიდებულმა სადედამთილომ.

— ჰო, ნახავ მერე, როგორ დაგითრევს ხოლმე თმებით შენი რძალო! — ნიშნისმოგებით უთხრა სპირიდონამ.

— რაზე უნდა დამითრიოს რა, არა-

ფერს დავეშავებ და არ ვაწყენებ. რომელი მეც ათი შვილი მყავს, მაგ ერთ ბიჭს შევჩერებდით ორივე ცოლ-ქმარი.

— ხალხი ბევრი გყავს დაპატიებულნი! — ახლა ტრიფონას მიუბრუნდა.

— კარის მეზობლები და ვისაც სახელდახელოდ მივაწვდინე ხმა, ასე ასოც კაცამდე.

— ღვინო?

— ორი თხუთმეტფუთიანი ქვევრი მაქვს მოსახდელი! არ მეყოფა ვითომ?

— დაეჭვებით იკითხა ტრიფონამ.

— მოგიწამლავს აბა ხალხი შაქრიანი ღვინოთი და ეგაა!

ტრიფონა აპილბოდა.

— სპირიდონა ნემსაძე, როდის ერთხელ მოგწამლა შენ ჩემთან დაღუულმა ღვინომ!

კანონის კაცმა ხელი ჩაიქნია და წამოდგა.

— არა, ბიჭო, სუფთა წვენი გისხია, შენმა მზემ!

— სუფთა წვენი არა, მარა... — უკან დაიხია ტრიფონამ.

— კაი, ჰო, გეხუმრე, შე კაცო!... მდაა. ახლა რა ვქნათ!

— როგორ თუ რა ვქნათ? — იკითხა სიდონიამ.

— უნდა დავაპატიმრო თქვენი ბიჭი!

სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა. ყველა სპირიდონას მიაჩერდა, ხუმრობის ალბათ.

— რაზე უნდა დააპატიმრო, კაცო!

— გული შეუქანდა სიდონიას, როცა მიხვდა, რომ კანონის კაცი აღარ ხუმრობდა.

— ასე მაქვს ნაბრძანები! — ხელები გაშალა სპირიდონამ.

ლალი ალიკოს მიეკრა შეშინებული.

— ბატონო, შენი თვალთ ნახე და შენი ყურით მოისმინე, ჩემს ბიჭს ძალა არავისთვის დაუტანებია, — დაიწყო ტრიფონამ, — აბა, მაშ რა ჭირს დასაპატიმრებელი. თუ ხუმრობ და, ვერაა მაინცდამაინც დროული ხუმრობა. ძალით რომ მოეტაცებინა, კი ბატონო,

ჩემი ხელით ჩამოგიყვანდი მილიცოში, მარა...

— მოიცა, ტრიფონა, ნუ გაიკრიფენად, — შეაჩერა სპირიდონამ გაცხარებული მამა, — უნდა დავაპატიმრო. ეს შემთხვევა, ცოტა არ იყოს, ისა... კურობულია (საიდან მომაგონდა ეს სიტყვაო, გაიფიქრა და ისევ გაიმეორა) დიახ, კურობული. რომელ საათზე გყავს ხალხი დაპატიებულნი!

— რვა... რვა საათისთვის!

სპირიდონი ჩაფიქრდა.

გულისფანქვალთ ელოდნენ, რას იტყოდა კანონის კაცი.

— მოდი, ნურც მწვადს დაეწვავთ და ნურც შამფურს. მე ახლა წაიყვან მაგ ბიჭს და ჩემთან ვიყოლებ. რაიონიდან ქადაგიძე უნდა ამოვიდეს და იქ რომ არ დახვდეს შენი ბიჭი, ხვალვე ნიჩაბზე დამსვამს სამსახურებრივი მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების გამო! — ბოლო წინადადებას ხაზი გაუსვა სპირიდონამ, — ავუხსნით ყველაფერს, შენ ხარ ჩემი ბატონი და, მერე ალბათ ერთად ამოვალთ ქორწილში.

სიდონიამ „ვაი შვილოო“ და ხელით ლოყა ჩამოიხოკა.

— აპ!... არ გამაგონოთ ახლა ვაი-ვუი. გითხარით, საღამომდე მეყოლება თქვა მაგ ბიჭი იქ... შეიძლება სულაც არ ამოვიდნენ. ახლა მე ოქმი უნდა დავწერო, ისე არ შეიძლება, თქვენ ხელს მომიწერთ და ამით დამთავრდება საქმე.

ტრიფონას რალაც უნდოდა ეკითხა, სპირიდონას სერიოზულ სახეს რომ შეხედა, გადაიფიქრა.

ოქმი № 7

(სტილი დაცულია)

მე, საჩხერის რაიონის შ/ს განყოფილების სოფ. კორბეთის მილიციის უბნის რწმუნებულმა უფ. ლეიტენანტმა სპირიდონ წყალობას ძე ნემსაძემ, შევადგინე ეს ოქმი 1978 წლის მკათათვის 17-ს მასზედ, რომ ამ დღეს დავკითხე სოფ. კორბეთის მკვიდრი ალიკო (ალექსანდრე) ტრიფონას ძე ტალახაძე, რო-

მელსაც ბრალი ედება ქალის მოტაცებაში, ქ. თბილისიდან. როგორც დაკითხვის შედეგებმა გვიჩვენებს მას ე. ი. ა. ტ. ტალახაძეს და დაზარალებულს ლალი გიორგის ასულ სიღამონიძეს წინასწარ ნაყვარებათ ერთმანეთი. ისინი თურმე ერთად სწავლობდნენ ქ. თბილისში. წინასწარი გამოძიებით დავადგინე, რომ ამ გოგოზე ა. ტ. ტალახაძეს არავითარი ძალდატანება არ მიუყენებია. არც არავითარი ფიზიკური შეურაცყოფა (სიტყვა „ფიზიკურს“ მცირე ფიქრის შემდეგ ხაზი გადაუსვა). დაზარალებულმა ლ. გ. სიღამონიძემ თავისი ჩვენებით დადასტურა ზემოთ ჩემს მიერ თქმული სიტყვები... ეს ოქმი დაიწერა... და ა. შ. და ა. შ.

ოქმზე ხელი მოაწერინა ტრიფონას, სიღონიას, ნეფე-პატარძალს და სულ ბოლოს თითონ მოაწერა: ვადასტურებ, სპირიდონ ნემსაძე.

— წავედით, აბა!

— სპირიდონ, — ერთხელ კიდევ სცადა ტრიფონამ, იქნებ გადავთქმევინო კანონის კაცსო, — დარჩეს, შე კაცო, ბიჭი სახლში და თუ ამოეთრევა...

— !...

— უქაცრავად, თუ ამობრძანდება ის ქადაგიძე, ასე უთხარი შინაურ პატიმრობაში ავიყვანე თქვა!

სპირიდონი ჩაფიქრდა.

— არა, არ გამოდის! ინსტრუქცია არ ითვალისწინებს.

— სპირიდონ, შენი ჭირიმე, რა ვუთხრათ ნეფის სანახავად მოსულ სტუმრებს, მილიციელს ყავს გამოკეტილი „გაბუახტში“ თქვა?... იქნებ შემოველოს სხვანაირად საქმეს! — ცრემლს ძლივს იკავებდა სიღონია.

სპირიდონს გული აუჩუყდა, მაგრამ არ შეიმჩნია.

— ლაპარაკი ახლა!... გითხარით, რვა საათისათვის სახლში გეყოლებათ შვილი-თქვა და მორჩა რაც შეეხება სტუმრებს, თუ იკითხავენ, უთხარით, სადღაცაა წასული პატარა საქმეზე თქვა. მოახერხებთ მაგას თქვენ...

— იქნებ სხვა რაღაც მოგვეფიქრებინა,

ნა, სპირიდონ, ბიძია! — ამოდერდა ტრიფონას ბიჭმა.

კანონის კაცი უკვე გამოვიდა მთმინებიდან.

— ბიძია, რომ მომჩერებიხარ ასაწყვეტი მოზვერვივით და მიბრიალებ თვალებს, მე შენთვის გეუბნები, ასე უკეთესი იქნება თქვა. აქ რომ მოვიდეს მამა მაგისი და დაგინახოს რანაირი დამთხვეულს მოუტაცია მისი ქალიშვილი, შეიძლება გაგიუდეს კაცი. გაგიუდება აბა რა იქნება შენი შემხედვარე, გრეხვოს თავში გაცეცხლებულ გულზე და გაგაკოტრილოს. წადი მერე და უყარე კაკალი... ჩემთან უფრო საიმედოდ იქნები დაცული, ვერავინ, უბატონოდ, ხმას ვერ გაგცემს. მოვრჩე ახლა მე და აღარ დამიწყით ალია-ბალია, თვარა თუ გაგბრაზდი ნამეტანი, მტრისას! — თავისი სიტყვების გასამაგრებლად მარჯვენა ხელის საჩვენებელ თითი ჭერს ატაკა სპირიდონამ.

აღარავის გაუღია კრინტი.

მხოლოდ ჭიშკარში რომ გადიოდნენ, ტრიფონიამ მაინც მიაღვენდა, ნამეტანი ნუ დაიგვიანებთ, ცოტა აღრე წამოდითო.

...შვიდი საათია.

სპირიდონა თავის კაბინეტში ზის და დაფიქრებით აბოლებს „პრიმას“. მაგიდის გვერდით ალიკო გადი-გამოდის, ადგილზე ვერ ისვენებს. წარამარა კედლის საათს აშტერდება ნერვებდაწყვეტილი.

მოიისფრო კვამლში მოჩანს სპირიდონას აღიმძიმებული სახე.

ალიკო ჩერდება, თავს ველარ იკავებს და უკვე მერამდენედ ეკითხება კანონის კაცს.

— არ არის ვითომ დრო?

სპირიდონა ღრმა ნაფაზს არტყამს, აუჩქარებლად აქრობს საფერფლეში ნაშვსს და როგორც იქნა ფეხზე დგება.

— ჩემი მოტოციკლეტით წავიდეთ, ოღონდ თქვენს აღმართში უკნიდან მოაწვები!

გახარებული უქნევს თავს ტრიფონას ბიჭი. მოწოლა რაა, თუ სპირიდონას სურს, თავის მოტოციკლეტიანად შეიდგამს მხრებზე და ისე მიიტანს სახლამდე!

აქ ვამთავრებ ამ ამბავს, რადგან ყველაფერი კეთილად დაბოლოვდა. საპატარძლოს მშობლები მეორე დღეს, ნაქორწილევს ამოიყვანა კორბეთში ქადაგიძემ. — როცა გაიგეს საქმის ასე-ვალ-დასავალი, მეტი რა ჩარა ჰქონდათ, დალოცეს და ბედნიერება უსურვეს ახლად შექმნილ ოჯახს.

ის ოქმი აღარავის გახსენებია.

ახლაც სპირიდონას ცეცხლგამძლე კარადშია ჩაეკეტილი და დაცული სხვადასხვა საბუთებთან ერთად.

კლეოპატრა

პარასკებ დილით სპირიდონა მილიციის რაიონულ განყოფილებაში დაიბარეს თათბირზე. ორ საათზე მეტ ხანს გასტანა ალია-ბალიაობამ („ალია-ბალიაობა“ თათბირობანას სპირიდონისეული სინონიმი!) თორმეტ საათზე ბაზარში გაიარა. ორი მოზრდილი საზამთრო იყიდა, მოტოციკლეტის სავარძელზე დაალაგა და სოფლისკენ გამოუშტია. კორბეთის ავტობუსის გაჩერებასთან ჩალისქუდიანი ქალი შენიშნა.

ვინ უნდა იყოს ნეტაი, გაიფიქრა და გაზს დაუკლო. როგორც კი გაჩერებას გაუსწორდა, ქალმა ცხვირსახოციანი ხელი აუქნია და მისკენ გამოემართა.

— თქვენ... უკაცრავად, კორბეთში ხომ არ მიბრძანდებით? — იკითხა მოსკლისთანავე.

— დიახ, ქალბატონო! — ვერ იცნო ქალი.

— მეც ხომ არ წამიყვანდით?... ნახევარი საათია ცდგავარ და იქით მიმავალმა არც ერთმა მანქანამ არ გამოიარა.

ღრმად დეკოლტრირებული ლურჯი შტაპელის კაბა ეცვა ქალს. ვარდისფერი გადაჰკროდა მზენახამებ ყელსა და გულმკერდზე.

— ავტობუსს რატომ არ გაჰყევით ქალბატონო!

— უჰ, ისეთი ჭყლეტა იყო, სანამ სოფლამდე ახვიდოდი, სული ამოგძვრებოდა ამ სიცხეში! — ლამაზად აიბზუთა ტუჩი ქალმა.

— დაბრძანდით! — მიიპატიჟა სპირიდონამ.

ქალი ტყავის ჩანთის ასაღებად მიბრუნდა.

საბარგულის ცხვირისკენ გადაანაცვლა საზამთროები სპირიდონამ. სულის შებერვით გადაასუფთავა საზურგე და მერე გვერდულა სარკეში შეათვალიერა საკუთარი ფიზიონომია.

ჩალისქუდიანმა მოირბინა, ჩანდა სავარძლის წინ ჩაუშვა და თითონაც მოკალათდა.

— წავედით?

ქალმა ღიმილით დაუქნია თავი. დაიძრნენ.

— აქაური არ უნდა ბრძანდებოდეთ, ქალბატონო.

— დიახ, — სწრაფად უპასუხა თანამგზავრმა და ფერადი ლენტით დამაგრებული ჩალის ქუდი ხელის მსუბუქი აქნევით ზურგზე გადაიგდო, — დასასვენებლად ვარ ჩამოსული კორბეთში.

— ვისთან გაქვთ ბინა დაქირავებული?

— როსტომ ტალახაძესთან.

— ა, ცომიჭამია როსტომასთან!

— რა ბრძანეთ?

სპირიდონამ გაიცინა.

— ასე ეძახიან სოფელში ტალახაძეებს.

— ჰოო... — გაიღიმა ქალმაც, — ბოლიში, თქვენ რა გქვიათ?

— სპირიდონ ნემსაძე! — „თქვენი სახელიო?“ ახლა იქით უნდა ეკითხა.

ქალმა დაასწრო.

— მე, კლეოპატრა მქვია!

„რაიო?“ — ლამის წამოცდა კანონის კაცს, მაგრამ ეუხერხულა და „სასიამოვნოაო“, მარტო ესლა ჩალაპარაკა.

ხილთან ხელმარჯვნივ გადაუხვიეს და

მწვანედ დაბურული ხეობის ძირზე გადინილ გზას დაადგნენ.

ქალს სახე და შიშველი მკერდი მოეშვება ნიავისათვის. ბავშვივით აღტაცებული იყურებოდა აქეთ-იქით.

— რა ზღაპრული სილამაზეა!... წელს პირველად ვისვენებ თქვენს სოფელში. ზღვაზე ვაპირებდი წასვლას და ალისა აღარ მომეშვა..

— ალისა ვინაა?

— ალისა?... ჩემი დაქალია. თითქმის ყოველ წელს აქ ამოდის დასასვენებლად. ჰოდა, აღარ მომეშვა, წამოდი, თუ არ მოგეწონოს, იმ დღესვე დაბრუნდით უკან...

— რამდენი ხანია რაც ჩამობრძანდით.

— აგერ, უკვე ერთი კვირაა.

— გამოდის, რომ მოგწონებიათ აქაურობა! — გადაუღიმილა სპირიდონამ.

— ძალიან! — გულწრფელად უპასუხა კლეოპატრამ, — აი, ის რა ციხეა, ბატონო სპირიდონ!

— აბა, რომელი!

— აგე, აგე პირდაპირ, ხეობის მარცხნავ.

სპირიდონამ ქალის ხელს გააყოლა თვალი.

— მაგას ლეკის ციხეს ეძახიან.

— რატომ?

— წინათ, მოტაცებულ ტყვეებს მანდ მალაედნენ თურმე ლეკები! — აუხსნა სპირიდონამ.

— აჰა, გასაგებია!

აღმართი დაიწყო. სპირიდონამ გაზს მოუმატა.

— უჰ, რა სასიამოვნო სიგრილეა, სიცოცხლეა პირდაპირ! — საზურგეზე მიესვენა ქალი.

სპირიდონა ცდილობდა ქალისაკენ არ გაეხედა, მაგრამ მარჯვნივ მოხვევის დროს მაინც ზომავზე მეტად უწყევდა გადახრა სავარძლისაკენ. თვალეზი მისდაუწებურად გაუბრუნდნენ მოღიავებულ მკერდისაკენ.

უცბად, ნიავმა წამოუქროლა და კაბის კალთაზე აეტაცა სავარძელზე მჯდომს.

თვალეზი აუჭრელა კანონის კაცს მუ-

ხლისთავეებს ზემოთ შიშველი ხორცის სითეთრემ და მოტოციკლტმაცა და დაიწყო.

გზისნაპირ გაყოლებულ ხრეშზე გადასულიყო ბორბლები.

ქალმა სწრაფად გაისწორა კაბა და მორცხვად აპლიმა მამაკაცს.

სპირიდონამ საჭე მოღრიცა და ვითომ აქ არაფერიყო, წინ გაიხედა.

გაივაკეს.

კლეოპატრამ ტყავის ჩანთა გახსნა, აბრეშუმით სრიალა ატმები ამოიღო. ორი ცალი სპირიდონას გაუწოდა.

— მიირთვით!

— გმადლობთ, — გაეცინა სპირიდონას, — ხელეზი დაკავებული მაქვს და...

— უი, სულ ვერ მივხვდი, — მხიარულად წამოიძახა ქალმა, მერე ერთი ატამი გახლიჩა და პირთან მიუტანა.

სპირიდონამ გადმოხედა.

ისეთი აუუუუნებელი თვალეზით ამოსცქეროდა დიაცი, ტანში გაბურძენდა ტოტიკ გერასიმეს ნაწიერს.

პირი გააღო და ატმის ნახლეჩს დასწვდა.

უცხოური სუნამოს სურნელი დაჰკრავდა ქალის ხელსა თუ ატამს. კარგა ხანია ასეთი გემრიელი ხილი არ ეგემნა სპირიდონს.

— კიდევ შორსაა კორბეთამდე, ბატონო სპირიდონ! — უცბად გაუშინაურდა ქალი.

— დაახლოებით ნახევარ საათში ავალო.

ასე მალე?

— ჰო, — დაუდასტურა კაცმა.

გაჩუმდნენ.

ხელმარცხნივ, დაქანებულ ფერდობზე წითელკრამიტიანი სახლები გამოჩნდა.

ბორბლებქვეშ გარბოდა ხაოიანი ასფალტი. ერთმანეთს შერწყმოდა მოტორისა და ხეობიდან ამოსული მთის მდინარის რიტმული ხმაური.

— აქ სადმე დასაღევი წყალი არ გეულებათ, ბატონო სპირიდონ! — დაარღვია ღუმილი ისევ ქალმა და მთელი ტანით შემობრუნდა მამაკაცისაკენ.

— ამ ხეობაზე არსად არაა წყარო, ქალბატონო!... ძველი გზა რომ მიდის, აგერ იმ გორის ზემოთ, ხედავთ? მანდაა გზის პირას იფნის წყარო, — სპირიდონას ყელი გაუშრა, ჩაახველა, — სხვათაშორის ის გზა სწორედ ტალახაძეების უბანში შედის.

ქალმა თვალები მოჭუტა და გორას გახედა.

— სამწუხაროა, — ჩაილაპარაკა რაღაცნაირი დანანებით და ბოლოს თავისთვის დაამატა, — როგორ მწყურროდა!...

ვაი, შენს სპირიდონას!

სიჩქარე გამოცვალა და გულამოფრენით გადმოხედა ქალს.

— მასე თუ გწყურიათ, გაგატარებთ იმ წყაროსთან!

— ძალიან ხომ არ გაგვიგრძელებდა გზა? — მობოდიშებით იკითხა კლეოპატრამ.

— არაა — გაწელა სპირიდონამ, — თითქმის ერთი და იგივეა.

— რა ვიცი. თუ ძალიან არ გეჩქარებთ! — ხმა დაინაზა თანამგზავრმა.

— სად უნდა მეჩქარებოდეს, — დარღმანდულად გაიღიმა სპირიდონამ, — ოღონდ იქით ასფალტი არ აგია, ხრეშმოყრილი შარა-გზაა.

— რა უჭირს, — წარმოთქვა ქალმა, — ახალ ხეობას მაინც დავათვალიერებ. ისევ გაჩუმდნენ.

სპირიდონა დაძაგრული იყურებოდა წინ, მთელი გულისყური გზაზე გადაეტანა. თითქოს მოტოციკლეტსაც გადასდებოდა პატრონის გახელება — ოთხმოცს უჩვენებდა სპიდომეტრი.

ნაწისქვილართან გადაუხვიეს. ბორბლებქვეშ გაირბინა ხის ბოგირმა და მოტოციკლეტი აღმართს შეეჭიდა.

თხუთმეტობდე წუთში წყაროსთან მივიდნენ.

იფნის ძირში ამოჩუხჩუხებდა ანკარა წყარო. მწვანე ხავსი მოსდებოდა კარგა ხნის წინათ ამოშენებულ საგუმბარს. სპილენძის მილიდან ცერის სიმსხოზე გადმოსჩქეფდა ყინულივით ცივი წყალი.

სპირიდონამ იფნის ჩრდილში შეაყურა მოტოციკლეტი.

— აგერ ესეც უკვდავების წყარო, ქალბატონო... ისაა...

— კლეოპატრა! — კისკისით უპასუხა ქალმა, ძირს ჩამოხტა, ჩალის ქუდი სავარძელზე მოისროლა და წყაროსკენ გაიქცა.

„ჰმ, კლება... კლება... რანაირი სახელია, ბეჩა, ენას მოიტეხს კაცი!“

კლეოპატრამ წყაროსთან მიიღრმინა. ხელი შეუშვირა მარგალიტის ნაქადს.

— აჰ... რა ცივია, ბატონო სპირიდონ!

სპირიდონამ მოლზე გაიარ-გამოიარა, მუხლი გამართა. თან მალულად უმზერდა წყაროსთან მდგომს.

ქალმა მარცხენა მომუტა, წყალს შეუშვირა, წაიხარა და ხარბად დაეწაფა, კაბის უბე ძირს დაეშვა და კანონის კაცმა თვალი ველარ მოსწყვიტა ორ თოვლივით ქათქათა მტრედს. ერთი ღრმად ამოისუნთქა და იქვე დაგდგნულ წიფლის მორზე ჩამოჯდა.

ქალმა წყალი შესვა. მერე ცხვარსახოცი დაასველა და ავარვარებულ მკერდზე დაიფინა. ცხელ რკინას რომ ჩააგდებ წყალში, ისეთი შიშინი მისწვდა სპირიდონის ყურთასმენას.

— უჰ, უჰ, ყინულია პირდაპირ... თქვენ რატომ არ მიირთმევთ, ბატონო სპირიდონ?

— მხოლოდ თქვენს შემდეგ, ქალბატონო!

კლეოპატრამ გამოხედა და ეშმაკურად შემოსცინა.

სპირიდონა: „რა ქალია ეს დალოცვილი, თითქოს ახლადმოწველილ რძეში უბანავიაო... პა, პა, პა, არ გააბღვიალებს ლოგინს!“

— სპირიდონ! — ჩაესმა უცბად გვერდიდან და ელდნაკრავივით მიიხედა.

გოჭიწელას ბალახში მიმალული კუტკალია გამოსცემდა უცნაურ ბგერებს.

„თფუ, მოჩვენება მინდა ახლა მე?“

„პრიმა“ ამოიღო და გააბოლა.

ისევ წყალთან მოთამაშე ქალისაკენ გაემკა თვალი.

— სპირიდონ! — ისევ ჩაესმა უცხო ხმა, მაგრამ აღარ მიუხედავს.

— კანონის კაცო! — ახლა ზედ ყურთან უწივლა ხმამ.

სპირიდონა: „რას გადამეკიდე, ნეტაი? რას ვშვრები უკანონოს!“

ხმა: „რას წამოიყვანე მაგი მარწყვით ქალი ამ უსიერში?“

სპირიდონა: სწყუროდა ბატონო და...“

ხმა: „შენც ხომ არ გწყუროდა სპირიდონ? სპირიდონ, სპირიდონ...“

თავი გააქნია და ანაზღად თვალი ჰკიდა წიფლის მორზე დამჯდარ, თვალმდებაკოსებულ მწვანე კალიას, რომელიც პირდაპირ თვალებში შემოსცქეროდა კანონის კაცს.

ფეხზე წამოდგა და კალიას მიეპარა. ფრთებში წაავლო მარჯვენა ხელის ცერი და საჩვენებელი თითი.

— რა დაიჭირე, სპირიდონ! — მოიბრინა კლეოპატრამ.

— კალია!

— იკბინება?! — შიში ჩაუდგა ქალს თვალებში.

— არა, ქალბატონო, ნუ გეშინია!

— დედა, რანაირი თვალები აქვს! — მაჯაზე მოჰკიდა ხელი კლეოპატრამ და ისე აკვირდებოდა თვალებდაქაჩულ მწერს.

ნიავის ბრალი იყო თუ წყაროს სიგრილის, სპირიდონს ოდნავ შეამცინა.

ქალმა ხელი უშვა და წიფლის მორზე ჩამოჯდა.

— დედა, რა სიმშვიდეა, რა გამჟღავნებელი ჰაერი... თავი სამოთხეში გეგონება ადამიანს.

აბა, აბაო, კვერი დაუკრა სპირიდონამ და წყაროსაკენ გააღაჯა.

არც ისე სწყუროდა, მაგრამ მაინც მოსვდა წყალი.

— ბატონო სპირიდონ, ბატონო სპირიდონ, ნახეთ ტყემალი! — შემოესმა უცხად და თავი ასწია.

იფნის უკან გასულიყო კლეოპატრა, ველური ტყემლის ტოტი დაეწია და თითებით ფაქიზად კრეფდა ნახევრად შემწიფებულ ნაყოფს.

სპირიდონამ სახეზე შეისხა წყალი.

სამო სიგრილემ დაუარა მთელ ტანში.

— ერთი, მაგ ჩანთაში ცელოვანის პარკი დევს და თუ არ გეზარებათ მომიტანეთ რა! — გამოსძახა ქალმა.

სპირიდონამ ჩანთა გახსნა, დაჰმუჭნილი პარკი ამოიღო და ქალისაკენ წავიდა.

— რა გინდა?! — იკითხა.

— ცოტა ტყემალს მოვკრეფ და საღამოს საწებელს გავაკეთებ. იცი, როგორ მიყვარს, ვგუდები პირდაპირ.

„გულნაქცევად ხომ არ ხარ, ქალბატონო“, გახუმრება უნდოდა სპირიდონას, მაგრამ იყუჩა.

— მომეხმარეთ რა?! — კეკლუცად შეეხეწა ქალი.

დაიწყეს ტყემლის კრეფა.

ასე კრეფა-კრეფით კაი შორს შევიდნენ ტყეში.

— აი, ის ტოტი მომიწიეთ, სპირიდონ, მე ვერა ვწვდები!

სპირიდონამ ტოტი ჩამოუწია.

კლეოპატრამ პარკი ძირს დაუშვა და ორივე ხელით შეუდგა კრეფას. ფეხის წვერებზე აიწია და ისე ახლოს დადგა მამაკაცთან, რომ მკერდი თონის პურივით მიაკრა სპირიდონის კიტელს.

სპირიდონი: „ტიტუ! რავა ნაღვერდალივით ღუის ეს ღმერთგამწყრალი“...

უცებ ქალმა წაიბორძიკა, „ვაიო“, შეჰკივლა მსუბუქად და ტყემლიანი მუჭები უნებურად სპირიდონას მხრებზე ჩამოაწყო.

ორი ანთებული თვალი შემოსციცინებდა ქვემოდან კანონის კაცს.

ტოტიკების ჯიშის სისხლი თავში აუვარდა სპირიდონას. ხეს თავი ანება და ფრთხილად შემოხვია ხელები აღმურავარდნილ სხეულს.

ქალს ნელიად გაეხსნა მუჭები, ველური ტყემლის ნაყოფი რბილად დაეფინა მწვანე ხავსზე...

...მერე იწვა სპირიდონი გულადმა, ხელები თავგვეშე ამოედო და ხის ფოთლებიდან მოჰიატე ცის ნაგლეჯს უჭერტდა გარინდებულს.

კლეოპატრას ოდნავ გვერდზე გადა-
ეგდო თავი, თვალები მიელულა და
ნეტარი ღიმილი დასთამაშებდა მიზნე-
ლილ სახეზე...

...წინ კლეოპატრა გამობრუნდა სი-
ცილ-ტყრცივით, ხელით მოაქანავებ-
და ტყემლით ნახევრამდე მოყრილ ცე-
ლოფანის პარკს.

წყაროს რომ მიუახლოვდნენ, სპი-
რიდონა უცბად შედგა და...

გაშრა კაცი!

წიფლის მორზე მისი სოფლელი კო-
ხიების ენამოწამლული შალიკო წამოს-
კუპულიყო ბასიკუყუსავით. გვერდით
ტყის სოკოთი სავსე კალათი დაედგა
და ღინჯად აბოლებდა თუთუნს.

სიკვდილი რომ მჭდარიყო ახლა შა-
ლიკოს ადგილზე სიკვდილი, ასე ვერ
გადაუქანებდა გულს კანონის კაცს.

— ?!.. — შეკრთომით შეხედა ქა-
ლმა.

სპირიდონამ კიტელის კალთები და-
ქაჩა უნებურად. კლეოპატრა წყაროს-
კენ წავიდა, პარკს პირი მოხსნა და სპი-
რიდონის მიღს შეუშვია.

სპირიდონა: — „ჩემი მტერი ჩავა-
რდა ახლა ამის ყბაში!“.

მორს მიუახლოვდა და ჩაახველა.

შალიკომ თავი ასწია.

— შენა ხარ... სად იყავი, კაცო, ამ-
დენხანს, რაღა არ ვიფიქრე. მოვდივარ
და ვხედავ, ბიჭოს, მოტოციკლეტი აქა
დგას, ქუდიც აგერაა, კაცი არსად
ჩანს... — უცბად წყაროსთან მისულ
ქალს ჰკიდა თვალი, — ეე... ვინაა მა-
გი ქალი?

სპირიდონამ გაკვირვებით გაიხედა.

— რაიონიდან წამოვიყვანე, ჩვენს
სოფელში ისვენებს და... ავტობუსს გა-
მოესწრო, მთხოვა წამიყვანეო და უა-
რი აღარ... ვედარ ვუთხარი! — გულგ-
რილი ხმით ჩაილაპარაკა და დამტვე-
რილ საბურავს მიარტყა ფეხი, — სო-
კოზე იყავი?

— ჰო, ცოტა მუხლიც გავმართე!

— კარგა ბლომად დაგიკრეფია, ყო-
ჩად შენ!

გარედან გადიკრა უღარდულობის ნი-

ლაბი კანონის კაცმა, თორემ შეგნით
ყველაზე უწვრილესი ნერვიც ძაბული
ძაბული ჰქონდა.

— ჰოო, — გააგრძელა შალიკომ და
ტუჩების წკლაპუნით მოქაჩა სიგარე-
ტი.

სპირიდონა: „ჰა, მიდი ახლა, ამო-
ყაზე თუ რაიმე გაქვს სათქმელი და
მორჩი ბარემ!“...

— რა ქალია, ბიჭო, იფ! — თავი გა-
დააქნია შალიკომ, — ისე, არ უნდა
იყოს მაგი მთლად წმინდა სულის!

სპირიდონამ საბარგულიდან ტილო
ამოიღო და გულდაგულ დაუწყო შე-
ქმარს წმენდა.

— რაში მეკითხება როგორი სული-
საა, ნეტაი! — ჩაილაპარაკა ვითომ სა-
ქმით გართულმა.

— რა ჰქვია, სპირიდონ!

— ვისა... მაგას? ჰო, რავი კელეპტა-
რაო თუ ვერ გავიგე კარგად.

— მართლაც კელეპტარივით ჩამოქ-
ნილი ქალია, ძმაო. ყოჩი ხარ ყოჩი,
სპირიდონ!

— ?!...

— ჰო, რას მიყურებ დედას მონატ-
რებული ბოჩოლასავით, — წელში გა-
სწორდა და ერთი მადიანად გაიზმორა
შალიკო, — არ მითხრა ახლა, ხელი არ
მიხლიაო, თვარა...

კოხები შეიკრა კანონის კაცმა.

— ბიჭო, რას ბოდილობ, ხომ არ
გადირიე შენ... სირცხვილია, არ გაი-
გოს, რას იფიქრებს მაგი ქალი...

— როცა გეხუტრუტებოდა, მაშინ
არაფერს ფიქრობდა? — თვალები მო-
წყურა შალიკომ.

— რას ამბობ, ყაძახო, — შემოწყრა
სპირიდონა და დოინჯი შემოიყარა, —
სირცხვილი და ნამუსი მთლად დაკარ-
გე?.. ქალი ამხელა გზაზე მენდო,
მარტო გამომყვა, სოფელში ამიყვანეო
და შენ...

— მერედა, ამ ოდრო-ჩოდრო გზაზე
რომ არ წამოსულიყავით, ასფალტი
აყარეს წისკვილს ზემოთ, თუ რაფერაა
თქვენი საქმე!

სპირიდონი ცოტა შეფიქრიანდა.



— მწყუ... მწყურიაო და...
 — და შენც დაარწყულე, ხომ? — ჩაიხიხითათა პირზე ხელაფარებულმა კოხიამ.

— შალიკო, დამუწე მაგი პირი და ჩაიგდე ენა მუცელში. რა ბინძური აზრებიც გიტრიალებს თავში, მაგის ჩამდენი არაა სპირიდონ ნემსაძე!

მაგრამ, რას ჭამდა შალიკო!
 — მაშ არა, ხომ... კარგი ბატონო! რა გინდოდათ, რას დაბლოტილობდით აბა ტყეში!

ახლა კი ბრინჯივით დაიბნა სპირიდონი „ჰო, მართლა რა გვინდოდა ტყეში?!“...

— ტყ... ტყ... ტყეშემალი დამაკრფინეო, სა... საწებლისათვის მინდაო!

— ტყეშალიო?! — ისე გაბმულად ახითხითდა შალიკო, რომ სიმწრის ხველა აუტყდა.

„არ გადარჩენა, შენო“, მიაწყევლა სპირიდონამ.

კლეოპატრა მიუახლოვდა მამაკაცებს. მორიდებით მიესალმა შალიკოს.

— არ წავიდეთ, სპირიდონ! — ისე შინაურულად წარმოთქვა „სპირიდონო“ კანონის კაცს გული მოაწვა ყანყრატოში

— დაბრძანდით, ქალბატონო! — ოფიციალური ტონით მიმართა ქალს და შალიკოს მიუბრუნდა, — წამოხვალ?

შალიკო წამოდგა.

— მოტორი ვერ გვწიკავს სამივეს, ცოდვაა....

— კაცო, შენ დაჯექი და თუ ვერ გვწიკავს, ქე გაიგებ! — ბრაზიანად უპასუხა კანონის კაცმა.

კაიო, აბა, შალიკომ, და უკან შემოუსკუბდა სპირიდონს.

ისე ჩავიდნენ სოფელში, არცერთს ხმა არ ამოუღია.

ტალახაძეების უბნის დასაწყისთან გაჩერებინა მოტოციკლეტი კლეოპატრამ.

— დიდი მადლობა, სპირიდონ... ბატონო! კარგად ბრძანდებოდეთ! — დემშვიდობა ქალი და ჩანთას დასწვდა.

— არაფერს. ქალბატონო, სამად-

ლობელი რაა! — ოფიციალური ტონით არ შეუცვლია სპირიდონას და ლი სიჩქარე ჩართო.

შალიკომ სავარძელში გადმოინაცვლა.

— ნამეტანი სიცხეები დაიჭირა, კაცო წელს, ნამეტანი. ამ ბოლო ხანებში მთლად შეიცვალა ყველაფერი. ეს რაკეტებით, თანამგზავრებით, კოსმოსით და გადირია, ბატონო, ბუნება!... აბა, რავე, ნამეტანი რომ ჩაყობს ბუნების საიდუმლოებაში აღამიანი ცხვირს, არაა მაგი კარგი... — გააბა და გააბა კოხიამ, ვითომც ამ რამდენიმე წუთის წინათ არაფერიც არ მომხდარა მათ შორისო.

სპირიდონა: „დამცინი ხომ, შალიკო უბედურო, ვითომ ამინდი გაინტერესებს ახლა შენ?... გინდა ხომ მომჭრა თავი ხალხში. მე შენ გეტყვი და ენა გაგიჩერდება პირში თუ რა... მეტი არაა ჩემი მტერი! კი ვიცი რასაც ფიქრობ გუნებაში, მარა რა გიყო!... ადექი ახლა და, აბა შენ იცი, ხვალე როგორ მონათლავ ამ ამბავს...“

მოტოციკლეტი უცბად ისე შეხტა, რომ ლაპარაკში გართული შალიკო ნახევარ მეტრზე შეისროლა ჰაერში.

— ნელა, კაცო, დამენგრა გვერდები...

სპირიდონა: „ვაი, ისე დაგენგრეს, რომ შენს გასვენებაში მომიხდეს მოსვლა... თფუი, რავე ქალივით ვიწყევლები ეს ოხერი... ჰმ, არა, დაბარებულევით არ გამოტყვრა მაინცდამაინც. თუ კაი ბიჭი ხარ, ამოსდე ახლა ალიკაბი!... ეს რომ ქსენიამ გაიგოს, ტიი-ტუუ!... რა ჩემდა ჭირად წამოვიყვანე კელეპატრა თუ... რა ქალი იყო, ბიჭო!... არა, წამოვიყვანე, წამოვიყვანე, მარა რაღა მალაპარაკებდა, იფნის წყარო ვიცი თქვა. ვითომ ვერ მოითმენდა სოფლამდე?... მწყერივით არ ჭუკჭუკებდა ის დალოცვილი, რავე მითხრა: რა ტყბილი ხარ, სპირიდონო!... შალიკო მაჭარბევილო! შენ დამკარი შენი წიხლი, თუ სადმე რამე გითქვამს და ძირში არ ამოგდლიოზო ეგ შხამიანი ენა!..“

— გააჩერე, კაცო, სადღა მიდიხარ!
— უცბად ჩაესმა შალიკოს ხმა და
მკვეთრად დაამუხრუჭა.

— ჰა... ფიქრებმა გამიტაცეს ეს ოხ-
ერი და ვერც კი შევნიშნე შენი სახლი!
— გაიღიმა სპირიდონამ.

შალიკომ კალათი გადმოიღო და შინ
შეიპატიჟა კანონის კაცი.

— არა, არა, გმადლობ, შალიკო, და-
ლილი ვარ და... „ჰმ, რამ დამღალა!“
სახლში უნდა მივიდე, დავისვენო.

— ორი ჭიქა დაგველია, შე კაცო!
აგერ სოკოსაც შევბრაწავ.

სპირიდონა: „კი, გინდა დამატრო
და მერე გამოწვლილვით დამაყაჭინო
ყველაფერი, არა? გიცნობ, რა შვილიც
ბრძანდები!“

— სხვა დროს იყოს, ჩემო შალიკო!
— წარმოთქვა და ადგილიდან დაიძ-
რა.

ცოტა რომ გაიარა, ისევ შეჩერდა.
— შალიკო!

კოხია ჭიშკართან მისულიყო უკვე.

— არ მიქარო და, წელან რომ რა-
ღაც-რაღაცეებს მიედ-მოედებოდი, არ-
სად წამოგცდეს, თვარა მეტი კი არ
უნდა ხალხს...

— რას შელაპარაკები, სპირიდონ!
გულწრფელად გაიოცა შალიკომ.

„იქნებ მართლა არაფერი დაუნახავს
ამ კაცს“ — შეეჭვდა სპირიდონა.

— აი, ისაო... წყაროსთან რომ ქირ-
ქილაობდი რაღაცას, იმ ქალზე...

— ხუმრობა არ იცი, შე კაცო! —
ჩაიქსუტუნა შალიკომ.

— ?!... რა ვიცი, აბა! შენსას რამეს
გაიგებს კაცი?

.....მთელი თვე მოსვენება დაკარგა
სპირიდონამ. ვინმეს რომ გაეცინა მის
გვერდით, იმ წუთში პირში ეცემოდა,
რას იკრიჭებოდა.

მერე და მერე დამშვიდდა, სულაც
გადაივიწყა ეს ამბავი. ან ენაწაგდე-
ბულ შალიკოს მართლა არაფერი და-
უნახია, ანდა ნამუსი შემინახაო.

ოღონდ ესაა, რომ პირველ ხანებ-
ში ხშირად, დამღამობით უცნაური
სურათი ესიზმრებოდა მძინარს: ვითომ
იფნის წყაროსთან ხავსმოფენილ მინ-
დორზე იწვა გულამა. თავითი შიშ-
ველი კლეოპატრა უჭდა და ღიმილით
უწვდიდა ტოტიკი გერასიმეს ნაშიერს
ველურ ტყემლის ნაყოფს...



რა კარგი გიდგათ სთველი

რა დიდებულად გალობს
ეს უსახელო ჩიტი,
ის უსახელო ჩიტი,
ის უსახელო... ის, ის...
თითქოს ვმალდები მტკავლით,
მტკავლით კი არა, ცილით,
რომ ვეწაფები წყაროს
მუსიკის ოახისის.

ჩიტუნიებო, მოდით,
ლაღად იმღერეთ მანამ,
ბუღბუღი არ ჩანს
და რეტს
ცა-მყარს არ ასხამს სტვენით,
ზეცა კი არა...
სულის ტკბობაა უსამანო,
ოჰ, რა მოსაგვალს იწევთ,
რა კარგი გიდგათ სთველი?!

აღესრულა თუ არა
შენც ვაცივდი, ფუძეო,
გველანდება ორივეს
ის — ცრემლივით უმწეო.
აღსავსე სინანულით
და ღამეულ კაეშნით

დავაბიჯებ წარსულის
ხსოვნის სიანკარეში.
მყავდა ერთი მომფერე
და მომიკვდა ის ერთიცი,
თვით უფლის მოფერებაც
არ იქნება ისეთი.

ორმხრივი უილალოა

არ დამშრალა,
ეს კურცხლები
ისევ ცერის სიმსხონია.
ეს რა ცოტა მიცოცხლია
და რა ბევრი მიცხოვრია.
ეს რა ცოტა მიმღერია
და რა ბევრი მიტირია,
ცხადს ვინ ჩივის
თვით სიზმარშიც

არ მიგრძენია იდილია.
ვერ ვივარგე,
ვერ ვახარე
ვერც მტერი და
ვერც მოყვასი,
არც მე მწყალობს
და არც ღუშმანს
ბედი ჭაერის ამოყრაში.

ნადირობა

მზე მოფრენია სარკმელს ჩიტივით
და შუქის ფრთებით ეალერსება
დასრულდა გლოვა,
ალარ მივტირი
რაც წარიტაცეს დროის მეწყრებმა.

გამოდარებულ ცის ტატნობს ვუმზერ,
ბრწყინვა გაუდის ლალს და
საფირონს...
კვირტის ფაჩუნზე და ჩამი-ჩუმზე
და ჩვილ და თოთო ფერზე ენადირობ.

მარტოობა, თქვი ოლე,
როგორ გაიიოლე.

დრო იგი ნუთუ ასე შორს არი

ხევით ამოდულს ნისლი ქაფქაფა
რთველია.
ფერი მოძალდა ქარვის...
და აჯამეთის ლომისფერ ფაფარს
არხევს სექტემბრის გულადი ქარი.

იმ შემოდგომას ეს შემოდგომა
როგორც წვეთს-წვეთი მიაგავს ისე,
თუმც ვერ უბედავს გვერდით
დადგომას
ეს სიხალისე იმ სიხალისეს.

ღერძის ჭრიალი — სიმღერა ურმის,
რთვლის სიმღერაა ღერძის ჭრიალი...
დაემშვიდობენ ქვევრები ღუმელს
თეთრმაჭრიანი, შავმაჭრიანი.

დრო იგი ნუთუ ასე შორს არი,
მანც რამ მოკლა, რომ არ
ცოცხლდება?!
უკვე ღამდება და სუროსავით
ტანზე წარსული ამოცოცდება.

ერთი რამ ნაღდად გავიგე

არც არასოდეს არ ვგოდებ,
ან რას გახდები გოდებით,
თანდათან ხორციტ მიწას და
სულთ ცას ვუახლოვდები.

ძალიან ხშირად ერთი ვარ,
ძალიან ხშირად ვორდები...
ღმერთის ნათლისკენ მივიწევ,
სატანის წკვარამს ვშორდები.

მივიწევ კია ღმერთისკენ,
ვშორდები კია სატანას?!
რად აღრე არ მაცოდინე
ყოფნა სად ჯობდა, სად — არა.

გვირილას

ყველა უცქერის შენს სილამაზეს,
არავინ უსმენს შენს უხმო ჭეითინს...
რაკი არ აფრქვევ ცრემლთა აღმასებს,
ტირილს ტირილად არავინ გითვლის.

ყოფნა დასწონა არყოფნის პინამ
და ხუჭავ მზისფერ წამწამებს ნელა...
და ლარნაკიდან ლურჯად ბიბინა
მინდორს გაჰყურებ უკანასკნელად.

დღესვე

ისე უცებ ათრთოლდა და გაყუჩდა
ფოთლები,
თითქოს სიო მსხლის წვერზე
დაფრინდა და გაჩერდა...

წავალ,
მწყურია დამდურებულ ლარქემთან
შერიგება,
შენს მოსვლას აღარ დაველოდები.
ეფერება ფერი ფერს,

ტოტი ტოტს და სხივი სხივს,
გზა-გზას,
სიკვდილს სიცოცხლე
და სიცოცხლეს სიკვდილი...
დღესვე გავემგზავრები და ვიქნები იქ
ღილით —
და ბედს ჩემი ცხოვრება გასდინდება
სისხლივით.

ნუ მომიკლავ! (გწვდება ხმები
ვედრების და ქვითინის)...
შენს წინაშე გავერთხმები
ნაპირს მომსკდარ ზვირთივით.

ოღონდ ახლა ამისრულე
ეს თხოვნა და ვედრება
და არასდროს ჩემი სული
აღარ აგიმხედრდება.

გზა

მე უფროსი ვარ, იგია მრწემი
გასდევს უდაბნოს, ბალებს, ტერასებს...
ბედისწერაა ჩემი გზა ჩემი
და მივაბიჯებ ბედისწერაზე.

დახრამულია აქა-იქ ცრემლის
ნიაღვარული ჩქარი დინებით...

დაფენილია ამ გზაზე ჩემი
მადლის მზვარე და ცოდვის ჩრდილები.

ის გზა კი არა, გზად გაწეილი
სასაფლაოა ჩემთა ვნებათა
ანუ ლექსებით სავსე წერილი,
რომელიც პოეტს თქვენი ემართა...



უცხო ქალაქში

არც არავინ არ გიკრძალავთ, არც არავინ გიშლით —
მოდით, გამომეცნაურეთ, მე გულს გადაგიშლით.

შორს ხართ, ვილაც საგანს გიხსნით, ან სიყვარულს გიხსნით...
მოდით, დამელაპარაკეთ, მე გულს გადაგიხსნით.

ვილაც გიშლით ახალ ლოგინს, ან პასიანსს გიშლით.
თუ მოიცლით, ჩემთან მოდით, მე გულს გადაგიშლით.

ვილაც გიხსნით კოკა-კოლას, ანდა საკინძს გიხსნით...
თუ სალამოს ჩემთან მოხვალთ, მე გულს გადაგიხსნით.

და თუ ვინმე ეჭვიანობს, და თუ ვინმე გიშლით,
მაინც მოდით, ხმა გამეცით, მე გულს გადაგიშლით!

სტრატეგორიის სასტუმროში სამთხმელი ლემის

გამარჯობა, მეტრდოტელო!
მე გახლავართ ჰამლეტი!

წარწერა წიგნზე

შეეკითხე, თუ გინდა,
კარგად იცის საგანი:
სარტრი, მარსელ პრუსტი და
ფრანსუაზა საგანი.

სეირნობა წვიმაში

არ დაღონდე, არ გეწყინოს,
არ გაბრაზდე, ლიკა!
ჩემი სახლი გელოდება, ჩემი ბაზილიკა...
გარეთ წვიმს და ქუჩა ბზინავს,
ვით მაიოლიკა,

არის ალბათ ამ ამბავში რაღაც
სიმბოლიკა...
ჩემი სახლი გელოდება, ჩემი
რესპუბლიკა —
არ გეწყინოს, თუ მოხვალ და
არ დაგხვდები, ლიკა!

დილიდან არა ამპიცილინის,
ან პანანგინის,
ან კურანტილის, —
ვყლაპე ვეება
ქადის აბები,
მერე ჩავძვერი
ძველ გაზეთებში,
რომლებზეც როგორც
ეთიოპიის იმპერატორი, —
დადის ობობა,
„ლელოში“ შემგვდა

ფრანს-პრესის ფოტო:
მალალ კვარცხლბეკზე
გამარჯვებული
ბიკილა როგორ
ადის აბებე
და რეიტერის
პატარა ცნობა,
სადაც ეწერა,
რა ზარ-ზეიმით
შეხვდა ამ ამბავს
ადის-აბება.

ბოლო დღე სამოთხეში

ევა ელოდა მაშასადამე,
როდის შეჰამდა ვაშლსა ადამი!

მონტა (ხსოვნის) ვიდეო

აღარ მახსოვს ის მიმოზა,
ის მოტელი, ის მარი,
მონტეგიუ, მონტე-როზა,
თეთრი მონტელიმარი,

ოღონდ დღეს არ მომეკარო,
ჩემო ლელა-ლეულუნა...
მონტეპევი, მონტე-კარლო,
ნაზი მონტებელუნა,

მონტერეი, მონტერია,
შორი მონტე-ლირიო...
მგონი, ძილი მომერია,
ლამის გადავირიო!

მონტე-კრისტი, მონტეკრისტო,
ლურჯი მონტევიდეო...
ვაი, რა დროს გამოირთო
ჩემი ხსოვნის ვიდეო!

ავარი

კიდევ კარგი, გადავრჩი!
კიდევ კარგი, წინ გამისწრო მზერამ...

მხოლოდ მზერას დაეჯახა მანქანა!

ბოლო დღე რეიდზე

კატერი მოდის, კატერინა,
შენს წასაყვანად,
კატერი მოდის.
ღრუბლის აფრები დაბერილან
და გაურბიან უაზრო ლოდინს.
კატერი მოდის, კატერინა,

შენს წასაყვანად,
კატერი მოდის.
კატერი მოდის, კატერინა!
კატერი მიდის...

მანანა ავალიშვილი

ო ჯ ა ხ ი

მოთხრობა

ერთფეროვანი ღღებებს წყებამ ნიკო დაანალვლიანა. ფანჯრებში სინათლე ჩამოდგებოდა თუ არა, თვალს აახელდა და წამსვე აეშლებოდა უამური ფიქრები.

დილაადრიან ჩართავდა მამამისი რადიოს. იწყებდა დროული კაცი შფოთვის. ნიკო გრძნობდა, რომ მამის უშრეტი ძალა შვილში ჩაჩუმებულიყო და ღღეს თუ ხვალ მიიღოდა. უთქმელად შრომობდა და ღღეთა მონაცვლეობა არაფერს მატებდა.

აივლიდა ქვის ფართო კიბეს, მიესალმებოდა თანამშრომლებს. მიდიოდა ფართო დერეფანში და თან მიჰქონდა მათი ხმები, ღიმილი, სიტყვები, წამიერად თვალმოკრული გამომეტყველება. მაგიდას მიუჯდებოდა და გარსმყოფთა სახეებიც ჩაწყნარდებოდა. საღდაც გონების შილმა დარჩებოდა. ცნობადაფანტული მცირე ხანს სივრცეში იმზირებოდა. მერე ვინმე აუცილებლად შემაღლებდა კარს, პირდაპირ ნიკოსკენ გაეშურებოდა, თვალდახუჭულსაც რომ ევლო, უცთომლად, ხელშეუშლელად მოვიდოდა მის მაგიდამდე.

— ნიკო, გალვანომეტრი გაჩერდა, ნახე, რა...

მაშინვე მოიკრებდა აზრს, მაშინვე წარმოიდგენდა გალვანომეტრს და გონების თვალთ უკვე ხედავდა, რა შეიძლებოდა გაფუჭებულიყო. თანამშრომელი თავაწეული მიუძღოდა, ისე მიდიოდა, თითქოს უკან ხელოსანი მიჰყვებოდა.

ისევ გაჭრილდებოდა კარი, თავს შემოჰყოფდა შედარებით გაუბედავი თანამშრომელი, ახლა უკვე ქალი, ღიმილდამშვენებული მივიდოდა ნიკოსთან, ახლოს მიუტანდა სახეს, შეაფრქვევდა მძაფრი სუნამოს სურნელს და იტყოდა:

— ნიკო, ნახე რა, დაგეგმარება სწორია? — ნიკოს გულში აჩქამდებოდა უარყოფის სურვილი, მაგრამ წამსვე შეძრავდა ფიქრი, რომ მთხოვნელი ქალი იყო და ამბობიც უკვალოდ ქრებოდა. მახვილ მზერას გადაავლებდა ნახაზს, შეასწორებდა, გადაამრავლებდა დიდ რიცხვებს გონებაში და შედეგს ქვევით, შენიშვნებში ჩაწერდა.

ერთხელ ერთიანს მიწერილ ნულებს

დააქვრდა. ერთიანს თითი დაადო და ნულებს ველარ მოაცილა თვალი. ამ დროს ენაფლიდი კაცი მიუახლოვდა და მთელი ტანით გადმოწვა ნიკოს მაგიდისკენ. სამშენებლო მანქანების და აგრამა დაუდო წინ, არაფერი უთქვამს, ელოდა, ნიკო თვითონ მიმხვდარიყო, რა სჭირდებოდა.

— დამავიწყდა, რაც ვიცოდი, — უგულოდ თქვა ნიკომ და ნახაზი გვერდზე გასწია.

მოულოდნელად იგრძნო, რომ ერთ-ნელ გაკვალული ფიქრი ჩამოშორდა და გაბედულება აღარ უნდა შეეჩერებინა. გაბედულებამ ერთბაშად ფეხზე წამოაგდო და მიხვდა, რაღაც უნდა ელონა.

შინ მიმავალი, თავის გამოკვლევაზე ფიქრობდა. ფიქრობდა სამშენებლო მანქანების მოწყობილობაზე, რომელსაც ყველა სამიწათმოქმედო სამუშაო უნდა შეესრულებინა. ყველაფერი ტრიალებდა და გუგუნებდა ირგვლივ. ადამიანთა ფუსფუსის შორეული მოძახილი მუდმივ ესმოდა და ამ მოძახილში გამოარჩევდა უფაქიზეს ხმას, ალბათ, ეს ხმა წარმართავდა სიკეთეს. ალბათ, ამ ხმის მოყურადედ გაჩენილიყო ნიკო და რაკი ერთხელ შიში შეეპარა გულში, ველარსად გაექცა ექვს, რომ მალე, სულ მალე ნდომა სიკეთისა ხელიდან გამოეცლებოდა.

შინ გამოფულურობებული თავით დაბრუნდა. შეაბიჯა თუ არა ოთახში, მეუღლემ ხალისიანად წამოიძახა, მოვალეობის მონა-მორჩილი მოვიდაო, — ერთი ეს დამინაყე, — უთხრა მერე და როდინი ხელში შეაჩეჩა.

უნდილად დაიწყო ნაყვა. დაავიწყდა ეთქვა, რომ შიოდა და სულის მობრუნება ეჭირებოდა. ფილთაქვის კაქუნშიც თავის გამოკვლევაზე ფიქრობდა.

„მთავარია, კინემატიკური სქემის შედგენა, რათა სამიწადმოქმედო სამუშაოს შესრულების დროს, მანქანის სხვადასხვა სამუშაოსათვის განკუთვნი-

ლი მოძრაობა ერთმანეთზე დამოკიდებული არ იყოს, მაგრამ მოძრაობები ერთდროულად და რევერსიულად შეძენა-ნაშპს ზრუნვის რიცხვი შემცირდეს შეძლებისდაგვარად“. წამით ფიქრებიდან თავი გამოიხსნა და მამის გაწბილებულ მზერას წააწყდა. აზრი უკვე გაეთავისებინა და მღელვარება მოქმედოდა ძარღვებში. ცხოვრების წიაღიდან მოდენილი ხმები თავს არ ანებებდა, ახლა ამ ხმების გარჩევა არ შეეძლო, გრძნობდა, რომ ამ ხმებს უნდა შესწირვოდა.

უცებ მამამ დაიქუხა:

— ერთხელ მაინც ამოთქვი, შვილო, რამე, ერთხელ მაინც დაამკვიდრე შენი მეობა, — სხვაგვარად შეაქლრი-ალა სიტყვები მოხუცებულმა. ნიკონელ-ნელა დაცხრა, დამშვიდდა. მიკვლეული აზრი მივიწყებულის გახსენებად წარმოჩნდა გონებაში. ასაკი ჯერ არ მოსძალებოდა, მაგრამ მოეჩვენა, რომ მიკვლეულ აზრს უხსოვარი დროიდან ფლობდა. მოეჩვენა, რომ მიკვლეული აზრი მის არსებაში მუდამ ბინადრობდა, თავისთვის, განუმარტავად და ჯერხნობით სიცხადეს არ საჭიროებდა.

მამას შეხედა და მის გონებაში გაინაპერწკლა ფიქრმა, რომ ყველაფერი ამ კაცისგან, მისი წარსულიდან მოდიოდა. მორჩილება, შვილის პიროვნების მიმალვაც და უთქმელობაც. ერთ წამს ძალამ გამოსახივა ნიკოს თვალებში, მხოლოდ ერთ წამს და მაშინვე დაფრთხა, მისგან ნატუსალილა დარჩა.

რა გინდა, ვერ გავიგე! მე შენსავით წარსული ხილვებით ცხოვრება არ შემიძლია და არც იმგვარად ფიქრი, რომ დამარცხება ზოგჯერ გამარჯვებას მნიშვნელობას უქარგავს, ჩემს უკან შენს გამო უკუენია.

მოხუცებულის თვალებში ცრემლი ჩაგუბდა. უხმოდ შებრუნდა თავისი ოთახისაკენ. ნიკომ თვალი შეასწრო, რომ მამას ბექთან ახლოს, ხალათზე,

ოსტატურად დაედო საკერებელი. იმავე ნაჭრისა, ოღონდ ახალი და ხასხასა ფერის.

„სიახლე თვალსა გჭრის, ეგეც სიახლე იქნება, მეობას რომ გამოვეცი-დო“. — გაიფიქრა ნიკომ და ყრუდ დაიკვნესა.

საწოლზე მოკუნტულმა მოხუცებულმა ფანჯარას გახედა და თვალწინ დაუდგა გარდასული სურათი ცხოვრებისა.

ღამეულ ცას წვიმის უწყვეტი ნაკადი სერავდა. მდინარე გულგაგლეჯილი მიქიანებოდა. შავ ლაბადებში გახვეული, მკაცრად საყელოაწეული კაცები თავს წასდგომოდნენ თეთრპერანგა კაცს და ბარის ტრიალს თვალს ადევნებდნენ.

— ჩახტი! — უბრძანა ერთმა და ფარანი სახეში შეაშუქა. თეთრპერანგამ შეხედა. თვალი არ მოუცილებია, ისე ჩახტა საფლავში. უსაშველო თავსხმას თეთრი ლაქა გამოაყლდა.

— არ იტყვი, სადაა შენი კოლეგა — ზოოლოგიის სპეციალისტი?

საფლავში ჩამხტარი ღუმდა.

— არ იტყვი და, შენს ათი წლის გოგოს ნამუსს ავხდი, — დაეძაღნა კაცი. მკვეთრად შებრუნდა და ამხანაგიც გაიყოლა.

მიწაში ჩასულს მოეჩვენა, რომ ქვეყნიერება დაყრუვდა. ცივმა ოფლმა გამოჟონა სხეულზე და წვიმამ ჩამორეცხა ცრემლიც, ოფლიცა და განწირული ყვირილიც. გაგონილ ჰქონდა, რომ ინტერესებისათვის ბრძოლაში ჰუმანურობაზე არავინ ფიქრობს, მაგრამ ამას ბრძოლაც აღარ ერქვა.

— ვიტყვი, ვიტყვი! — კივილმა წყვილიად გააფითრა.

ორივენი დაბრუნდნენ, ისევ თავს წამოადგნენ. თეთრპერანგამ საფლავიდან ამოხედა. საშინელი მღურვა გამოკრთოდა მისი თვალებიდან.

— ქენით სიკეთე, დამაყარეთ მიწა!

— წადი შენი!... — დაიძახა ფარაჩიანმა და ქუსლით ტალახი ჩაათხლიშა ქვეშ მყოფს.

მოხუცებული ჩვენებიდან გამოერკვა. ფანჯრიდან დანესტილი თვალწინა იმზირებოდა სიბნელე.

ახლა ბავშვობის სურათები წამოიშალნენ:

ოთახებს ერთმანეთისაგან ფოჩიანი, გვერდებში შეკეცილი ფარდები ჰყოფდა. კარის ტრილიდან ლამპის უწყინარი შუქი მჭვირვალედა. ისმოდა ავადმყოფის მოხშირებული სუნთქვა. სიმშვიდე საცაა დაიწვივებდა და ლამპის შუქს დააფრთხობდა.

განიერ რკინის საწოლზე მწოლიარე ქალმა გაუბედავად წამოიძახა.

— დედა, დედა, დამანახეთ, თუ შეიძლება, — მაღალი სიცხისგან თვალე-ბი დაბურვოდა და გამშრალ ტუჩებს ძლივსა ამოძრავებდა.

ავადმყოფს მარჯვენა მხარეს მღვდელი ედგა, მარცხენა მხარეს, ქართულად თავდახურული, ალმასისქინძისთავიანი მანდილოსანი.

— ძმა, ჩემი ძმა დავინახე.

მეორე ოთახში ფარდებისკენ ზურგმჯექცივით იდგა ცხრა წლის ბიჭი. სიცივის ჰავლები სტვენით მიედინებოდა პატარა სხეულში. „ჩემ“ სახელს თუ იტყვის, ჩემ სახელს თუ იტყვის...“ — იმეორებდა გუნებაში.

ფანჯრიდან ბებერი მსხლის ხე მოჩანდა. ქარი აჭრიალებდა მის დაკორძილ ტოტებს და ჭრილობით იხურებოდა სიცოცხლის კარიბჭე.

— ელიზბარ! — დაიძახა ავადმყოფმა. ბავშვი მეხდაცემულს დაემსგავსა. შეეარა ოთახში, უხეშად გასწია მანდილოსანი და დედას მკერდზე დააკვდა. ოდნავა ფეფქავდა დედის გული. ბიჭმა თვალი შეასწრო, რომ მომაკვდავმა წამით საყვედურიანი მზერა მიაპყრო ჩიხტაკოპიან მანდილოსანს. სიკვდილის ადევებული ძალა სულაც არ აკრთობდა მოხუც ქალს და ცდილობდა ღირსებისათვის არა დაეკლო რა. ბიჭს სურდა, ამ უღმობელი ღირსებისაგან დაეცვა დედა და სხეულით გადაეფარა. მომაკვდავმა ორივე ხელი თავზე შემოაჭდო შვილს. დედის თიებიდან მოდენილი სიგრილე შორეთ-

ში დაკარგულ განცდასთან აახლოვებდა პატარა ბიჭს და ისიც შიშს უძალიანდებოდა. დედა მთელი ცხოვრება რაღაც აუცილებელს ნატრობდა, რასაც ასრულება არ ეწერა.

„ჩემს შვილებსაც ყრობაში მოუვდათ დედა“, — გაიხსენა ჩიტაკოპიანი ბებუის ასაკს მიღწეულმა ელიზბარმა.

კვლავ შეაღვიძა მოგონებები. სამაზრო ქალაქში ჩავიდნენ ისა და მისი მეუღლე. ხმოსნებს უნდა შეხვედროდა. კრამიტებდამტვრეულ სასტუმროში დაბინავდნენ. ოთახში ციოდა და ხელ-ფეხს საძრაობა არა ჰქონდა. ქალი დასაძინებლად ემზადებოდა. პერანგის არშიებიან სამხრებთან ძეწკვი ბრწყინავდა და მკერდში იკარგებოდა. ქალი სარტებს იძრობდა თმის გორგალიდან და შავი თმა ზმორებით იშლებოდა მხრებზე. ქმარი მიუახლოვდა, ფრთხილად ამოსწია ძეწკვი და გიშრის ჯვარი შერჩა ხელთ.

— რას შვრები, გაგიფიქრე? — გამოსცრა კბილებში. ძეწკვი გაწყვიტა და კარისაკენ გაემართა. საპირფარეოში შევიდა, წყლის ძალუმმა ჩხრაილმა პირათმდე აავსო იქაურობა. ამ ხმამ ოთახში დარჩენილ ქალს აგრძნობინა საშიშროება დროებისა.

მოგონებებით გულდაკაწრულს დაობლებული შვილების სახე დაუდგა თვალწინ. სათოფურებიდან მომზირალულს წაგავდა ცხოვრება და შვილები შეწყალებულ მსხვერპლს.

ჩაეძინა. ძილში იტანჯებოდა და თავდაცვას ლაშობდა.

სამო განწყობილების დამამშვენედილა გათენდა. ნიკოს რუხი ფერის პიჯაკი ეცვა და ნაკლებ აწუხებდა სურვილების გასრულების შიში. ავტობუსში ვიღაც გოგონამ ყურადღებით შეავლო თვალი. კაცს ეამა. გულში ჩაიღიმოდა. სააქტო დარბაზი ხალხით გაზიზზიებული დაუხვდა. სხვადასხვა რესპუბლიკიდან ჩამოსული მეცნიერები წინა რიგებში ისხდნენ.

ნიკო დაიმედებული ავიდა კათედრა-

ზე. მკაფიოდ, რაღაც უსათუო მნიშვნელობით გაისმოდა მისი ხმა.

„სამეურნეო მანქანების ელემენტარულ მოძრაობას, მით უფრო, თითოეული ნაწილის კომბინაციურ მსვლელობას, შეეფარდება მხოლოდ ერთი ოპტიმალური სქემა, ყოველივე დამოკიდებულია მუშაობის პირობებზე და მეტ-ნაკლებად ტოლფასოვან გადაწყვეტაზე“.

სხვა რესპუბლიკებიდან ჩამოსულ გამომგონებელთა მზერაში პატივისცემა და თანხმობა იხატებოდა. შინაური კოლეგები წყალობისმოყვარე თვალებით იცქირებოდნენ. ნიკო მათთვის ძალზე შეჩვეული, არაერთხელ დასაქმებული, თავმოწონებას მოკლებული ადამიანი იყო. გარემო ახლა თანაბრად ხმაურობდა. ქვეყნის შფოთვის რაღაც ახალი ხმები შემატებოდა. თითქოს ქაოსი დაწყნარებულიყო და ქეშმარიტებას გზაწვრილი გაერღვია.

ნიკოს ულოცავდნენ, ჯერ სტუმრად წვეულნი, მერე თანამშრომლები — მხარზე ხელის მოთათუნებითა და ცოტა უმძრახადაც.

ისევ დაენთო უფერული ღღე. ისევ მოეძალა ნიკოს სიმსუყე ერთფეროვნებისა. იჯდა დაწესებულებაში თავის მაგიდასთან და ელოდა სამუშაო საათების გასრულებას. წუხანდელი გამარჯვება აღარ ახარებდა. აგონდებოდა ცოლთან დილანდელი წაკინკლავება. ესმოდა მისი ხმა, თითქოს მასთან შეყრამდე მოესმინა სოფიოს ფიქრები, რომლებიც წლების მანძილზე ცხოვრებასთან ერთად გამოიჩარხა.

ამ სიტყვებს ახლდა გამოცდილება, ეს სიტყვები გამოხატავდა შუღლს, ტკივილს და ვიღაცას ქირდავდა უწყინარი სულის განდევნისათვის.

„ალბათ, გულახდილობის წუთებში მითქვამს შენთვის ჩემი კარგამოკეტილი ბავშვობის ამბავი. სხვათა გამოსაჯავრებლად, იღბლიანი ბავშვობისაგან ხელნაკარგმა სამეცნიერო ღვაწლისთვის გადავდე თავი და თანდათან გამოიუცხოვდა ოჯახის საქმე. ზოგი მხოლოდ მორთვა-მოკაზმევასა და სიყვარუ-

ლზე ჩივილისთვისაა გაჩენილი. ზოგი მაღალი ხმით მოლაპარაკება და მოღვაწეობისკენ იმზირება. ზოგი მხოლოდ ცოლობასა და დედობას სჯერდება. ამათზე ამბობენ, რომ გაუჭირდეთ, ნეტა თავს რითი ირჩენენო. ყოველთვის მესინოდა შებრალებისა, ათვალწუნებისა, ამიტომ წმინდა წყლის მამაკაცური თვისებები მოვიხვეჭე და ფულსაც ბლომად ვშოულობ. ყველა ინსტანცი-აში შემიძლია რიხით შესვლა. შეხედვისთანავე ვცნობ, რა ყაიდისაა ადამიანი და როგორი შეფერილობის სიტყვა უნდა შევეუბნო, მაგრამ მაინც მჭირდება შენ, მჭირდება, რათა ანკეტურ კითხვაზე, „გათხოვილი ბრძანდები?“ — ქალის მთავარი მდგომარეობის შეგნებით მივეუბნო: — დიას, ნიკო გარაყანიძის მეუღლე ვარ, მეუღლე და არა ცოლი“.

მაგიდასთან თავდაკიდებით მჯდარ ნიკოს მწარედ გაეღიმა. როცა ამოიხედა, ეგონა, სოფიოს დაინახავდა. მიწყდა ცოლის ხმა და სამსახურმა უფლებამოსილად დაიკავა კუთვნილი ადგილი. სამსახურმა იაკობივით პირმშობა გამოსთხოვა ნიკოს, როგორ მოხდა ეს, თავადაც არ იცოდა. პირმშობა კანცელარიულ გარემოს არგუნა, იმ ადგილს, სადაც ემძიმებოდა ყოფნა.

„იაკობ იყო კაცი მარტივ, მკვიდრი სახლისა“, — გაიმეორა გუნებაში. ერთ წამს შეშურდა იაკობის სიმარტივისა, მაგრამ ისიც ენიშნა, რომ ამ მარტივმა კაცმა ზავით მიიღო კურთხევა.

ისევ მოაწყდა ქვეყნის ყაყანი, ისევ კრიალებდა ნაცნობი ხმა. ამ ხმას შემოჰყვა ოთახში ნიკოს სკოლის ამხანაგი, გაუცინა და თვალთ რაღაც ანიშნა. ნიკომ წამოიწია და შეუმჩნევლად გასხლტა კარებში.

— სადმე მყუდროდ მოვეწყოთ, — თქვა ამხანაგმა, როცა ქუჩაში გავიდნენ.

— ბუდეს თუ გაიკეთებ ხეზე არ

ვიცი და, ისე, მყუდროდ მოწყობილია. გადასასვლელთან შეტყობის დაელოდნენ.

— გახსოვს, შვიდი წლისანი ამ ადგილს სულ იოლად გადავივლიდით, ეხლა მიწისქვეშ და მიწისზემოთაც გაძნელდა მოძრაობა.

— იპ, ოთხმოციანი წლების პეიზაჟს თვალის შეჩვევა უნდა, — ღუენედ შეეხმინა ნიკო ამხანაგს.

— ბავშვობის სურვილები ობელისკად დარჩა მეხსიერებაში.

— რამდენი თამაში ვიცოდით, — ფიქრმა შორს წაიყვანა ნიკო: — კოჭაობა, ლახტი, ორი დროშა, ჩიკორის ტრიალი. ახლა ბავშვებს ართობს ტელევიზორი, მაგნიტოფონი, მანქანებით ქროლვა, მტვერსასარუტის ბლავილი და ასე ერთმანეთის მიყოლებით.

— გახსოვს, კონა მასწავლებელს კაკურიძემ რომ შეღრიალა, მოვა, მოვა მამაჩემი და დაგაჩოქებთო?

— მამამისი ვინ იყო? — გულწრფელად დაინტერესდა ნიკო.

— ერთი შენც, ვინ იქნებოდა, ვინმე საშინაო თანამდებობისა.

— მერე რა თქვა კონა მასწავლებელმა, ის თუ გახსოვს? — კითხვის გამომხატველი თვალები შეაცეცა ნიკომ თანამგზავრს.

— ძველი პალტო რომ მაცვია, იმ-იტომ მელაპარაკება ასე, მაგის ოჯახისათვის ადამიანი ძვირადღირებული სამოსია და არა სიტყვა, ცრემლი, ნდობა, სიყვარულიო.

— ჩეხოვი ამბობდა, — შეაწყვეტი-ნა ნიკომ საუბარი, — დაახლოებით ასე ამბობდა, დაუშვებელია, რაღაც გროშებს აძლევდე მასწავლებელს, რომელიც მოწოდებულია ხალხი აღზარდოსო.

— მოწოდებულიაო, გესმის? ეგვიც ისევეა დავიწყებული, როგორც ზნეობა. ზოგს გაუქვირდება კიდეც, მოწოდება მასწავლებლისთვის რა საჭირო-

აო. — ნიკომ იგრძნო, რომ საუბარში მელანდებოდა სანუკვარი განცდა და გულოდან დაძრულმა აღტაცებამ ერთი-ანად შეძრა, თავისდაუნებურად წარმოჩნდა სიანკარე კაცობისა.

„გვქონდა გამორჩეული დღეებიც. მასწავლებელი და ორიოდვე მშობელი დაგვამწკრივებდნენ და ფეხა-ფეხა ჩავიდოდით რუსთაველამდე. გულამგებრებული ველოდით თავისუფლების შუქნიშანს და ასე დამწკრივებულნი გადავივლიდით გამზირს. ჩვენს წინ გადაშლილი უამრავი საფეხური ჩადინებოდა ქვევით — ზღაპრების კიდობანში. ეკითხებოდა გოცებულები წითელქუდა ჩაჩიან მგელს, ასე რამ შეგცვალა, ბებიო, — ველოდით უნეტარეს წუთს, ყველაზე საინტერესოს, მნაშენელოვანს, რაც კი ბავშვობაში წილად გვრგებია, რომ სურვილი საცაა ასრულდება, რომ სასწაულს აღარაფერი უკლია; გამოსულრყვენ მსახიობები მავთულიანი თოჯინებით ხელში და გამეტებით დაგვეკრა ტაში. გვიხაროდა, რომ წინ გვედო საფეხურების წყება, მათ გასრულებამდე კიდევ შეგვეძლო გვეოცნება, გვეცინა ნაცარქეჩიას ოინებზე, გულს დაგვთანაღრებოდა მისი სიკეთე. იმ კიდობანიდან მოგვეყვებოდა ბებიების, ბაბუების, პატარა ტყეების ხმა, ბულბულების სტვენა და ოწინარის ჭრიალი. მოგვეყვებოდა ბოლო საფეხურამდე და იქ, ქალაქის ფეთქვაში ჩუმად ქრებოდა. იმ გამორჩეულ დღისათვის ისევ ფორმები გვეცვა, ოღონდ განსაკუთრებით სუფთა, გულმოდგინედ დაუთოვებული. ბიჭებს ქამრის ბალთა და ღილები უპრიალებდათ, გოგონებს თეთრი ბაფთები და საყელო აუცილებლად გახამებული ჰქონდათ. თან გვახლდა ჩვენი მორიდებული ბავშვობა, სკოლაში გამოტანებული საუზმე — კარაქქასმული პური და ორი სათადარიგო კალმის წვერი — თერთმეტი ნომერი“.

ნიკო ღელავდა, მთელ არსებას ერთბაშად მოაწყდა ბავშვობის, სიჭაბუკის თუ კაცობაში შესული სიკეთის ძალ-ღონე. განსაკუთრებით ახლა გა-

მოეხატა თვალბში, გამონაცემულ ყვრიმალებზე მშვენიერება აღამიანობისა. მისი თვალბიდან მონაბერა-ნათლე ამხანაგსაც გადაედო, ახლა ისიც იმ პატარა ბიჭს ჰგავდა, საფეხურებზე რომ აღიოდა და ზურგს უკან მოწყენილი თოჯინების თეატრი ჩამოიტოვა.

— მახსოვს, მამაშენი რომ მოვიდა სკოლაში. მაღალი, შესამჩნევი გარეგნობის, შავ პიჯაკზე გადაფენილი თეთრი საყელო ძალიან შვენოდა, იდგა ანა დმიტრევნას წინაშე და რალაცას გაუბედავად ამბობდა...

ნიკომ უმაღვე გონების თვალთ გადაჩხრიკა წარსული, ბუნდოვნად ახსოვდა, რომ მამა ერთხელ მოვიდა სკოლაში, იმ ნისლმომხვეული მოგონებიდან შეეცადა ამოეკრიბა ელიზბარის სახის მოხაზულობა, მაგრამ მოგონება მასწავლებლის სახის გამომეტყველებას ამკვეთრებდა, მამისას კი არა. თითქმის წყალმა გადაიარა წარსულის სურათზე და თვალბს შეატოვა რალაც დაფარულის ნაკუწი, მხოლოდ მინიშნება. ნიკოს უცებ ხალისი წაერთვა. წელანდელი გამონაშუქი ადამიანობისა დამდორდა და ძველ გზას გაუყვა.

მიჰყვებოდნენ ქუჩას და ნიკოსთვის ამ წუთში თბილისი მისი ბავშვობის ქალაქი კი აღარ იყო, არამედ ჩვეულებრივი, მოსაწყენი, ყოველდღიურობაში ჩაქარგული ალაგი, სადაც მისი ბავშვობისაგან განსხვავებით, მრავალი უცნობი სახე დაიარებოდა და სადაც ფეხის დასადგმელი ადგილი წინასწარ უნდა მოგეზომა თვალთ.

კაბინეტის კარი რბილად იხურებოდა. სინათლის ხშირი შუქი ეფინებოდა საწერ მაგიდას. აქ დააყანა მცენარეთა დაცვის ინსტიტუტის ხელმძღვანელმა თავისი ფიქრები, სამეცნიერო ინტერესები, წლების მანძილზე ნაღვაწი. ოთახში ჰაერი დამძიმებულიყო პატრონის იქ ყოფნის გამო. საწერ მაგიდას ნიკოს მეუღლე — სოფიო უჭდა.

ახლა მეცნიერულ თემაზე არ ფიქრობდა. წუთის წინ გავიდა ახალი თანამშრომელი გოგონა, მრავალი ჭირისუფლისა და მალალი თანამდებობის პირთა ახლობელი. სოფიო გადაშლილ წიგნში გახაზულ სტრიქონს დააკვირდა, გული ვერ დაუდო და დახურა. ფიქრ-დაჩნეულმა კაბინეტს მოავლო მზერა. სევდა ეპარებოდა და თვალებში წყნარად ბინავდებოდა. თანდათან გადაეცალა სახიდან სამეცნიერო დაწესებულების უფროსის მრავალმნიშვნელოვანი გამოხედვა და კაბინეტის კედლებმა დაინახა ნაღველს შეჩვეული ქალი.

სოფიოს ბავშვობისდროინდელ ამხანაგებს უდარდოდ გატარებული წლები ანთებულ ყაყაოებად მოჰყვებოდათ გვერდში. შინ ძვირფასი ავეჯი, ხალიჩები ეგულებოდათ. ბროლის ქალის ანასხლეტი შუქი ართობდათ და საინტერესო, მოდური ნაცნობებით თავის მოწონება უყვარდათ. ცნობილ სახელსა და გვარს ისე მოქანცული იერით წარმოთქვამდნენ, რომ ჩანდა, ღლიდათ მოჭარბებული იდილია. შესაფერის თანამოასაქეს დაუყოვნებლივ მიიმხრობდნენ და სულ გალობით ეცლებოდათ ხელიდან წლები. უკვე მოზრდილების ხსოვნაში საიმედოდ ინახებოდა ბავშვობაში მოხვეჭილი უპირატესობა და ღირსება.

სოფიოს არ უყვარდა ძველი ფოტოების ნახვა. ქალის წარმოდგენაში მთელი სიცხადით აღსდგებოდა ხანა, როცა გარემოს, ადამიანების, ამხანაგების მიმართ განიცდიდა სიბეჩავეს, შიშს, ზედმეტობას და, რაც მთავარია, უმინიშვნელობას. ახსენდებოდა თეატრის რეცხვისგან დამბალი პატარა ხელები, საპნისა და სოდის სუნი. ახსენდებოდა, როგორ აჰმევდა ავადმყოფ დედას. როგორ ეღვრებოდა ქალს ბავშვზე ბუღიონი და ღღენიადავ ამის შემყურე როგორ ცდილობდა სხვათა წინაშე ძალით გალაღებულყო.

კაბინეტის ფანჯრიდან მოჩანდა ვარსკვლავებით აჭიკჭიკებული ცა. მთვარე ნაღვლიან საქმროს ჰგავდა, მცირე მნათობთა ამაღა კი მაყრიონს. ნიავი

არწყევდა შევერცხლილ ჰაერს და მივიწყებულ პანგზე ღლინებდა.

მაშა არქივარიუსი ჰყავდა დამაშინებელი მცირე ხელფასის გარჯილობა საწერი მაგიდის მოწყობილობას ეტყობოდა. მისთვის ცოლის ჯანმრთელობა დანომრილი საბუთი იყო და შვილის ყმაწვილქალობაც საარქივო ფურცელზე უნდა დატეულიყო. ბინაში წარმატებლობის განცდა სუფევდა და სიძველისაგან დამსკდარი სახლის კედლები ბზარებში ინახავდნენ ნდომას სიცოცხლისას.

წესრიგად ქცეულმა დარდმა ჩაავონა, რომ არსებობს მხოლოდ ჭკნობა და სიყვითლე.

ვერ შეაღწია ტანსაცმლისა და გამორჩეულ ნაცნობთა სატახტოში. ყველამ გაინაპირა და როცა საუბარში ჩაბმა მოიწადინა, პირი აუკრეს. თავის მსგავსებთან ამხანაგობას არ დასჯერდა და წყენამ არაერთხელ გადაატარა ძეძვნარზე.

ერთხელ ილბლიანი ყმაწვილქალობის მესაკუთრე ნაცნობმა შინაურულად, გულსავსედ მოიკითხა. სოფიომ ისეთი ათვალწუნებით შეხედა, როგორც მას, ბავშვობაში, იმ წრის გოგონებმა შეხედეს. სიამაყით აღკაზმულს სიტყვაც მშვიდი ჰქონდა.

— ჩვენ ახალგაზრდობაში უკეთ ვიცნობდით ერთმანეთს, მაშინ რატომ არ მესალმებოდით? — თქვა და ღიმილ-ღიმილით გაშორდა.

ახალ თანამშრომელ ქალიშვილს მაშინვე შეატყო, რომ გრძელდებოდა ბედით გათამამებულთა დინასტია. გოგონა თავადერალი დადიოდა დერეფნებში და ყოველდღიური გაწამაწია გოშის ყეფად ეყურებოდა.

სოფიომ ქედა უჯრიდან მისი საბუთები ამოიღო, სურათს დახედა. გოგონას თავდაჯერებამ გონება აუმღვრია. გაგულისებულმა საბუთები უჯრაში ჩაყარა, ფეხზე წამოდგა, გულით ეწადა, რაღაც უხიაგი ეთქვა, წყენა დაეცხრო.

მოიწევდა წარსული, ახლოვდებოდა და იმ ქვენა გრძნობებს, ქალს რომ

სადღაც გადაეყარა, წარსული მტერს აცლიდა, სინათლისკენ უბიძგებდა ყველას სათვალთვლოდ. მაგრამ სოფლის სიკეთის დროული გულაძგერება შველოდა, რათა ავი ხმები მოეზღუდა.

ხანდახან გულითად მეგობარს შეეყრებოდა და მაშინ გაუხარელი დღეების წყენა სადღაც უჩინარდებოდა. მაშინ გამოჰფენდა სულის სიკეთეს, საუბრობდა გულდანდობილად და მის ბაასში იხატებოდა ნიჭიერება, გონების სიმდიდრე, ადამიანური სითბო. ეს წუთები იყო იმ გრძნეული ხიბლის სტუმრობისა, რაც არაერთხელ აღბეჭდიდა სახეზე ყრმობის წლებში. უყვარდა მეგობრის სახელი და გვარი. მათი წარმოთქმისას შიგ აქსოვდა ცხოვრების, ადამიანების სიყვარულს. იმ სიკეთეს, რასაც ბავშვობის ხანაში ადამიანთან შეთვისება, დაახლოება ჰქვია. მაშინ ავიწყდებოდა, რომ ცხოვრება ჰაპანწყვეტაა, რომ ბედი ზოგისთვის ვერაგია, ზოგისთვის კი მადანი. უხაროდა, რომ წლები მთლად უსიხარულოდ არ გაკრფილა.

როცა წარსულის ხილვები, ფერები, სურათები მოაწყდებოდა, ნიკოს სახე რატომღაც ცალკე მიტივტივებდა. ნიკომ მის ცხოვრებაში მშვილად შემოაბიჯა და თან მოიტანა ძნელადმისაწვდომი, დამღლევი, ქვად ქცეული განწყობილება. ერთხელ და სამუდამოდ დასაზღვრული დამოკიდებულება ცხოვრების ავკარგიანობაზე. სოფიო მოქანცა ქმრის ღრმააზროვანმა დუმილმა და თავდაცვის გზა იპოვა, ნელ-ნელა თვითონაც ვერ მიხვდა, როგორ უგულისყუროდ მოეკიდა და გაიკლვა დაუწყყო.

მათი შვილი ერთადერთი ადამიანი იყო ოჯახში, რომელმაც ბაბუასავით ცხოვრებას ომი არ გამოუცხადა, მამასავით სულის სიკარიელის არ ეშიწონოდა და დედასავით არ ჰქონდა გულზე ნაჭდვეი გაუნელებელი ტკივილისა.

მარიკო კმაყოფილი იყო განათლებული მშობლებისა, არასოდეს წაბორძიკებულა, ისე მიედინებოდა მისი ცხოვრება და ბედი აძლევდა უსაზო-

მო საშუალებას ყოფილიყო სულგარმელი, გულლია და ადვილად შესანიშნავი ბედმა უწყალობა ისიც, რომ არასდროს თავი არ აეტკივებინა ვინმესთან დაახლოებაზე, მოუწყობელ ვითარებაზე, მასთან ურთიერთობას ეშუბებოდნენ და ისიც არასასურველ ნაცნობებს ზრდილობიანად განერიდებოდა. ყველას თვალსა სჭირდა მისი ზრდილობა, მნიშვნელოვან საქმეზე რბილად ნათქვამი უარი. მარიკოს ფხიზელი ჰქუა უამრავი ძნელადგასარჩევი ფიგურებიდან ამოჭრიდა ყველასთვის ნაცნობს, აუცილებელ და საჭირო გამოსახულებას, თვალწინ გადაგიშლიდა და ექვმისათანიც აღარაფერი იყო. მარიკო რამდენიმე ბიჭს მოსწონდა, გოგოს ეს ყველაზე მეტად ალაღებდა, ამაში რაღაც თავშესაქცევი იპოვა, მაგრამ ბიჭები გრძნობდნენ, ანდა ცოტათი მაინც ხვდებოდნენ, რომ გონიერებაში შეიძლება გააფაზილოს, ფიზიკური სიმაღლეც კი შეიძლება მცირედ მოგაჩვენოს და ამიტომაც ზედმეტ გარჯას ერიდებოდნენ, უხიფათოდ ყოფნა ერჩივნათ. მოწონება თავისთავად ავიწყდებოდათ და იქით მიიწევდნენ, სადაც უცხოობას ვერ იგრძნობდნენ. მარიკოს კეთილმოწყობილი ილბალი სანებლად არაფერს გაუხდიდა და ისიც შეუგნებლად, დაუფიქრებლად ელოდა სიამაყის აღვსების წუთებს. გოგონა პატივს სცემდა დედის საზოგადოებრივ მდგომარეობას და სიყვარულში ხანდახან გამოიღვებდა მძაფრი წუთები ამ გრძნობის სიცხადისა, მამა კი ყოველთვის თანაბარი გატაცებით უყვარდა, თუმცა ერიდებოდა მისი ხასიათის სირთულეში შეღწევას. გოგონა მიჩვეული იყო სიკეთის თანხლებას და სჯეროდა, რომ იგი დაბადებამდე ეკუთვნოდა, რომ ის თავისი არსებობით რაღაც მნიშვნელოვანს მატებდა მის უკვდავებას.

ბაბუა თავისი მრავალჭირნახადი ბიოგრაფიით საინტერესო და გარიყული ადამიანი იყო. გოგონას დასაზღვრულ ბედს მასთან სისხლით ნათესაობა გამორჩეული ფერით აელვარებდა. ეს

ფერი 'შვილიშვილისთვის ცხოვრებისე-
ულ სიბრძნესთან ცოტადენ ნაცნო-
ბობას ნიშნავდა, ის დროება მისთ-
ვის სულდარაგადღარებულ ცხედარს
წარმოადგენდა. ერთხელ ეჭვმა აიკლო,
გოგონა შეაძრწუნა იმის გაფიქრებამ,
რომ მისთვის წილხვდომ სიკეთეს იმ
დროებაში გამოცდა არ ასცდებოდა.
ვინ იცის, როგორ დამახინჯდებოდა
მისი წყალობისმოყვარე გული და რას
მიაგებდა სანაცვლოდ თავდაუცველ სი-
კეთეს.

მარიკო ფართოფანჯრებიან ოთახში
იჯდა. სხვა თანაკურსელებთან ერთად,
მოწაფეობისდროინდელი კომკავშირის
ბილეთები უნდა გამოეცვალა. ახალ,
მოუდრეკავ წიგნაკში, სტამბის სუნი
რომ ასლიოდა, მარიკომ მონდომებით
ჩაწერა: „39-ე საშუალო სკოლა...“ და
შეჩერდა. ერთხანს დაბნეული დაჰყუ-
რებდა შეცდომას. ძლივს წამოღვა,
მივიდა თითქმის თანატოლ ბიჭთან —
კომკავშირის კომიტეტის მდივანთან და
აუჩქარებლად უთხრა:

— შეცდომა მომივიდა...

ბიჭმა მოუცლელობით თავგაბეზრე-
ბული მზერა გადაავლო ნაწერს, ძვი-
რფასი წუთები ხელიდან გამოსტაცეს
და ამით გულმოსულმა წიგნაკი უხეშად
ესროლა მარიკოს.

— შეცდომა მოგივიდათ, რა ეხლა
სწავლობთ წერა-კითხვას, უჭრედიანი
რვეული ხომ არ მოგიტანოთ?

— ცოტა გრძელი წინადადება ხომ
არ გამოგივიდათ? — დამცინავად შე-
ნიშნა მარიკომ.

— მეღავებით კიდევ?

— რა მაქვს სადავო ზოოპარკის ბი-
ნადართან, ჭკუა კი არ დამიკარგავს.

ბიჭი კიბეზე დაედგნა. რაღაც უწ-
მაწური უნდა ეთქვა, მაგრამ გაახე-
ნდა, რომ არ შეეფერებოდა უხამსობა
და უკმაყოფილოდ მიაძახა:

— ისე, მგონი, სიტყვებს შერჩევა
უნდა.

— თქვენ ხომ შერჩეულიცა გაქვთ

და დახარისხებულოც, მაგაში ვერგინ
შეგეცილებათ. მაგრამ თუ ლექსზე მთ-
ლდა საქმე, იქ კი ხარისხის ნიშნები გე-
რევათ. — გოგონა სიამით შოლტავდა
ბიჭს და შეფარული სიამაყე მის სა-
ხეს შორეულ სილამაზეს ჰფენდა.

ბიჭი აილანდა და ახლა უფრო გაუც-
ხოველდა სურვილი უწმაწური სიტ-
ყვის თქმისა, სიტყვისა, რომელიც რა-
ტომღაც ყველას ლანძღვას დაიტევდა.

მთელი დღე აწვალებდა ფიქრი იმა-
ზე, რომ გოგონასთან უნდა ეჩხუბა,
და ისე დაემარცხებინა, რომ თავად
არაფერი დაჰკლებოდა. უგნებლად და-
რჩენოდა თავის თავზე შეკოწიწებული
შეხედულება.

მეორე დღეს კიბის თავში იდგა და
ცდილობდა გულმშვიდი გამომეტყვე-
ლება შეენარჩუნებინა. დაინახა თუ
არა მარიკო, გაფაციცდა. ბიჭის თვა-
ლებში მოუსვენრობა და ბუნდოვანი
სწრაფვა ასხმარტალდა. მორჩილად გა-
უწოდა თავის ხელით შევსებული წი-
გნაკი. მარიკომ გაშალა, წყრომით შე-
ჰყარა წარბები და მიახალა.

— რატომ არ მკითხეთ, მესიამოვ-
ნებოდა თქვენი ხელით ჩაწერილი?

ბიჭი მიხვდა, რომ თავდაცვა არ ღი-
რდა. ხელები ოფლით დაენამა და უჩ-
უმრად ჩამოისვა პიჯაკის კალთაზე. მე-
რე მოულოდნელად წამოიძახა.

— შეიძლება, კინოში დაგაბატოთ?
— თავად განცვიფრდა თავის სიტყვე-
ბზე.

საიდან მოველინა ეს სურვილი, არ
იცოდა. ისე გაცხადდა, რომ გაფიქ-
რებაც ვერ მოასწრო. მარიკო, რო-
გორც გამოსწორებულ მოწაფეს, ისე
შესტკეპროდა ბიჭს. თავს არ დაეკითხა,
ისე წაჰყვა კინოში, თუმცა რაღაცით
შებოჭილი იყო ძალზე ეუცხოებოდა
არასახარბიელო მდგომარეობა. უნებუ-
რად გაიფიქრა, რომ რაღაც დააკლდა,
რომ მის სასურველ ბედს განსაცდელი
არ ასცდებოდა. ვერ მიხვდა, რომ ეს
განსაცდელი იზიდავდა, ვერ მიხვდა,
რომ თავისი თავის გამოცდა ეწადა.
სურდა, ბიჭი უხეში პატივმოყვარეო-
ბისათვის დაესაჯა.

გრძელი რიგიდან იულონმა (მარიკო წამიერად მისმა სახელმა ჩააფიქრა და დასჯის სურვილი გაუქარწყლა) ვილაც მოსწავლე ბიჭი ამოირჩია და ორთითშუა მოქცეული თუმნიანი გადააწოდა. ოღნავ მოშინაურებული გვერდით ამოუდგა მარიკოს და მხიარულად ჰკითხა:

— გიყვართ კინო? — გოგონამ უგულსყუროდ შეხედა. ერთ წამს მის თვალებში უპირატესობის გრძნობა გასხლტა და აგდებულად მიუგო.

— თუ კარგ წიგნს ჩამოჰგავს, რა უჭირს, ისე ძალიან აურზაურია. იულონმა ველარაფერი თქვა. ხმაშეწყობილი საუბარი ერთხანს მიწყდა. როცა მოსწავლე ბიჭმა ბილეთები გაუწოდა, იულონმა ხელისგულზე დადებული ქაღალდის ფული აიღო, ხურდა კი ბიჭს დაუტოვა და მხარზე ხელის დარტყმით გაამხნევა, აიღე, აიღეო.

შევიდნენ ჩაბნელებულ, ტალანის მაგვარ დაბალჭერიან დარბაზში. კედლებთან გამწყრივებული იყო ათასგვარი გასართობი, ფულის ჩხრიალის ხმა უაზროდ მობორილავ ხალხს ლეკვივით ასდევნებოდა. იულონმა აქაც ვილაც პატარა ბიჭი შეიგულა და ნაცნობივით უთხრა:

— ერთი, მეგობარო, სკამი დამითმე, — ბიჭმა ამოხედა და თაფლისფერ თვალებში გაუგებრობა გამოეხატა. იულონი ცივი ღმილით მისჩერებოდა და უსიტყვოდ იმუქრებოდა. ბიჭი წმარწნით წამოდგა, თან მოულოდნელად გამოცხადებულ პირს შეფიქრია-ნებული შესცქეროდა.

მარიკოს მოეჩვენა, რომ განსასჯელის სკამზე ჯდებოდა. იგრძნო, რომ ლაღად საუბარი ტოლისა ტოლთან არ ეწყობოდა და თავის გასამხნევებლად გაკილვა მოიშველია.

— რა მაღალი ხმის პატრონი ბრძანებულხარ, ძალიან ქედმაღლურად გამოიყურები.

იულონმა ვერც ახლა თქვა ვერაფერი. ამგვარი შემთხვევებისთვის სარგო წინადადებები არ ჰქონდა. გოგონა რა-

დაცას მიხვდა. მიხვდა, რომ იულონი მას სწავლობდა, მისი საუბრიდან თიერთდამოკიდებულებიდან ცდილობდა რაიმე წარეტაცა, შეძლებისდაგვარად დაემორჩილებინა. მარიკო გაიტაცა სრულიად უცნობმა თამაშმა, გუმანმა დაუშალა უცხო ვითარებასთან დაახლოება, მაგრამ სწრაფვას ველარ გაუძლო და გუმანი უკუაგდო.

თანდათან აუცილებელ საჭიროებად მიიჩნია, რომ იულონს მასზე უნდა ეზრუნა, დახვედროდა გაჩერებასთან, მიეცილებინა სახლამდე და ერთი წუთით უეჭურადღებოდ არ დაეტოვებინა. გოგონას გადაავიწყდა, რომ ახლახან ცნობისწადილი უბიძგებდა იმ ძნელად აღსაქმელი სამყაროსაკენ, რასაც იულონი ქმნიდა, რომ იგი ახლად გაცნობილი ბიჭის შემწეობით კეთილდღეობას გამძლეობას უსინჯავდა.



სოფიო მუყაითად ირჯებოდა, ალაგებდა ბინას, წმენდდა მტკერს, მიმოდინოდა ერთი კუთხიდან მეორეში და თან გრძნობდა, რომ გულისწყრომა საცაა გადმოსკდებოდა სხეულიდან და ამოჩემებულ სატკივარზე დაიწყებდა ჩივილს. მწყარალად გახედავდა ფიქრებში ჩამყუდროებულ ნიკოს, რომელიც სამყაროდან მოდენილ ხმებს დაეებორკა. ლამობდა ცხოვრებისათვის ყველაზე საჭირო ხმა შეერჩია. იმ ხმაში ამოეცნო მანქანათა ჰორიზონტალური უნიფიკაციისთვის შესაბამისი კვანძი, რომელიც გარემოსთან სიახლოვეში შეეშველებოდა.

მომთხოვნელად გაისმა ზარის ხმა. სოფიომ თმა შეისწორა, კაბას თვალი შეასწორო და კარისაკენ თავაწეული გაემართა. ოთახში იმ თანამშრომელ გოგონას შემოუძღვა, შემწეებად სახელიანი ნათესავები რომ ეგულებოდა. სოფიოს წამსვე ურყევი გამომეტყველება დაუბრუნდა და ცივი თავაზიანობით სთხოვა დამჯდარიყო. გოგონამ ნიკოს შეხედა, და ერთბაშად მოლმობიერდა. ამ კაცზე მნიშვნელოვანი რამ

სმენოდა და ახლა გახალისებული შესცქეროდა. სოფიო წელგამართული იდგა, თან ოდნავ შეღებული კარისკენ თვალს აპარებდა. იცოდა მამამთილის გატაცების ამბავი, უცნობებთან გამოლაპარაკებისა და თავის მოწონებისა.

ამ გოგონასთან შეხვედრა გულს უსერავდა. გადავიწყებული ტკივილი ნელ-ნელა იღვიძებდა. სოფიო კარგა ხანია დაეპატრონა თავს. შესაფერი თავდაპირა გამოვლინდა სიტყვაში, ქცევაში, აზროვნებაში. საოცრად შეიტკბო შინაგანი თავისუფლება. ბედსივან ნაცნობებთან შეხვედრა ხელს უშლიდა პიროვნული სიმაღლის შენარჩუნებაში და მაშინ მის მიერ მოშინაურებული მართებული ქცევა სადღაც უჩინარდებოდა. უწინდელ განცდას ხელში ატატებული გადაჰყავდა წარსულში და გარდასულის სიმძაფრე უმოწყალოდ აჩანაგებდა.

— მე ჩემი ადგილის თაობაზე მოვედი, — გულმშვიდად, უფლებამოსილად განაცხადა გოგონამ და კიდევ ერთხელ შეავლო ნიკოს თვალი. მაშინვე სოფიოს შეადარა და როგორც ეწადა, ისე ვერ იგრძნო თავი.

სოფიო მის გაელვებულ ფიქრს თითქოს ჩასწვდა და აგდებულად შეხედა გოგონას.

— რა ვიღონო, როცა თქვენ, ინსტიტუტის სამეცნიერო პროფილს არ ესადაგებით და ამიტომაც შტატების შემცირება თქვენ შეგეხოთ და არა საქმის მცოდნე ადამიანებს.

გოგონა წამოწითლდა, კუთვნილი მდგომარეობის შენარჩუნებისთვის სიტყვას დაუწყო ძებნა, მაგრამ გაბოროტება მოეძალა. მისი განმტკიცებული ყოფა საცაა განქარდებოდა, საუბარში ელიზბარი რომ არ ჩარეულიყო.

— იცით, პატარა ქალბატონო, ერეკლეს საყვარელი ასული — თეკლე ბატონიშვილი, იმ ავბედით დროს კალუგას გადასახლეს. დადიოდა ბარონ როზენთან, თხოვდა შეწყალებას, დაჰქონდა საჩუქრები. წარმოიდგინეთ, რად უღირდა ეს ბატონიშვილს. თქვენ

კი თქვენივე მიწაწყლის შვილისთვის ვერ გაგიმეტებიათ თხოვნა.

— თქვენ გინდათ თქვით, რომ ზოგჯერ შენივე მიწაწყლის კაცი უარესია ბარონ როზენზე და რომ ჩემი მოსყიდვა შეიძლება? — გაისმა სოფიოს მკვახედ ნათქვამი.

— მე ეგ არ მითქვამს სოფიო, მე ვთქვი, რითია ეს გოგონა თეკლე ბატონიშვილზე უკეთესი-მეთქი, — დაყვავებით მიუგო ელიზბარმა.

როიალს დაყრდნობილმა ნიკომ გაიცინა ნებას მიშვებულებით. სოფიომ მამა-შვილს შეკრთომით შეავლო თვალი და უცხოობა იგრძნო.

კაბინეტის კართან მდგარი ქალის გამოხედვაში გარდასულთან სიახლოვე და განუყრელობა ენიშნა სოფიოს. ქალმა არ იცოდა, როგორ მოქცეულიყო. გამოეხატა, უშუალობა, რაც ყრმობისდროინდელ ნაცნობობას ახლავს, თუ უცხო ადამიანის მოწიწებით ხლებოდა დიდი ხნის უნახავ ამხანაგს.

რთული თმის ვარცხნილობა, ხნოვანების კვალი სახეზე, ლამაზად დაწნული ვერცხლის ჯაჭვი კისერზე და ამ იერის მიღმა ჩანდა ძალზე ნაცნობი, ყრმობასთან შერწყმული თვისებები, ჩვევები. თანაკლასელი პროფილით სამსახურს სთხოვდა აბიტურიენტი შვილისათვის. სოფიოს ღიმილი გადაედნო სახეზე. გაახსენდა, რომ ამ გოგოს შემწეობით გაიგო ადამიანის წარმოშობის საიდუმლოება. ზუსტად წარმოსახა ის დღე.

ოდნავ ჟინუღავდა. რომელიღაც გაცივითილი უცდებოდათ მეოთხეკლასელებს. სკოლის ეზოში წარწერებით აჭრელებულ კედელთან გაკანკულები იდგნენ. მათ წინ დამრიგებულებით ეს ქალი იდგა და იღუმალი ხმით ჰყვებოდა მოსამსახურისგან მოსმენილ გამაოგნებელ ამბავს. თავად ამ ამბავს უკვე შეჰკუთვებოდა, ჩაებტქდა გონებაში, გულში გადაეხარშა და ახლა შემრიგებლური კილოთი ლაპარაკობდა. წვი-

მა ნამავდა გოგონებს, მაგრამ ვერც ერთი ვერ გრძნობდა ამინდის გულცივობას. წამოვიდნენ, თითქოს ახლობელი ადამიანის დაკრძალვა იხილეს.

დამოუკიდებლობის შეგრძნება და მოზრდილი ადამიანის თავდაჯერებაც ამ ქალის სახელთან იყო დაკავშირებული. მამის გარეშე პირველად ამ გოგოსთან ერთად წავიდა კინოში, საღამოს სენანსზე.

უზარმაზარ მოხატულ დარბაზში, სადაც კედლებზე დამაგრებული სასანთლები და ბრინჯაოს ბიუსტები ბრწყინავდა, გოგონები ისე იდგნენ, თითქოს ძველებური სიდიადით განათებული დარბაზების მეტი არა უნახავთ რაო, ორივეს გული უფრთხოდა, მაგრამ თავს ძალას ატანდნენ მეტი ღირსება დასტყობოდათ გარეგნობაში. ესტრადაზე შავიკაიანი მელოტი კაცი იდგა და ძველებურ რომანსებს მღეროდა. აქეთ-იქით მორონინე წყვილებს, როგორც არასდროს, ისე ეხატებოდათ სახეზე ერთმანეთთან ყოფნის სიხარული. ჭალებიდან, სასანთლებიდან, შიშველი ქალის ბრინჯაოს ფიგურებიდან მოდენილი შუქი გარს ეხვეოდა ჭგუფ-ჭგუფად მდგარ ადამიანებს. გარეთ, კინოთეატრის შენობაზე, აფიშა იუწყებოდა: „ქალიშვილები ესპანეთის მოედნიდან“. ზოფიოს ქავისი ერთადერთი კუბოკრული კაბა ეცვა და განიცდიდა ჩაცმულობის სისაწყლეს. კაბა უბიძგებდა იქით, რომ სინათლის აბლაბუდებში დაენახა თავისი ღარიბული ბინა და მოყვითალო კედლები დამისის სახის ფერისა.

ნიკო სკამის საზურგეს მიყრდნობილი, სხეულმოშვებული იჯდა და სივრცისთვის გაემართა მზერა. წყნარ ბაასს წამოძახილები ერთვოდა. ვილაც მოძრაობდა, ვილაც იცინოდა. მრავალსართულიანი სახლის ერთსახოვანი ფასადი ლამის ოთახში შემოჭრილიყო და ერთსახოვან ადამიანებს ამოსდგომოდა გვერდში.

— ნიკო, დღეს განსაკუთრებით მშვენიერად გამოიყურები, — მითხრა თანამშრომელი ქალის სულწასული ხმა. — იმ გამოკვლევის ავტორს ასე უნდა ჩაეცვა, — დასძინა ბოლოს ქალმა და ნიკო გულდაჯერებით აათვალიერა.

ნიკომ ცერად გახედა. ნართაულ საუბრებს შეჩვეული ზანტად წამოდგა და ფეხბათრეული კარისაკენ გაემართა.

— საით, ნიკო, — დაადევნა ვილაცამ.

არ შემობრუნებულა ისე მიუგო:

— ცირკში, ამბობენ, მაიმუნები წერენ და კითხულობენო.

გაიცინეს ცოტა ნირშეცვლილებმა. ერთმა არ დააყვნა და წამოიწყო:

— ჩვენი ბიბლიოთეკარი მივლინებით მიდის მოსკოვს.

— ვინა, კაცო, ის სპეცტანსაცმიანი?

— სწორედ ისა.

— ნამდვილად საბიბლიოთეკო საქმის გართულებისთვის მიეშურება.

— ჰკითხე და არ დაგიმაღავს, მაგდენი არ შეუძლია.

ბიბლიოთეკარს დარეჯანი ერქვა. ხმა-ამოულებლივ შრამობდა. მუდამ ლურჯი სატინის ხალათი ეცვა. ფიქრმორეული თვალები და ლურჯი ხალათი დილაბინდივით ერწყმოდნენ ერთმანეთს. ნიკოს დანახვისას ქალის სახე ლამაზად აკრიალდებოდა ხოლმე.

იმ დღეს ლურჯი ხალათი არ ეცვა. უჩვეულო გამბედაობით შემოაბიჯა ოთახში. ერთბაშად მოისხიბა საუბარი და რამდენიმე თვალი მის პირისფერ ძვირფას კაბას მიაჩერდა. დარეჯანი დაიბორკა და ძლივსლა ამოთქვა:

— ვისაც დავალიანება გაქვთ, დააბრუნეთ წიგნები.

— დარეჯან, გენაცვალე, ნახტომისათვის ემზადებით?

დარეჯანმა არც მიხედა ავად მოსაუბრეს, რომელმაც ის იყო ნათქვამის გამეორება დააბირა, რომ ნიკოთი დაინტერესებულმა ქალმა შეაგება:

— შენ და გარაყანიძე დღეს ისე გა-

მოიყურებით, კაცს ეგონება, საყდარში მიხვალთ ჯვარის საწერად.

ბიბლიოთეკარი ისევ მორიდებამ დაიმორჩილა და, კაბა რომ არა, შეუმჩნეველი დარჩებოდა. იგრძნო, რომ თავი უნდა გაეტანა. ეთქვა ის, რასაც მეტწილად ყველა ხვდებოდა, მაგრამ არავინ აღიარებდა.

— თქვენ ყველას გშურთ ნიკოსი, — თქვა გულმშვიდად და განცვიფრება წამოტივტივდა თანამშრომელთა თვალებში.

— გშურდით გამოკვლევამდეც და ახლა მით უფრო. ის, რისთვისაც თქვენ იღვწით, რასაც თანდათან ხვდებით, რასაც ძალისძალობით იხვეჭთ და ხანდახან გიმტყუნებთ კიდეც, იმიტომ რომ თქვენ არ გეკუთვნით, თქვენთვის ბუნებას არ მოუმაღლებია, ნიკოს თავიდანვე ბოძებული ჰქონდა. იგი არჩევანის წინაშე არასდროს მდგარა, ეს გავაკეთო თუ ის, ასე სჯობია თუ ისეო. მას შინაგანად ესმის, რაც საჭიროა, მას სხვისი აზრებით არასდროს უცხოვრია, სხვისი გრძნობებისა კი ყოველთვის ესმოდა. ეს უფრო დიდი უნარია, ვიდრე გამოკვლევა, გამოკვლევა ეგებ თქვენც დაწეროთ, მაგრამ ამ უნარს ვერ დაიჩემებთ.

— დედა, ბიჭო, ყველაფერი ეს წიგნებში ამოიკითხე? — გაისმა ვილაცის ნაძალადევად კადნიერი ხმა.

ღრმად გულამოჭრილკაბიანი ქალი წამოდგა, შორიდანვე თვალით მოზომა დარეჯანის სიმაღლე და ღრმააზროვნად დასძინა:

— რითი განვსხვავდებით მე და ნიკო ერთმანეთისაგან?

დიდრონი ხარბი თვალებით უცქერდა დარეჯანს და ცდილობდა შეემჩნია, თუ რა მოეწონებოდა კაცს ამ ქალისა. ბიბლიოთეკარმა იგრძნო, რომ ჰაერმა ფერი იცვალა და ზერელე თავშექცევა ჩუმად გაიკრიბა ოთახიდან.

შეეცადა ფაქიზად გამოეხატა სათქმელი.

— როგორ გითხრათ, ზოგიერთ ადამიანს აღზრდა აუმჯობესებს, ზოგი

კი თავისთავად კარგია და თუ აღზრდა დაერთო, ნიკოსავით გამორჩეული ახლოს

— თქვენ საიდან იცნობთ ასე ახლოს ამ კაცს? — მტრულად უთხრა იმ ქალმა და ჩამუქებულ თვალებში უკეთურობამ გაჟონა. დარეჯანმა დამცინავად შეხედა, ახლა აღარაფრისა ერიდებოდა და გაჭიანურებული მიუღვა-რებით მიუგო:

— ახლო ურთიერთობა მაქვს და იქიდან...

განცვიფრებულმა დუმილმა დაისაღვრა ოთახში.

ქუჩაში მოხვედრილი დარეჯანი კინაღამ ატირდა. შეაძრწუნა საკუთარმა გამბედაობამ, ისეთი რამ თქვა, რაც გაფიქრებისასაც კი აკრთობდა და სირცხვილით წვავდა.

თანაბარი სიჩქარით მიაკაკუნებდა ასფალტზე მაღალქუსლიანი ჩექმებს. უცებ გაჩერებასთან მდგარ ნიკოს წააწყდა. ბიბლიოთეკარი შეყვონდა, თვალები აუციაგდა. როცა ნიკოს მიუახლოვდა, თანამშრომელი ქალის დაუდევრად ჩახსნილი გულსპირი დაუდგა თვალწინ და გულნაკლულად გაილიმა.

ტროლეიბუსი ჩამოდგა. ქალმა ასვლისას ნიკოს ნატვრით შეხედა.

კაცმა ვილაც გაატარა, მერე მსუბუქად შედგა ფეხი საფეხურზე.

— იცით, დარეჯან, ცოტაოდენი რისკი, ცოტაოდენი სიმსუბუქე, ბევრი ღიმილი და თქვენ გათხოვდებით, — თქვა კაცმა ღმობიერად, თან შიშობდა, ნათქვამი არ სწყენოდა თანამგზავრ ქალს.

დარეჯანის სახეზე დაფენილი სიხარული უცებ განქარდა და იმედგაცრუებამ შოაკითხა. დაცინვაშეკიდებული ხმით თქვა:

— ვიცი და, ხვალიდან გათხოვილი მერქმევა, ბატონო ნიკო.

ქალი ჩავიდა. ნიკომ დაინახა, როგორ მხნედ, გადამწყვეტი ნაბიჯებით გადაჭრა ქუჩა. გაზეთების კიოსკთან მოლოდინე კაცი მის დანახვაზე გამოცოცხლდა, შემოეგება ქალს და ორივე

ხელი დაუჭირა. ნიკო დალონდა. პირი იბრუნა და ცნობადაფანტული მიაჩერდა ვილაცის ტყავგადაკრულ ბეჭებს.

გადასასვლელთან მოხუცი ქალი აედევნა.

— გეთყვავ, სამშვიდობოს გამიყვანეთ, — ყურთან ჩაუნიავა მოახლოებულ ნიკოს. მანქანების ნაკადი შემდგარიყო და ქუჩა წამიერად ისვენებდა. მოხუცებულმა ხელი გამოსდო. ორივე აჩქარდა. თეთრ ზოლთან ისევ დაიძრა ზღვაური მანქანებისა. ქალს თვალები აუჭრელდა. ნიკომ გვერდიდან გახედა თანამგზავრს და შეცბა. მივიწყებული სახის ნაკვთები დაუდგა თვალწინ. ამ სახემ წამოკრიფა წარსულის ლანდები და კაცი პირველად დალონდა შინ და გარეთ, დარდას და ალტაცებას, მამასა და დედას, მასწავლებლებსა და ამხანაგებს, სიყვარულისა და სამუდამო წყენას შორის ჩაკარგულ სიყმაწვილზე. ცხოვრებამ გადიგრილა და ყველაფერმა: უცაბედმა თუ ნაცადმა, წარმავალმა თუ სამიძღვრებამ კვალი დატოვა გულზე, სახეზე, გამოხედვასა თუ ტყუილად ნათქვამ სიტყვაზეც. კაცს მოეჩვენა, რომ დაბადებითვე არსებული და თავისთავად სადღაც გაუჩინარებული, დაქსაქსული, ვითარებისგან დევნილი პიროვნული ნიშნები წლების სიმრავლესთან ერთად წამოიშალა, გამოთიანდა და შეერწყა მისი თვალების ფერს და შიგ ჩატოვებულ სიკეთეს.

ამ ქალის პროფილს შესცქეროდა მეოთხე კლასიდან მეოთხრთმეტემდე. მისი წყალობით კარგად იცნობდა რუსულ ლიტერატურას. ამ ქალის მიერ ოდესღაც წაკითხულმა სიტყვებმა უეცრივ გამოანათა და უჩვეულო სიცხადემ, აზრის მიწვდენამ გონება სხვადასხვა მინარევებისაგან გაწმინდა და აზრის ნათელმოსილებამ ნიკო დაატყვევა. წუთიერ მოხილვაში მასწავლებლის სახე შეეშველა და მისმა გარეგნობამ ბავშვობის ბუნდოვანი შეგრძნებები ახლა გააცხოველა.

შორიდან მოედინებოდა ანა დმიტ-

რენას ხმა და საიდუმლოს გასაგებად
ხდიდა.

«Человеку, который вышел из дому в светлой праздничной одежде, стоит только быть обрызгнутым одним пятном грязи из-под колеса, и уже весь народ обступил его, и указывает на него пальцем, тогда как тот же народ не замечает множества пятен на других проходящих, одетых в будничные одежды. Ибо на будничных одеждах не замечаются пятна».

კაცს მოეჩვენა, რომ მღვიმიდან სინათლეზე გამოდიოდა მისი ბავშვობა და გადასარჩენად ხელებს იწვდიდა.

მასწავლებელს შავი ბერეტიდან დატალღული ნაცრისფერი თმა უჩანდა. „ახლა აღარავინ იხვევს ასე თმას“, — გაიფიქრა ნიკომ. ეცვა შავი, მსუბუქი ქსოვილის პალტო. პალტოს სახელოდან გამოვარდნილი კაბის მაქმანები ხელის მტევანზე ეფინა. ამ სიშავეში ყელთან მიბჯენილი ოქროს გულსაბნევი ბრწყინავდა.

ოცდაათი წლის წინ ეს ქალი ახალგაზრდა იყო და მაშინაც შავები ეცვა. სულ ვილაც უკვდებოდა. იქდა თორმეტი წლის ნიკო პირველ მერხზე და თვალანთებული შეჰყურებდა მასწავლებელს. ქალი გატაცებით ლაპარაკობდა მიმართვის მნიშვნელობაზე წინადადებაში. მიმოდოდა კათედრასა და დაფას შუა. ნიკო უყურებდა მის შავ წინდებში გამოკვართულ ლაქის ფეხსაცმლებიან ლამაზ ფეხებს, ხედავდა, რა ნატიფად იწმენდდა ცარციან ხელს სველ ტილოზე და გული გაუძღისი სითბოთი ევსებოდა. მასწავლებელმა დიალოგი დაწერა დაფაზე, დაწერა იმ ხელწერით, ძველ საბუთებში რომ უნახავს ნიკოს. მერე მიმართვა ახსენა. რუსულიდან ერთბაშად ქართულზე გადავიდა და ოდნავ შემღერებით თქვა.

შუბლზე მეხება ხელით და ვგრძნობ, ცივია ტილო:

— შვილო, შუბლი გაქვს ცხელი,
რა გემართება შვილო!

კათედრიდან დაფამდე მიმოსვლამ, მასწავლებლის ხმამ, მისმა ხელწერამ ააღელვა ნიკო და როცა ლექსიც მოისმინა, გულმა ველარ გაუძლო და ატირდა.

— მასწ, გარაყანიძე ტირის... — ქალმა მწყურალად გახედა მოხალისე დამსმენელს და ნიკოს მიუახლოვდა.

— კარგი დაწყნარდი, მაპატიე, მეც არა მყავს დღეა.

ცრემლებიდან მჭვირვალედა ანა დმიტრენას დაძაბული სახე. ნიკო ხედავდა მის სიფერმკრთალეს, ასე ძალიან რომ მოსწონდა ყოველთვის და ცდილობდა გულაჩუყება მოეთოკა.

ძლივს გამოერკვა ჩვენებიდან. მოხუცებულის იმედწარმეული მზერა ეკალივით ემწყავა.

— გამოცვლილხარ, ნიკო, დაღლილხარ, ჰგავხარ და კიდევ არ ჰგავხარ მამას.

ნიკოს გონებას მაშინვე მეგობრის ნათქვამი მისწვდა: მოწაფესავით თავდახრილი იდგა ანა დმიტრენას წინაშე. იგრძნო, რომ ახლა თვითონაც ასე იდგა. სიცოცხლით, სხივმოსილებით, ხაზთა სიმკვეთრით აღსდგა ის დღე. ახლა თვალდათვალ დაინახა მამის სახე, მასწავლებლის მზერაც ენიშნა და უეცრად მართალი, შეგრძნებებს გამოღწეული, ერთბაშად საცნაური აზრი დაეუფლა. ანა დმიტრენას მამამისი უყვარდა და რათა მიგნებული აზრი არსად გამქრალიყო, რათა მიხვედრას ამაოდ არ ჩაეგლო, მსწრაფლ იკითხა:

— თქვენ, იცნობდით მამაჩემს?

ქალი შეკრთა. უცნაურად შემოხედა ნიკოს. მერე ღიმილმა გააჟაშკაშა და ნიკომ დაინახა მკვდრეთით აღმდგარი სილამაზე. ანა თვალებით შორეულ მოგონებას ესიყვარულებოდა და ფიქრებში წასულმა წყნარად თქვა:

— გიმნაზიის წლებიდან ვიცნობდი მამაშენს, მაშინ, როცა ყველა ცოცხალი მყავდა.

ნიკო შეეცადა უკუეგლო ამეტყველებული ღუმილი და უმწეოდ გაიღიმა.

იდგა შენობებსა და ხმაურს შორის მომწყვდეული ტანმორჩილი ქალი. იდგა შეოცე საუკუნის შუაგულში, დანართოვებული და ნანგრევით სევდიანი. დატალღული ვერცხლისფერი თმა, შავ სამოსელთან ფიქრების შერწყმა, თვალებში ჩაკლული ნატვრა უკან ახედებდა მიღწევებით გაყრუებულ დროუხამს.

ამ ქალმა, შემთხვევის წყალობით, სამუდამოდ დაივიანა მოწაფეთა მახსოვრობაში. დროის მოწყალების, ბედის მონაცვლეობის მიუხედავად, შთაბეჭდილება არ გაქარწყლებულა. რა საქმესაც არ უნდა წასდგომოდნენ მისი ნამოწათარნი, შემთხვევით ისე, აღიარების გარეშე მუდამ სახლობდა მათ ხსოვნაში და ასევე უჩუმრად შველოდა ცხოვრებაში. შეიფრთხილა მოგონებამ, ამოიზიდა მახსოვრობის სკივრიდან ამბავი და ნიკოს გული დაეთანაღრა.

შემოდგომის მოქუფრულ დღეს, ანა დმიტრენას გაკვეთილზე ერთმა ბიჭმა მოულოდნელად იკითხა.

— მასწ, თქვენ აკაკი წერეთლის ნათესავი ხართ?

ქალს სიხარულმა ერთბაშად ფერი უცვალა, თითქოსდა ააღიანა. რაღაც მნიშვნელოვანი, მათი ასაკისათვის საჭირო ამბავი უნდა გაეხსენებინა, მაგრამ იგივე ხმამ გამარჯვების მაუწყებელი კილოთი დარეკა:

რა ჰერქვეშელი ბოლშევიკი ხარ,

აკაკის ლექსით თუ იხიბლები:

პროლეტმწერალმა თვით უნდა ზარდოს

პროლეტმწერალის პროლეტმოთხველი.

ანას თვალებში გაღვიძებული გაზაფხული ჩაესვენა. ძველმა სატანჯველმა იფეთქა და წალეკა სიცოცხლის უნებური აჩქამება.

კლასი დუმდა. წუთები მირაკრაკებდნენ. უეცარ ელდას თანდათან შორდებოდა მოულოდნელობის განცდა და ეჭვი შემპარავად მოირწეოდა. ის იყო ზოგმა ირწმუნა შეუძლებელი, რომ მა-

სწავლებლის ხმაში ფოლადი აქდერდა და სივრცეს დაეპატრონა.

„თქვენი საზოგადოების ის ნაწილი ხართ, რომელსაც არაფრის დაკარგვის არ ეშინია. თქვენი ყმაწვილური გუმბინი გრძნობს უმცირეს რხევას სიყალბისას. როგორ პირობებშიც უნდა აღიზარდოთ, უხეში პრაქტიციზმის, შოვნისა თუ გამოძალვის ატმოსფეროში, თითოეულის არსებაში თავისთავად მოცემულია ერთგულების გრძნობა და ამ ერთგულების გადარჩენისთვის იბრძოდა მთელი სიცოცხლე აკაკი წერეთელი. მისი პოეზია თქვენი მამების, პაპების, შორეული წინაპრების, თქვენი შვილებისა და შვილთაშვილების ყველაზე საუკეთესო სიტყვაა. მისი „განთიადი“ სხვა ეროვნების კაცს ქართველობას ანატრებიწებს და ცხოვრებაში ყველაფერი რომ დაკარგო, ყველა გზა რომ მოგეკევეთოს, ამ ლექსის გამგონე გაცოცხლდები, გაგაცოცხლებს იმის შეგნება, რომ სამშობლო გაგაჩნია და აკაკი — შენი სამშობლოა“.

მერე აცახცახებული ხელებით გულზე მიიკრა ხელჩანთა და შემოდგომის მოწყენილობაში ჩაინთქა. ბავშვები ფრთხილად გადიოდნენ კლასიდან. როცა იმ ბიჭმა ანა დმიტრევნას ზურგს ჩაუარა, ქალი მოულოდნელად შემობრუნდა და სუსხიანად თქვა:

— ის პოეტი შენი ნათესავია, ბიჭო?

— არა, მასწ, — წაილულულა ბიჭმა.

— გაიგონე, მე შენი მასწავლებელი არა ვარ, და მით უმეტეს არც მასწ. —

ნიკო კვლავ ქუჩამ გაიტაცა. მიჰყვებოდა მაღალი ფანჯრების, ფართო სადარბაზოების რიგს, რკინის ხვეულებით შემკობილი სამკუთხა სახურავი რომ შეენოდათ. ხეთა ჩრდილებით აჭრელებული ქუჩის პირას პატარა შინაურული გასტრონომი მიყუჟულიყო. ცოტა მოშორებით სიძველის გამო მივიწყებული ფოტოატელიე მგლოვია-

რედ იცქირებოდა. ვიტრინიდან ნიკო ბმა სახემ კაუჭი გამოსღო ნიკო შეაჩერა.

ამ სახეში ჩადნა ბიჭობა, ახალგაზრდობა, გატაცება. ამ სახესთან აკავშირებდა სულიერი თვითმზილველობის იშვიათი წუთები, რაც მერე და მერე უკვალოდ გაქრა და შესაფერის ეამს ელოდა ხელახალი შობისათვის. ეამი კი არა და არ ღებოდა. ეს თვრამეტი წლის სოფიოს ფოტო იყო.

გოგონას თვალებში ჩაიკრწყლულიყო ასაკის სილამაზე. მთვარიანი ღამის, შხაუტა წვიმის სიყვარული. მაღლა აღერილი კისერი, გადაჰიმული თმა, ოდნავ შეტეხილი წარბები, ღიღრონი თვალები, მთელი სახე თვალისმომჭრელი სისუფთავით ბრწყინავდა. ნიკო გაშეშდა, თვალებგაფართოებული, მოჯადოებული შესცქეროდა ფოტოს და მრავალი წლის მერე გაცხადდა მის გონებაში ის უქვეყნობა, რისთვისაც დაუახლოვდა სოფიოს.

ფოტოატელიეს პირდაპირ ჩუქურთმებმოწნული ვეებერთელა ხის აივნია-ნი სახლი ღდგა. სადარბაზოს ერთადერთი კარიც აივნის ხის ფერი იყო და მსგავსი ხვეულები ამკობდა. ამ სახლში მრავალი წლის წინ სოფიო ცხოვრობდა. ნიკომ დაინახა დიდი უშუაბანდია-ნი ოთახი. დაინახა რკინის საწოლზე დაკრული ავადობისაგან გაღეული ქალის სახე. რომლის უხეშ, ჭაღარა თმას დიდი ხანია მოჰკლებოდა ქალური ყურადღება. წელში მოხრილ, მოტეხილი სახის კაცს, უსახელო დაბამბული მოსაცმელი ეცვა და უხალისოდ პასუხობდა ნიკოს კითხვებზე. ნიკო ინსტიტუტიდან მოავლინეს ამ უბანში მცხოვრებთა აღწერისათვის. კაცი ორივე ხელით მუშამბაგადაკრულ მაგიდას დაყრდნობოდა და ბიჭის ხელის მოძრაობას თვალს ადევნებდა. მაგიდაზე დიდი ნიჟარა იდო და წერისას ბიჭი ხშირ-ხშირად შეხედავდა ვითომდა ნიჟარას, სინამდვილეში კი მთელი გულისყური ოთახის იმ კუთხისაკენ მიექცია, სადაც დაბალ სკამზე მოკალათებული გოგონა მუხლებზე გადაშლილ წიგნს დაჰ-

ყურებდა. თავისი სახელის გაგონებისას გოგონამ წიგნს თვალი მოსწყვიტა და მამას შეხედა. კამკამებდა გოგონას ზორბლისფერი პირისკანი, ბზინავდა თმაში ჩამაგრებული სავარცხელი და ხავერდოვან თვალეში გონიერება იხატებოდა.

ქუჩაში გამოსული ნიკო სურვილმა შეიპყრო, კვლავ შეეხედა გოგონასათვის, სურვილმა ერთიანად შებოჭა და ისევ სახლისაკენ უკუავადო.

— მაპატიეთ, მგონი ფანქარი დამრჩა, — თქვა და გაწითლდა, ფანქარი მიზეზად რომ მოიღო. ისევ შემოხვდა გოგონას ხავერდოვანი თვალები, ისევ დაინახა თმაში ჩამაგრებული სავარცხელი, ძველი ფლანელის კაბა და სიბრაღული იგრძნო.

ფიქრარეული გაუყვა გზას. ქუჩას გრძელი აღმართი ჰქონდა. აღმართის ბოლოს სკოლის შენობა ჰკუთხდამრიგებელივით იდგა. ანგარიშმიუცემლად შედო სკოლის კარი. აუყვა რკინის განიერ, მოაჯირმოვარაყებულ კიბეს, მხრებგაშლილ უზარმაზარ დერეფანში აღმოჩნდა. სქელ კედელში გამოჭრილ დიდ ფანჯარას ტოტებგაშლილი ჭადრის ხე მიჰყუდებოდა. სკოლა გოლიათურად თვლემდა მოსწავლეთა ჟრიაბულისაგან თავგანებებული.

მეორე დღეს იქ დახვდა სოფიოს. გული ეუბნებოდა, ამ შენობაში ისმენს გაკვეთილს, ამ შენობაში წერს საკონტროლოს და ამ კედლებში ყმაწვილური თვალით შეცნობილ სამყაროს პირვანდელი სიანკარე ჩამოეცლება და სადღაც რწმენის გასაყარზე იზოვის თავის თავსო.

ზარის ჩამორეკვაზე ჯერ უმცროსკლასელები გამოცვივდნენ გარეთ, მერე მეთექვსისელებიც გამოჩნდნენ. მოდიოდნენ მტრედის გუნდებად და ასაკის მშვენიერება ყველასათვის მოჰქონდათ ძღვნად. უამრავ სახეთა შორის ნიკომ სოფიოს ნაღვლიანი გამოხედვა დაიჭირა და სულ გადავიწყდა, რომ გუშინმა გაუმართლა. გოგონა მოდიოდა მარტო, ხმაურსა და სიცილს განრიდებული. დაინახა ნიკო და გაოცე-

ბამ სრულიად გარდაქმნა. ნაბიჯი შეა-
ნელა და ისარივით დაერქო ერთ ად-
გილას. ნიკო დამნაშავესავით მოუხ-
ლოვდა. შეხედა და ხმა ველარ ამოიღო.
განცვიფრება ჯერ კიდევ ვერ ჩამოეხ-
სნა სოფიოს სახიდან და ორივე ხელი
ჩანთის სახელურს ჩაავლო, დაკერებუ-
ლი წინსაფარი დაიფარა. თანაკლასე-
ლები შორიახლოს შედგნენ და ლაპა-
რაკი შეწყვიტეს. უცებ სოფიოს ნიშნის
მოგების წადილმა ჩამოუქროლა. გას-
წორდა და გაბედულად შეხედა ბიჭს.
ზურგს უკან ამხანაგები აჩურჩულდნენ,
ერთმა-ორმა თვალი გაუშტერა ნიკოს
ეგებ მოვახედოთ, დავანახოთ, რომ
სოფიოზე უკეთესები ვართო. მათ ყო-
ველთვის სჯეროდათ წარმატებისა, სჯე-
როდათ, რომ არასოდეს დაბრკოლდე-
ბოდნენ, რომ კარგი კაბა, კარგი კურო-
რტი, პირველი პრემიერა მათი ხვედრი
იყო, რომ ნიკოსნაირი ბიჭი პირველად
მათ უნდა მისალმებოდა და არა სოფი-
ოს.

ბიჭი ვერაფერს ამჩნევდა. თვალს არ
აშორებდა გოგონას სუსტ მაჩვენებელს და თა-
ვის ალბისა ერიდებოდა. ერიდებოდა,
დაენახა ეს საუცხოო თვალები. გოგო-
ნას ეჩვენებოდა, რომ გვერდით დიდი
ხნის ნაცნობი, თითქმის ნათესავი მიჰყ-
ვებოდა. გრძნობდა საერთო ზრახვების,
ფიქრების, ერთგვარი ცხოვრებისეული
მდგომარეობის თანასწორობას.

მალე სოფიოს სახლიც გამოჩნდა.
ნიკოსთვის ახლა ეს შენობა მისი სიძ-
ველე, გრილი ჩრდილებჩამუქებული
ქუჩა ძალზე ახლობელი, განუშორებ-
ლად თანამდევი ეჩვენა, თითქმის არა-
ერთხელ გამოეხუროს ეს მიმე, ლა-
მაზსახელურიანი სადარბაზოს კარი.
შეგრძნებებისგან ძლივსლა გამოფხიზ-
ლდა და სახლთან გაჩერებულ გოგო-
ნას ჰკითხა:

— მუსიკაზე დადიხართ?

— არა, -- ნაწყენი ხმით მიუგო სო-
ფიომ.

— გერმანულზე?

— არც გერმანულზე? -- ნიკოს სუ-
რდა შეჰკითხოდა, ცეკვაზეო, მაგრამ

შეყვანდა, მიხვდა, რომ ამგვარი კითხვებით თითქოს შეუტაცხყოფდა გოგონას. სოფიო ახლა კი ძალზე დაშორდა ნიკოს და გარიყულად იგრძნო თავი, გული ეტკინა, რომ რამდენიმე წუთის წინ თანამზრახველობის განცდა დაეუფლა ამ სანდომიან ბიჭისადმი.

— შინ ბევრი საქმე მაქვს და საერთოდ, ნულარ მომაკითხავთ, — უთხრა მწყურალად და ნიკო განცვიფრდა, ისე ხანმოკლე ეჩვენა იმ წუთას ეს გოგონა.

იმ მოწყენილ ბინაში რა მოხდა, ნიკომ ვეღარ დაინახა. შინ შესულ სოფიოს თვალში მოხვდა დედის საწოლქვეშ მდგარი ტაშტი, წინაღობით ჩამბალი თეთრეული რომ ეყარა, დაინახა ერთმანეთზე დაწყობილი დაურეცხავი ჭურჭელი, გავიდა შუშაბანდში, დაემხო ტახტზე და გულსაკლავად ატირდა. ავადმყოფმა წარბები შეატოკა, გაფითრდა და მუმიას დაემსგავსა. მომჭირნედ განლაგებულ ავეჯში კი, სოფიოს ვაების გამგონე, ყრუდ აწუილდა ჭია.

ქუჩაში დარჩენილი ნიკო ისევ ფოტოგრაფიანს მიუბრუნდა. შემოპურებდა თვრამეტი წლის სოფიოს ფოფინა თვალები, სევდა დაჰფარფატებდა ტუჩის კუთხეებთან. ახლალა იგრძნო, როგორ თანდათან დაშორდა მეუღლეს, ახლა გაახსენდა, რა უჭირდა, რა უხაროდა, ხელში შემოადნა თავისი გულთამხილობაცა და სოფიოს მოკრძალებული, მშვიდობიანი ქცევაც. მისი შესაშური მიხვედრილობა ახლანდელი, ძალზე შეჩვეული სოფიოს ხასიათი გულდასაწყვეტად უცხო აღმოჩნდა მისთვის. ნიკოს მოეჩვენა, რომ თვრამეტი წლის სოფიო გზად შემოეყარა და გაცნობის სიხარულმა დაიმორჩილა. წინ ჟეცნობი სიყვარულის ძნელსავალი ბილიკები შეეგება და თან უკვირდა, რომ ამ შეუცნობ გზას გამოცდილების ნაღველი დაჰკრავდა. ნიკომ რატომღაც დარეჯანი დაუახლოვა ცოლის უწინდელ სახეს, დაუახლოვა და მიხვდა, რომ დარეჯანიც დაკარგავდა პიროვნულ იდუმალებას მის ხელში. დაკარგავდა, რადგან იგი ღირსებისა და მანკიერების

უშფოთველი მოთვალთვალე იყო და მეტი არაფერი.

ნიკოს გაახსენდა, რომ ფოტოგრაფთან უნდა შესულიყო. კარი შეაჭრია — თუ არა, დაინახა, ჭარმაგ კაცს ხელებში ჩაერგო თავი და მაგიდაზე თავდახრილი თვლემდა. ფოტოგრაფმა თვლემას გამოადწია და ჩვეული საქმიანობისთვის შეემზადა. ნიკოს სიზმრისეული ეჩვენა ეს პატარა ოთახი, ფოტოებიდან მოდენილი ღიმილიც, ამ სახეთა ყალბი დაფიქრებაც და უხეში, კანონიერების ბრმად მოტრფიალე კაცის ხმით იკითხა:

— რატომ გიკიდიათ ამდენი წელი ამ გოგოს ფოტო?

კაცმა კარგა ხანს ვერ მოახერხა პასუხის გაცემა. მღელვარებისგან თვალები გაუცხოველდა. მერე აზრი მოიკრიბა. თითქოს სააქაოს დაუბრუნდაო, მიხვდა, რასაც მოითხოვდნენ მისგან და წყნარად, ღრმა ტკივილით დასძინა:

— ეს ჩემი პირველი ფოტოა და კიდევ, თვალს ეამება ასეთი მნიშვნელოვანი სახის ცქერა.

ნიკოს მოეჩვენა, რომ უწილოდ დატოვეს.

ნიკოს თავს არ ანებებდნენ გარეშე ხმები. წლებს გაჰყვა ჭაბუკური ვარამი და მოულოდნელად გაელვებული სიხარულიც. ცხოვრების ტალღამ გაიტყუა იქით, სადაც მიზანი ყოველდღიურობაში დამკვიდრების საშუალებად იქცა. სადაც ამოჩემებული სურვილები ვეღარ ინავარდებდნენ და სადაც ყველაზე მშვენიერ წუთსაც ჰქონდა გარკვეული ფერი და საზღვარი. მას თითქოს გადაავიწყდა იმ ადამიანთა სწრაფვა, მათთან საუბარი, ვისაც ახალგაზრდა ერქვა და ვისთვისაც შინაგანი ლტოლვის გარეშე არსებობა ამოებას წარმოადგენდა.

ეკრძალებოდა მიახლოვება ქალიშვილის ფიქრთა სამყაროსთან, არ იცოდა, როგორ მოქცეულიყო, რა ეთქვა. იგი დაღლილი კაცი იყო, ბავშვობაშივე მა-

რტოდ შეთნილი მამის შფოთიანი ცხოვრების გამო.

დღეებს კი ჰქონდათ რაღაც ღირსასხოვარი. დღეებს ადამიანურ გრძნობათა სხვადასხვა ნაჭდევები რჩებოდათ დავლად. ზოგი მათგანი ან მრუმე ფერისა იყო, ან სიხარულით აღადანებულო.

ყოველი დღე მარიკოსათვის ცხრაკლიტურის თითო კარს ხსნიდა. იულონი გეშალებული დაჰყვებოდა გოგონას და მასთან საუბრისას მუდამ საამო ფიქრები ეფენებოდა სახეზე. მარიკოს ახარებდა ის, რომ ბიჭი გრძნობდა გოგონას უპირატესობას. თვალებით, გამოხედვით აღიარებდა ამას და მისი ღირსებები ბიჭისთვის საჩრდილობელს წარმოადგენდა.

ერთხელ იულონმა თავი გაიმეტა და გოგონას თანდასწრებით გზად შემოყრილ ბიჭებს ეჩხუბა. ისინი დაუბრუნებლად შეეჩხენენ ორივეს და მარიკოს სახეში შეჰღიმეს, მხარი გაჰკრეს. იულონი დიძაბა, ერთ წამს შეეყოყმანდა, მაგრამ უეცრად გახელებული, მკერდწაწეული მიექრა ბიჭებს.

მერე გამხნეებული მიდიოდა და ფიქრობდა, რომ მის ნაცვლად სხვას ჩაეღდა საგულეში ვაჟეცობა. გამხედლობა იულონს სხვაგვარი გააჩნდა. უკრძალავად მოითხოვდა სხვებისგან იმას, რაც სჭირდებოდა, უცნობ ადამიანებთან ისე მივიდოდა, როგორც შორი ქვეყნიდან დაბრუნებული სახლიკაცი. ამ ჩხუბს ბიჭობა ერქვა. ერთხანს დაეჭვებული თავისი გულმაგრობის გამო, ახლა თავს აჯერებდა, რომ ვაჟეცობა სულაც არ ყოფილა მისთვის უცხო. მარიკო მონადირებული იდგა და სიხარულისგან აფორაჯებულ თვალებში თანაგრძნობა იხატებოდა.

ერთ დღეს, მისდა მოულოდნელად, უამრავ სახეთა შორის ბიჭის ნაცნობ გამოხედვას წააწყდა. მიდიოდა დაფიქრებული და უსიამო განზრახვა აღბეჭდოდა სახეზე. გოგონა თვალს აყოლებ-

და მის საქმიან ნაბიჯს, ათვალიერებდა საგულდაგულოდ გვერდზე გადავარდნილ, მუდამ შესწორებულ თმას, რუხი ფერის პიჯაკში ჩამჯდარ სხეულს და იულონის არაერთგზის ნაცადი იერი ძალზე მარტივი და ამავე დროს ადამიანურ თანაზიარობისგან თავისუფალი ეჩვენებოდა. მარიკოს გული დასწყდა, რომ ასეთი ბიჭი მოსწონდა. იულონს უცხოვდ, გარეშესავით სურდა გვერდით ჩაეელო, მაგრამ გოგონას ხმამ შეაჩერა. ბიჭი თმენაშეკავებული შედგა და დაელოდა, როდის მიუახლოვდებოდა მარიკო.

— ლექცია მიცდება, წავიდეთ რა სადმე, — განზრახ მხიარული კილოთი წარმოთქვა გოგონამ.

— შენ რა, ამხანაგები შემოგელიათ თუ რა მოგივიდა, მე სასიყრდნოდ არა მცალია.

მარიკო სახეგამშრალი იდგა და ვერაფერი მოეხერხებინა. ფიქრადაც არ მოსვლია, რომ იულონს შეეძლო ასე მიემართა. იგრძნო, რომ რაც უნდა ეთქვა, რაც უნდა მოემოქმედა, უსუსურად, გამტყუნებული ადამიანის საცოდაობით გამოუვიდოდა და ცივად შებბრუნდა.

თვითონაც ვერ გაეგო, საიდან მოველინა ასეთი უმეტრული სიამაყე, საშუალება არ მიეცა ბიჭისთვის რომ განშორებოდა. ისწრაფვოდა კვლავ დაებრუნებინა გულის მაამებელი ზეგავლენა. გრძნობდა, რომ მოითმენდა უარეს სიტყვასაც, ოღონდ არავის ეთქვა, ეს გოგო იულონს უყვარდაო და წარსულში გადაეტანა ყოველივე. მონდომებით ჩაებლაუჭა ბიჭს, დამარცხების მოლოდინი იხატებოდა მის მოქმედებაში. ბიჭს კი უცთომელი გუმანი ჰქონდა, ამა თუ იმ მოვლენაში სასარგებლოსთვის გამოეკრა ხელი და დაუყოვნებლივ დაჰპატრონებოდა.

გამოხდა მცირეოდენი ხანი მათი ურთიერთობისა და მარიკომ შეიტყო, რომ იულონი სხვებსაც მოსწონდათ. ცდილობდნენ მასთან გამოლაპარაკებას, შეხვედრას. ახლა მარიკო იღვწოდა ბიჭის მომხრობისათვის, თავს აწონებდა, ხე-

რხიანად მოქმედებდა. მას უკან დიდი დრო არ გასულა და რასაც იულონი განიცდიდა და ვაინჩარობდა მარიკოს მოხიბლვისათვის, ახლა ყოველივე პირიქით ხდებოდა, თითქოს გოგონას პირვანდელი წარმატებისთვის პასუხი უნდა ეგო.

მარიკოს ნაცნობი გოგონა გამორჩევით თამამობდა და ხშირად ელობებოდა იულონს გზაზე. დადიოდა საზეიმო განწყობილებით სახელამშვენებული. მარიკომ ვერ გაიგო, როგორ ააშფოთა ამ სახემ, როგორ დაუბნია თავგზა. თვალიც რომ დაეხუჭა, მის სანადიმო ღიმოს ხედავდა. მარიკოს ეჩვენებოდა, რომ გოგო საცაა სულს შეუბერავდა, ოდნავ დაყოვნებოდა, რათა მეტოქის ნამუშრევი გაფანტულიყო და დამპყრობელივით გაივლიდა მის წილხვედრ გზაზე. შეეცადა გაეხსენებინა ყველა საუკეთესო თვისება, რაც კი გააჩნდა: ზრდილობა, თავდაჭერა, მითევება, რათა უწინდებურად დაემორჩილებინა. შეეცადა შინაგანი ამღვრეულობა არ დასტყობოდა, მაგრამ რაც უნდა ელონა, იულონის დაკარგვის შიში უძლიერდებოდა.

და გამოსახივა მარიკოს დამოკიდებულებიდან იმ მოუხელთებელმა ცოდნამ მართებულბი ქცევისამ, იმ ბუნებრივმა სილამაზემ განცდებისამ, რაც იულონს ანცვიფრებდა და რისი მიწვდენაც ვერ შეძლო. ბიჭი დაიბორკა და ცოტა შერბილდა მისი ათვალწუნება. გოგონამ იდროვა და იულონი შინ დაიბარა. მარიკომ ახალა იგრძნო წესისა და ჩვეულების საჭიროება და აუცილებლობა.

ომი ნაწილობრივ მოგებული იყო და იულონი გოგონასთან სტუმრობისას თავს ისე გრძნობდა, თითქოს წარჩინებას ელოდა. აკრთობდა სოფიოს გვერდით ჯდომა. მარიკოს სახე გულგრილობას გამოხატავდა. ფიქრობდა, რა მრჯიდა, რისთვის მოვიყვანე შინ იულონიო. ისე უფრთხოდა ბიჭის მიდრეკილების შეცნობას, როგორც მორევში

შესვლას, სადაც უცილობლად დაბრჩობა ელოდა.

ბიჭი უხეიროდ ლაპარაკობდა და პირველად იგრძნო, რომ მისი კაბინეტური თვისებები ზოგან უადგილოა და წყალგადანავლებ ცეცხლსა ჰგავს. ელიზბარს ეყურებოდა მისი ხმა და გული გამაფრთხილებლად უკენესოდა. ეს ხმა თავისკენ მოუხმობდა, რალაც დაფარულის, საიმედოდ შენახულის, ხსოვნაში ჩარჩენილის გამოსავლინებლად.

საზოგადოებრივი აზრი, რომლის გარეშე მარიკოს სიცოცხლე არ შეეძლო, ახლა გლოვის ხმად ჩაესმა და ვიდრე ბაბუა ოთახიდან გამოვიდოდა, სურდა, დაეძახა, „წადიო“, მაგრამ ვერ მოასწრო, ელიზბარი უკვე გამოღებულ კართან იდგა.

სოფიო წამოდგა და მშვიდად თქვა.

— გაიცანი, მარიკოს საქმრო.

— იულონი, — დაკდემით თქვა ბიჭმა. დაინტერესება ჩამყუდროვდა ელიზბარის თვალებში.

— რა გვარისა ბრძანდები?

— უკმაჯურიძე.

სიცივემ დაუარა მოხუცს სხეულში. ავად გამოხედა ბიჭს და ძლივსლა ამოთქვა.

— პაპაშენს რა ერქვა?

ბიჭმა განცვიფრებითა და ცოტაოდენი სიზვიადით მიუგო.

— ბარნაბა.

ასაკი და დრო დაინაცრა. თითქოს სიბერე ერთი წუთითაც არ სტუმრებოდეს ამ წუთისოფელს. ცხოვრების მდინარე მიექანებოდა. ხან თვალმერცხალა ბიჭის სახეს გაამჭვირვალეზდა ტალღებში, ხან საპატიმროს ურდულს ამოსტყორცნიდა, ხან ხალხის მხრებსა და თავებს გადაარბენდა ალივლივებულ წყალზე. ყომრალი კაცის ჩაციებული მზერა გულგაგზდა წარსულის ხილებს. ყომრალი კაცის ხმა ყურებში ედგა.

„ასე მოგიწევს ჯდომა, ასე გაუნძრევლად, სანამ რამეს იტყოდ...“

ელიზბარი და ის კაცი თანამოასაკენი იყვნენ. გულმრუდობას მოწინააღმდეგე აღრევე დაებერებინა. თვალებში ჩაჰყურებდა დამარცხებულს. ტყავის

შავი ლაბადა აღარ ეცვა და ელიზბარს ეჩვენებოდა, კაცს კანი გადაეძრო სხეულიდან.

შავლაბადიანის მზერა ჩაინავლა და ახლა ყმაწვილი ბიჭის თვალები შემოაცემდა. ყმაწვილი ძველი მტრის შვილიშვილი იყო. თითქოს გათხრილი საფლავის სიგრილე იგრძნო, თითქოს სიკვდილის მაცნედ კიაფობდა ფარნის შუქი საშინელ ყიამეთში.

მრავალი წლის გასრულების შემდეგ უეცრად იგუშანა, რომ დამარცხებულიც, შელანძღულიც, უარყოფილიც, სჯაბნიდა შავლაბადიანს. ქვეშეცნეულად, მისდა გაუგებრად, ალბათ, მოწინააღმდეგესაც ეს ახელებდა. ამიტომ მძულვარება გაჰყოლა მის თვალებში ელიზბარის დანახვისას. შეჰყურებდა ბიჭის წყნარ, უსიტყვო მზერას და ფიქრობდა, რომ დროებაც დაწყნარებულიყო. როცა მიზნისთვის იბრძოდა, ზიკერძობება შესწამეს, როცა წარსულის დაცვა მოიწადინა, კაცობა შეთლანძღეს. მაშინ მარტოღოშენილს უტყუარ შემწედ მაღლი სულისა მოეცლინა და შავლაბადიანმა ვერ წაწყმიდა მისი ღირსება.

— მთა მთას ვერ შეხვდება, თორემ კაცი... — აღარ დაასრულა მოხუცმა. — უღმერთო იყო პაპაშენის სიკვდილი. ცივბამ შემოუტია. თავისსავე ცოდვებმა დაუწყო ქიშპობა. შიში შეეყარა, განკითხვის შიში. ისე შიშის ციება განსაწმენდელის მაგვარი იყო მისთვის. გული დააჯერა, რომ „ბნელეთის მოციქულებისგან“ უნდა ეხსნა ქვეყანა. ჩუმად, გულსაც რომ არ გაეგო, იმეორებდა. „დიდება შენ, ღმერთო, უფალო ჩვენო და მეუფეო სამყაროისავ, რომ არ გამაჩინე მე პირუტყვად მონად, ქალად“. თუ გახსოვს, ესენინსა აქვს ასეთი სტრიქონები:

Стыдно мне, что я в бога верил.

Горько мне, что не верю теперь.

— ნეტა პაპაშენსაც გაეგონა ეს სიტყვები. მისი სადარღებელი მხოლოდ ის იყო, რომ სიკვდილს ვერაფერს გამორჩებოდა. ისე, ცოდვა კაცზე ღილ-

ხანს ცოცხლობს, სიკვდილიც ვერაფერს აკლებს.

ბიჭი წამოდგა, ცივმა ოფლმა დაუნთქა სხეული. ამ კაცის მსჯავრმა დაანახშირა პაპამისის ცხოვრება და კვამლში გაახვია. კვამლი თვალებს უბუფავდა.

— მოიცა, ისე მომეყურა, თითქოს ჩემი მარიკოს საქმრო უნდა იყო, — გაახსენდა ელიზბარს და გაკვირვება წამოუხტა თვალებში.

— მე, სამწუხაროდ, ქმრობისთვის არა მცალია... — ცივად თქვა ბიჭმა და შესწორდა.

— კიდეც კარგი, რომ არა გცალიათ, — შეაგება მოხუცმა.

მარიკო სახელადღერემილი იჯდა და ტკივილის ნაჟარები აჩნდა თვალებში. ხელებს დასცქეროდა, ფიქრობდა, ჩემია თუ სხვისიო. მერე თითქოს ვარაუდს ამოწმებდა, მაგიდაზე დააწყო და უნდობლად შეხედა.

ბიჭი კარისკენ გაემართა. ცდილობდა სიმშვიდე შეენარჩუნებინა. თავს აძალებდა და უფრო ღელავდა, როგორც იქნა, მიაღწია კარს და იქ მომლოდინე სიბნელეში ჩაიძირა.

— გესმის, შვილო, სიყვარულისთვის არა სცალია, ვერაგობისთვის კი ყოველთვის მოიცლის.

— თვის ბოლოს ქორწილი უნდა ყოფილიყო, — ჩამორეკა რძლის ხმამ.

— იქნება, ყველაფერი იქნება, თუ გულით გინდათ, მაგრამ ერთხელ მაინც დაჰკითხებიხარ, შვილო, გულს, ღირს თუ არა?

უცებ ჩაესმა მჟახე, შესაზარი ხმა; შენს ათი წლის გოგოს ნამუსს ავხდით. ჩაესმა და გეგონებოდათ, გული გადაუფხრიწესო, ისე გაიბრძოლა. ელიზბარი შეყოვნდა, ძალა მოიცა. თითქოს მოწინააღმდეგე შემოაბრიალა სისხლმოწყურებული თვალები, მაგრამ მოხუცმა დაასწრო მტერს და ვიდაცის ექვის გასაფანტავად წამოიყვია:

— ჩემი ქალიშვილი ოცდაორი წლისა დაქვრივდა, ერთ ღღელამეში გაუთეთრდა თმა, ჯავრმა დაშრიტა და იმსოფლად წაიყვანა ქვრივობიდან ერთი

წლის მერე. ვინ იცის, ეხლაც ანათებს საფლავში ახალგაზრდა ქალის თეთრი თმა.

ისარგაყრილი ღუმილი ეგდო ოთახში. ელიზბარი კედელ-კედელ მიიწევდა თავის სენაკისაკენ. ოთახში შეაღწია თუ არა, საწოლს მიესვენა. ვილაცის მზრუნველი ხელი უნანავებდა. წამოვიდა ფერთა ნიაღვარი, მერე ჯვარედინად დაესო სისხლიანი კვალი, მერე ყველაფერი ჩამოჰყვა და ნელ-ნელა ჩამოცურდა ალმასის ქინძისთავით შუბლდამშვენებული ჩიხტაკობიანი მანდილოსანი — ელიზბარის გამზრდელი ბებია. საწოლთან ჩამოუჯდა, გაისწორა ქართული კაბის სარტყლის ბოლოები, ბეჭდებიანი ხელები კალთაზე დაიწყო და ხმადაბლა მოჰყვა:

„მეფე გიორგი XIII ერთ დროს ყაზახ-ბორჩალოს მიბრძანებულა და სწევია ერთ დარბაისელს საქართველოს ერთგულ მოხუცებულ აღალარსა. ჩამოვარდნილა ლაპარაკი ცხენებზედ და მეფეს უკითხავს აღალარისთვის, — ყაზახ-ბორჩალოს ცხენი უწინ განთქმული იყო მთელ საქართველოში, ეხლა კი იმისთანანი აღარ გამოდიან, რა იქმნენ ის უწინდელი ცხენები?“

— იმ ცხენებზედ ის უწინდელი ქართველები შესხდნენ და წავიდნენო, — უპასუხა თურმე გულმოქდომით მოხუცმა აღალარმა.

ბეჭდის თვალიდან გამოტყორცნილი სხივი გადატყდა და ჩიხტაკობიანი მანდილოსანი ჭერისკენ აცურდა.

ერთბაშად ჭახჭახა სინათლემ გაიტკაცუნა და ელიზბარმა ვარსკვლავებად აკინძული მშვენიერი ღიმილი დაინახა.

მერე ვილაცამ აკრიალა და აკრიალა ხმა.

უცვლელო, საუუნო,
ქვეყნად არაფერია,
ბედის წიგნში განგებას,
ასე ჩაუწერია...

ნიკო შინ დაბრუნდა. შემოსასვლელში საკიდთან მდგარს მამის ძველი კრაველისსაყელოიანი პალტო სველი მოეჩვენა და შიშნეულად შეეხო. სიცივემ დაუთარა სხეულში და გარდუვალობა აგრძნობინა. ღუმილი აკენესდა, ღია კარებში გასრიალდა, გაშალა თავისი ყორნისფერი ფრთები და ნიკო შიგ გაახვია. შორიდან მოფარფატდა მამის ახალგაზრდობის დროინდელი ჩვენება და ყრუ კენესას დაემუქრა. ელავდა ელიზბარის ჭაბუკური ცეცხლით ანთებული თვლები და ვილაც ქალი ამ თვლებისთვის ტიროდა.

ელიზბარს მრავალჯერ შემოსწყრა ბედი. წაჰკლიჯა სიყვარული, მისწრაფება, რწმენა, ძალა. მაგრამ ცხოვრების სიივეს არასდროს დანებებია, არ გაბოროტებულა და სხვათა სიყვარულის, სიკეთის მოძულედ არა ქცეულა. ნიკომ იგრძნო, რომ იმ მრავალ ხმათაგან მას რომ თან სდევდა, ფეთქავდა ძალა თვითრწმენისა, მოუკვდინებელი ადამიანური სითბოსი, რაც ტანჯვის საფასურად ერგო მამისაგან.

იწვა სიცოცხლეს გამორიდებული ელიზბარი და სახეზე ყმაწვილური განცვიფრება შერჩენოდა. ოთახს, ჭერს, კედლებს, ელიზბარის ნივთებსაც უკვირდით, რომ კიდევ რაღაც დარჩენოდა მათ პატრონს ამ წუთისოფელში განსაცვიფრებელი.



დაშორიელდა სანახები, თვალს რომ სწყურია
თუ ბერდები და თავს არ უტყდები;
მანქანის ღია სარკმელიდან მოჩანს გურია,
სახლები — ლურჯად შეღებილი ბინა ფუტკრების.

სიტყვა — ენაზე გამობმული, აღარ გეხსნება,
მაგრამ ბოლომდე დაურევა არ ჩანს იოლი, —
როცა მეგზურად მთვარე გახლავს — ანას ლექსები
და ნასაკირალს მზე ამშვენებს — გალაკტიონი.

გზა უდელტეხილს ვერც გავიგეთ ისე მიაღვა,
თუ გაგახსენდა, დაღმართებით როცა დავქროდით, —
ფიცი — ნათქვამი, მარტოხელა მაგნოლიასთან, —
შეუსრულებლად დარჩენილი აგერ აქამდი.

აწი ყოველი ერთფეროვან დღეთა ტყვე არის, —
წუთისოფელი სათავიდან ასე ჭრელია;
გულს რომ აჩნია — ნაკაწრია თუ ნატყვიარი, —
აღარასოდეს განკურნება არ უწერია.

ეს — დუმილიდან მოწვევრავს სხივი
თუ ლაბირინთის იხსნება ფარდა;
თვალს ვაპატიოთ — გონება ცივი
თუ ამჩნევს რასმე წყვდიადის გარდა.

შეშფოთებული მარტოობით,
ძვირფასო, დედა —
მიწაო — ჩემო სისხლო და ხორცო;
ჩემს გარდა რაკი ვერავის ვხედავ, —
მეც სიზმარი ვარ თუ მართლა
ვცოცხლობ?!
ავჯანყებივარ სინამდვილეს —
ძველისძველ მოდელს,
ყოფნა-არყოფნის ტკივილით სავსეს;
ხმა მეწადმართა, მასმიე ოდეს
და მტერის სამოსით მოგადექ კარზე.

ვდარაჯობ მერე
მღუმარების ბაიბუროდან
ამოსულ მზეს და ამოსულ მთვარეს;
მახუტავს თავზე
ცა — ვეება ფაიფური და
ციცხლად ქცეული კომეტები
მიღაღავს თვალებს.

ამოქსოვილი აბრეშუმის
პარკია სივრცე,
დედაო ჩემო,
შენს სახელზე მე რომ მეღირსა;
და რადგან მინდა
უუშორეს ვარსკვლავებს მიეწვდე,
დროდადრო უნდა ერთმანეთი
მხრებზე შევისვათ.

შემოდგომის ქარი — ჩალა, —
დასაზვინად შენაფენი;
სხვისთვის იქნებ არ ღირს ჩირად,
ჩემთვის არის ყველაფერი.

რაზეც ახლა გული მტკივა,
ანდა ხვალე მეტკინება,
შემოდგომის ქარი — თივა
მჩატედ გადაეფინება.

რახანია მეჩვენება,
როცა ვადრი მარტის ქარებს, —
თავისთავად ეშველება
გაზაფხულის სატყეივარებს.

ამას უნდა ჩვენგან უფრო
ნუგეში და გვერდში ღგომა, —
დაყვავებით ვესაუბროთ
ქარს — გარდაცვლილ შემოდგომას.

ფრთხი რომ მოგვცა

ვაითუ მართლაც
პირბადეა მარტის ატმობა
და უძლურების
გვინდა შენიღბვა;
დაბადებიდან გავვიმეტა
აღბათ პატრონმა
და სამუდამოდ მიაჯაჭვა
მიწას ჩვენი ხმა.

იქნება დღემდე
სიზმრის კოშკის იყო სტუმარი,
რასაც ჩვენ-ჩვენი
ერქვა ცხოვრება;
აჰა, სიცოცხლე, —
ეკლის ჭირკის თავსასთუმალი
და გამოგონილ
სამოთხესთან გამოთხოვება.

ჩამოძახული ღრუბელია
მხრებს რომ ამძიმებს
თუ ჩვენი დარდი აზიდულა
ცამდე აფრებად;

ფრთხი რომ მოგვცა,
კიდევ ერთხელ გავიმანძილებთ
და უფლისმიერ სამყაროსკენ
ვსინჯავთ აფრენას.

მაგრამ სად არის? —
გზა რომ გაიხსნას
ბედი გვჭირდება
უფიცობით კარჩაქეტილებს;
ეს მაშინ, როცა,
წყვდილიდან დედის ზარის ხმას,
თავზესაყრელი იმედებით
გამოვეტირეთ.

ერთადერთია! —
საკუთარი ფესვის ფერება,
მარადიულთან წილნაყარი
სხივის ნათება;
უნდა ვიკმაროთ
წუთიერი ბედნიერება
და უხილავთან
უნებლიე შეკამათება.

ქების ღირსია ზამთრის ამინდი, —
ხვალ შეიძლება ბრწყალიც გვანახოს;
ჯერ კიდევ ხარი ტყეში დამიდის
და ლილო-ჭრილო მინდვრით ბალახობს.

დამეზოგება ჩალის მარაგი,
თუ თებერვალმაც ასე ინება;
შემოუძღვება ლორთქო ბალახი
ტყის ყვავილების გამობრწყინებას.

მკლე სხეული — გაჩეხილი ტყეები,
სადაც არის დაგვედება სასჯელად;
დადგა უამი, როცა სამოთხეების
არსებობა ზღაპარშია არ სჯერათ.

მაგრამ ვისაც მდუმარება იტაცებს
და ჩანჩქერებს დაატარებს თვალებით,
რა სიმჩაბით დააბიჯებს მიწაზე, —
შემოსილი მგოსნურ იღუმალებით.

უხმო აღერსით მათობელი რთველობის თვეა,
შემობზარულა მინანქარი, ბროლი, ბალახში...
კაობებიდან ბოლო წეროც მიდის და მიაქვს
სიბო — საგზალი ამ ქვეყნიდან იმ ქვეყანაში.

ამჩატებულა სანახები ცის თავანებით,
მზის ნატერფალზე სინანულმა გაიზარნიშა;
ნეტავი ეს დღე ვის დავანებოთ,
რომ პლანეტიდან ასაფრენად თავი ავიშვათ.

ელვის ნერვიულ ნათებიდან გამოიხატა
დამუწვებული სინამდვილის თრთოლვა ფარული;
რჩება მიწაზე გაუვალი ტევრი ნილაბთა,
ძმობა, ღალატი, სიძულვილი და სიყვარული...

და მეც აქა ვარ, ცა მაჯურია
აჟღერებული ხეივნების მჩატე სამოსით...
ეს ერთგულება მხოლოდ შენი სამსახურია
და მოლოდინი — ერთხელ მაინც ფეხად ჩამოსვლის.

ჩვენს შორის ზოგჯერ — სიფრიფანა წვიმის მესერი,
ზოგჯერ პირიქით — გაუვალი რამე წყვდიადი,
სწორედ ასეთ დროს შემახსენებ მინდვრის ხელწერით
თავს და ხელახლა ინათლები ცის სიდიადით

არის — წამისად ამოხედვას შევიძლებ როცა,
გამიმთვარისებ გაორებულ ფიქრებს დროებით;
შენს მესენაკეს ბედმა ხელში კელაპტრად მომცა
ძილგატეხილი იმერეთის საღამოები.

თვალდანდობილი
უნდა ვიყოთ გარეშემოზე —
მთავართა შორის,
უმთავრესი არის ღირსება,

და გვევალება,
მოხლოდნელ ავდარს შემოვწყურეთ,
ვიდრემდე იგი ბედისწერად
გადიქცევა.

დღესაც თავნება ქარია —
ცაში — ფოთლების ფარფატი;
უკვე მესამე ღამეა
სიზმარშიც ქარებს ხატავდი.

ბუჩქნარებს ეფერებიან
ჩამოცვენილი ფოთლები;
ხეები გებრალებიან, —
დამწუხრებული მშობლები.

უცხად გაგიარს, გულს არ ჰკითხავს — ჟრუანტელია,
თუ გულისკოვზთან იწყება და ჩვენ ვერ ვგებულობთ,
თვალში გიყუროს, კაცისათვის ამ დროს ძნელია,
წუთებო, მხოლოდ იძულებით შერიგებულო.

მჯერა, ვერავინ ვერავისთან ახსნა აქამდე,
(თანმიმდევრობას შემთხვევისას ბევრი იცავდა),
ცისკენ ხეები თავდაყირა როგორ გაქანდნენ,
თუ ერთხელ მაინც თავის თავზე არ განიცადა.

...თურმე ყოველი შენს გარშემო ისევ ის არის,
შავი კი არა, ისევ ოქროს სახე უჩანს მწვანე;
მიმსვლელ-მიმსვლელთა ნალოლიავ-ნათილისმარი
წამომდგარხარ და დარცხენილი დგახარ ქუჩაზე.

გამოვიხურავ ღამეების კარებს და წავალ,
გამაცილებენ ახლობლები მზერით — მგლოვარით...
ჯერ მლოცველივით მუხლმოყრილი თქვენს შორის ვდგავარ,
რომ თქვენის ნებით შევღალადო ცას სათხოვარი.

ღიმილის სიო მოძიებას მოითხოვს სანთლით,
ზამთრების გლოვა გაძლებას და რწმენას მოითხოვს...
ვთქვი და წავაგე?.. რა მოვიგე როდესაც არ ვთქვი? —
ვინ დამარიგოს — ხელი რომელ ცეცხლზე მოვიტბო.

უბერავს ქარი, ხეივნების შემკრთალი ჩრდილი
ბინდების ჭრიალს მოუძღვება და დღე ილევა;
რად, რად იქცევა ის, რაც ქარვად ფასობდა დილით
ან ციმციმებდა ცვარშეუმშრალ ვარდყავილებად?

ისეირებენ ღამეებით ჩვენი გულები,
თუ დაამძიმებთ ღუმილის ლოდი?...
არ ვიცი ვინ ზარ, მე რომ ახლა გეჩურობულები,
მაგ ბაგე-პირზე მზე ბრდღვიალებს თუ წარღვნა მოდის?

ვერ ამოვიცნობს ქირომანტის გაშლილი კარტი,
ვერც ხელისგულზე დაყრილი ფეტვი;
შემხვდება კაცი, საზიარო რომ გვკლავდა დარდი,
სახადშეყრილი ვეგონები და ნუგეშს მეტყვის.

გამოვიხურავ ღამეების კარებს და წავალ,
გამაცილებენ ახლობლები მზერით — მგლოვარით...
ჯერ მლოცველივით მუხლმოყრილი თქვენს შორის ვდგავარ,
რომ თქვენის ნებით შევღალადო ცას სათხოვარი.

მ ი ხ ა კ მ ბ ი

სარკის წინ გამხდარი, აწოწილი ქალი დგას და კოხტავდება. საეარძელში კაცი ზის, ფეხი ფეხზე გადაუდვია და პირმოქუშული უთვალთვლებს: ქალი მალლა იბრებს წამწამებს, შავი ფანქრით იხატავს მწვანე, გადმოკარკულ თვალთა შემოგარენს, შუაზე იყოფს მოკლედ შეკრეჭილ, ცეცხლისფერ თხელ თმას, წითლად იფეთქავს ღაწვებს, სისხლისფრად იღებავს ტუჩებს, ორი თითის ჩამოსმით ნაზად იწმენდს ოფლით დაცვარულ მოკაუჭებულ ცხვირს, იცვამს მოკლე შავ ქვედაცაბას, უსაყლო შინდისფერ ჯემპრს, ჯემპრზე — გრძელბეწვიან ჩალისფერ მოკლე ქურქს... იხურავს მწვანე ფრთებით მორთულ-მოკაზმულ ქვაბურა ქუდს... ოდნავ უკან იწევს და კმაყოფილი იერით ათვალთვლებს საკუთარ გამოსახულებას.

„ამ ქურქსა და ქუდში მაინც, მთლად სირაქლემას ჰგავს... უფრო სწორად, ჩვენს ერამდე არსებულ რომელიმე მტაცებელ ფრინველს... და ეს ფრინველი არის ჩემი მეუღლე, ჩემი შვილების დედა და ჩემი ცხოვრების მეგობარი, — ღვარძლიანად ფიქრობს პირმოქუშული მამაკაცი. — ეს მახინჯი ბოლოქანქარა რქებს მადგამს მე, იტყუება ყოველ წუთს, ყოველ წამს, იტყუება შინ თუ გარეთ...“

— ლილიმ თუ დარეკოს, უთხარი, რომ ციალასთან ვარ, — აწყვეტინებს ფიქრს ქალი. — წავედი, აბა, გვიანობამდე ვერ მოვალ.

— ვისთვის გამოიპრანჭე ასე, —

კბილებში სცრის მამაკაცი და ფეხზე დგება, — მაშ ციალასთან მიდიხარ, არა?! ციალასთვის გამოიპრანჭე ასე, არა?!

ქალი ცალ წარბს მალლა წკიპავს და ცივად და გაკვირვებით ათვალთვლებს კაცს.

— ხომ არ გაგიჟებულხარ, გენაცვალე?!

— ახლა არ გაგვიჟებულვარ პირველად... პირველად მაშინ გაგვიჟდი, როცა შენ მეუღლე გიწოდე და ჩემი შვილების დედა დაგარქვი, — მოჭიდავესავით ნელ-ნელა უახლოვდება მამაკაცი. — მაშ ციალას გულისათვის გყავს ბავშვები დედაშენთან... მაშ ციალას გულისათვის ირთებოდი ამდენ ხანს არა?!

— იცოდე! — თითის აწევით აფრთხილებს ქალი, თან უკან-უკან იხევს, — ეს პირველი შემთხვევა არ არის და გაფრთხილებ, — აღარ გა-პა-ტი-ებ!

— აახ! მაშ აღარ მაპატიებ, არა? მაინც, რას მიზამ? — ჩახლეჩილი ხმით ეკითხება ქმარი და ხელი ქალის მოშიშვლებული ყელისაკენ მიაქვს. — ერთხელაც იქნება, წაგახრჩობ! ერთხელაც იქნება, მე თვითონ აღარ გაპატიებ!

— არ მომეკარო! — ხელზე ხელს ურტყამს და წივის ქალი. — არ მომეკარო, მხეცო! ნადირო! გამოუსვლელო! შენ გინდა, ჩემში მოსპო აღამიანი, შენ გინდა, ჩემში ჩაკლა პიროვნება, ჩაკლა თავისუფალი სული! შენ გინდა, დამიბრიყვო და დამამეჩაფო! მაგრამ აარა! მე არ დაგემორჩილები,

მე აღამიანი ვარ, თავისუფლების მოყვარე აღამიანი და როგორც მერცხალს ვერ აუტრიალავ ფრენას, ისე მე ვერ ამიკრძალავ სახლიდან გარეთ გასვლას, საზოგადოებაში ტრიალს... მე...

— მაშ საზოგადოებაში ტრიალისათვის იპრანჭები და მამა აბრამის ბატკანი ხარ, არა?! — ღრიალებს კაცი.

— ვაარ ბატკანი! ვაარ ბატკანი და შენ ცილს მწამებ! შენ, თვითონ უზნეო, შენ, თვითონ ამორალური, თვითონ...

— ნუ ყვირი! ნუ ყვირი! ნუ აგებინებ მეზობლებს, გელაპარაკები, — ძლივსდა ხავის თვალეზში სისხლმოწოლილი კაცი. — ძალიან კარგად ვიცი, რა ბატკანიცა ხარ, ძალიან კარგად მომეხსენება შენი ამბები.

— ვიყვირებ! ვიყვირებ! მარტო მეზობლებს კი არა, მთელ ქვეყანას შეყვირი და შენ კი არ დაგითმობ იმას, რაც ღმერთს დაუმაღლებლად მოუცია ჩემთვის, — თა-ვი-სუ-ფლე-ბას! ვეერა, ვერ დაგითმობ! ათასჯერ რომ დავიბადო, ათასჯერვე შენი ცოლი რომ ვიყო, თავისუფლებას ვერ წამართმევ, ვერა! შენ დავთმობ, შვილებს დავთმობ, დედას დავთმობ, მამას დავთმობ, თავისუფლებას კი ვეერა! ვეერა!

— ქალო!

— ვინ არის შენი ქალი; ქაჯო, გლეხო! როგორ, როგორ მიკრძალავ მეგობართან წასვლას?! ცხოველო, რად გინდოდა შენ ჩემნაირი ქალი, ძნელია, ხომ, ძნელია ლამაზი ქალის მოვლა-პატრონობა?! თავიდან უნდა გეფიქრა, თავიდან! თუმცა არც ახლაა გვიანი, გაგშორდები, გაგეყრები, მოიყვანე მერე შენი შესაფერისი სოფელელი, ხალათიანი დედაკაცი, დასვი დილიდან საღამომდე სამზარეულოში და ახეხინე გამჭვრეტელი ქვაბები, მაშინ ხომ აღარ იეჭვიანებ, მაშინ ხომ იცხოვრებ მშვიდად... მაშ მე ვტყუი, არა? მაშ მე ციალასთან არ მივიდივარ, არა? მაშ მე... წყალი..

კედელზე პლაკატივით აკრული ქალი ნელ-ნელა ეშვება იატაკზე და

გულაღმა იზხლართება. ფრთებით მორთულ-მოკაზმული ქუდი გვერდზე მიგორავს.

შეცბუნებული მამაკაცი ხელში იტატებს ქალს, ტახტზე აწვენს და სამზარეულოში გადის წყლის მოსატანად.

— ჩემო ანგელოზო, ჩემო სიხარულო, ჩემო ბატკანო, ჩემო კუდმაკრატელა მერცხალო... მაპატიე... წადი, წადი ციალასთან, მე თვითონ გამოგყვები, მე თვითონ მიგაცილებ...

— დათვო, მტარვალო... — ხმადაბლა ქვითინებს ქალი და მეუღლის ფართო მკერდს ეყუთება, — ერთხელ მაინც მეთქვა შენთვის ტყუილი, ერთხელ მაინც... რომ შემეხვეწო, ისედაც აღარ წავალ ახლა... ისე წამიხდინე ხასიათი, ისე წამიხდინე...

„მართლა მხეცი ვარ, მტარვალი... — კაცი ქურთუკის ღილებს იკრავს, საყელოს იწევს და სადარბაზოდან გამოდის. ატირებული მეუღლე, როგორც იქნა, დამაშვიდა და ახლა სამსახურში გარბის, რომ ღირექტორს დაეთხოვოს, — ცოდოა მარტო, კინოში მაინც წავიყვან... ხალათიანი დედაკაცი მოიყვანეო, კი, როგორ არა... ათას ხალათიანში არ გაცვლი, გენაცვალე, ათას ხალათიანში... ეეპ, ჩემო ძმაო, შენ თუ ასე გააგრძელებ, ცოლსაც დაკარგავ და შვილებსაც... აგიჩემებია „მატყუებ, მატყუებ“, ყველა ვიგინდარას შენ უჯერებ, შეჭამე ეჭვით საწყალი ქალი, შენცა ხარ, რაა, იმის მაგიერ, ღმერთს მაღლობა შესწირო, რომ ულამაზესი ქალი გიზის ცოლად...“

— გამარჯობა! — ესალმება მოპირდაპირე მხრიდან მომავალი ხელჯოხიანი მოხუცი, ცალი ხელი ქუდისკენ მიაქვს და ნაბიჯს უნელებს.

მამაკაცი ულვაშის ბოლოს აწევით უბრუნებს სალამს და გზას შეუჩერებლად აგრძელებს.

„ჰოო... რაზე ვფიქრობდი?... საყვავილეში უნდა შევიარო, ყურადღებაა, სიტბოა, სილამაზეა... სხვანაირი ქა-

ლია, ძმომ, მაღალი სულის, მაღალი ინტელექტის, ქვაბების მხეხავი დედა-კაცი ხომ არაა მართლა და მართლა...“

მამაკაცი გულმოდგინედ არჩევს ოცდაათ ცალ მიხაკს და გამყიდველს ფულთან ერთად აწვდის. გამყიდველი ქალი სათუთად ახვევს ხასხასა ყვავილებს და მამაკაცს უბრუნებს.

— თუ გყავთ ვინმე, ისეთი, რომ ეს ყვავილები წავაღებინო? — ყოყმანით კითხულობს კაცი.

— სიამოვნებით, — პასუხობს გამყიდველი, — დამატებით სულ რამდენიმე კაპიკის გადახდა მოგიწევთ, — და იღუმალი ხმით ეკითხება — წერილ-თან ერთად?

— უწერილოდ, — ლაღად იცინის მამაკაცი, — ინკოგნიტოდ. ისედაც მიხვდება. აი, მისამართი, მაღალი, ლამაზი ქალია.

— აჰ, რაღა თქმა უნდა, ულამაზოებს ყვავილებს არ უგზავნიან, — კეკლუცად იცინის ქალი და მისამართს კითხულობს — სულ ახლოს ყოფილა, ათ წუთში თქვენი ყვავილები ადრესატს ჩაბარდება. რაფიკ!

„ჩემო ლამაზო, ჩემო მშვენიერო, ჩემო ტანჯულო... ერთ ბოთლ შამპანურსაც ვიყიდი და პატივებს გთხოვ... მე მჯერა შენი! მე მჯერა!“

მ ა ს ა მ ა რ თ ლ ე ბ ა

შემოდგომის გვიანი ღამეა. კედელს აკრული დარეჯანი გაფაციცებით აყურადებს მაზლის ოთახში ატეხილ ხმაურს: ლაწალუწით იმტვრევა ავეჯი, წკრიალ-ზრიალი გაუდის იატაკზე დახეტეებულ ჯამ-ჭურჭელს, ისმის კენესა, სლუკუნის, გმინვა... პერანგის ამარა დარეჯანი სირაქლემასავით გარბის სამზარეულოსკენ, იქიდან ცარიელი ბოთლი გამოაქვს და ყელით ადებს კედელზე. ბოთლის ყელი ერთად აგროვებს მეზობელ ოთახში დარხეულ ხმებს და პირდაპირ დარეჯანის ყურისკენ მიერეკება. მაზლს, ორმოცს გადა-

მხრებზე შალშემოხვეული მეუღლე ფანჯარასთან დგას, ცხვირი წითლად აბღღვრიალებულ მიხაკებში ჩაურგია, და სახელეწილი, იღუმალი ღიმილით გაჰყურებს ქუჩას.

„მე მელოდება, ვერც კი გაიგო, ისე წამოვადექი თავს“, — გამხიარულებული მამაკაცი შამპანურის ბოთლს ზურგს უკან მაღავს და ხმამაღალი სტვენით იწყებს პერცოგის არიას „რიგოლეტოდან“.

— საძაგელო, — შემკრთალი ქალი მეუღლისაკენ ატრიალებს მაღალ კისერს, სიხარულისგან ალექილ სახეს ისევ მიხაკებში რგავს და ღრმად ისუნთქავს ყვავილთა სურნელს. — საძაგელო, როგორ შემარცხვინე, ციალს უფიქრია, ალბათ ავად გახდა, რაკი არ მოვიდაო და თვითონვე მოიბრბინა მიხაკებით ხელში. წარმოგიდგენია? ოცდაათი ცალი მიხაკი ამ შუა ზამთარში! ესე იგი, როგორ უნდა უყვარდე კაცს, რომ ეს გააკეთოს... ამწუთას იყო, არ შეგხვედრია? ეჩქარებოდა და ვერაფრით ვერ დავსვი.

პერცოგის ძლიერი ბარიტონი სასოწარკვეთილ სოპრანოში გადადის, შამპანურის ბოთლი გრუხუნით სკდება იატაკზე.

ცილებულ, ცოლთან განშორებულ მამაკაცს, ვიღაც უყვირის ამაზრუნენად, თავზარდამცემად:

— არ გაპატიებ, ბეჟან, იცოდე! არ შეგარჩენ, ბეჟან, იცოდე!

„დაგიდგა, არა, აღსასრულის დღე. დაგიდგა...“ — ფიქრობს ბოთლოსან. რძალი, ჭირის ღღესავით სძულს მაზლი და სიხარულით აღარაა. — „მიდი, მიდი, შენ გაგახარებს ღმერთი, მიდი, გააფრთხობინე სული მაგ საგონჩეთსა, მაგ სამარცხვინოსა, მაგ ბაღლინჯოსა...“

— ოოხ, შე პირუტყვო! ოოხ, შე სა-

ქონელო... გასჩუმდი, არა?! გასჩუმდი!
ჩაიგდე ენა, არა?! ჩაიგდე! აღარ ემე-
გელება ხმა, არა?! აღარ ემეგელება!

„შენი ჭირიმე, რაი ჩაიღინა ნეტავა?...
ა, საგონჯეთო, საგონჯეთო, აფსუსი
არაა, ჩემი ინჟინერი ქმრის ძმა როა ეს
შემარტყვენელი? გაგიჟდება ლევარსი,
რო ცაიგებს... ეს გაუნათლებელი, ესა...
ეს უტენო, ესა... რაია, კაცი ზო არ
მაკლა, ნეტავა?... გაუჭირდებოდა, თუ?!
ვინ იცის, ვინ მაკლა, სად და როდისა...
ჩაჰვლავდა სადმე... ა, ცოდვიანო, ცო-
დვიანო... ა, დედამიწის დამამძიმებე-
ლო... ეს ვინლა, ნეტავა, რო უყვი-
რის, ნაცნობი ხმა კია... როგორ ჩაიგდა
ენა, გეგონება, გული უგრძნობს, მე
რო ვუსმენ...“

— ბეჟან, ნუ გადამრიე, ბეჟან, ნუ
გამაგიჟე, გამეც პასუხი!

— მარტო იმისა კი არა, ჩემი ცოდ-
ვაც გადევს, ბეჟან, კისერზე... გასკდა
ეს ოხერი გული, დაეღია ეს საცოდა-
ვი გული იმის შემდეგა და საშველი
კი აღარ ჩანს... ავაჰმე! რაი შაძლება
ჩქონია, კაცო?!

— ეხლა რო ჰგიჟდები და ამტვრე-
ვსხვრევს, ეხლა რო ირევი და ქე-
დელს ურახუნებ თავს, მაშინ რატომ
არ დაჰფიქრდი, მაშინ? მაშინ რატომ
არ დაჰფიქრდი შე სწორთ მასაშორე-
ბელო... შენი თავი თუ არ გებრალე-
ბოდა, მე რასლა მერჩოდი, მე — უდა-
ნაშაულოსა და ალაღ-მართალსა!

— მარტო მე გადავწყვიტე, მაშა?
მაშ, შენ არაფერი გცოდნია და მე გა-
დამიწყვეტია მარტო, არა?! — აყვი-
რდა უცებ ბეჟანი. — ძალიან კარგა
იცოდი, ძალიან კარგა იცოდი და ხმას
არ იღებდი!

— ვინ არ იღებდა ხმასა, ვინა? მე
არ ვიღებდი ხმასა, შენი დედა კი ვა-
ტირე, შენი! რამდენი მე თავი წამოვე-
ყავ და გკითხე, — რას სჩადი-მეთქი,
იმდენი შენ მიღრიალე, ოხერ-ტიალო,
შენი საქმე არაა და დეეტიე შენს აღ-
გილზეო. თქვი, თქვი... მიპასუხე, თუ-

და შეგერჩა ვაჟკაცობა, განა ეგრე არ
იყო?!

„ა ქალაქუნაო, როგორ ტირის...
ეგვი, ეხლა იტირე და იცოდვარალე,
დაიგე შენა ჭირის ლოგინი... ვინ მაკლა
ნეტავა... აახ, მაგნიტოფონი მაინც მქო-
ნდეს, ჩამეწერა... შენ გგონია, სასამა-
რთლოზეც ესრე იჭიკჭიკებს?“

— ეეხ, ბეჟან, ეეხ, — ხმა ნამტირა-
ლევით უთრთის მოწინააღმდეგეს. —
არ დამიჯერე და იყავ ეხლა და იტირე...
იტირე... გადაიფხრიწე ეგ მკერდი,
ამაილე ეგ მოლაღატე გული, დაძიგ-
ნე, დაფლითე და დაუყარე ყვავ-ყო-
რნებსა... რაიც გინდა ქენ... თუ გინდა,
მაგაზე უარესი ქენ... მკვლელი ხარ,
მკვლელი და მორჩა! თანაც ორი ადამი-
ანის მკვლელი! რადლა გინდა სიცოც-
ხლე, ცარიელაი, უაზრო, უმთვარ-უმ-
ზეო... რადლა გინდა!

„ვაიმე, თანაც ორი მოუკლია... ვა-
იმე, რაილა ვქნა, ლევარსი არ გარიც-
ხან პარტიიდანა ამ გათახსირებულის
გულისთვი, ამ მკვლელის გულისთვი,
წადი და უმტკიცე ქვეყანასა, რო მთე-
ლი ცხოვრება მე და ჩემი ქმარი ამ ბა-
ლინჯოს გზაზე დაყენებას ვუნდებო-
დით და ამის ოჯახის მაწესრიგებასა.“

— ანგელოზივით იყო, წყნარი, სან-
დომიანი, მოსიყვარულე, — ხმაში ცრე-
მლი გაერია ბეჟანთან მოჩხუბარს. —
აარა, ბეჟან, არ გიყორდა, არ გიყორ-
და, თორო ამას არ იზამდი.

— მიყორდა... შენც კარგა იცი, —
ოხრავს ბეჟანი და ოდნავ გასაგონად,
ისე რომ ბოთლში ძლივს ისმის, ამა-
ტებს: — მიყორდა, მიყორს და მეყო-
რება.

„ეტყობა, დახოცილებიდან ერთი ქა-
ლია. ა, ტყუირო, ტყუირო, იცი კი შე-
ნა, რაია სიყვარული? ვინ იყო ნეტა-
ვა ის უბედურ დღეზე გაჩენილი...“

— არ მახსოვს, შინ შამოვსულიყავ
და გაცინებული არ დამხვედრიყო...
არ მახსოვს, რაიმე დამეშავებინა და
იმას ესაყვედურა... ერთხელ ცარიელ-
ტარიელი დავბრუნდი ყოზლარიდანა, —
თითზე გადასახვევი ძაფიც არ შამა-
რჩინეს, მატყლიან-ფუულიანად გამცა-

ლეს ქურდებმა მთვრალი... წელი მწყდებოდა კარს რო ვალებდი შინ შესასვლელადა, თავდახრილმა მოვუყუევ სიმართლე... გაიცინა და გულში ჩემეკრა — რაც მთავარია, სუყველაზე დიდი სიმდიდრე ხო მშვიდობით მაიხვეო... არადა, სკამი რო სკამია, ისაც არ გვედგა ოთახში, ისე ვიყავით გაქირვებულები...

„ვაი... თავის ნაცოლარი მარიამი მოუკლია... დიდება შენდა, ღმერთო! მათუკლია და ეხლა ტირის... ვაი, ვაი... მეორე ვინლაა ნეტავა, ალბათ ვინმესთან წასწრო... დახვრეტა ეგრევე ზედა აქვ ამ უბედურსა“.

— ცხოველი ხარ, ბეჟან, ცხოველი!

— ერთხელ კიდევ, ცხორი მყვანდა გარეკილი... სულმთლად გადაკარგულჩი, მთის წვერზე... პური მარტო იმდენი მქონდა წაღებული, რამდენიც ჩემს რიგზე მეყოფოდა... არ ამოვიდა დანიშნულ დროზე ილო... უპატრონოდ ხომ არ მივატოვებდი ფარასა... ვზივარ მშიერ-მწყურვალი, ლამისაა, ვიტირა... ნისლია, თანაც წვიმს, წვიმს, რო, ცა ჩამოდის ფეხადა... გავიხედე და გამოვიდა ნისლიდანა როგორც ღვთისმშობელი. ნაზი, ალერსიანი, გაცინებული... სველი თავიდან-ფეხებამდე... ან კი როგორ მიპოვნა...

„ქალო, რაია სიკვდილი?! ღვთისმშობელივითლა არ ეჩვენება ის საცოდავი მახინჯი ღედაკაცი, ჰა?!“

— ჩემმა ძმამ საკარტოფილე მიწა რო წამართო, — ამოიგმინა ბეჟანმა, — და ზედ მეწველი ძროხაც რო მიიყოლა, — დანას წამოვავლე ხელი, კისერზე ჩამომეკიდა ის ანგელოზი, — ჯერ მე მომკალ და შემდეგ შენს ძმას მოუღირე დანაიო!

— ფუი, შე არაკაცი! — ხმამალა გადააფურთხა ბეჟანის მოწინააღმდეგემ.

„სახეჩი შააფურთხე, სახეჩი! ვაი, დადადაი, დადადაი, ლევარსი!.. ლევარსი!.. — დაუსისინა დარეჯანმა ქმარს. ქმარი პირაღმა ამოტრიალდა და ხვრინვა გააბა.

— რომელი ერთი გავიხსენა... ერთ-

ხელ, დაღლილი ვაარ და ვწევარ... ჩემს რძალს ჰგონია, რო გახეთქილი მთვრალი ვგდივარ, აივანზე ელამადა რაკება მარიამსა, არიგებს, — რას უზიხარ ეს მშვენიერი ქალი მაგ მახინჯსაო, აღარ მაგწყინდა მაინცა მაგის ცალი თოლის ცქერაო, აღეკ და გაშორდი, რომელი შვილები შენ აგითრდებიანო... ჩუმად უპასუხა მარიამმა, არ ვიცი კი რაი, შამოვიდა შინა, დამიჯდა სასთუმალთანა, დამიწყა მფერება... არ გამიხელია ეს ჩემი ცალი თოლი, ვიწვევ გასუსული და პატარას ბალღივით ვლრიალებდნი გულჩი...

„ა, ჩასაძაღლებელო, როგორ გაუგონია... მართლა მთვრალი მეგონა. ვარიგებდი, — არადა, მამა უცხოონდა, ტყუილად ვარიგებდი, არ დამიჯერა და ეგდას ეხლა გაყინულ მიწაჩი გულზე ხელებდაკრეფილი...“

—და ეგეთი ქალი გაავადე, ბეჟან, არა?

— ჰო, ეგეთი ქალი გაავადე, ბეჟან, ეგეთი!

„ვინაა ნეტავა, ამასაც ბეჟანა ჰქვინებია, ჩვენ სოფელი არ უნდა იყოს... აი, ხო ზედავ, ჯერ გააბუნძულა, შემდეგ მაკლა და ეხლა „ანგელოზიო“, გაიძახის. გაგანგელოზებენ შენა, განახვებენ შენა ჩქარა საანგელოზოს კარსა! მეორე ვინლა მისიკვდილა, რო აღარას ამბობს...“

— აი, ესრე დაგვხოცე ორი აღამიანი, ბეჟან... აი, ესრე დაგვხოცე და დაგვასამარე შენი რძლის მაგონილი ქორების გამოთა.

რაიო? მამა, მამა, მანამდე არ აგიდგათ გვერდები თქვენა, ეხლა ის უნდათ, რო მე დამაბრალან. — ლევარსი! გაიღვიძე, შე კაი კაცი, რა დროს ძილია, ქვეყანა ინგრევა, ორი კაცის მკვლელობას გვაბრალებენ და შენ გამალებული ხროტინებ! —

— ჰა? რაი? ვინა? სადა? ვინ მოუკლიათ? — გიჟივით წამოვარდა ლევარ-

ზულთ კოჩიაშვილი
მოთხრობები

სი და დაჰყვებილი მიაჩერდა კედელზე აკრულ მეორე ნახევარს.

— მაიცა, მაიცა... — ჩაუსისინა დარეჯანმა და ისევ გაფაციცდა.

— ეხლა რასლა აპირებ, უბედურო? თავს იკლავ, ეხვეწები, მუხლებზე უჩოქებ და მაინც არ გირიდდება. აღარც შაგირიდდება, ბეჟან, იცოდე, აღარ წამაგყვება, რამდენიც გინდა ეცადა. აღარ ღირს ჩვენი ერთად ცხოვრებაო! აღარ ღირს, რაკი შენ ჩემზე ეგეთი რაიმე დაიჯერეო! ისევ ისე მიყვარხარ, მაგრამ მაინც აღარ გამაგყვებიო! სწორია, რას ერჩი... ვიყოთ უხლა მარტოკები, ვიარათ ამ ოთხკედელშუა, — მე მკვდარმა, შენ ცოცხალმა და ესრე ბედნიერად გავატარათ სიცოცხლე... როცა იქნება, ხო ჩავძაღდეებით!

— ა, მამაძაღლებო, მამაძაღლებო, ამასლა, როგორ ტყუილად გამატეხინეს ღამე... არ მოუკლია, არა! — ბოთლიანად მოუტრიალდა გაშტერებულ ლევარსის სახტად დარჩენილი დარეჯანი. — იმ მახინჯს მისტირის ისევა, იმ მახინჯს მისტირის... ნახე შენა, თურმე როგორ დამძვრება და როგორ ეხვეწება, შამირიდლიო. იგმინე და იკვნესე შენა, აპა, ხვალ დილით სამსახურჩი ვარ წასასვლელი და ამასლა, რაი მიყო?! ის ვინლაა ნეტავა, ის სულელი, „მკვდარი ვარ“, „მკვდარი ვარო“, და მთელი ღამე კი ენას ატარტარებს, შენი ჭირიმე, ეგეთი რაიმე თუ გინახია, რო მკვდარი რატრატებდეს... რას სულელივით ზიხარ შენცა, დაწვე, დაიძინე, — დარეჯანმა ისევ ყელით დაასო ბოთლი და გაჩქურდა.

ოთახში უცებ ბოთლის გარეშეც გარკვევით გაისმა ცემა-ტყეპის და რა-

ხარუხის ხმა. ლევარსიმ თვალები მოიფშვნიტა, ჯერ დარეჯანს მიაშტერდა, მერე სმენად იქცა და უცებ აყვირა:

— ვინაო? რაიო? ბეჟანს სცემენ? ვინა სცემს?! მე მოვუვლი, უპატრონო ხო არ ჰგონიათ?... მაიცა... გამაგრდი... მოვდივარ... მოვდივარ, ძმაო!

დარეჯანმა ბოთლი იღლიაში ამოიჩარა და საცვლების ამარა გაგარდნილ ლევარსის კისრისტეხით გამოეკიდა.

— სად გარბიხარ, შარში არ გეცხვია, ეგრეც გიუივით ლაპარაკობს ვინლაცა, არ შამააკვდე, მაიცა, კაცო...

— ძმაა ჩემი, ძმა... შენი ღედა კი ვატირე, შენი! — კიბეზე დაკოტრიალდა ლევარსი, მერე ისევ წამოხტა და თვალის დახამხამებაში ბეჟანის აივანზე ამოჰყო თავი.

— ჯერ შაიხედე მაინცა, შაიხედე, იარალი არ ჰქონდეს, — ქოშინით აპყვა კიბეს დარეჯანი.

ლევარსი კარს დაეჯაჯურა, მერე ფანჯრისკენ გაიქცა, შუქზე ხელი მოიჩრდილა და გაფაციცებით მოათვალიერა ბეჟანის ოთახი.

დამტვრეულ-დამსხვრეულ ავეჯს შორის ბეჟანა იდგა, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა ირტყამდა მუშტებს ცხვირპირში და თან ბლაოდა: — არ შაგარჩენ, ბეჟან, იცოდე! არ გაპატიებ, ბეჟან, იცოდე!

— ბეჟან! ბეჟან! ხო არ გაჰყიდი, კაცო! — დაარახუნა მინაზე ლევარსიმ: — გამილე კარი, რაი მაგივიდა, შე ჩემ თავმკვდარო!

ბეჟანი გამოერკვა, მინაზე აკრულ ძმას საწყლად გამოხედა, მერე საწოლზე დაემხო და ხმამაღლა ატირდა.

ხ მ ი თ ნ ა ტ ი რ ა ლ ი

შუადღეა. მოდიან და მოდიან მეზობელ-ნათესაები ნიკალას ოჯახში მისასამძიმრებლად, ნიკალას უკანასკნელ გზაზე გასაცილებლად... ერთ-ერთ საჭირისუფლო სკამზე თამარაც ზის, გა-

დაიხსნის შალს, გაიშლის გრძელ, თეთრ ნაწნავს, მოემზადება ნიკალას დასატირებლად, წაავლებს მკლავზე ხელს ნიკალას ქვრივი ელენე. ეწყინება თამარას, დაიწნავს თმას, მოიხვევს შალს,

ჩამოეყარნობა ჯოხს და ჩააშტერდება იატაკს... შემოვა რომელიმე მოტირალი, ხმამალა დაატირებს ნიკალას: „სად მიდიხარ, მშრომელო, ტბილო, კეთილო კაცო...“ „ოოო“, — ქვითქვითით აპყვებიან ჭირისუფლები, დადგება ისევ მოთქმის ხასიათზე თამარა, გადაიხსნის შალს, გაიშლის ნაწნავს, წაავლებს მკლავში ხელს ისევ ელენე, ანიშნებს, ეხვეწება, ხმა არ ამოიღო.

— რაი გინდა, ადამიანი არა ხარ? სამი დღეა ტირილი მინდა და ხმას არ მალეზინებ, მატირე ჩემი ნათესავი, — ველარ მოითმინა თამარამ და ისევ მოემზადა თმის გასაშლელად.

— გაჩუმიდი, თამარავ, გეხვეწები, დაანებე თავი, არ შეგიძლია ჩუმიად იტირა? — თავის აუწყველად უპასუხა ელენემ და რომელიღაც ახლად შემოსულ მოტირალს ბანი მისცა.

— გიორგი ცუდად ვიტირე? — ჰვითხა თამარამ ელენეს, როგორც კი ქვრივმა ქვითქვითის უკლო.

— ძალიან კარგა იტირე.

— ეჰ, ტბილი კაცი იყო და ტბილადაც ვიტირე, — ამოიოხრა თამარამ. — უბედური გიორგი.

ოთახში ნიკალას ბიძაშვილი დარიკო შემოვიდა, პირდაპირ ნიკალას მიაშურა, ჩამოაშალა ზედ თავისი ჭაღარა-შერეული თმა, გაშალა ცხვირსახოცი, აიფარა სახეზე და თავის აქეთ-იქით ქნევით მოჰყვა ხმამალალ მოთქმას:

— ცოდვაა შენი დაკარგვა, ჩემო ძმაო და ბიძაშვილო, ცოდვაა შენი დაკარგვა ოჯახისა და სოფლის დიდო იმედო... ბარს ცელო და მთას ნამგალო... კარგის გვარისა და ჭიშ-ჭილაგისაო, გმირო, ციხის ნაშალო... დიდი შრომისაო, დიდი ამავისაო, მუხლჩაუხრელო და მკლავმოუღლელო. შენი პურ-მარილი ზღვაზე ხიდად არის გადებული... სნოს აქებდიან შიოლეთ ბათირასა, შენ, საფერო იმისაო, არშას აქებდიან ხულეღთ ჯუღღურასა, შენ, საფერო იმისაო... წადი, წადი, იქ დაგხვდებიან შენი კარგი მამა-ძმანი, კარგი ჭარბელები, ნამდვილი დევგმირები... იქ დაგხვდება შენი დედა,

დედაბოძი... კარგი გვარის ქალი, კარგი შვილების დამზრდელიი... გარეშე
გაქცეული
გაქცეული

— გენაცვალე, დარიკო, შენა, გენაცვალე... — მიუტირა ელენემაც და მუხლებსა და თავში წაიყო ხელი.

— სატირალი გაქვს, რძალო, სატირალიი... — მიუბრუნდა დარიკო ელენეს და თვითონაც თმაზე გაიკრა ხელი, — სატირალი გაქვ, ჩემო რძალო, სატირალიი... მუხლებიც უნდა ჩაიქვა-ვა და თმებიც უნდა ჩამაიღა ძირსა ამისთანა ქმრის დამკარგავმა... მაგიკვდი შენა, რძალო... ფრთამოტეხილო და მხარჩამოგარდნილო, ვაჟკაცი ქმრის დამკარგავო... ეხლა შენა ხარ შენი შვილებისთვის დედაცა და მამაცა... უღელში ცალად დარჩენილო, ჭაპანს მარტოკას შაჭიდებულო, როგორ უნდა გაუძლა ამოდენას დარდსა, როგორ უნდა გაუძლა ამოდენას ტვირთსა, მაგიკვდი შენა, მაგიკვდი, რძალო...

ქალებმა ერთხმად შეუწყვეს ხმა ბოლო „ოოო“-ს და ნელ-ნელა მიჩუმდნენ. დარიკომ თვალები ამოიმშრალა, ცხვირი მოიწმინდა, შალი დაიხურა, დაჯდა და თავჩაქინდრული, მუხლებზე ხელებდაწყობილი ხმადბალი ზუზუ-ნით მოჰყვა აქეთ-იქით რწევას.

— მე კი არ მატირებენ, ჩემო ნათესავო, მე კი არ მატირებენ... — გაისმა უცებ სიჩუმეში თამარას ხმა და ვიდრე ელენე ხელის წაავლებას მოასწრებდა, თამარა თმაგაშლილი გადაეფოფრა ნიკალას. — მაინც ვიტირებ, მაინცა, თუმცა არა ხარ კი სატირალი...

— თამარავ! დაჯე, თამარავ! — წამოიძახეს აქეთ-იქიდან ქალებმა, ნინამ ხელიც გაავლო თამარას დასასმელად, მაგრამ გაჭიქებულმა მოტირალმა იდაყვის გაკვრით მოიცილა და განაგრძო:

— მართლის თქმა არ გიყორდა, იმიტომ არ გიყორდი, რაი ვქნა, ვერც ეხლა გეტყვი ტყუილსა... „ციხის ნაშალო“, დაგიტირეს, — რაის „ციხის ნაშალო“, ციხის შიგნიდან დამანგრეველო, კარგი დედ-მამის არ დამფასებელო, კარგი ცოლ-შვილის არ დამფასებელო, მეზობლისა და მოყვრის მაგინებელო, ჩემო ბეჩავო ნიკალაავ...

მებრალეები, კი მებრალეები, დაღალული მზის მადლმა, ეგრე გალიე ცხოვრება, ფიზიკური თოლით არ დაგინახია ეს ლამაზი ცა, ეს ლამაზად დახატული დედამიწა, ეს შენი ლამაზი ცოლ-შვილი, ნიკალაავ... სულ გულხელდაკრეფილს გიყორდა ჯდომა, სულ წარბშეკრულს გიყორდა ლაპარაკი, ეხლაც ეგრე სწევხარ, მაგიკვდი შენა, სიცოცხლის არ დამფასებელო ნიკალაავ.

— თამარავე!

თამარამ ორივე ხელი ჩაავლო კუბოს ფიცარს და უფრო მოუმატა:

— დამანებეთ თავი, ქალებო, დამანებეთ, ორი სიტყვა ვუთხრა ჩემს ნათესავსა, ორი სიტყვა დავაბარა სულეთის გზაზე მიმავლსა... განა მეჯავრებოდა, გული მიკვდებოდა, გული მიკვდება, ეხლაცა... რაი ვქნა, რაი ვქნა, დაცინვა მგონია ლამაზ-ლამაზი სიტყვებით რო გატყუებენ, გმირს რო გიწოდებენ და სოფლის იმედსა... იქ მაინც ნულარ იქნები უშრომელი, იქ მაინც ნულარ გაუხეთქ გულსა შენ ნაჯდარ დედ-მამასა, იქ მაინც გახსენ შეკრული წარბი, იქ მაინც მიიღე გაღიმებულმა სტუმარი, იქ მაინც გაიცინე, გენაცვალე, ნულარ გადაიმტერებ მეზობელ-ნათესავსა... იქ მაინც დაუჩოქე მუხლებზე, იქ მაინც ემთხვეი კალთაზე, იქ მაინც სთხოვე შანდობა ქრისტე ღმერთსა...

ვილაცამ ნიშადურის სპირტი მოაბრუნინა და გულწასული ელენე მოასულიერა. თამარა, როგორც იქნა, დასვეს.

სალამოა. მინავლულ ღუმელთან თამარა ზის საქსოვით ხელში და გარედან შემოსულ ხმას აყურადებს. კიბეზე ვილაც ამოდის, ხენეშით, სვენებ-სვენებით ჭოხის რაკარუკით.

— შინა ხარ, ბიძაშვილო? — ისმის ლუკას ხმა და კარიც იღება.

— შინა ვარ, შინა, აბა სად ვიქნები. ისევ. დალიე, შე მიწადასაყრელო? — თამარა საქსოვს გვერდზე დებს და შე-

მოსულს ეგებება, — მოდი, აქ დაჯექ. ლუკა ძიდის და ჯდება. კარგად ზის თავჩაქინდრული, მწარედ ჩაფიქრებული, მერე თავს ძალა სწევს, დაკვირვებით ათვალერებს თამარას და მოჭუტული თვალებით ეკითხება:

— წავიდე აქედანა, დაო?

— სად უნდა წახვიდე, შინა? — მშვიდად უბრუნებს კითხვას თამარა და ღუმელში შემას უკეთებს. — დაჯექ პატარა ხანსა, რაი გაჩქარებს?

— შინ კი არა, ამ სოფლიდან წავიდე, დაო? — ღრიალებს მოულოდნელად ლუკა და იატაკზე ჭოხს ურახუნებს, — წავიდე ამ სოფლიდანა, მე შენ გეკითხები!

— ვაი ჩემ თოლებსა! — შეეშინდა თამარას. — სად უნდა წახვიდე, რაისთვი უნდა წახვიდე?

— შენი გულისთვი უნდა წავიდე, შენი გულისთვი, რო შენ არ დამიტირა! — რაც ძალი და ღონე აქვს ყვირის და მაგიდაზე ურახუნებს მუშტს ლუკა. — ხვალვე წავალ, ხვალვე გადავიკარგები... ეგეთ ადგილას გადავიკარგები, რო ეშმაკაც ვერ მიპოვნას... ქვესკნელი წავალ, ჭურღმულში ჩავალ, იქ დავიმალე და შენ კი არ გაგახარებ, შენ კი არ გატირებ ჩემზე!

— ვაი, ვერ გასახარებო, შენა, აჰა! გული არ გამიხეთქა? — ძლივს ამოისუნთქა თამარამ. — ნეტაი-მეთქი რამ ბზიკმა უკბინა... დაიცა, დამაცადე, ქვესკნელი რაილა მიგარბოლებს დასამალავადა, იქნებ მე ვკვდები შენზე ადრე.

— აარა. — მკერდზე გამხმარი მუშტი დაიბაგუნა ლუკამ. — ტყუილია, მაგ იმედით ვერ ვიქნები, შენ ჯერ არა გეტყობა რა წამსვლელისა, შენ ჯერ მე გამისტუმრებ და თუ ღროზე არ ვუშველე თავს, ვიცი შენი ამბავი, ვიცი, როგორც დამაფასებ და როგორც წვრილ-წვრილად ჩამამითვლი ნაირ-ნაირებსა... რაი ხარ? აჰუ, ველარ მაგიშორეთ, კაცო?! სიკვდილისა არ გვეშინიან ეგრე ამ ხალხსა, როგორც შენი.

— რაისთვი, ლუკავ? — გაიწმატ-

და თამარა — თადი გონჯა ვიტირე? შამშე გონჯა ვიტირე? ისიდორე გონჯა ვიტირე? სალომე გონჯა ვიტირე? გიორგი გონჯა ვიტირე?!

— ეფრემი კარგა იტირე? ლუარსაბი კარგა იტირე? ასანალე კარგა იტირე? ბაბედო, სანდრო, ფარნაოზი, შიო, ნიკალაი, კარგა იტირე?!

— ვინც როგორ სატირალი იყო, ეგრე ვიტირე. რაი გინდა ეხლა შენა ჩემგა, პა? რას მამიყარდი ამ შუალამის დროსა სიკვდილის მოციქულებითა? გონჯი რო კარგა ვიტირა, კარგი როგორღა უნდა ვიტირა და რაისლა პირითა, პა? გარჩევა არ უნდა იყოს, შე დალოცვილო? თუ, გგონია, რო სიკვდილი სუყველნიარად ათანასწორებს ადამიანებსა?!

— და, არ შეგიძლია, რო მარტო კარგები დაიტირა და გონჯებს თავი დაანება?

— ვაი, ვაი, რას სისულელეს ამბობ, ლუკავ, აპუ? გონჯი უფრო სატირალი არ არის, შე კაი კაცო? გონჯი უფრო არ უნდა დაარიგა უქანასკნელ გზაზე მიმავალი?!

— ფუი! — ხელი ჩაიქნია დაბნეულმა ლუკამ და თავი ჩაჰქინდრა. კარგა ხანს აკაკუნებდა ჯოხს იატაკზე, კარგა ხანს ბეჭებდა რაღაცას გუნებაში, მერე თავი ასწია და გაუბედავად იქითხა.

— მე გონჯი ვარ, თამარავ?

— ვინ გითხრა, ბეჩავ? — გაიოცა თამარამ. — რაი გჭირს, გონჯი რაისთვილა ხარ?!

ლუკამ ისევ რაღაც ასწონ-დასწონა გუნებაში, ცალი წარბი ეჭვით ასწია, უღვაწზე ხელი გადაისვა, ჩაახველა და უცებ ხვეწნით სთხოვა თამარას:

— მიადი ეხლავნე დამიტირე, თამარავ, პა?

— კაცო, ხო არ გაჰყიდი შენა? — გაბრაზდა თამარა. — რას გადასცემ-გადმასცემ, ამ ხნის კაცი ხარ და არ უნდა დაუფიქრდე, რას ლაპარაკობ?

— აღამიანი არა ხარ? ჩემი ყურიითვე მამასმენინე, რასაც მემრე იტყვი ჩემზე. მამასმენინე, გეხვეწები.

— არა, არა, — ხელები გაასავსა თამარამ. — ცოცხალი აღამიანისებელი რაილა, შენი მტერი და ავადმასხენებელი გამიხდეს დასატირებელი, შენ ჯვარი გწერია... სუ, სუ... ფუი, ეშმაკსა.

— დამიტირე, თორო ინანებ! — თითი დაუქნია ლუკამ. — ამალამვე გავიპარები და წერილს დავადგებ, — თამარაის შიშით ვსტოვებ ეს დროული კაცი მშობლიურ სახლ-კარსა-მეთქი. სუყველაი, სუყველაი და, ქსენიას რასლა პასუხს ვასცემ, იმასაც ვნახავ.

— ლუკავ, მთვრალი ხარ ეხლა შენა და სისულელეს ნუ ლაპარაკობ, წადი შინა, დაწვე და დაიძინე.

— არა ვარ მთვრალი, მთვრალი კი არა, ამდენი ხანია შენი შიშით ვერ გვძვდები კაცი, — აყვირდა ლუკა. — სწოროთ მოვშორდე, დედამიწის მადლმა, დამიტირე, თორო, იცოდე, ამალამვე დავადგები გზასა.

— ბეჩავ, რაისა გეშინიან, შე დალოცვილო, რაი გაქვ გასაქციევი, — თითები ჩამოსათვლელად გაამზადა თამარამ, — უშრომელი შენ არა ხარ, ბოროტი შენ არა ხარ, კარგი შვილების გამრზდელი, კარგი მამა, კარგი მეზობელ-მოკეთე, სოფლის ჭირისა და ღვინის გამზიარებელი...

— დალევა რო მიყორდა?

— მემრე რაი? ჯერ შენი გამწარებული არც შინ მინახია ვინმე და არც გარეთა.

— ჯუღას რო ყური ჩამოვანხე ჩხუბის დროსა, იმას იტყვი?

— ეგ ხო შემთხვევით მაგივიდა.

— ჰო... ბევრი კი ვინანე მემრე, მაგრამ აბა რაილა გამოვიდოდა, სინანულით ხო არ მიეყვრებოდა იმ ბეჩავსა... მარკოზას რო ცხვირზე ეუკბინე?

— ეეჰ, ეგ მთელმა სოფელმა იცის, რო სიყვარულით მაგივიდა, მთვრალე-ბი იყავით ორივე და...

— ფერმის გამგე ეფრემი რო ვეეე?

— საუფეი იყო და შეეე... დაწყნარდი ეხლა, აბა რაი გაქვ ასაღლელებელი და

გასაქცევი... ეგეთ რაღაცებს არც ვიტყვი.

— ვერ დავწყნარდები, თამარავ, მაინც ვერ მოვკვდები მშვიდადა, ვიდრე მე თვითონ არ მოვისმენ რასაც დამატირებ... თუ არადა, წავალ, იცოდე.

— აჰუ, აჰუ, რაი ხარ?! შამჭამე, შამჭამე... აი, ეგე, ეგეთი ჭიუტი იყავ მთელი ცხოვრება, რასაც პატარაობისას შენ გირტყამდა ცხონებული ბიძაჩემი და მაინც ვერ გამაგასწორა... წამოდი, წამოდი არ მაგასვენა შენა ჩემმა სალოცავენმა, დაწვე, დეეგდე აგე იმ ტახტზე და დაგიტირებ.

— ჩექმები გაიხადა?

— გაიხადე, მამაშ, შენი ხნისა ვარ მეცა, პატარაი კი არა, მაგის რეცხვის თავი მაქვ?

ლუკამ ზენეშით გაიხადა ჩექმები, კოხტად მიაწყო გვერდზე, ჯოხიც იქვე მიყუდა და კვნესით გაწვა ტახტზე.

— თმაც გაიშალა?

— ჰო, ჰო, ჩემო დიავ, მიყორს შენ რო თმას გაიშლიკე... ბეჩავი შამშე როგორ კარგა დაიტირე. გარედან გიგდებდით კაცები ყურსა და ცოტაილა გვაკლდა თავების დახოცვასა... აჰუ, რას სიტყვებს ამბობდი, — ლექსი იყო ლექსი, ტირილი კი არა...

— ეჰჰ, კარგი ახალგაზრდაი დავჰკა-

რგეთ, კარგი. მართლა მზის შვილი იყო და მართლა მთვარის დესპანი, განათლოს იმის სული ღმერთმა... გულზე რაისთვი არა გაქვ დაკრეფილი ხელები, ეგრე ცოცხალი მეგონები და არ შემეტირება.

ლუკამ გულზე დაიკრიბა ხელები და თვალები დახუჭა.

თამარამ თმა გაიშალა და ის იყო, მოთქმის დაწყებას აპირებდა, რომ დაინახა, გაუხელია ლუკას თვალები და ლაპაღუბით მოსდის ცრემლი.

— ეიშე, სად გაგონილა, რო მკვდარი ტიროდეს?! — გაბრაზდა თამარა.

— მაიწმინდე ეხლავნე ცრემლი. მშიშარაი კი იყავ ბალღობიდანვე.

— შემებრალა ჩემი თავი, თამარავ, დროული კი ვარ, მაგრამ მაინც მეძნელება, — შერცხვა ლუკას. — აჰა, დაიწყე... მშიშრობაზე კი ნურაფერს იტყვი, თუ ჩემი დიდი ხარ, მაინც არაა ღამაზი ვაჟკაცისთვი, ხო იცი...



წვიმს... სოფლიდან გადაკარგვას აღარ აპირებს და ამიტომ ნელა-ნელა მიჰყვება შინისკენ მიმავალ გზას ჯოხზე დაყრდნობილი ლუკა.



ხინდახან, როცა ქვაფენილების
ყალბი ხმაური გამომადგინებდა
და მხიარული კაცუნების უძლური
მზერა
კაუჭივით მედბა გულზე,

ვფიქრობ, დროა დავხურო კარი,
რომ მარტომყოფმა და ბედნიერმა
დაბადების დღე გადავუხადო
ჩემს ახალგაზრდა
ოცდაექვსი წლის ღამეს...

როცა არ გინდა, სწორედ მაშინ გაგახსენდება
ფრია ღრუბელი, მწარე ალბით გაწამებული,
ზღვიდან აჭრილი ქარებით რომ მოიღვენება,
და უმოწყალოდ სწუთავს თავის თავს,
ეწვეთება ჩვენს გამშრალ მზერას,
ძველი კოცნების სიტკბოება რომ შეგვინახოს,
და იმ კოცნების მწვანე ფერი გადაგვიჩინოს.
როცა არ გინდა, სწორედ მაშინ გაგახსენდება, —
ცალ-ცალკე დგანან სიტყვები და ტუჩები ჩვენი,
ვერ მიავნეს ერთიმეორეს,
ვერ ჩაიხუტეს ერთიმეორე
და ღრუბელივით საკუთარ თავს სწუთავენ ასე...

ნუ მიენდობი ჩემს ცრუ ღიმილს, აგი კარია,
რომლის იქით, ცივ სიბნელეში
მაგიდას უზის მობუზული კაცი და როგორც
ჰორიზონტზე ჩამავალი მზე
მხოლოდ საკუთარ თავს ანათებს.

შენ შუბლს ახეთქებ კედელს, რომელიც
დიდი ხანია აღარ არსებობს,
შენ კოცნი ქარებს, რომლებმაც უკვე
მოისმინეს ფოთოლცვენის ცივი სიმღერა
და მინდვრებს იქით გადაიკარგნენ,
მათი უჩინარი ნაფლეთები შემოდგომის ხეებზე
კანკალებს.

შენ გიყვარს ღამე, დიდი ხნის წინ გათენებული
და მის შავ წყალში
ფოთლებივით ჩაცვნილი შენი ხელები.
არ დამთავრდება ეს სიცრუე,
მაგრამ მაინც ბედნიერი ხარ,
რომ სიზმრის ლურჯი ჭუჭყლუტანიდან
ცხოვრებას აფრთხობ და ენას უყოფ.

მაგრამ საღამომ
ვერა და ვერ დაიმახსოვრა,
რომ ჩვენც იმისი ობლები ვართ,
უტყბეს ძილში გადახვეწილნი
და სამყაროს გულის გასახეთქად
წმინდა ვარსკვლავებს გვინთებს ზემოდან,
იუპიტერის ჩუმი ბრწყინვით გვახარბებს ზეცას,
რათა ბნელში თავჩარგულებმა
და დამფრთხალებმა უიმედო სიზმრების დევნით
მწარე-მწარე სიტყვების ნაცვლად
ის ვარსკვლავები ამოვიყვიროთ...

დაბლა იწევა ცა და კაბები,
ჩიტები და მუხლისთავები თბილ სიბნელეში იხიზნებიან
შენ კი არ იცი საით წახვიდე,
გულს გიხვრეტს წვიმის ურცხვი ქირქილი
და მობეზრებულ პეიზაჟსაც თვალს ააყოლებ:
ლელვის ხე, რუხი კრამიტები, რომელთა გულში
ნაღველი ჩამდგარა, როგორც წებოვანი ოქრო.
შენ კი არ იცი, საით წახვიდე,
თავბრუ გეხვევა ვარსკვლავების უხმო ყვირილში
და ყვავილის წითელი ბაგე
ესაუბრება შენს ძველ ჭრილობას...

მიწიდან ნელა მოდის ზამთარი,
დაბლა იწევა ცა და კაბები.

ნიკოლოზ ბარათაშვილი

მე გამოვედი ეკლესიიდან,
რომელშიც არ შევსულვარ.
მე მოვისმინე უძრავი ზარების რეკვა,
რომლებმაც გამახსენეს
ლალატის და შურის ქვემოთ,
იმედების და სიზმრების ქვემოთ
ყვავილებში ჩაძირულ ტბაზე
მობანავე ანკარა ქალწული.
ბროწეულის ხე დელავდა
იმის სუსტ ნეკნებზე,
აღმოდებული, როგორც ვნება,
ჯანსაღი, როგორც მიწა.
მე შემეშინდა ქვემოთ ჩამოსვლის
ხელის შეხების და უძრავი ზარების ხმაზე
ტბის ჭვირვალ სარკეს ჩავაცქერდი და დავინახე
ბავშვი, რომელიც სიბერისგან გარდაიცვალა.

რას გვეტყვის წყალი
ან ღრუბელი რით დაგვამშვიდებს
თბილი სიწყნარით გაბრუებულებს,
თბილ სილურჯეში მობანავეებს...
სად გაიხიზნა ჩვენი დიდი სიხარულები,
სად გაეღვიძათ ჩვენს დიდ სიზმრებს, რომელ ნაპირზე
ჩამოგვსვეს, რომელ ტალღას შერჩა ჩვენი ძახილი...
თითქოს ჰაერის იქით ყვავის მწიფე ლიმონი,
ჰაერის იქით ადრიატიკის ლურჯი წვიმები
ასველებენ ჩვენს გრძელ ღამეებს,
ჰაერის იქით წყნარად ირწყვიან გონდოლები,
წყნარად მოცურავენ სასახლეები და ქვაფენილები,
ჩვენ გავიხედავთ აღმოსავლეთის დიადი წყლებისკენ,
აღმოსავლეთის მაღალ ვარსკვლავს ვეამბოროებით
და გვეჩვენება, ჰაერივით ვიფანტებით ოთხივე მხარეს
და ჰაერივით არსად ვმთავრდებით.

რად ქრები ასე, ჩემო ვარსკვლავო,
ვინ გეძახის სამყაროს შიგნიდან,
რომ სიხარულით დაჩხვლიტოს შენი პატარა გული.
მე მომავალში ვიცხოვრე უკვე,
ჯერ დაუძვრელი ქარების შიშით,
ჯერ მოუსვლელი წვიმების შიშით,
ჯერ დასარეკი ზარების შიშით,
და წვრილი სხივიც იმ ქარიშხლის ხმაზე მაფრთხილებს,
იმ წვიმების ხმაზე მაფრთხილებს,
იმ ზარების ხმაზე მაფრთხილებს,
შენი საღამო თენდება, მგზავრო!

„ყველანი ვცვივით...“

რ. მ. რილკე

მთვარე ისე მწუხარედ ჩადის
ალარასოდეს ამოვა თითქოს
და ერთადერთი უძრავი სხივი
ჩვენს დაღონებულ გულებს ეცემა.
ჯერ არ წვიმს —

მაგრამ გაიედინთა ხეები წვიმით,
ჯერ შემოდგომა არ მოსულა —

ფოთლები კი ცვივიან უკვე
და ვარსკვლავების მწარე სურნელში
ჩვენი ხმა უფრო შორიდან გვესმის...



ბ ი ო რ ბ ი ა თ ო ნ ე ლ ი

ჰეტალოგიიდან — „შვილი გიორგი“

რ მ მ ა ნ ი

წ ი ნ ა ბ ზ ე

ჰე-ჰანასა ზედა

კვლავ ჰამდნენ ერთმანეთს:
აღამიანი და მიწა,
მიწა და აღამიანი,
დედა-მიწა და შვილი-მიწა.

ჰერ შვილი ჰამდა დედას — გახელე-
ბით, განილაგებით, ყოველ დღე, იჯ-
რებით. რეცა, იმისთვის დაბადებუ-
ლიყო, მიწა ეჭამა და ჰამდა გარდასახულ
მიწას და არც ეგონა, არც ეფიქრებო-
და, თუ ჰამა მისი იყო ჰამა მიწისა.
არც ეგონა და არც ის იცოდა, რომ
მიწის მჭამელი, მიწისმჭამლობით, თვით
იყო მიწა.

ხოლო, მიწამ ყველაფერი იცოდა.
იცოდა და ეცინებოდა. ეცინებოდა,
რადგან ხედავდა როგორ კორ-
ტნიდა, კერძავდა და თერძავდა მის
ტანს შვილი მისი, დედის-მჭამელი.

და იცდიდა მიწა, იცდიდა,
ეცინებოდა და, ოდეს ყოველივე ეს
მოსწყინდებოდა და მოყირჭდებოდა,
თვითონ შეჰამდა თავისსავე შვილს,
ანუ თავისსავე სხეულს.

თუმცაღა ყველა როდი იბადებოდა
მხოლოდ მიწის მკერძველად და მიწის
კერძად. არამედ, ამინ გეტყვი შენ —
იბადებოდა ვინმე, „ვითარცა მილიონ
ერთ“, რომელსა შიგან ზესთასოფლუ-
რი ანუ ღვთაებრივი უფრო სრულად
დაივანებდა, ვიდრე „თ ვ ი თ ო ნ“,
ანუ საკუთარი მიწიერი „მე“.

ჰე-ჰანასა ზედა

ზეცას, ირმის ნახტომის შუა-
გულზე, ანუ საქართველოს ბედის
ვარსკვლავთა საფიხვნოზე, ყველა ვარ-
სკვლავი შეკრებილიყო უხუცესიდან
უმრწემესამდე.

უხუცესი — ვარსკვლავი ქართლო-
სისა.

უმრწემესი — ვარსკვლავი თვალ-
შვენიერ არსუკისძისა.

ხოლო მათ შორისად ბედის ვარსკვ-
ლავნი: ფარნავაზისა, ფარსმან ქვე-
ლისა, ნინო განმანათლებლისა, მირია-
ნისა, პეტრე იბერისა, ვახტანგ გორ-
გასალისა, გუბაზ მეფისა, ძმათა დავით
და კონსტანტინესი, არჩილ მოწამისა,
კონსტანტი კახისა, გრიგოლ ხანძთე-
ლისა, გობრონ წამებულისა, დავით
კურაპალატისა, ეფთვიმე ათონელისა.

და ისხდნენ სავარსკვლავო საფიხვნო-
ზე, საქართველოს დასწვრივ, ქართულ
სულთა ბედისვარსკვლავნი.

ისხდნენ ზეცის უღელტეხილზე, სხივ-
დაღლილნი და თვალმოწყენილნი.

თითქოს ერთმანეთი მოებზრებოდათ.
თუმცა უერთმანეთობა არ შე-
ეძლოთ.

უერთმანეთობა არ შეეძლოთ-მეთქი,
რადგან გარშემო უთვალავი, დაუსაბა-
მო და დაუსაზღვრავი, უცხო თესლის
სავარსკვლავო საკრებულონი ზიმზი-
მებდნენ.

და იყო მოწყენილი ქართული ბედის საფიხვნო...

და უცებ, სრულიად ახალი, ცინცხალი, მანამდე უცნობი და უხილავი ვარსკვლავი შემოიჭრა, გასაოცრად ჰვირვალის სხივებით.!

შურით და სიყვარულით შეაცქერდნენ ახალმოვლენილს ძველი ვარსკვლავნი.

ერთდროულად შურით და სიყვარულით-მეტეი, რადგან იმ სავარსკვლავო საფიხვნოელთა სული აკი ქართული იყო!..

(ქართული სული — დაუდგრომელი უფლისწული შურისა და სიყვარულისა)...)

— ვინ ხარ შენ? — ჰკითხა ახალმოვლულს საფიხვნოს მახვშმა, ქართლოსის ვარსკვლავმა.

— მე ვარ ბედის ვარსკვლავი იმა ყრმისა, რომელიც დღეს დაიბადა და რომელშიც დემრთი უმეტეს წილ დაივანებეს, ვიდრე „თ ვ ი თ ო ნ“, ანუ მისი საკუთარი მიწიერი „მე“.

— და იგი დაიბადა საქართველოში?

— ამინ, საქართველოში!..

პარი პირველი

შუბლი

ხოლო, იგი დაიბადა იმ წელს, რა წელსაც ჰაბუკ ხუროთმოძღვარს, თვალშეწინიერ არსუკისძეს, ქუთათისში ბაგრატ მეფისგან ნაბრძანები ტაძარი დაესრულებინა და მაშინვე სვეტიცხოვლის აღმშენებლობას შესდგომოდა.

ყრმა დაიბადა ოდეს მოწვეწულ იყო არე გაზაფხულისა და ბუნებაც იღვიძებდა შიშველ ბარძაყთა ზმორავით და თრთოლვით.

თრიალეთის მინდვრებზეც ყვავილობდა ძუძუნე გაზაფხულისა.

და ახალშობილ ყრმას სახელად დაარქვეს გიორგი.

სოფელი, სადაც იშვა — ტონთიო.

მამა, რომელმან შექმნა — იაკობ.

დედა, რომელმან იტვირთა და შვა — მარიამ.

ქართული
ენის
მეცნიერება

●
შუბლზე ახალშობილს ჯვარსახოვანი ნაქეცი დაჰყვა.

და მარჯვნივ საფეთქელზე, ძარღვი კათოლიკე, ცისფრად კლავილი, რომელიც თითქოს სამ ასონიშნად წაიკითხვოდა — „კახ“.

პირველ დარწმუნებულანვე უცნაურმა სურნელმა მოიცვა აკვანი მისი.

— ესე არს სურნელება სიბრძნისაი, — თქვა ბუჯარამ, განთქმულმა თრიალეთელმა ულუკმა, მერამლემ და ღაზარინელმა.

— სწორედ, სურნელება სიბრძნისაი, — გაიმეორა განცვიფრებით და ბოლოს დასძინა დაბეჭივებით:

— მზისწული მისი — მზისწული სიბრძნისა და სათნოებისა.

ხოლო ცა იმ დღეს, ახალშობილის სახლის დასწვრივ, ფუტკრის მანანას აფრქვევდა მიწას.

●
იმ წელს კიდევ ერთი ყრმა დაიბადა — დიდი აბულახტარების ოჯახში. დაიბადა ყრმა იგი ჭაობისფერი პერანგით.

დაიბადა და საშოთგან მუქით მწვანე ლორწო გამოიტანა.

და კიდევ — დაბადების უამს მხოლოდ ამქმელმა დედაბერმა მოჰკრა თვალი, როგორ გაშხორკალდა ღრიანკალი მშობიარეს სარეცლის გასწვრივ, გაშხორკალდა და კედლის დანახეთქში გაუჩინარდა.

— მშობიარემ შობა იგი, თუ თავისით იშვა? — გაუელვა გაშეთებულ ამქმელ ქალს და მწვანე ბალყთაგან ახალნაშობის განბანვა განაგრძო.

სახელად დაარქვეს — ქირქიშ.

— მუქით რომ დედის საშოთგან მწვანე ლორწო გამოიტანა, ესე არს ნიშანი ავისხილანობისა და ცოდვიანო-

ბისა, — უბრადა ჩაითქვა გულში ქირ-
ქიმ აბულაზტარის საწუთისოფლო ბე-
დისმწაფელმა.

ხოლო, ცა იმ დღეს, ახალშობილის
სახლის დასწვრივ, მეხის წიწილებს
უშენდა მიწას.

ისევ გიორგის აკვანს მივუქციოთ გო-
ნება ჩვენი.

პირველი ნაბიჯი ჩვილისა მზის
სხივმა აიყოლია.

მზე იმ დღესაც ისე შევიდა სარკმ-
ლიდან, შევიდა და აკვანში შეუწვა.

გაიღვიძა მზით ნამბორევემა.

გაიღვიძა, გაიბრძოლა და არტახნი გა-
ნიყარნა.

და პირველი, რასაც ხელით შეეხო,
იყო აბოს კბილი, ავი თვალის უკუ-
საგდებად და უკუსაწილებლად დედის
ხელით აკვანზე დაკიდული.

და დაქვეითდა.

პირველად დაქვეითდა და დაემყარა
მიწამყარს.

და გადადგა პირველი ნაბიჯი.

გადადგა მეორე.

და გაიარა.

და ეს პირველი გავლა იყო გავლა
მზის სხივის გასწვრივ.

კიდევ ორი წელიწადი უცნობელად
მიელტვოდა მზის სხივისკენ და ცეცხ-
ლის ალისკენ, მიელტვოდა სინათლის
ძალთა მხოლოდ მგრძნობელი და კვლავ
ვერმცნობელი.

მერე დაიბადა პირველი სიტყვა,
რომლისგან გონებად იქმნა გონება მი-
სი.

და სიტყვა ესე, ნარუქად შობილი,
იყო — ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო .

რეცა, ზეციდან ჩაესმა და ჩაესხეუ-
ლა სიტყვა იგი. ჩაესხეულა და ჩაენა-
წევრა:

საქართველო,

ქართველო,
რთველო,
ველო,
ელო,
ლო,
ოოო..

— მამა, რაი არს საქართველო?

— საქართველო სამშობლოა ჩვენი.

— დედა, შენ მითხარ!

— საქართველო ღმერთია.

— ღმერთი?!

— ჰო.

— თვითონ ღმერთი?

— ღმერთი... ღმერთი ყველაფერია.

— ?!

— მერე შეიტყობ...

— მამა, დიდია საქართველო?

— დიდი, ძალიან დიდი.

— დედა, შენ მითხარ!

— პატარაა, აი ასე მცირე და პატა-
რა! — და თავსაფრის ყური გამოუწო-
და დედამ შვილს.

დედის თავსაფრის ყურივით მცირე
ყოფილა საქართველო, — გაიფიქრა
მწარე ფიქრით ყრმამ და ისევ მამას მი-
უბრუნდა.

— შენ კი რად მითხარ, საქართვე-
ლო დიდი არისო?

— მე სხვა სიდიდე გითხარი, შვილო.

— რაის სიდიდე?

— საქართველოს სულის სიდიდე.

— სული? რაი არს იგი?

— მერე, შვილო, მერე შეიტყობ...

...საქართველო!

სამუდამოდ ჩაუდგა, ჩაეკირა და
ჩაესხეულა ჩვილის გონებას, ვითარცა
საძირკველი სრულად შემდგომი საწუ-
თისოფლო არსებისა და არსებობისა;
პირველი ხსოვნა — ყოველი სამო-
მავლო ხსოვნისა;

პირველი სიტყვა — ყოველი სამო-
მავლო სიტყვიერებისა;

პირველი აზრი — ყოველი სამომავლო
აზროვნებისა;

პირველი ფიქრი — ყოველი სამომავ-
ლო ფიქრთმეტყველებისა.

შემდგომად იყო ხმა ძელის კვრისა
სოფლის სამრეკლოთგან, უამსა მიმ-
წუხრისასა.

— ძელი მწუხრისა! — თქვა მაშინ
მამამ და უმაღლვე ისახა ჯვარი.

მერე თავისი თვალით იხილა გიორგიმ
ძელი იგი, ურთხლის ხისა, რვალივით
ულპოლველი და სააღდგომო ზენიშა-
ნივით სისხლისფერი.

და სამუდამო სახსოვრად იძრა
ყრმის სულში ეს შეგონება:

— ძელის ცემა მარადიული სიცოც-
ხლე და სიფხიზლეა კაცთა მოღვმისა.

და კიდევ ახალი რყევა სულისა,
როცა ყრმა იგი პირველად შესულიყო
ნასხლავ ვენახში.

ვენახი ტიროდა.

მიეახლა ვახსა მტირალსა, თითით
ცრემლი მოჰხოცა და დაიდო ენას.

და იგრძნო მანამდე განუცადებელი
რალაც უსაზღვროდ საამო გემო, რო-
მელმაც შეუტრყია სრულად სხეული,
ყოველი ძარღვი, ყოველი სახსარი.

„და, რაი არს გემოი ესე, რომელთან
შეტოლებით ყოველივე სხვაი გემოი
არს ოდენ გელმატო?“

და მივიდა კიდევ ვახთან და მოსწო-
ვა რქაი მტირალი.

კიდევ სხვას.

კიდევ.

„გემოი ესე არს არარას მსგავსი,
მხოლოდშობილი, გემოი ვაზისა“.

და ამიერიდან გიორგიმ შეიყვარა
გაზაფხული, არე ვაზის მტირალ-
ბისა.

ერთხელ ღამით ყრმას გარედან სიმ-
ღერა მოესმა, სიმღერა ობოლ ბიჭისა:

სიკვდილმა ჩამოიარა,

ობოლი დახვდა წინაო, —

სიკვდილო, მე წამიყვანე,

ობოლმა მომეწყინაო.

და მაშინ პირველი ცრემლი ჩაექცა
სულში...

შვიდი წლის გიორგი ტაძრისე-
ნეს წაიყვანეს, მის უფროს დასთან,
თეკლასთან, რომელსაც უკვე დიდი სა-
ხელი დაეგდო წმიდა ცხოვრებით,
სწავლით და ღვაწვით.

— უბადლო და უსწორო არს უბი-
წოება სხეულისა და სულისა თეკლა-
სი, — იტყოდა საბაია, მოძღვარი ტაძ-
რისის დედათა სავანისა.

იტყოდა და გველივით უძვრელ თვა-
ლებს მიაცივებდა შავად მოსილი ყმაწ-
ვილი ქალის ქარვისფერ სახეს.

ტაძრისში მოსულ ყრმა გიორგის
კვართი მოჰყვა, თეთრი კვართი, დედის
ხელით მოქსოვილი და გულზე ჯვარ-
ამოქარგული.

ჯვარი ესე თვითონ შვილის შუბლი-
დან გადმოესახა დედას, მარიამს.

კვართი ესე, უკერველი, მუჭშიგან
მოიმწყვდებოდა, ხოლო ყრმის ტანზე
ჩაცმული, ყრმასთან ერთად იზრდე-
ბოდა.

და ვიდოდა წლები თვინიერ ნები-
სად ადამიანისა.

და იზრდებოდა ყრმა.

და იზრდებოდა კვართი უკერველი.

და აოცებდა და აშეთებდა ტაძრი-
სელ მოწესეებს ეს უცნაური, ჯვარ-
შუბლიანი „ვერძი ღმრთისაი“, რომე-
ლიც საკვირველი სისწრაფით და სის-
რულით სწავლობდა საღვთო წერილ-
თა, წიგნთა და წიგნთა ნაწევართა ყო-
ველთა.

და იუფლებდა უფლისადმი სიყვა-
რულს გიორგი, — იუფლებდა ყოვლი-
თა გულითა თვისითა, ყოვლითა სული-
თა თვისითა, ყოვლითა გონებითა თვი-
სითა.

— მკვირცხლ და მძლეთამძლე არს
გონება მისი, ვითარცა იყო გონება მო-
სესი სიჩჩოით-სიყრმითგანვე, — ამ-
ბობდნენ ერთობილად ტაძრისელი
მონაზონნი.

— კმა არს, კმა=მეტეჲ, ვინათგან ცივ არს სისხლი თქვენი, ცივ არს სხეული თქვენი და ცივ არს სძე, რომელმან განგაძლო თქვენ, — სთქვა საბაიამ ცივი ხმით.

გველებმა რძიანი ტაშტაბრაიგიდან თავები აიღეს და შიშველი, იისფერი ხმლებივით შეიმართნენ.

მივიდა საბაია და, ჯერ ერთს, მერე მეორეს — ყელიდან შუა მუცლამდე ჩაუტარა თითოჯერ შავი ფრჩხილებით წაგრძელებული თითები.

გველები წამსვე მიწას განერთხნენ და გასრიალდნენ.

— თეკლაა! — ყოველ ღღე, მზის აღმობდენისას იძახდა ბიჭი მდინარის გაღმიდან.

იგი მწყემსი იყო, ცხვარ-ძროხას აძოვებდა და სალამურსაც უკრავდა ჟამ-ჟამ.

მერე ყაყაჩოებით აალებულ მინდორში ამართულ ხეზე აცოცდებოდა, ძირა მსხვილ ტოტს ცხენოსნური გადალაჯვით გადააჯდებოდა, ზედ ხელს უტყაპუნებდა და ძალუმი ხმით დაჰყიოდა:

ლოპე, ლოპე, ლოპეშია,
გველი გაძვრა ლოპეშია,
ტაძრისის და მტკვარის წყალი
ყველა ერთად ამაშია,
თეკლა გოგო ტაძარშია,
მისი გული ღაღარშია,
საბაია ნაცარშია,
გველი უწევს კალთაშია,
ძუძუ უღვეს ზახაშია.

— თეკლაა!!! — კიდევ გლეხის სადილობის ჟამს დაიძახებდა მწყემსი ბიჭი. კიდევ მესამედ, მზის ჩასვენებისას დაარისებდა.

— ვინ არის იგი სატანის მართვე? — ეკითხება საბაია თეკლას.

— აბა, მე რა ვიცი, ღედაო სახიერო?

— არც სახელი იცი?

— არა, ღედაო. ჩიტი ხომ არ მომიტანდა მე იმის სახელს?

— მაშ, შენი სახელი საიდანღა იცის იმ ბოროტმა ეშმაკეულმა?

— არც ეგ ვიცი, სახიერო.

— მაშ, არც შენი სახელი წაუღია ჩიტს იმ სატანისთვის! — შხამიანმა ღმილმა დაუსერა სახე საბაიას.

— რაის გულისად მეუბნები აგრე სასტიკად, ღედაო საყვარელო? კვალად გეტყვი — არცა ჩიტისა ვიცი და არცა ადამიანის შვილისა. ღმერთია მხედვარ, ღმერთი — ჩვენი გულისა და თირკმელთა გამომეძიებელი! — შეჰლაღადა თეკლამ.

— საბაია საშოდახშულოო! — დაარისხა ბიჭმა მოულოდნელად, მიმწუხრისას, ისევ ყაყაჩოს მინდვრიდან.

მიწა რომ გახეტქოდა და შიგ ჩანთქმულიყო, ის ერჩია თეკლას, ამის გამგონეს.

ასეთი საშინელი ფერი, საბაიას რომ ადგა სახეზე, თავის ღღეში არ ეხილა ქალს. რა ფერი იყო ეს — მიწისა თუ ნაცრისა, ყორნისა თუ მგლისა, ნადგომარი ჭაობისა თუ ნაშემოდგომარი ფოთლისა — კაცი ვერ დაარქმევდა სახელს.

ღმუილი თუ ყმუილი აღმოხდა საბაიას. ალბათ, ცოფით ხელდარეულ ავაზას თუ ექნებოდა ესევეთარი ხმა.

— შეხედე, შეხედე, რაი მჭირს შენგან, კიღობანო საცთურისა! — ამოიხრიალა და ფრჩხილები აიღეს-დაიღესა საბაიამ.

— მე რაი მიძლავს, ღედაო სახიერო, ვინათგან ვარ უსუსტეს ქსელისა ფსუენისა.

ეს უსაზმნოდ აღმოხდა თეკლას მკრთალი ხმით, რადგან საბაიას აღარც გაუგონია, ისე საოცარი სისწრაფით განშორებოდა იგი იქაურობას და გაუჩინარებულყო, ფრჩხილების კაპუნით.

ეკვდერში, სადაც ყრმა გიორგი ცხოვრობდა, ესვენა ჯვარი, მკლავებდახრილი და ქალის თმებით შეკვერთხილი.

გიორგი იმა ჯვრის წინაშე განასრულებდა ყოველივე საღვთო სალოცველს.

განასრულებდა, იმ ჯვარს ამბორს-ჰყოფდა და გასაოცარ, ზენასოფლურ სურნელსა და სიბზოს შეიგრძნოდა და შეისჩულებდა.

●
დღე განიდევნა.

ტაძრისის მორჩილმა მოწესემ მიმწუხრის ძელი შემოჰკრა მძიმედ.

„ძელი მწუხრისა, ძელი მწუხრი-სა“, — გახმაინდა გიორგის სულში.

შავი მლამიობი გადაეფარა დედამიწას სრული ირველივით.

ზეცამ წითელბატონები გამოიფინა.

გულალმა იწვა ძელ ნასაყდრალზე, საიდანაც ყრმას შეჰყვარებოდა თვალთვლი ცის ტანისა...

...რაი არს ესე ყოველივე ესევეითარი, რაიც სუფევს თვითოფერითა უთვალავითა ჩემი თვალისა და გონების მისაწევარზე? — ეს მერამდენედ ეკითხებოდა ყრმა იგი თავის თავს შინაჩაიკთხვით, შინაჩაძიებით და შინაჩაციებით.

რაი ვარ მე?

ანუ ვინ ვარ?

რაისთვის ვარ?

ანუ რაი არს „ვარ“?

„ყოფნა“, გინა „ყოფიერება“?

„არყოფნა“, გინა „არყოფიერება“?

რაი არს თვითონ „არს“?

არსი? არარსი?

რაი არს ესე — მე რომ ვსიტყვაობ, მე რომ ვფიქრობ, მე რომ ვიაზრებ, მე რომ მეღმის, მე რომ მეამება, მე რომ ვწუხვარ, მე რომ ვჰხარობ, მე რომ... და კიდევ რამდენი „მე რომ...“

რაი არს იგი, ჩემ-ვარეგან, ჩემ-მიღმიერ არსი ყოველი და არარსი ყოველი, ჩემი „მესაგან“ მიღმიერი აღუთვალავი „მე“, აღუთვალავი „იგი“ აღუთვალავი „სხვა“, აღუთვალავი... აღუთვალავი რამდენი „სხვა“!

აჰა, ესერა, მე!

აჰა, ქვეყანა და ზეყანა. ქვეყნასოფელი და ზენასოფელი, ქვეყნასოფელი და ზენასარი.

ანუ — ქვეყანა ესე დაუსაბამო და დაუსრულებელ, ხოლო მე მასში...

მე მისი ნაწილი?

ნაწილაკი...

ნა-წი-ლა-აკი...

წი-ლააკი...

კი...

ხოლო, შემოქმედი ყოველივესი — ყოველთა დიდთა და მცირე სხეულთა, დიდთა და მცირე სულთა, დიდთა და მცირე ქვეყანათა, ზენასოფელთა და ქვენასოფელთა — ღმერთი, უფალი, საბოთ, ყოველივეს მაარსებელი და მაიცოცხლებელი!

ხოლო, მე... ისევ მე...

აჰა, ესერა, ვარ მე!

მაგრამ სწორედ „ვარ“? იქნებ ეს ჩემი „ვარ“ არც არის ყოფნა. იქნება იგი სინამდვილეში არყოფნა, მე რომ აწამდე ყოფნა მგონია? ანუ — ვინ მითხრას და დამარწმუნოს დაბეჭითე-ბით — რაი არს „ყოფნა-ყოფიერება“ და „არყოფნა-არყოფიერება“?

მე რომ ვეხები, მე რომ ვეხდავ, მე რომ ვიაზრებ — საკმარისია ყოფნა-არყოფნის ჰეშმარიტების თვითდასარწმუნად?

ოო, შემოქმედო, მე რაისთვისღა განმასხეულე, რაისთვისღა ჩამიდგი სული, რაის საწუთისოფლოდ მომიწოდე იმ უხსოვარი არყოფნიდან ამ უცნობელ ყოფიერებაში? ან — იმ უხსოვარი ყოფიერებიდან ამ უცნობელ არყოფნაში?

აჰა, უფალო, გონება ჩემი კნინი, რომელმან ვერა ძალილდას შემეცნება ყოველივესი, რაიც სუფევს ჩემში და ჩემსმიღმიერში.

უფალო, უფალო, მისაჯე მე და საჯე სჯა ჩემი და მეოხმეყავ, რათა შევიმეცნო ყოველივე, რაიც არს შესამეცნებელ, უკეთუ მიწიერსა ადამის ძესა შენის ნებით უფლება აქვს შეიმეცნოს სკნელი ყოველი — შინა-სკნელიც და

გარე-სკნელიც, ზე-სკნელიც და ქვე-სკნელიც, წინა-სკნელიც და უკანა-სკნელიც.

მისაჯე მე და საჯე სჯა ჩემი, უფალო! იწვა და ფიქრობდა, ფიქრსა და ღამეში ჩაძირული, იღუმალი წყვედიადით მოცული, წითელბატონა ზეცის ქვეშ მწოლარე, და ფიქრი მისი იყო მხურვალე, მშფოთვარე, ბორგნეული და ცხოველმოსილი.

ოფლისა და ციური ზრიმლის ნაზავ ღველფს დაეფარა სახე ყრმისა ფიქროსანისა.

სიჩუმე იწვა მის გარშემო, სიღამეში განზავებული. ოღონდ ტაძრისისწყალის კრძალული ლაკლაკი და შორეული ღამისმხმობარის ხამუშხამუში შეკივლები ჰკვეთავდა სიმყუდროვეს.

— ხვალ სიკვდილი შესრიალდება ყაყაჩოს მინდორზე, — მოესმა ჩუმი ხმით.

გიორგიმ მოიხედა.

ორ ნაბიჯზე თეკლა იდგა.

— შენ როდის მოხველ?

— მცირე ხანია. შენ ვერ შეიტყუე ფიქრს ჩაყოლილმა.

— რად არა გძინავს?

— ძილი მეც ფიქრმა შემიჭამა.

— მაინც რა ფიქრმა შეგჭამა, დაო?

— სიკვდილზე ფიქრმა, ძმაო.

— სიკვდილს რას ჩააცივდი!

— ვიცი სიკვდილი გაისრიალებს.

— მერე, უკეთუ წინასწრობილად ვიცით, წინასწრობილადვე აღვკვეთთ იგი.

— ბედისწერას როგორ აღკვეთ, როცა ბედისწერისა კაცმა არარა იცის?

— დიახაც, არარა ვიცით და ამიტომ არც ის ვიცით, სიკვდილი როდის გაისრიალებს, — გამოაჯავრა ეს ბოლო სიტყვა ძმამ დას.

— აგრემც ყოფილიყოს. ოღონდ მე ჩემმა სხეულმა მითხრა.

— არ ეგების, სული სხეულის ნახმევად იქცეს.

— აგრეა, მაგრამ ვგონებ მაინც ყვე-

ლაფერი ისე არ ვიცით, როგორც გვგონია რომ ვიცით.

მართალი სთქვაო, გაიელო გიორგიმ და მერე ხმამალა უთხრა: — წადი, თეკლა, წადი და დაძინე!

— მე თვითონ მინდა დავიძინო და ის ფიქრი დავივიწყო.

ძმას აღარაფერი უთქვამს.

აღარც დას უთქვამს რაიმე, ისე წავიდა მორჩილად.

კიდეც დიდხანს იწვა და ფიქრობდა გიორგი.

გარშემო ისევ იდგა სიჩუმე და ისმოდა ხმაური სიჩუმისა.

ანუ, იქნებ ეს იყო ხმაური მისი ზრდისა?

— ცაო, ცაო, წითელბატონა, მაუწყე მე, რაი არს წიაღში შენისა და რაი არს მიღმა წიაღისა შენისა და მიწილადე ცოდნა იმა მიღმიერისა!..

ფიქრის თოვანში ჩაეძინა.

ღამეს ესმოდა ხმა მისი ზრდისა.

მთელი ღამე აღარავის მოუკრთხავს.

არც არასოდეს არავინ კითხულობდა, ვინათგან იგი იყო ტარიგი ღმრთისა, ზოლო ღმერთმა თვითონ უწყოდა, როდის უნდა მოეკითხა ტარიგი თვისი.

ღამე გათხელდა და გაიწურა.

ღღე შემოვიდა.

გიორგი ტაძრისისწყალზე ეშვებოდა. თუმცაღა ისიც ახსოვდა, საბაია რომ აფრთხილებდა გამუდმებით — მდინარეზე არ ჩახვიდე მარტოღმარტო, არ ჩახვიდე, ვინათგან მდინარეს ეფარვის მაცდური ყოველი, მაგნე ეშმა და ეშმაკეული. მდინარეში ლამაზად მოვა და ბოროტად წაგიყვანს ბოროტი სული.

მაგრამ მაინც მიდიოდა გიორგი მდინარეზე, მიდიოდა, რადგან სული თვისი ეშმაკისაგან შეუღწევლად ეგულებოდა და ეიმედებოდა.

მდინარეს მიაღდა და შევიდა შიგორი ნაბიჯით, კოჭებამდე.

მზე თითქოს ამას უცდიდა და ერთბაშად თბილი, შუქმფინარე კრეტსაბმელი ჩამოაფინა ნალამევი წყლის სარკეზე.

ყრმა დიდხანს, გარინდებით დასცქეროდა ნაირფერი შუქებით მორიალე წყლის მდინარებას.

აჰა, ესერა, განუწყვეტლივ და განუცადებლად არის მდინარე, მარადიულად არსებულიც და არარსებულიც, ძველიც და ახალიც, მომდინარეც და წარმდინარეც და, არავინ უწყის სად არის საზღვრისი ძველისა და ახლისა, გარდასულისა და ახლადშობილისა, ნარუქისა და დრომოკმულისა, წარმდინარისა და მომდინარისა...

— გიორგი! — გაისმა ანაზღაითად მდინარის მეორე მხრიდან.

გიორგიმ გაიხედა.

გალმა ბიჭი იდგა. იცინოდა. კბილებს აალშესებდა.

— მეც ბიჭი ვარ შენსავით. გამოდი და მეზაფხულე! — გამოსძახა ისევ, საკვირველად კამკამა, ნანარი ხმით.

გიორგი უცქერდა, უხმოდა.

— გამოდი, რისა გეშინია? — დაუძახა ისევ იმ ბიჭმა.

— მე ჯრ მეშინია, — გაეპასუხა გიორგი, ნაწყენი სიმშვიდით.

— მაშ, გამოდი!

— რაისთვის?

— ისე, — ბიჭები ვართ და ერთად ვიყოთ, ერთად ვიზაფხულოთ.

— ვიზაფხულოთ?

— ჰო, ყაყაჩოს მინდორზე გავიდეთ ერთად, ვირბინოთ, ვითამაშოთ, ვიმდეროთ, ვიშაიროთ.

ყაყაჩოს მინდორში სიკვდილი გაისრიალებსო, — გაუელვა გიორგის თეკლას ნაწუხანდლევა ნათქვამმა.

— ვერა, ვერ წამოვალ, — გასძახა მცირე ფიქრის შემდეგ.

— მშიშარა ყოფილხარ, — გულდაწყევტით გამოსძახა გაღმელმა ბიჭმა.

მშიშარაო? ძალიან, ძალიან ეწყინა გიორგის. მე მხოლოდ სიკვდილზე ვი-

ფიქრე, თორემ შიში გულსაც არ გამკარებიაო, და მაშინვე გასძახა:

— კარგი, მე მოვდივარ!

მაგრამ ფეხის მონაცვლებაც ვერ მოასწრო, ისე დაეძგერა ზურგიდან დაძახილი:

— არ გაბედო!

ისარცემულივით შემობრუნდა გიორგი.

ფერდობი ჩამოეთავებინა საბაიას.

ზემოთ, მოშორებით თეკლა იდგა.

უფრო ზემოთ, ტაძართან ახლოს, მონაზონი ქალები იდგნენ, ყორნისფრად ჩაკორომებულნი და ერთიანად თვალებად გადაქცეულნი.

— იცია ვინა არს ყრმაი იგი, ვისკენაც მიელტვი შენ? — მკაცრად ჰკითხა საბაიამ.

— ვიცი, მოყვასია უბრალო, ჩემსავით მოყვასი, — უპასუხა გიორგიმ.

— მოყვასიო? აბა, შეხედე! — და ხელი გაიშვირა გაღმისკენ მონაზონთა მოძღვარმა.

გიორგიმ გაიხედა და, ის ბიჭი იქ აღარ იდგა, არსად ჩანდა.

— აჰა, ესერა, სახელი მისი არს ეშმა, გინა სატანა! — ნიშგებით შესძახა საბაიამ.

გაქვავებული იდგა გიორგი.

ნუთუ მართლა ეშმაკეული რამე იყო, სახეზე რომ ისეთი საკვირველი ნათელი ადგა იმ ბიჭსო, — გაიფიქრა, მაგრამ თითქოს ნაფიქრალი შეუტყო საბაიამ და ჩაუჭრა ფიქრი:

— ამინ, გეტყვი შენ, — იგი სატანა იყო, გარდასახული კეთილსახიერ ყრმად; ხოლო, ჭეშმარიტი მოყვასი შენი და მსხნელი შენი იყო სპეტაკმოსილი ანგელოსი, მაცხოვრისგან წარმოგზავნილი.

— ანგელოსი? მე არ მიხილავს იგი! — გაოცდა გიორგი.

— ვაშა შენს სულსა! სატანა იხილე, ხოლო ანგელოსი ვერა იხილე! — ისევ ნიში ჩაუგდო საბაიამ და ფრჩხილები

ლევან სანიძე
გიორგი ათონელი

ფრჩხილებს ჩამოჰკრა მწყარალად. მაშინვე მკლავში ხელი ჩაავლო, წავიდეთო, გაატრიალა და ფერდობს შეუყენა. ის იყო ტაძარს მიუახლოვდნენ, რომ გაღმოდან ხმა გამოვარდა მოულოდნელად:

— მაღაზნებო, საშოდაყრებულე-ბოო!

ქალთა ყორანა კორომი შეირყა, აიშალა და არუზრუზდა. ზოგს ვითომ წყევლა აღმოხდა, — ენის კლიტე რად არ გაგინებო — ზოგსაც ერთი ახარხარება რამედ უღირდა, მაგრამ საბაიას შიშით შავ კუბასტში იმაღავდა უხმო ქირქილს!

— საშოდასშულებოო! — გაისმა ისევ ყაყაჩოს მინდვრიდან.

საბაია ისევ გიორგის მიაშტერდა და უთხრა ყრუ ხმით: შეხედე, ვითარ შეგვაჭირვებს ის შენი სატანის თესლიო.

ჩემი რად იქნებო, გაოცდა გიორგი. ის ბიჭი, მე რომ მდინარეზე ვიხილე, ვიღაც სხვაა და ეს კიდე უცილოდ სულ სხვა არისო; ეგ სწორედ ის მწყემსი ბიჭი უნდა იყოს, ადრეც რომ გამოგვანხოდა გაღმოდანო.

გაოცდა საბაია, ასე მღელვარედ და ასე თავის მართლებით, არასოდეს ულაპარაკნია ყრმა გიორგის.

— ძუძუდაშრეტილებოო! — ისევ გამოვარდა ხმა გაღმოდან.

ქალობადაკვეთილმა ქალებმა კაბლათანებში ჩაძირული ძუძუები მოისინჯეს, ერთმანეთისგან ნამალევად.

— საშოდასშულებოო! — ყვიროდა ბიჭი დაუცხრომლად.

მკერდიდან ქვემოთ, თქო-ბარძაყისკენ გაუზრბოდათ ხელები ქალობადათრგუნვილ ქალებს.

— უუჰ, ბიჭო, ბიჭო, შენ კი გახში, შე არ გასახარებელი! — ჩურჩულებდნენ პირგამშრალნი.

— რად უსმენთ და რად უცქერთ, იქედნეს შვილიო! — შეჰკივლა საბაიამ და, როგორც ერთი, ისე მოწყდა და გაუჩინარდა მონაზონთა შავი კორომი.

და სწორედ მაშინ დაარსდა „იმ არა გასახარებელმა“:

— საბაია საშოდაურწყულებელიო!

სახე სულ ჩამოუღამდა საბაიას.

თეკლა სულ გათეთრდა სახეზე.

და ისევ უთხრა სახელამიანმა სახე-დლიანს:

— შეხედე, შეხედე, რაი მჭირს შენგან, კილობანო საცთურისაო!

— ახლა მაინც რაღას მერჩი, დედაო, ახლა მაინც არ ვუხსენებიათ იმ დაწყევლილ ბიჭს! — აღმოხდა თეკლას.

ეს ითქვა და, იყვირა „იმ დაწყევლილმა“:

— თეკლაა! გამოდი, თეკლა, ყაყაჩოებში დაგელოდები!

— აჰა, ვაშა შენს სულსა! გული გწყდებოდა და დაგიძახა! — გველის ნაფურთხივით მიუგდო სიტყვა საბაიამ და ტაძრის კარში გაუჩინარდა ფრჩხილების კაპუნით და კაბლათანის ფართხუნით.

თეკლა სენაკში შევიდა და შეიკეტა სულშეძრული და ცრემლებადრული.

გველებმა რძე ტაშტაბრაიგიდან სულ ამოსვლიპეს ენის რისინით, და შეიმარტნენ შიშველი, იისფერი ხმლებივით.

საბაიამ ყელიდან მუცლამდე ფრთხილად ჩაუტარა ფრჩხილოსანი თითები, ჭერ ერტს, მერე მეორეს, და აჩურჩულდა:

— ყური მიგდეთ, ხატულებო...

გიორგი გაღმა გასულიყო და უკვე ბეჭობზე გადადიოდა. ბეჭობს იქით დიდი, ტრიაშელი მინდორი გაშლილიყო. მინდორი იგი წიფელბატონა ყაყაჩოებს მოეცვა.

დაიჩოქა და აკოცა გიორგიმ ყაყაჩოს. მეორეს აკოცა, მესამეს, კიდეც სხვას, კიდეც, კიდეც. მიდიოდა ჩოქვით, კოცნიდა და, ნეტარძი ყველა დამაკოცნიანო, ნატრობდა.

შუა მინდორს რომ მიატანა, გულიც და მუხლიც ერთბაშად გაერინდა. სწორედ მინდორის შუაგულში ადამიანის სიგრძეზე ყაყაჩოების ბორცვი იყო გაწვართული, სისხლით გალუმპული საფლავის მინამსგავსი.

ყრმას მოეჩვენა, რომ ბორცვი იგი იძვროდა, თითქოს სუნთქავდა და სუნთქვით წითელი სხეული აუღჩაუდიოდა.

გიორგიმ ჯერ უცქირა, მერე წაიჩოქა, პირი ყაყაჩოს ბრჯას მიუახლოვა და რაც ძალა ჰქონდა შეუხებრა. კიდევ ორჯერ მოუნაცვლა და ყაყაჩოს ფურცლები ერთმანეთს აჰყვნენ, აედევნენ, ყველა ერთად თითქოს მზის სხივთა ჰავლს აეცვა და სისხლისფერ ღრუბლად გაფრინდა ცისკენ.

— შეხედე, შეხედე, რა ძლიერი სუნთქვა ჰქონია! — გადაიკისკისა გოგომ და სიცილი მისი გაისმა, ვითარცა მზის სხივთა წქარუნი.

გოგო მიწაზე გულაღმა იწვა, ყაყაჩოს საბნისგან განძარცვული, სავსებით შიშველი — არცა პერანგი, არცა როპანაგი.

იცნო გიორგიმ: ამ დილით რომ მდინარეზე ბიჭად ეჩვენა, გოგო ყოფილა!

გოგო თითქოს ფიქრს მიუხვდა და ისევ ისე, ქვემოდან, დარეცილმა, ტანის გაუნძრევლად ამოსძახა:

— ჰო, მოგატყუე და მოგიტყუე. ამბობდნენ გოგოების ეშინიაო, ამიტომ ბიჭურად მოვირთე და ისე გეჩვენე. მწაღდა ახლოს მენახე. მართლა ჯვარი გქონია შუბლზე, ჯვარი. თვალები ლურჯი გაქვს. მარტო თვალები კი არა, მაცადე... მეონი წარბებიც ლურჯი, ღმერთო დიდებულო!

გიორგის კი აღარაფერი ესმოდა. უეჭველად სიზმარში ვარო, ფიქრობდა. პირველად ჰხედავდა იგი ასე დედოფობილად შიშველ გოგოს. და სიზმარში ჰხედავდა? მაგრამ ვაი თუ ცხადი იყო ეს! მაშინ, მაშინ... ღმერთი?! ნუთუ ღმერთმა დაუმჯირვა ასეთი

ცოდვა თვითონ ღმრთისავე ტარიგის სულში?!

— გელოდი და ვიცოდი მოხვიდოდი, — მოესმა ისევ, და ეს უკვე აღარ იყო ძილისშორისი. გოგო ნამდვილად იყო. გოგოს ხმაც ნამდვილი. გოგოს ხილვაც ნამდვილი... მაგრამ იგი არ იყო გოგო მიწიერი. იგი ჯვარსახოვნად ესვენა, ხელებგანრთხმული და ფეხებმირთხმული.

თეთრი, აკალიფადურად ქათქათა ჯვარი წითლად დაჩითულ მწვანე მინდორზე!

ჯვარი ესე — კვლავაც პირველადმონაცენი თმებით შეკვერთხილი.

ახლანდნაშობნი ძუძუნი უთრთოდა ჯვარს, სინგურისფერი ყაყაჩოებით თავდარქმეულნი.

მარცხენა ძუძუ გამორჩეული სიხოველით იძვროდა, ვინათგან მის ქვეშ უჩინრად რაღაც იბრძოდა ძალმოსილებით.

„ძუძუნი უმჯობეს ღვინისა, მუცელნი ვითარცა ხვავი იფქლისა“, — გაუელვა გიორგის საღდაც გაგონილმა თუ ამოკითხულმა და მაშინვე ფიქრიც ჩაუქრა სრულებით. უსაზღვრო, მანამდე განუცადებელმა წადნიერებამ მოიცვა მთელი მისი არსება. ლამის კათოლიკე ძარღვიც ამოუვარდა საფეთქელიდან.

— მოდი, დაწექი და ვიყოთ ერთად! — ისევ მოესმა.

და ისიც დაჰყვა ამ ხმას. დაჰყვა და ჩაჰყვა ყრმა იგი ფიქრდაკარგული. შავი ბურნუსი და თეთრი ჯვაროსანი კვართი ერთად გაიძრო მთრთოლვარე ხელებით და გადაჰყარა. წამით შარვალიც და როპანაგიც ერთად ჩაიძრო, დაჰყარა, და გოგოს გვერდით მიუწვა, შიშველი შიშველს.

და ჯვრის ზმანებაც მაშინვე გაჰქრა. ჯვარს ახლა მხოლოდ გოგო ჰხედავდა, ბიჭის შუბლზე აღბეჭდილს.

გარშემო ყველაფერი წამიერად დაიძირა და დაინთქა საღდაც და წამიერადვე მის სანაცვლოდ სხვა აღმო-

ცენდა, სულ სხვა სკნელი იშვა, გან-
სხეულდა და განეფინა ირგვლივად.

ამბორიც აღარ იყო ამბორი, არა-
მედ, ალბათ, ეს იყო კოცნა, მანამდე
შეუგრძნობელი და შეუცნობელი.

ცეცხლიც აღარ იყო ცეცხლი, მხო-
ლოდ სხეულის დამფერფლავი და ნახ-
შირმყოფელი; არამედ იყო სულ სხვა რა-
ღაც, ცეცხლზე უფრო ცეცხლოვანი —
გინა უ-ცეცხლ-ო-ვა-ნე-სი — მაგრამ
სხეულისა და სულის ამაღორძინებე-
ლი და განმაცხოვრებელი.

ერთმანეთს ჰკოცნიდნენ და ეგონათ
მზეს ჰკოცნიდნენ.

და ჰკოცნიდნენ მზენი ერთუროს.

და იწვოდნენ ცეცხლითა უნივერსითა.

— იცოდე, სხვა არაფერი, მხოლოდ
ასე, ოდენ... მხოლოდ, — კენესოდა და
ჰკოცნიდა გოგო მზეს.

— ჰო, არაფერი, სხვა არაფერი, —
გმინავდა ბიჭი და ჰკოცნიდა მზეს.

და ჰკოცნიდნენ მზენი ერთუროს,
წითელბატონებით მოსარათულ მიწაზე.

და არავის შეეძლო ეთქვა, რამდენი
დრო გავიდა ამ გაუცნობიერებელ
ზესთასოფლურ ტრფიალებში, დიდი
დრო თუ პატარა დრო, არავის შეეძლო,
რადგან დროის გარეთაც გაღწეული-
ყვენენ მოტრფიალენი, მათ გარშემო
დროც გამდნარიყო და გამჭრალიყო
საესებით.

და უცებ, ღვთისრისხვასავით:

— თეკლააა!!!

და ამ ძახილმა ერთბაშად ისევ
აღადგინა დროც და ყოველი სკნელიც,
რაიც მანამდე ძველთაძველ, შინაბერას
მძალე სუნთქვით სუნთქავდა ამ ქვეყა-
ნაზე.

ფეხზე წამოვარდნენ.

— ჩემი ძმა ეძახის შენს დას, —
სთქვა გოგომ, და კაბას დასწვდა.

გიორგიმაც სასწრაფოდ გადაიკვა
კვართი.

(კვართი იგი საზარდულამდე და-
მოკლებოდა გიორგის).

გოგომ ახლადა შეამჩნია თეთრ კვარ-

თზე, მარცხენა ძუძუს ქვემოთ ამო-
ქარგული ჯვარი.

— ეგ უნდა მომცე! — ეჩინანად
უთხრა ვაჟს.

გიორგიმ უმაღლე კვლავ გაიძრო და
გაუწოდა კვართი უკერველი.

— აჰა, კვართი ესე, დედას მოქსოვი-
ლი, ჯვარიც დედის ამოქარგული.

— დილილმე, სიხარულო! — შესძა-
ხა გოგომ, წამსვე კვართი ჩაიკვა და
ყრმას კისერზე შემოეჭო.

— ხოლო, შენი? — ჰკითხა გიორგიმ.

— მე არსოდეს არა მქონია მე აწამ-
დე განკვართული ვიარებოდი, ხოლო
აწიდან სიკვდილამდე ვიქნები კვარ-
თოსანი. მხოლოდ შენთან თუ გან-
ვიკვართები მე, — გაიცინა გოგომ და
გასაქცევად შეიმართა.

— რა გქვია შენ? — დაასწრო გი-
ორგიმ.

— ანამიასა.

— ანამიასა?

— ჰო, მაისში დავიბადე და იმიტომ.

— კარგია, რომ მაისს ყოფილხარ
დაბადებული, თვესა ულამაზესსა.

— არ ვარგა მაისს დაბადება, — თქვა
ანამიასმა.

— ?!

— მაისი მხოლოდ თავისი სილამაზის
მოტრფიალეა და შურიანი, მხოლოდ თა-
ვის სილამაზეზე მზრუნველი. და მის წია-
ღში დაბადებულნი უფრო სძულს,
ვიდრე უყვარს. აჰი მაისის მზე ცუდზე
ცუდია ლამაზ სახისთვის. მაისი თვითონ
ხარობს და სხვას არ ახარებს. ამიტომ
არის, რომ მაისში ნაშობნი მალე
კვდებიან.

გაშეთებული ისმენდა გიორგი.

მწყემსი კი მღეროდა ხევს გაღმიდან:

ლოპე, ლოპე, ლოპეშია,
გველი გაძვრა ლოპეშია,
ტაძრისის და მტკვარის წყალი
ყველა ერთად ამაშია.
თეკლა გოგო ტაძარშია,
მისი გული ლადარშია,
საბაია ნაცარშია,
გველი უწევს ქალთაშია,
ძუძუ უღევს ხახმაშია.

— ანამისა, წადი და გააჩუმე! —
უთხრა გიორგიმ.

— წავალ, ოღონდ ჭერ მაკოცე!
გიორგიმ აკოცა.

— ხვალ კიდევ მოვალ აქ, ამ
დროს, — შესძახა გოგომ და გაიქცა.

რეცა, თეთრი ქერუბიმი მიფრინავ-
და წითლად მოლივლივე მინდვრის
ტბორზე.

თვალს მიეფარა.

უსაშველოდ დაწყდა გული მარტოდ
დარჩენილ გიორგის. თან გაუკვირდა
მარტოობის მოტრფიალეს, ახლა რომ
ასე ატკინა გული მარტო დარჩენამ.

თითქოს, სული დაემშა.

შავი ბურნუსი შემოიცვა. წელზეც
საკვერთხელი შემოიკვერთხა.

— ანამისა! — წაიჭურჩულა და წა-
მოვიდა ნაბიჯაშლილი.

მწყემსი ბიჭის ხმა აღარ ისმოდა.
ანამისამ გააჩუმაო, იფიქრა გიორგიმ
და ფეხს აუჩქარა.

მოდიოდა და ფიქრობდა ყრმა გაოგ-
ნებული: იყო ეს მრუშებიანი? არა, არა.
იყო ესე სიყვარული ზენასოფლური.

ტაძრისისწყალიც ისე გადმოიარა და
ფერდობიც ისე ამოვლო, რომ ერთხე-
ლაც თვალი არ მოუკრავს ზემოდან
გადმომდგარი საბაიასთვის. და უცებ
კი შეეჩეხა გულისყურწართმეული გი-
ორგი მონაზონთმთავარს.

თქმა არ უნდა, თვითნებურ წასვლას
არ შემარჩენს და შემომიტევს ბალა-
ნაშლილიო, გაუელვა გიორგის, მაგრამ
გაოცდა, რომ საბაიამ საყვედური კი არა,
თითქოს რაღაცნაირი დიდსულოვნე-
ბით გაუდიმა და ლოყაზეც ხელი მოუ-
გლასუნა. მერე ხელით უბიძგა და მი-
სი სენაკისკენ ანიშნა, შედი დაისვე-
ნე შენთვისო.

გიორგი სენაკში შევიდა, თმით შეკ-
ვერთხილ ჯვარს მიეახლა, მუხლი მოი-
ყარა და გულმჭურვალედ ემთხვია.

და გაშრა ყრმა. გულიც თითქოს სულ
გაუდნა და გაუქრა მკერდში: ჯვარი,
რომელიც აქამდე ყოველ ამბორზე
ზესთასოფლურ სითბოსა და სურნელს

აზიარებდა, ახლა ცივი იყო, ისეთი ცი-
ვი, როგორც საფლავი ორმოცი დღის
გარდაცვლილისა...

სოხანეზე დაცემულ, ცნობაწართ-
მეულ ყრმას აღარ გაუგონია შემზარავი
ყვირილი მდინარის გაღმიდან.

ხმა იყო ერთდროული და ორმაგი —
ბლავილი ვაჟისა და კივილი ქალისა.

არც ის გაუგონია გონწართმეულს,
საბაიამ რომ დაისისინა:

— გარეთ ფეხის გამოდგმა არვინ გა-
ბედოს, იქედნეს თესლნო!

როცა მწყემსებმა გველთაგან დაგეს-
ლილი და-ძმა წაიყვანეს, მაშინდა შე-
უშვა საბაიამ თეკლა გიორგისთან.

ქალის შორეული გოდება მოჰქონდა
ჰაერის რხევას, გულისმომწყვლევი და
ძვალ-სახსართა დამადნობელი:

დღეო, გადიდო, ნუ დაჰლამდები,
მზეო, დადექ და დაჰვიანდი!
შვილები მეყრებიან
ცხელსისხლიანები,
ცივი გველ-გესლით ნაბენიანები!
ვაი მე, დედას ძუძულამწვარს, მაინც
ლაშღება,

მაინც საფლავიდან ამოდის წყვდიადი!
ლამეო, შენამც გენაცვლები,
შენამც ჩემ დარდი გაგიგია,
ძალიან მწარედ ვიტრინია,
ვარსკვლავნი ცრემლად დაგიღვრია!
სიკდილო ღამისფერო,
მე, დედას, ძუძულამწვარს
შვილები დამიბრუნე.
შენი შვილი მე ვარ და მე წამიყვანე.

შვილებო, შვილებო,
ადექით, გათენდა!
დღეო ვერცხლისაო, შენამც გენაცვლები.
შენამც ჩემი დარდი გაგიგია,
ყაყაჩოს ყვავილებზე
ცვარ-ნამი ცრემლად დაგიღვრია...

ჩემ შვილებს რად უნდა სამოსელნი, —
მიწის სამოსელნი შეუკერეთ,
სარჩულად ტირილი დაუდევით,
ღიღებად ცრემლები დაუკერეთ,
სამარეს პირი გაუკერეთ
ჩემის ცრემლების ძაფებითა,
ხავერდოვანის ბალახითა...

სამარეც, პირი დაიბანე
მგლოვარი დედის ცრემლებითა.
მიწოა, შვილები შამინახე,
შენ შამოგტირი ვედრებითა.

მზეო, დაცა, არ დაბრძანდე,
მზეო, დადექ და დაგვიანდი,
შვილები დედას ეყრებიან,
შენი სამზეოდან განკვეთილნი,
შავეთის უღელში ებმებიან.

სოფლის ცრემლმა ტაძრის ცრემლიან
სწნაეებშიც შემოაღწია.

მონაზონ-მოწესენი საფლავებიდან
თავდახსნილი ლანდებივით დაბორია-
ლებდნენ, უბრადა, უმძრახად.

სრულმა კაეშანმა მოიცვა ქალობა-
დაკვეთილ ქალთა სულები. ამიერიდან
შორიდან ნასროლი კვიმატიანი სიტყვაც
ალარ შეაშფოთებდა აღარც მათ დამ-
შრალ ძუძუს, აღარც მათ დახშულ სა-
შოს.

გამოხდა კიდევ ერთი მსგეფსი.

შვიდი დღე-ღამე გიორგის უმარი-
ლოდ მოხარშული ქორაფისა და ჯიშ-
კილას მეტი პირთან ლუქმა არ გაუტა-
რებია.

შვიდი დღე-ღამე განუწყვეტლივ და
განუცადებლად კითხულობდა, ლოცუ-
ლობდა, ლიტანიობდა.

— ყოვლად წმიდაო ღვთისმშობე-
ლო, გვაცხოვნენ ჩვენ! გარემოცული
მრავალთა განსაცდელთაგან, შენდა მო-
ვილტვი, ჰოი, დედუფალო... და ვითხოვ
წყალობასა, ჰირთა და ურვათაგან მიხ-
სენ მე, მხსნელო და მაცხოვარო გან-
წირულთაო. შემაშფოთებენ მე ვნებათა
კვეთებანი, და მრავლითა ურვითა
აღაცებენ სულსა ჩემსა, მშვიდობა
ყუდრო მომადლე, სძალო, ძისა და
ღვთისა. შენისა ვედრებითა. ღვთისა
მაცხოვარისა მშობელო ქალწულო,
შენგან ვითხოვ მე ჰირთაგან განთავი-
სუფლებასა, და სულსა და გონებასა
ჩემსა, შენდა-მომართ აღვიპყრობ,
საგალობელო. ჰირთა შინა და განსაც-

დელთა შეყენებული, მოხედვასა შენსა
და ზრუნვასა ღირსმყავ, ღვთისმშობე-
ლო, ვითარცა სახიერისა ღვთის მშო-
ბელმან, სახიერმან და მოწყალემან...

შვიდივე ღამე ძველ ნასაყდრალზე
გაათია.

იწვა და სიჩუმესთან სიჩუმით საუბ-
რობდა.

„არა, არ იყო მრუშები“.

„იყო ოდენ სიყვარული ზესთასოფ-
ლური“.

თეკლა თუ მოაკითხავდა, გამუდმე-
ბით კაეშანისა და თვალნატირალი.

ერთხელ საბაიაც მოვიდა პირველ
მამლისყვილზე.

ეს ქალი ბნელში უკეთ ჩანს, ვიდრე
სინათლეშიო, გაუელვა გიორგის, როცა
ბერბეც ღამეში ქალი ყორნისფერ ლან-
დად დაადგა თავზე.

— ჩვენ ყველანი სიკვდილის ეშვზე
ვკიდივართ, — თქვა საბაიამ ისე, გულ-
სგარეთ.

გიორგის ხმა არ ამოუღია, თითქოს
ვერც გაეგონოს.

— უსიამო ამბავი კი დატრიალდა
ჩვენი ტაძრის სიახლოვეს, გარნა რა
გაეწყობა, — სადაც უფლის სახლი და-
იდგმის, იქვე სატანაც დაიდგამს ხოლ-
მე უხილავ კარავს.

ყრმა ისევ სდუმდა.

— რად არას იტყვი, შვილო ჩემო?

— არ ვარ მწადნელი სიტყვიერები-
სა, დედაო სახიერო, — თქვა გიორ-
გიმ წყნარად, მაგრამ სრული სიმტკი-
ცით და სიტყვაშეუქცევლობით.

საბაია მღუშმარედ გაშორდა.

დიდ ხანს არ გაუვლია და ისევ თეკ-
ლა მოვიდა ძმასთან.

— აკი უტყუარი გამოდგა ყოველი-
ვე, — წაიჩურჩულა მოსვლისთანავე.

— რა? — გამოერკვა გიორგი.

— სიკვდილი.

— ჰო, სიკვდილი, უტყუარი... სიკ-
ვდილივით უტყუარი.

— ნუთუ ღმერთს ასე სურდა?

— ღმერთს ეძინა.

— ღმერთს ეძინაო?! — შეძრწუნდა თეკლა.

— ადე, ადე, წამო დავიძინოთ, ძმაო! — მიეძალა ყრმას, რომელიც გულალმა მწოლარე ჩაცვიბით უცქერდა ზეცას.

— შენ წადი და დაიძინე, დაო.

— მაინც რას ეძებ და რა უნდა იპოვნო, ერთთავად რომ ცას მიშტერე-ბიხარ, ძმაო?

— სინათლეს.

— სინათლეს?! —

— ჰო.

— ამ სიბნელეში?

— სწორედ.

— რას ამბობ, გიორგი? — შეშინდა თეკლა.

— ნუ გაიოცებ და ნუ შეშფოთდები, დაო ჩემო. ხშირად ღამეში უფრო ნათელი სამზეო დვას, ვიდრე მზიანი დღის სინათლეში.

— და შენ ახლა იქ სინათლეს ჰხედავ? — ჰკითხა თეკლამ და წყვილიდით საესე ზეცისკენ აირთხა ხელი.

— მე ვერ ვხედავ და ჩვენი უმწეო თვალები ვერც გაუძლებენ ზესთასოფლური სამზეოს ზილვას. მაგრამ მე ვგრძნობ, უტყუერად ვგრძნობ, რომ ამქვეყნიური დღის ნათელი ზესთასოფლურთან შეტოლებით ისე მცირეა, ვითაცა კვარი ამსოფლურ მზესთან შეტოლებული.

ეს თქვა გიორგიმ და კვლავ გაჰყვა ფიქრს ცაზედეთისკენ.

მეტი კითხვა ველარც თეკლამ შეუბედა და უხმოდ გაშორდა ძმას.

ღამე კი იყო ისევ უსამეფლოდ გამძლე და ხანიერი. თითქოს დღელამ-სწორების ანგარიშიც დარღვეულიყოს და ღამეებს რიცხვით დღეებზე ეჭარბებინოთ.

იმ ღამით კი საბაია მოკვდა.

დაძინების წინ, ღმერთს შეევედრა, აღარ გამაღვიძოო.

და შეისმინა ღმერთმა მისი ვედრება.

ტაძრის სადელო სამარტვილეში დაკრძალეს იგი.

მოიცრემლეს, მოიგლოვეს, გმირებს და იკითხეს: ვინ უნდა იქნეს საგანის ახალი მოძღვარი?

— თეკლა, — თქვა ერთმა დაბეჯითებით.

ხოლო, თეკლასაც, ვითარცა ადამიანს, მით უფრო ჰკვიანს და სახიერს, ჰყავდა მოშურნენი და სთქვეს ამა მოშურნეთა: წესი არ არს, ორმოც წლისაზე ახალგაზრდა ქალი მონაზონთა მოძღვარი იყოს!

არც ის შეიძლება, ათ წლამდე რომ ქალი შეამონაზვნო, მაგრამ თეკლა შეიდი წლიდან არს შემონაზვნებულ. ამიტომ მხოლოდ თეკლა არს ღირსი მოძღვარ იქმნას საგანისაო, — აყვირდნენ თეკლას მოყვარულნი.

და ამჯერად მოყვარულებმა სძლიეს მოძულებს.

და შეიქნა თეკლა მოძღვარი ტაძრის სადელო საგანისა.

ქარი, მძლავრფრთოსანი, შემოიჭრა მტკვრის ხეობაში. სამი დღე-ღამე არყევდა და აზანზარებდა ქვეყანას აჯანყებული ჰაერი. მეოთხე დღეს, როგორც იქნა, დაიძინა ქარმა. ჰაერმაც დაისვენა, ადამიანმაც.

მზე ახალი აღმოხდენილი იყო, როცა გიორგიმ ძილისგან აღსადგომელი ლოცვა მოითავა, სენაკიდან გამოვიდა და ტაძრისისწყლისკენ ჩამავალ ბილიკს ჩაუყვა.

მაგრამ დის თვალს მაინც ვერ გაექცა. სად მიხვალო, კითხვა დააწია თეკლამ. სასაფლაოზე მივდივარო, უბასუხა გიორგიმ.

— სასაფლაოზე?

— ჰო.

— რომელზე?

— სოფლისაზე.

თეკლამ იყუჩა მცირე ხანს და მერე უთხრა ძმას, გამკრთალი ხმით:

— ერთი ყვავილი იმა ყრმის სამარ-

ტვილზე დასდევ, მე რომ სახელიც არ ვიცოდი.

მარად დაბრმავებული კვირტის გოდება მოესმა გიორგის ქალობადახშული ღის სიტყვაში.

თავი დაუქნია, თბილი ღიმბილით, და გზა განაგრძო.

ტაძრისისწყალი განვლო და ყაყაჩოს მინდორზე ავიდა. მინდვრის შუაგულზე იდგა კარგა ხანს, მღუშარი და უძრავი. მერე დაიჩოქა და ემთხვია იმ მიწას, რომელმაც მას განაცდევინა ძალმოსილება მანამდე განუცადებელი სიყვარულისა.

ისევ იგრძნო, თითქოს მიწას კვლავაც არ დაჰკარგვოდა სურნელება იმდღევანდელი ტრფიალებისა.

წამოდგა და ყაყაჩოების კრეფას შეუდგა. სწრაფად კრეფდა, რადგან ბევრიც უნდა მოეკრიფა და დაჰქნობისთვისაც შიშობდა.

მოკრეფილ, ანუ სიცოცხლეგაყრილ ყვავილთაგან ყაყაჩო ყველაზე ადრე ჰქნება და კვდება, ისევე, როგორც კალმახი სიცოცხლემოჭრილ თევზთა შორის, ხოხობი დაჭრილ ფრინველთა შორის, ფოთრი დაკოდილ ნადირთა შორის და, საერთოდ — ვითარცა ყოველი უმშვენიერესი ქმნილება სიცოცხლეწართმეულ თანამოციშეთა შორის.

ყაყაჩოს ვეება ხელეური გაიტანა და გავიდა მინდვრიდან. ნასწრაფვეი ნაბიჯით მიუახლოვდა სოფელს.

სოფელს და მის სასაფლაოს.

ანუ — სასაფლაოს და მის სოფელს.

ეს სულ ერთი იყო, ვინათგან — როგორც მარად ერთადმყოფელი სიკვდილ-სიცოცხლე — აქაც სასაფლაო და სოფელი ერთად იყვნენ. ერთად იზრდებოდნენ და ერთიმეორისკენ მიილტვოდნენ.

სოფელშიც ჩანდნენ ახალმოსახლენი და სასაფლაოზეც.

გიორგიმ სასაფლაოს ახალმოსახლეთა უბანს მიაშურა.

წინ ერთი შავითმოსილი მოხუცი ქალი შემოხვდა და იმას ჰკითხა, გველ-

თაგან დაგესლილი და-ძმის სამარტვილოებს ვეძებ და როგორ მივაგნებოვას მათ დედასო, მკერდში მჯილი ჩაიკრა დედაცაცმა და მისაწყავლა, სადაც უნდა მოეძია ძიებული სამარტვილენი.

მივიდა გიორგი და დააქცერდა საფლავის ქვებს.

ძმის ქვაზე ეს ამოიკითხა:

ვინც იტყვის რომ მე ვარო

მეც ვიტყვი რომ მე ვარო

ყველა ასე წამოწვება

ახლა მე რომ ვწევარო.

ხოლო, ღის ქვაზე:

ამა ლოდ ქვეშე

სხეულითა დანერგულ ვარ

გარნა ნერგი სულისა ჩემისა

კვლა შენთან ჰგეის.

ძმის ქვაზე ერთი ყაყაჩო დასდო,

თეკლასგან ჩათქმული ყვავილი.

ანამაისას ქვა სრულად დაჰფარა ყაყაჩოებით და სამარტვილე ახლა სულ იმ ბორცვს დაემსგავსა, მაშინ რომ იხილა გიორგიმ მინდვრის შუაგულში — ანამაისას ტანზე დახეხვებული ყაყაჩოს ბორცვი.

ესეც მოეჩვენა ყრმას: მაშინდელივით ყაყაჩოს ბრჯა თითქოს ახლაც იძვროდა, თითქოს სუნთქავდა და წითელი სხეული აუღრიაუღიოდა.

გიორგიმ დაიჩოქა და სამარტვილეს ემთხვია, ფერბთა მხარეზე.

— ცეცხლითა უნივთოთა დავიწვი მე შენთან და შენგნით, — წაიხურჩულა და წამოდგა.

იგრძნო, დაჰაღუბით სდიოდა ცრემლი, მაგრამ ავდრიან თვალბში მაინც სიმშრალე ედგა. მიხვდა, გარეთ კი არა, შიგნით, გულში ექცეოდა ცრემლი. (სისხლივით შინაგან ჩაქცევა სცოდნია ცრემლსაც).

ცოცხლებს უჭირთ, ძალიან უჭირთ საფლავებთან დიდხანს დგომა, თუნდაც გარდაცვლილი საკუთარ სიცოცხლესაც ერჩივნოთ.

ფეხი აიჩქარა გიორგიმ.

სასაფლაოდან რომ გამოდიოდა, ის დედაბერი იქვე დახვდა და კითხვაც შემოაგება მოუთმინარი ხმით: რანი არიან შენთვის ის უბედურებო.

არცა, უბრალო მოყვასნი არიანო, უპასუხა გიორგიმ.

— შენ თვითონ ვინდა ხარ, ყრმაო კეთილო? — არ მოეშვა ქალი.

— ერთი მწირი ვინმე ვარ, დედაო კეთილო, მდაბალი, უნარჩვევსი და უხმარი მონაი ღმრთისა.

ისევ აავლჩავლო თვალი ქალმა თავით ფერხამდე გიორგის, მის ჯვალოს ბურნუსს, კანაფის საკვერთხელს და შიშველ ფეხებს. ხამლები მაინც ჩაგეცვა ფეხზეო, — ამოიგმინა.

ეგვეც ღვთის ნება არისო, აგრე ფეხ-შიშველამ უნდა ვიარო მთელი ჩემი წუთისოფელიო, მკრთალად ილიმებოდა გიორგი.

ქალს ღიმილიც ეუცნაურა და ყრმას სახეზე მიაშტერდა. ღმერთო დიდებულო, ჯვარიო და მაშინვე თვითონაც ისახა პირჯვარი.

გიორგიმ შუბლზე უნებურად მოისვა ხელი.

— არა, არა, ნუ წაშლი, ნუ! — ეცა და ხელი შუბლიდან ჩამოუშალა ქალმა.

— ნუ შიშობ, დედაო კეთილო, დედის მუცლიდან დამყვა მე ჯვარი ესე.

დედის მუცლიდანო?! სულ შეიშალა ქალი იგი.

— ყოვლად წმიდაო ღვთისმშობელო მარიამ, აკურთხე დედა იგი, რომელმან იტვირთა, შვა და აღზარდა ძე ჯვაროსანი! — შეპლადდა, მუხლებზე დაეცა და ცრემლთა თხევით დაუკოცნა ორივე ხელი.

ძლივს წამოაყენა ფეხზე გიორგიმ მოხუცი დიაცი, დაამშვიდა, მადლი მიუძღვნა, შუბლი და მარცხენა მხარი დაუამბორა.

— იცი-ა, შვილო, ანამაისას სწორედ მაგნიარი ჯვარი ესვენა პერანგზე ამოქარგული. ბოლო სიტყვადაც ეგ მოუსწრია მაგ ბედდამწვარს: პერანგი ესე არ გამხადოთ, მასთან ერთად ჩამასვენეთ სამარეშიო, და შეუსრულეს კიდევც, — სთქვა ქალმა გულადუღებით.

გული გაუდნა საგულეში გიორგის,

ამის გამგონეს და სხეული ისე გაუცვივდა, საკუთარ კოცონზე დამწვარიც რომ ვერ გათბებოდა.

წამისად გატრიალდა და გაიქცა.

სახტად დარჩენილმა ქალმა მანამ უცქირა, სანამ ასე საკვირველად გაქცეული ყრმა სულ არ გაუჩინარდა.

გიორგი ისევ იმ ყაყაჩოს მინდორში მივიდა, ისევ იმ ნატრფევ ადგილზე თავდამხედ დაირეცა, ჯვარსახოვნად განერთხო და ატირდა.

დიდხანს იტირა.

ჩემი კვართი იმასთან წევს, მეც იმასთან ვწევარო, — ეს ფიქრი უელავდა და უსხეპავდა გონებას.

წამოდგა. წამოვიდა. ტაძრისისწყალს მოადგა, ტანთ გაიხადა და შიგ ჩაეშვა წყალმა ძარღვები დაუწყნარა, გული განუმტკიცა, გონება გაუმკაცრა.

ნათვლა არ ახსოვდა და ისე იგრძნო, თითქოს ახლა მონათლულიყოს.

წყლიდან ამოვიდა საოცრად გამსუბუქებული.

ესეც იგრძნო: ახლა სულ სხვა იყო, სხვა სულიერ-ხორციელი, ვიდრე წყალში შესვლამდე.

და სულმტკიცედ წარემართა მონასტრისაკენ.

— არა, არა, იყო ოდენ სიყვარული ზესთასოფლური!..

ის ღლეც განესრულა.

ძელი მიმწუხრისა შემოჰკრეს ტაძრისის სივანეში.

ისევ აღმოხდა საფლავიდან წყვდიადი და მოიცვა ყოველივე მიწასა და ცაზედეთს შორის.

ლამის განზოგებამდე ლოცულობდა და ლიტანიობდა გიორგი. მერე სანთლები პირით მოაქრო (ეს წესად ჰქონდა) და დაიძინა.

დაიძინა და ნახა უცნაური ძილისშორისი.

იყო ქვეყანა და ქვეყანა იგი მოეცვა სრულიად ეკალსა და ბარდს, ძეძესა და

წიწვს, ნარსა და ღიჰს, თრიმლსა და თუთუბოს.

მზე — სინათლის გაცემის შუროთ აღდგომი და გახლებული, მდულარე დორბლს ანთხევდა ქვეყნიერებას. იღგა გვალვა, ხვატი, ხორშაკი.

ცა ჯიქანგამშრალი ძროხასავით გარდათხმოდა დედამიწას, რომელსაც დასდებოდა ფერი, მსგავსი მანამდელი არა ფერისა.

და ქვეყნის შუაგულსა, ჯერაკუმისა, იღგა ტბა ერთი, ტოლი ფარავნისა თუ ტაბაწყურისა. ხოლო, წყალი ტბისა იყო დამპალ-დამყაყუბული, საესე მწვანე ბალყით და ყლარტით, შმორით და ჭოჭით; თუმცაღა, ტბა იგი მაინც იყო შემცველი სივრცისა და სინოტივისა.

და მიილტვოდნენ ტბისკენ ადამიანნი, მიილტვოდნენ თავდავიწყებით, ვინათგან თვითონ მიწაც ველარ იმაგრებდა ადამიანებს უსაშველო მხურვალეებით აფუტქრულ ტანზე.

და მიჰქროდნენ, მირბოდნენ, მიბარბაცებდნენ, მირაცრაცებდნენ, მიჩლახუნობდნენ და მიფორთხავდნენ ტბისკენ სიცხით, შიმშილით და წყურვილით გაშეთებული ადამიანნი.

და ეშვებოდნენ წყალში ბლავილით, ხავილით, ღმუილით, ყმუილით, კვენესით, გმინვით, კმინვით, ვაით და ვიშით. წყალში ეშვებოდნენ ადამის ძენი, წყალში ჩაინთქმებოდნენ და ერთბაშად წყლის ზედაპირზე უცხო სახედ ამოინთქმებოდნენ.

და აღარ ჰქონდათ ადამიანებს სახე ადამის ჯიშისა. უზარმაზარი თავები გამოსხმოდათ, თავები ჰიპოპოტამისა, წინ გადმომსხდარი ჩასისხლული თვალებით, უფსკრულოვანი ცხვირის ნესტოებით, ყურებამდე ჩახეული ლაშებით, ჭიტა ყურებით და... საესეებით უშუბლოდ, უშუბლოდ-მეთქი!

ტანი კი, რეცა, ადამიანისა შერჩენოდით ჰიპოპოტამებს, მაგრამ ტანი დამცრობილი კიდურებით, დანადრისებული ჩალამკალამა ხელ-ფეხით, ჩაღრმა-

ვებული ვიწრო მკერდით და უსაშველოდ გაბერილი, ქეშელა მუცლით და ზიმზიმებდნენ მწვანე ჰიპოპოტამნი მწვანე ტბაში თუ ნატბურში, ერთმანეთს მწვანე ენებს ურისინებდნენ, უღონო ხელებს ერთმანეთს უშლაპუნებდნენ ხან ჩუბჭტოში, ხან უშუბლო თავში (უშუბლო!), ერთმანეთს ანერწყვავდნენ უსახო სახეში (უსახო!). ბაყაყებს იყვანდნენ ბლუჯაბლუჯა და ერთმანეთს ატენიდნენ ჭიტა ყურებში და ხითხითებდნენ ჩაბეირებულნი.

ხოლო, სიცილი ღმეჭით მოცინართა, ისმოდა როგორც ყინვის ჩხრიალი. უხაროდათ, რაღაც ძალიან უხაროდათ, ალბათ ის, ერთად რომ იყვნენ, ერთმანეთი რომ უყვარდათ ვითომ და ერთმანეთი რომ სძულდათ მართლًا.

(რა კარგია, რომ ერთად არიან ადამიანნი, — მაშ, ვინ უნდა შეიძულონ, ერთად თუკი არ იქნებიან?!).

ერთად იყვნენ, დიხაც ერთად.

მაგრამ ყველა იძახდა „მეს“:

მე მშოის,
მე მწყურის,
მე მსურის,
მე მშურის.

და არავინ ამბობდა —

ჩვენ გვშოის,
ჩვენ გვწყურის,
ჩვენ გვსურის,
ჩვენ გვშურის.

სიტყვა „ჩვენ“, თითქოს მეტყველების დასაბამითგან არა სცოდნოდეთ, ან ოდესღაც მცოდნეთ დავიწყნოდეთ და უხმარქმნოდეთ.

ერთმანეთს პურს რომ თხოვდნენ, — აჰა, პურიო, მაგრამ პური კი არა, ჭვა იყო იგი. ერთმანეთს თევზს რომ თხოვდნენ, — აჰა, თევზიო, მაგრამ თევზი კი არა გველი იყო იგი.

ერთმანეთი სძულდათ უსაზღვროდ, მაგრამ ვერ სთმობდნენ მაინც ერთმანეთს, ვინათგან იყვნენ გულჩუკენი და უკიდურესად ეშინოდათ მარტომყოფლობისა.

ერთმანეთს მტრობდნენ და მაინც ერთად იყვნენ, ვინათგან ერთმანეთის მტრობაში მაინც მხოლოდ ერთმანეთის იმედით იყვნენ და ერთმანეთისგან ელოდნენ შველას.

ამიტომ იყვნენ ყველანი ერთად, ერთმანეთის მოშიშარნი და ერთმანეთის მოიმედენი. იყვნენ ერთმანეთისგან განუშორებლად, ყველა ცალკე „მე“.

(და, მართლაც, უკეთეს ერთად არ იქნებოდნენ, ვინ უნდა სძულებოდა ამდენ ცალკე „მეს“?!).

და ვართ ჩვენ ადამიანნი!

და უნდა ვიყოთ მარადუბამს ერთად!

და ვართ ჩვენ ერთად!

ტბის გარშემო კი სჯულის ფიცრები ეყარა, დაბზარულნი და დამსხვრეულნი, სჯულის მცნებათა ნაფლეთებით:

ცალკე ერთგან —

„არა

„არა

„არა

„არა

„არა

ცალკე მეორეგან —

კაც კლა“,

იმრუშო“,

იპარო“,

ცილსწამო“,

გული გითქმოდეს

ცოლისათვის მოყ-

ვასისა შენისა“.

ზიშინებდნენ ჰიპოპოტამნი, ყარყაშებდნენ, ჭიხვინებდნენ, ყეფდნენ, ღრუტუნებდნენ, ღლიცინებდნენ, ბუყბუყებდნენ მძვინვარე მწვირეში და დახშული იყო ყურთასმენა ცასა და მიწას შორის მათი უგვანი ფორიაქისგან.

ამაოდ იტანჯებოდა გიორგი. უნდოდა სიზმარი სიზმრად დაეჯერებინა და ძილისგანაც თავი დაეხსნა, მაგრამ ვერაზა გაეწყო. მისთვის ახლა ძილი არ იყო ძილი და სიზმარიც არ იყო სიზმარი. იყო მხოლოდ სიცხადე, საშინელი სახილველით განიეტებული და დაქეშმარიტებული.

კანიდან ძვრებოდა გიორგი, ეწადა

მისულიყო ტბასთან და ეყვირა ხმითა საშინელითა, თუმცა თვითონაც ვერ იცოდა რა უნდა ეყვირა, მისვლა და ყვირილი კი უსაშველო წადილით ეწადა. მაგრამ მუხლები ისე მოჰკვეთოდა და მოშლოდა, ფეხი ადგილიდან ბეწვის ტოლზე ვერ დაეძრა, სიტყვაც გულგვამში ისე ჩაჰკეტოდა, ყელიდან კრინტიც ვერ ამოეგდო. ანუ სიტყვის ფუძე მოშლოდა, ანუ ხმაც თითქოს სულ გადასწვოდა.

და უცებ, წადილი იგი, რომელიც ყრმა გიორგის ისე მწველი სახმილით სწავდა და სიტყვა იგი, რომელიც მის სულს ახრჩობდა — ციდან ჩამოიჭრა და გამაყრუებელ ქუხილად დააცხრა დედამიწას:

— უშუბლონო!

სამარეულმა სიჩუმემ მოიცვა ქვეყნიერება.

მდუმარება ჩამოწვა და ჩამოლბა ტბაზე.

— უშუბლონო! — კვლავ დაარისხა ზენაარმა ხმამ.

სღუმდნენ შიშით ზარდაცემული ჰიპოპოტამნი, ვინათგან ვერ გაეგოთ, რაი არს „უშუბლონი“, ვინათგან არც ჰქონდათ და არც იცოდნენ რა იყო უშუბლი.

გიორგის კი ზეციდან ხმა ისე განიეტებულად ესმოდა, ასე ეგონა, ხელსაც შეახებდა იმ ხმას. უთუოდ ცხადში ვარ და არა სიზმარშიო, თორემ ეგზომ მძლავრი ხმა უეჭველად გამაღვიძებდაო. — ესეც გაიფიქრა გიორგიმ და საბოლოოდ მინებდა ძილისშორის.

და ისევ ხმა ზეციური:

— ვინა ხართ, თქვენ?

და მაშინ კი ტბამ ერთხმად ამოიყეფა:

— ადამიანნი, ადამიანნი, ადამიანნი!

ამოიყეფეს, ვინათგან ეს სიტყვა ჯერ კიდევ არ დავიწყნოდათ ჰიპოპოტამებს.

— ადამიანნი? — გაიოცა ზენაარმა ხმამ.

— სწორედ, სწორედ, ადამიანნი! — ისევ იჯგუფლეს უშუბლოთა.

— მერე, ვითარ ხართ ადამიანი?

— იმით, რომ —

ჩვენთან არს მუცელი ფაშენიერი,
ჩვენთან არს ჩუბუტო ცხიმოვანი,
ჩვენთან არს საშოი განპებული,
ჩვენთან არს საურველი
განუპობელი.

— ხოლო, შებლი?

— შებლი? არ ვიცით, არ გვახსოვს,
არა გვსმენია.

— სული?

— სული არს მუცელი, სული არს
ჩუბუტო, სული არს საშოი, სული არს
საურველი.

— აზრი?

— აზრი არს ჩუბუტო, აზრი არს
მუცელი, აზრი არს საშოი, აზრი არს
საურველი.

— სიტყვა?

— სიტყვაი არს:

მშოის,

მწყურის,

მსურის,

მშურის.

— და თქვენა ხართ მარილი ქვეყა-
ნისაი?

— ჩვენა ვართ, ჩვენა ვართ მარილი
ქვეყანისაი.

მაშინ მზემ თავი მისცა ერთბაშად
შეყრილ კუნაპეტ ღრუბლებს, ცა წამი-
ერად მოშავებდდა, ვითარცა ძაძვი ბალ-
ნისაი, და იგრიალა სრულის სხეუ-
ლით. იგრიალა და ყოველის მხრიდან
ასხლეტილი ექო და ანტიექო ზედ ტბის
თავზე შეასკდა ერთურთს.

და განიხვნა სარკმელნი ზეცისანი
და გადმოეშვნენ ძენი ქუხილისანი, და
დააცხრა დედამიწას უთვალავი მების
წიწილა.

„და შეიძრნენ მთანი ქუეშე ფერ-
ხთა მისთა და დელენი დადნენ ქუეშე
მისსა და ვითარცა ცვილი წინაშე ცეც-
ხლისა და ვითარცა წყალი გარდამომა-
ვალი გარდამოსაქანელს მისსა“.

„რამეთუ მე ესერა განვატყეო ქუ-
ხილი და დავჰბადო სული და მიუთხრა
კაცთა ცხებულნი მისი. შევექმენ ცისკარი

და ნისლი და შევიდე სიღრმესა ქუა-
ყანისასა. უფალი ღმერთი ყოველისაჲს
მპყრობელი — სახელი მისი“.

და იძრა იძვრისი და უძვრისი ყოვე-
ლი. მების წიწილა წებმის დელგამ
და ლეშმა შეცვალა. მერე თითქოს ზე-
ცამ რისხვა ჩაიცხრო, მაგრამ მაინც და-
დინჯებით განაგრძო დედამიწის დარ-
წყულება და დანათვლა. დიდხანს
წვიმდა. ჟამქამად ისევ მებთატება და
ელვათა კრთომა აზანზარებდა და აფო-
რიაქებდა გარემოს.

დედამიწამ, გამაძლარმა, გაგრილე-
ბულმა და დარწყულებულმა, დაივიწყა
შიმშილიც, სიცხეც, წყურვილიც. და
ტბაც, ირგვლივად მოვარდნილი წყალ-
ვარდნილებით, ერთბაშად ამოიზარდა,
პირთამდე აივსო და დასავლით მხა-
რეს, მანამდე დამშრალი და დავიწყებუ-
ლი კალაპოტისკენ გაქანდა.

ახალი წყალი, ლურჯი და კამკამა,
დაუთმობელი სიაფთრით ერეკებოდა
ძველს, დამპალსა და დაშმორებულ
წყალს. სულ მალე ტბა იგი იყო სავსე-
ბით ახალთახალი, სუფთა, სპეტაკი და
გამჭვირვალე, ზეციური წმინდა ცრემ-
ლით ნასხური და ნაკურთხი.

უცებ წვიმა მოწყდა და მოიკვეთა.

ცამ გადაიწმინდა და გადაიდარბაზა
არიელიც დაშვებულყო — ახ-
ალნაშობი ძე ჰაერეთისა.

ცინცხალმა მზემ მოაფინა ქვეყნიე-
რებას ჩვილი სხივები.

და არიელს, ძესა ჰაერეთისასა, საო-
ცარი გალობის ხმა ჩამოჰყვა ციდან.

ზე აიხედა გიორგიმ და იხილა გუნ-
დი თეთრი, ფრთოსანი ქერუბიმებისა,
რომლებიც გედების გუთნის მინამ-
სგავს წყობით, მზის სხივს მოჰყვებოდ-
ნენ და ოსანას მღეროდნენ. ხოლო, წინ
ანგელოსთა სპეტაკ გუთნეულს თეთრი
ასული მოუძლოდა, მარჯვენა ხელით
წმიდა სამება ესახა, მარცხენაში ჯვა-
რი ეპყრა ვაზისა, ფრთებდახრილი,
თმით შეკვერთხილი, ტანზე თეთრი
ქათქათა კვართი ემოსა, გულზე ჯვარ-
ამოჭარგული.

რეცა, სადღაც ენახა ადრე ეს ღვთის ქალი გიორგის და ახლა ვერას-გზით ვერ გაეხსენებია.

— ესე არს ასული ჩემი საყუარელი, რომელი მე სათნო-ვიყავ! — გაისმა გრგვინვა და გრგვინვა იგი განეფინა ცისად-ცისად და სხივად-სხივად სრულ სამყაროში.

ნეტარების ცრემლით აევსო გული გიორგის, ყოველივე ამის მხილველს და მსმენელს.

— ოსანა, ოსანა ასულსა უფლისასა! კურთხეულ არს მომავალი სახელითა უფლისაითა! ოსანა, ოსანა, რომელი ხარ მაღალთა შინა! — შეჰღაღადა ყრმამ და მოირთხა მუხლი.

— უფალო ღმერთო, სად მინახავს ეს ანგელოსი? — იტანჯებოდა იგი.

ტბას გაუსწორდა ციური გუნდი და მაშინვე გუნდი იგი თვითონ გაუჩინარდა სივრცეში, ხოლო ასული იგი მარტოდმარტო, ნელი რონინით ეშვებოდა ტბისკენ.

ტბას გაჰხედა გიორგიმ. ტბა იყო წყნარი, უძრავი, უხინჯოდ სარკოვანი, თვითონ ლურჯი და საკუთარ სილურჯეში მომცველი ლურჯი ცის სრული სახოვანებისა.

ახლა შეამჩნია გიორგიმ: აღარსად იყვნენ ტბის უცნაური მობინადრენი, მუცლოვანნი და უშუბლონნი. გამჭრალიყვნენ ჰიპოპოტამნი. ტბის გარშემო, ხმელეთზე ახლა ერი იდგა, ჩვეულებრივი ადამიანნი, კაცი და ქალნი, ჩვილნი და მსცოვანნი. იდგნენ მდუმარედ, გაცქნაფულად, შიშრეულნი და ზარდატეხილნი.

— ნუ გეშინია! — გაისმა ხმა ციური ასულისა. რომელიც ტბის ზედაპირს შვიდ წყრთეულზე დაახლოებოდა და ნელი რხევით შემდგარიყო, უხილავ ჰაერწულზე დამყარებული.

— ნუ გეშინი, რამეთუ მრავალთა სირთა უმჯობეს ხარო თქვენ! — გაიმეორა ასულმა და ჯვარი გარდასახა ხალხს.

— შეინანეთ, რამეთუ მოახლოებულ

არს სასუფეველი ცათაი! — მესამედ გაისმა ხმითა საოცრად ამოდსასმენელთა.

ერთბაშად ერი მოისხლიტა, მუხლებზე დაეცა და მოჰყვა პირჯვარის წერას და სახვას.

ზენაარი ქალი კი განაგრძნობდა, უხილავ ჰაერწულზე დამყარებული:

— დედაო ღმრთისაო, მარიამ, სუნ-ნელებისა მშვენიერო სამკვიდრებელო, ლოცვითა შენითა ერი და ქვეყანა შენი წილხვდომილი რჩეულად გამოაჩინე, რათა ზიარ იქნეს სიწმიდეთა საღმთოთა ძისა შენისათა აჲ და მარადის უკუნითი უკუნისამდე, ამინ!

— ამინ! — იბღავლა ხალხმა და ისახა ჯვარი ცრემლების თქემით.

— გული წმიდა დაბადე მათთანა ღმერთო, და სული წრფელი განუახლე გვამთა მათთა!

— გული წმიდა დაბადე ჩვენთანა, ღმერთო, და სული წრფელი განგვიახლე გვამთა ჩვენთა! — გაიმეორა ერმა ზენაარი ნაკარნახევი.

— აღსდექით, განიფრთხვეთ ძილი და იყავით მარად მღვიძარედ — მკაცრად დაარისხა ქალწულმა — ამინ გეტყვით თქვენ, ძილს განერიდეთ, ვინათგან ძილი ნელ-ნელ მიჩვევაა სიკვდილისა!

— ამინ, ამინ, ესერა, ძილი ნელ-ნელ მიჩვევაა სიკვდილისა!

— ძილის ნება არა აქვს ერს რიცხვით დამცრობილს; არც ნება აქვს ურთიერთში მტრობისა და სიძულვილისა. ამინ გეტყვით თქვენ, მხოლოდ ურთიერთ სიყვარულს ძალუძს იხსნას ერი, რიცხვით მცირე, უეჭველი დაღუპვისაგან. ამინ, ამინ, დაე გიყვარდეთ ერთმანეთი, ქართლოსის ძენო!

— დაე, გიყვარდეს! — ბლაოდა ხალხი.

— ნუ სტიკვა ქართველს ქართველისაგან! — განაგრძნობდა ქალწული, მაღლა, უხილავ ჰაერწულზე დამყარებული.

— ნუ სტიკვა!

— ნუ ჰშურს ქართველს ქართველი-
სადმი შურითა შავითა!

— ნუ ჰშურს!

— ნუ სწყურია ქართველს ქართვე-
ლისაგან!

— ნუ სწყურია!

— ნუ ჰშია ქართველს ქართველისა-
გან!

— ნუ ჰშია!

უცბე გიორგისკენ შემობრუნდა
ქალწული, მისკენ ჯვარი განაპყრო და
ხალხს შესძახა:

— აჰა, ესერა, შეხედეთ, შეხედეთ!

ვითარცა ერთი ერთსხეულოვანი, ისე
შემობრუნდა სრულიად ერი და ყრმას
მიამატერდა.

— ამინ გეტყვით თქვენ, აჰა ესერა,
ტარიგი ღმრთისა და შუბლი თქვენი,
ქართლოსიანო! — გიორგის შუბლს
მიუშვირა ჯვარი ასულმა.

და ყველამ ერთად, კაცმა და ქალმა,
ყრმამ და მცოვანმა, გიორგის ჯვა-
როსან შუბლს მიაპყრო მზერა.

— ღმერთო მაღალო! — აღმოხდა
ერს და ისევ ისახა პირჯვარი მუხლ-
მოყრილმა.

გიორგი კი ქალწულისაკენ მიილტვო-
და. მიილტვოდა მოკვეთილი, ღუწე
მუხლებით, მღელვარე გულით, ოფლის
ქცევით და სისხლის თქარუნით.

ტბის პირს მიატანა გიორგიმ. მიმოი-
ხედა. ადამიანთა შველა უნდოდა დაღ-
ლილ-დაქანცულს, იმ ქალწულთან რომ
მიეყვანათ, მაგრამ ადამიანის ჭაჭანება
აღარსად იყო. აღარც ჰიპოპოტამებს
უცდიათ შემობრუნება. მხოლოდ ბუ-
ნება განზოგებულებო საკუთარ სიმშვე-
ნიერესა და სიმარტოვეში.

დამსხვრეულ და დაფანტულ სჯუ-
ლის ფიცრებსაც თავი მოეყარათ, შე-
ერთებულიყვნენ, შემტკიცებულებოდნენ
და ახლა ისევ ერთად, თავმოყრილად
და სიტყვაშეყრილად ეწერა:

„არა კაც კლა,“

„არა იმრუშო,“

„არა იპარო,“

„არა ცილისწამო,“

„არა გული გითქმოდეს ცოლისა-
თვის მოყვასისა შენისა.“

ხოლო ქალწული იგი ჰაერწულიდან
დაშვებულებო და ზედ ტბის სარკეზე
ვიდოდა ნებიერად, შიშველი, უზენაე-
სის ნათალი ფეხებით და რაღაც ღრმა
საზრუნავით დატვირთული, გასაოც-
რად სათნო სახიერებით და ხატიერე-
ბით.

— ანამისა, ანამისა! — შეჰლაღადა
გიორგიმ.

ქალწული შედგა, გიორგის მოჰხედა
და სთქვა წყნარად, წყნარად:

— სახელი ჩემი — ნინო.

— ნინო?!

ქალწულმა უხმოდ, ოდნავი თავის
დადრეკით დაუდასტურა და განაგრძო
რონინი წყალსა ზედა.

— ოო, ყოვლად სახიერო დედაო
ჩვენო, ქალწულო, მოციქულთა სწო-
რო, წმიდაო განმანათლებლო, ქნარო
სულისა წმიდისა! — შეჰლაღადა და
ჯვარი ისახა გიორგიმ.

ქალი კი ვიდოდა წყალთა ზედა,
უცხო რონინით, ვიდოდა ლაღი, ღმრთი-
ვზიარი და ბუნებაზიარი. ხოლო წყა-
ლი, არამცთუ არ უტყდებოდა და გა-
ნერღვეოდა ფერხთა ქვეშე, არამედ
გლუვად, განურღვეველ სიმყარედ ეღგ-
მოდა ყოველ მის ნაბიჯს.

განცვიფრებული და გაოგნებული
უცქერდა ყრმა წყალზე უცხო, არამი-
წიერი მიმოხრით და რხევით მოარულ
ღვთაებრივ ქალწულს.

სული აუთრთოლდა და აუცახცახდა
გიორგის.

— ყოვლად წმიდაო დედაო სახიერო
და ნათელო დაუღამებლო! — აღმოხ-
და მას.

ქალი შედგა, შემობრუნდა, თვალი
მიაპყრო და სიტყვა მოჰხერა:

— რაი გსურის?

— მე მსურის შენთან! — შესძახა
გიორგიმ.

— მოვედ ჩემთან! — მშვიდად მოს-
ძახა ქალმა, ჯვრის ნელი მორხევით.

— ვითარ მოვიდე? — გაიოცა გიორგიმ და წყალს დაჰხედა.

— გულპყრობილ იყავნ, ნუ გეშინინ, რამეთუ მე ვარ და სიტყვაი ჩემი არს! — სიტყვაი ქალწულმა დინჯად, მტკიცედ, და განაგრძო სვლა ისევ საკუთარ იღუმალ ფიქრში ჩაღრმავებულმა.

— მაშ, მოვდივარ მე! — თვითდაჯერებით ჩაითქვა გიორგიმ და წყლისა და მყარის მიჯნას მიადგა.

„მე ახლა მივდივარ წყალზე და არ შევდივარ წყალში, რამეთუ წყალში შესვლა ბადალია წყალში ჩავარდნისა, ხოლო წყალზე გასვლა იგივეა, რაიც წყალზე გავლაა“.

და ჩაიჭედა გონებაში, და ჩაიფესვა სულში:

„მე არ შევდივარ წყალში“.

„მე მხოლოდ წყალზე გავდივარ, წყალზე“.

და ვერ გააღწია ათი ნაბიჯიც, რომ წყალმა საზარდულზე შემოჰკრა.

„მე წყალზე მივდივარ, წყალზე-მეთქი, და არა წყალში!“

ვერ იქნა და ვერ ააშორა ფეხი ტბის ფსკერს და როცა წყალი მკერდზე მოერტყა, მაშინ კი შესძახა მშფოთვა-რედ:

— მე ვიძირები!

შემოტრიალდა ქალი უკვე ყელამდე დაძირულ ყრმას წარბშერტყმით და-აქტერდა და ჩასძახა რისხვეულად:

— მცირედ მორწმუნეო, რაისად შეო-ოგულდი? ;

— სახიერო, აკი წყალი ნივთია რღვნადი?

— გარნა იგივე წყალი არის განურღვევადი.

— როგორ, როდის აქეთ?! — გაჰკვირდა გიორგი.

— ოდეს იწამებ სიტყვასა ღვთაებ-რივსა.

— მე მუდამ მწამს! — მხურვალედ სიტყვა ყრმამ.

— გარნა, თუ გწამს რომ გწამს? — დაბეჯითებით ჩაჰკითხა ნინომ.

— მწამს, სწორედ მწამს რომ გწამს!

— ჩემი სიტყვა თუ იწამე შენ?

— ვიწამე, ნათელო დაუღამებლო, წრფელად ვიწამე!

— ცთომილ ხარ, რამეთუ იძირები.

— ?!

— მე გითხარ: „მოვედ ჩემთან“, მაგრამ ჩემ სიტყვაზე უღერეს შენ გაჰყევ ცოდნას წყლის რღვნადობისას. და, აჰა ესერა, შენს სულში ცოდნა რწმენაზე აღამაღლე და იმიტომაც ჩაიძირე.

— განა უმჯობეს არა არს — შევიმეცნო, რათა ვიწამო? — იკითხა ყრმამ კრძალვით.

— არა, უმჯობეს არს გწამდეს, რათა შეიმეცნო, — მტკიცედ თქვა ნინომ და, სანამ გიორგი სიტყვას მოიბრუნებდა, ისევ განაგრძო:

— ამინ გეტყვი შენ, იმად იძირები-მეთქი, რომ შენ მონა ხარ იმ ცოდნისა, რომელმა ცოდნამ შენ ჩაგინერგა წყლის თხევადობა და განრღვეულობა, ხოლო ეჭვი შეიტანე და შეოგულდი ჩემი სიტყვისადმი, — სიტყვისადმი, რომელმან შენ მოგაწოდა, ცოდნის მონობა გადმოგელახა და რწმენის თავისუფალ საუფლოში შემოგელწია.

— მაშ, ცოდნა მონობაა, ხოლო რწმენა თავისუფლება! — ჩაილაპარაკა გიორგიმ, მძიმედ ჩაფიქრებულმა.

— ცოდნა ხილული ქვეყნისგანაა, ქვენასოფლური სამყაროსგან ნაკარნახევი, ხოლო რწმენა — უხილავი, ზეს-თასოფლური, რომელიც ცოდნით არ აღიქმების.

— მეც მიფიქრია, მე — ცოდვილს: იესოს ჯვარცმა ცოდნა-მეთქი, კაცთა თვალით ხილული და დამტკიცებული, მაგრამ მისი მკვდრეთით აღდგომა და ამაღლება ცასა ზედეთსა — რწმენაა, რწმენა კაცის თვალთაგან ხილვისა და ცოდნის მიღმიერ.

— ხოლო, ცოდნის გარეშე, რა გზით უნდა ავმაღლდე რწმენად? — ფიქრის შემდეგ იკითხა ყრმამ დართუენვი-ლი ხმით.

— სიყვარულით — მხურვალედ შეს-
ძახა ქალმა — მხოლოდ სიყვარულითა
ზენაართა ზესთასოფლურითა! გახსოვ-
დეს, ყრმაო კეთილო, რწმენა და სიყ-
ვარული მარჩბიენი არიან — მარჩბიე-
ნი, განწიადებულნი სასოებაში. გაიხსე-
ნე პავლე მოციქული: — „ხოლო, აწ
ესერა ჰგიეს: სარწმუნოებაი, სასოებაი
და სიყვარული, სამი ესე; ხოლო უფ-
როის ამათსა სიყუარული არს“.

— სიყვარული... სიყვარული! — ჩა-
ურთო გიორგიმ ღვეღფიანი ხმით, და
მის სულში რაღაც, მანამდე განუ-
ცადებელი ქნარი აჟღერდა.

— ღმერთი სიყუარული არს და რო-
მელი ეგოს სიყუარულსა ზედა, ღმერ-
თი მის თანა ჰგიეს და იგი ღმრთისა
თანა.

— და პირადი ბედნიერებაც სწორედ
მოყვასისა და ზესთასოფლურის სიყ-
ვარულით და რწმენით იშვების, —
განაგრძო ნინომ ფიქრი ყრმისა.

— სიყვარულით და რწმენით... ყო-
ველივე სიყვარულით და რწმენით იშ-
ვების, — გაიმეორა გიორგიმ.

— მაშ, იწამე? — გაისმა ქალის ხმა.

— ვიწამე, ვიწამე, ქნარო სულისა
წმიდისა.

— გწამს, რომ იწამე?

— მწამს, რომ ვიწამე.

— რაი იწამე რწმენითა რწმენისა?

— სიტყვაი შენი.

— სახელდარქმევით?

— სახელდარქმევით ვიწამე, რომ
წყალი არს არათხევად, მყარ და არა-
განრღვევად.

— მაშ, მოვედ ჩემთან! — ისევ მო-
ესმა ყრმის ზენაარი ხმა.

და ველარ იცნო მან თავი თვისი.

და განცვიფრდა გონება მისი.

და განცხოველდა სული მისი.

და განმსუბუქდა სხეული მისი.

და, თითქოს ილღიებში ქარი შეუ-
ვარდა, ქარი მყარი, და ციცივ ამოის-
ხლიტა წყლიდან. ამოისხლიტა და ისე
გაიარა ტბის ზედგანზე, ვითარცა ზურ-
მუხტისფრად მოლივლივე მდელიზე.

და მივიდა გიორგი ნინოსთან.

და მოიყარა მუხლი მის მუხლთანა.
ნაშე.

და ეამბორა მის კვართის კალთას.

და იგრძნო საოცარი სინორჩე სუ-
ლისა.

და იგრძნო ირგვლივ ახალთახალი,
ცინცხალი ძვრანი ყოველი იძვრისისა
და უძვრისისა.

— აღსდექ! — უბრძანა ქალმა.

გიორგი სწრაფად წამოდგა და უკუ-
დგა სამ ნაბიჯზე.

ნინომ ისევ განაპყრო ჯვარი მისკენ
და გაიმეორა:

— აჰ, ესერა, ვითარცა ითქვა, შუბ-
ლი ჯვაროსანი, შუბლი ქართლოსის
ძეთა, ჟამსა შუბლისა უბოვრობისასა.

— არა ღირს ვარ! — ამოიგმინა გი-
ორგიმ.

— მისმინე, ყრმაო, — მკაცრი ხმით
გააწყვეტინა ქალმა — შუბლი და მკლავ-
ვი საქართველოს ისე მძაფრად არა-
სოდეს დასჭირვებია, როგორც ჟამსა
ამასა აწინდელსა.

— დედაო განმანათლებლო, შემინდე
კითხვა კადნიერი და უძლურება გონე-
ბისა ჩემისაი, მაგრამ რა აზრი იფარ-
ვის მიღმიერ ამა სიტყვათა?

— შუბლი წმინდანისა და მკლავი შე-
მოქმედისა.

— შუბლი წმინდანისა? — შეძრწუნ-
და გიორგი — წმინდანისა!

— ჭეშმარიტად!

— მაგრამ მე ცოდვილი ვარ, ღვთა-
ებრივო, და ღელვამან ცოდვისამან მო-
მიცვა მე!

— შეჩერდი და მისმინე, ყრმაო, —
შეაწყვეტინა ქალწულმა — სატანამ
ადრე დაამწიფა შენი სხეული, მაგრამ
ღმრთისაგან ბოძებულმა შენმა სულმა,
ჯერ რომ ჩვილ არს, ჩვილმაც კი შეძლო
მისი დათრგუნვა, ვინათგან ტრფი-
ლება შენი იყო ზიარება ზენაარისა,
რწმენისა, და ზესთასოფლური სიყვა-
რულისა.

— მაგრამ მაინც მიწიერი ვარ, ყოვლად
წმიდაო, და მასხურე წყალი ნათლო-
ბისაი, შენის ღვთაებრივი ხელით მას-

ხურე! — შეჭადადა და ისევ მოიყარა მუხლი გიორგიმ.

— იყავნ ნება შენი და, აჰა ესერა, გასხურებ შენ წყალსა წმიდსა და გაგწმიდავ ყოველთაგან არაწმიდებთაგან შენითა, და ყველა შენთა კერბთაგან გაგწმიდავ შენ და მოგცე შენ გული ახალი და სული ახალი ჩაგიდგა შენ! — სთქვა, სამჯერ დაიხარა, სამჯერ აღიღო წყალი პეშვითა და ასხურა დაჩოქილ ყრმას ასულმა ცითმოვლენილმა.

და იგრძნო გიორგიმ გული ახალი და სული ახალი.

და რალაც უსაზღვროდ სანეტარო გალობა ისმოდა მთელს მის არსებაში, რალაც უცნაური, მანამდე განუცადებელი და განუაზრებელი სიტყვა მომწიფებულებითა მის გონებაში, მაგრამ ვერც მღერად და ვერც მტყველად ვერ განეხვნა ბაგენი პირისა.

და უცებ გაისმა ხმა ცისკროვანი:

— ჩვენ გავფრინდით!

— ?!

— გულპყრობილ იყავნ, ნუ გეშინენ, შუბლო ქართველთა, რამეთუ ჩვენთან არს ღმერთი!

სთქვა და აცურდა, ალივლივდა ცისკენ ქალწული.

ყრმამაც მაშინვე კამარა შეჰკრა და აპყვა ზეცად.

დიდხანს მისრიალებდნენ ცისად-ციხად, გასაოცრად ჰვირვალ, უკიმირო ჰაერეთში.

ქალი მიხვდა, როგორ ეწადა ყრმას ეკითხა, საით მივფრინავთო, მაგრამ კითხვას ვერა ბედავდა და უთხრა თვითონ:

— თქმულა მრავალგზის მრავალთაგან — „თვალი დედამიწისა“, ან „უბი დედამიწისა“, ხოლო ოდესმე ვინმეს სმენია „შუბლი დედამიწისა“?

— შუბლი დედამიწისა? არა, მე არ მსმენია.

— აწცა ისმინე, აწცა იხილავ.

სთქვა ქალმა და ყრმას ნეტარების მოლოდინით აევსო გული.

მიფრინავდნენ, მიჰქროდნენ, მისრიალებდნენ, მისრიალებდნენ ცისად-ციხად.

და ირხეოდნენ სარკმელნი და საქანელნი ზეცისანი.

მიფრინავდნენ ჯვარსახოვნად განრთხმულნი.

მიფრინავდნენ გასაკვირველი ფერთა კონაში: თეთრი — ღრუბელი, ლურჯი — ზეცა, მწვანე — მზის სხივი.

და უეცრად ერთი ფერიც შემოერია და შემოესხეულა მანამდელ ფერთა შეკონებას — ფერი რახსისა.

ხოლო რახსისფერი იყო ორბი, რახსისფერი და ბოლოთეთრი.

ეტბაშად მოიჭრა, ყვილით და თვალთა ღუზღუზით.

მოიჭრა და მარჯვენა მკლავზე დააფრინდა გიორგის.

უსაშველოდ დაუძმძიდა ყრმას მკლავი. ვერც ორბის ჭანგთა მკვეთლობას გაუძლო. მარჯვენა მოეკეცა და დაუვარდა, დაბალთული და დაბოშებული.

საშინელი ხმით იწივლა ორბმა, ქვასავით მოწყდა და დაინთქა ქვემოთ მიმცურავ რძისფერ სამყაროში.

— ძლიერ მკლავს ეძებს, მძლეობა მძლეველ მკლავს, ხუთასი წელიწადი ეძებს და ვერ უპოვნია, — სთქვა ქალმა.

გული დაწყდა ყრმას.

მაინც რა სიმძიმე უნდა ჰქონოდა ორბის ტანს, ან რა სიბასრე მის ჭანგებს, ჰაბუკის მკლავმა რომ ვერ გაუძლო?

ცხენის ნალის გამართვა ძალედვა გიორგის მარჯვენს, ორბის სიმძიმეს კი ვერ გაუძლო.

ქალი კი განაგრძობდა:

— ხუთასი წლის წინ იშვა ეგ ორბი ნილოსის პირას, ზეციდან ჩამოვარდნილი ცხელი კვერცხიდან. ხუთი წლის წინათ დაიხსნა თავი ხუთასწლოვანი სიბერისაგან და ახლადლორძინებული, კვლავ განჰაბუკებული, ეძებს იგი კაცთა შორის ღვთაებრივ მკლავიანს.

ლევან სანიკიძე
გიორგი ათონელი

„რომელმან აღავსო კეთილთა მიერ გულისთქუმაი შენი, განახლდეს ვითარცა ორბისა სიჭაბუკე შენი“, — განმიანდა გიორგის გულში და მაშინვე ჰკითხა ქალწულს:

— ვითარ ზდება განჭაბუკება ორბისა დაბერებულისა?

— ოდეს წელთა სიმრავლით ორბს ფრთენი დაუმძიმდეს, ჰანგი და ნისკარტი დაუჩლუნგდეს და თვალთა შუქნი დაუმოკლდეს, მაშინ ზეცისკენ აჭრილ ქარს აჰყვება ბებერი იგი, ქარიდან მზისკენ აიჭრება, მზისთვალს მიერქმევა უკანასკნელ ძალთა მოკრებით, ტანს გაიხურევენ მზის მხურვალეებით და იქიდანვე ათვალულ ცივ წყაროში შთაფარდება ნამზეური ტანით, სამგზის ამოევლება და ჩაევლება, ბებერ ფრთებსა და ბებერ კანს ჩატოვებს წყალში, თვითონ კი ახალის ფრთებით, ახალის კანით, ახალის ჰანგ-ნისკარტით, ახალის შუქმძლავრი თვალებით და ახალის გულით, იწყებს ცხოვრებას განახლებულს, განჭაბუკებულს.

გული სიხარულით აევსო ყრმას, განჭაბუკებული ორბისა გამო.

და გული სინანულითაც აევსო ყრმას, მკლავის სისუსტის გამო, — განჭაბუკებული ორბის სიმძიმე რომ ვერ იტვირთა მისმა მარჯვენამ...

მიცურავდნენ ჯვარსახოვნად განრთხმულნი.

და უეცრად მთების ლაშქარი ამოიჭრა ღრუბელთა ოკეანედან.

რძისფერი ზეწარი დიპეს ტანზე და აღიმართნენ საკუთარი სიშიშვლით გამაყებულნი.

და იღგნენ მარად საოცარნი და მარად მაოცარნი.

გუნდ-გუნდად.

დას-დასად.

კორომ-კორომად.

ზვინ-ზვინად.

ხომლ-ხომლად.

ღვრილ-ღვრილად.

უღიადესნი, დიდნი, ქვედიდნი, სა-

შუალონი, ქვესაშუალონი, მცირენი უმცირესნი.

და ყველანი ერთად — ერთფეხვანნი, ერთსხეულოვანნი, ერთსისხლოვანნი.

მშობელი დედამიწისგან გაქცეულნი და ზეცის ძუძუთა მაწოვარნი.

ციურ-ჯიქნისგან ძუძუმტენი.

და იღგნენ და მღეროდნენ ციური ძუძუმტენი.

მღეროდნენ, თუმცა ქვენასოფლეულთა არ ესმოდათ მათი სიმღერა. არ ესმოდათ, ვინათგან სიმღერა იგი იყო ოდენ საღმრთოი, ზესთასოფლეური.

ოდენ ღმერთებს ესმოდათ სიმღერა მიწიდან გაქცეული მთებისა.

და იღგა ასე კავკასიონი, ვითარცა ჯერაკულია დედამიწისა.

იღგა ცას შეცმული, ცის ძუძუმწოვარი, ცასთან მომღერალი.

— აჰა, ესერა, კავკასიონი — შუბლი დედამიწისა! — უთხრა ქალმა ყრმას, და უმაღვე ცამ გამოსცა მგრგვინავ ნახმევად:

— ამინ, ამინ, შუბლი დედამიწისა!

— ...შუბლი დედამიწისა! — იხმო და შეიხმო თვითონ კავკასიონმა.

— შუბლი კათოლიკე! — დაასრულა ქალის ხმამ.

და წამით მღუმარებამ მოიცვა სკნელი ყოველი.

— ხოლო შენ — შუბლი ღვთისმშობლის წილხვდომილ ქვეყნისა! — სთქვა ნინომ და ისევ განაპყრო ჯვარი გიორგის შუბლისკენ.

მიეახლა და ემთხვია ჯვარს გიორგი. ქალის ნეღლი თმის სურნელი შეიგრძნო თმით შეკვერთხილი ჯვრის ამბორისას და მიხვდა: ანამაისას სურნელი იყო!

და სულში ცრემლი ჩაექცა ღვარად.

და ისევ ზენაარმა ხმამ გამოაბრუნა:

— გახსოვდეს, შუბლო ერისაო, გახსოვდეს ერი შენი, სხეულით სისხლნადენი და სულით განრღვეული!

— არა ღირს ვარ! — იბღავლა გიორგიმ.

— იქმენინ ღირს! — შეაწყვეტინა მკაცრი ხმით ნინომ.

— ღირს მყავ! — შეჰღალადა ისევ გიორგიმ.

ქალი კი განაგრძობდა ხმითა უკვეთელითა:

— უფალმან მოსცეს ძალი ერსა ჩვენსა, უფალმან აკურთხოს ერი ჩვენი მშვიდობით!

— ამინ, თვალშეუდგამი ნათლის მფენელო!

— რამეთუ არა დამდაბლდეს მიწამდე სული ერისა ჩვენისა, და არა აღეკრას ქუეყანასა მუცელი მისი!

— ამინ, ნათლითა დაულამებელო!

— ურნატნი მისნი დაათრვენ, უფალო, გაამრავლე ნაყოფი მისი, ცუარითა ცისითა მხიარულ იყოს ჭეჭილი მისი!

— ამინ ამინ, ქალწულთა თვალო! მცირე ხნით შედგა ნინო, ჯერიანი მარჯვენა ზეცისკენ აირთხა და უთხრა გიორგის:

— აჰა, ესერა, გზაი შენი წუთისოფლისა: ზრუნვა ჩემი განათლული ერი-სათვის! და აღამალე ერი შენი, ზოლო რამეთუ აღამალო, უწინარესად შენ აღამალე სული შენი, აღამალე იმ სიმაღლისად, შენი ვარსკვლავი შენს ქვეშ მოექცეს!..

ისევ დუმილი ჩამოწვა და გახანჩი-რა. და ისევ ქალის ძლიერმა ხმამ და-არღვია მდუმარება იგი:

— აჰა, ესერა, შუბლი დედამიწისა და, დიდზროვნებითა და დიდსიტყვაობითა შენითა, დაეწეროს მასზედა — „ნათესავი ქართველთა“!

და როგორც იქნა, დასძრა ენა გაოგნებულმა ყრმამ:

— სული ჩემი ჩემ ხელთა არს და, ღმერთთა მხედვარ, ღვთისა შეწევნითა, შევეცდები იქნეს იგი ჩემზე უმაღლეს, მაგრამ ჩემი ერისანი... ჩემი ერისანი ჩემნი არიან?

და მაშინვე მიუგო ნინომ:

შენნი არიან,

რომელნი არიან

და რომელნი კვალად

მოსვლად არიან.

და, ბოლოს, კიდევ ეს უთხრა:

— რომელმან შენი ისმინოს და შეიწყნაროს, მე შემეწყნარა; და რომელმან მე შემეწყნაროს, შეიწყნაროს მომავლინებელი ჩემი.

და გაქრა.

და მარტო დარჩა ორი შუბლი: შუბლი დედამიწისა და შუბლი ქართლო-სიანებისა.

რალაც საკვირველმა, მანამდე განუცადებელმა ხმამ გამოაღვიძა გიორგი.

რეცა, უცხო სიმღერა უნდა ყოფილიყო.

სიმღერა სინათლისა, ღამესა შინა.

გათენდა.

კვლავ შემოიჭრა მოზვერი თეთრი, ვერცხლისმფრქვეველი, მაძგერებელი და მაშქერებელი შავი მოზვრისა.

გიორგი გათენებამდე ამდგარიყო, უცნაური ძილისშორისით შეძრული და გაოგნებული.

გამოვიდა და ცისკრის მინავლებამდე იარა ფეხშიშველმა ცვრითა და ზრი-ლით დაღვაფულ დედამიწაზე.

ეკვდერში დაბრუნდა დიდხანს ილოცა — ლოცვა ძილისგან აღდგომილისა სამაძლობლად, ლოცვა ყოვლდწმიდისა ღვთისმშობლისადმი და ბოლოს ტროპარი წმიდა ნინოსადმი: „სიტყვისა ღვთისა მსახურთა თანამოსაგრეო, და ანდრიას ქადაგებისა წარმართებაო, ქართველთა განმანათლებლო, და სულისა წმიდისა ქნარო ნინო, ევედრე ქრისტესა ღმერთსა შეწყალებად სულთა ჩვენთათვის“.

ლოცვა რომ მოითავა საამბოროდ მიეახლა ჯვარს. ერთხანს მდუმარედ და შიშრეულად უცქერდა, — იმ სიცი-

ვისა ეშინოდა, ანამაისასთან შეხვედრის შემდგომ რომ პასუხობდა ჯვარის ყრმის ამბორს.

შიში განიგდო, მივიდა და ემთხვია ჯვარს.

და ისევ პირველქმნილი, ზენასოფლური სიტბო და სურნელი შეიგრძნო და შეისხეულა ქალის თმით შეკვერთხილი ჯვრისგან.

— გმადლობ შენ, უფალო! — შეპლალა და დაეცა მუხლებზე.

როცა ეკედერიდან გამოვიდა, მზე შუბის ტარს უკვე ასცილებოდა.

გამოვიდა — მუხლით მტკიცე, გულთ მხნე და სულითა ამაღლებულითა.

თეკლასთან მივიდა და, ვითარცა ჩვეოდა, ისე უბრალოდ და ლიტონად უთხრა, უკვე წასასვლელ გზას ვადგვიარ და უნდა გამოგეტხოვო.

— საით მიდიხარ, ძმაო ჩემო? — თვითონაც უბრალოდ და უშფოთველად იკითხა თეკლამ.

— ჯერ ის გზა უნდა გავიარო, მოციქულთა სწორმა ნინო განმანათლებელმა რომ განვლო.

— მაშ, ფარავნისკენ და მერე, ფარავნიდან მცხეთისკენ, არა?

— ჰო.

— მერე, მცხეთიდან?

— მერე, იქიდან არ ვიცი, საით, მაგრამ ეს კი ვიცი ნამდვილად: წავალ ჩემს იქით.

— შენს იქით?! — უსაზღვროდ გაიოცა თეკლამ.

— სწორედ ჩემს იქით წავალ, — მშვიდად უპასუხა ძმამ.

სიჩუმე ჩამოწვა.

და ისევ თეკლამ ამოიღო ხმა, როგორც იქნა:

— არ ვიცი, რას ნიშნავს წასვლა „შენს იქით“, მაგრამ ის კი სრულის რწმენით მწამს, რომ შენ, ტარიგი და ნათლული ღვთისა, ახვალ სულ მაღლა, ისე მაღლა, შენი ვარსკვლავი შენს ქვეშ მოექცეს.

სიზმარი გაახსენდა გიორგის. ეს ერ-

თი ნათქვამი უკვე ამხდაო, გაიფიქრა, მაგრამ ხმამაღლა არაფერი უთქვამს სასიზმრეზე.

მხოლოდ ეს სიტოვა ძმამ დას, — სანამ ტაძრის არ გავშორდები, ნურავის ეტყვი ჩემს წასვლასო.

ეს უთხრა და მოეხვია თეკლას.

დიდხანს არ გაუშვა დამ ძმა. ამბორსყოფდა და ლოცავდა ცრემლთა თხევით.

ერთმანეთს დაშორდნენ.

ორას ნაბიჯზე ერთხელ კიდევ მოიხედა გიორგიმ.

ისევ იქ იდგა ქალი ფიჩოსანი, სადაც დატოვა.

და იქვე იდგა ტაძარი, დროუამისგან გვემული ტანით და დაკაწრული ყელით, დაწვებით.

ორი დღე-ღამის შემუსვრის შემდგომ, მივიდა ფეხშიშველად გზის მღეწველი ყრმა ფარავნის ტბაზე.

ტბა იყო ლურჯი, წმიდა ნინოს თვალების ფერი, მოსარკული, ოდნავ მორთოლვარე.

გაახსენდა სიზმარეული ჰიპოპოტამნი, მწვირე მძვინვარე, დამსხვრეული სჯულის ფიცარნი, დახლეჩილი მცნებანი, და შეენანა ცხადადა ხილული სიმშვენიერე ფარავან-ტბისა.

ჯავახეთის მთებს გააზნდა და ინიშნეულა, რომ ახლაც ისევე, როგორც ნინოს საკვირველი მოვლინების ეამს, მთები „იყვნენ საცენი თოვლითა და ჰაერითა სასტიკითა“.

მაშინ მწყემსები დახვდნენ ნინოს. ახლა კაცის ჰაჭანებაც არ იყო თვალსაწვდომზე. მწყემსის მიტოვებული კარავი კი იხილა, სწორედ იქ, ტბის გასადინართან, სადაც შვიდასი წლის წინ ღამეს ათევდა ქალწული, გამნათლავი საქართველოსი.

კარვის წინ დიდი ქვა იდო. ზედ ჩამოვდა და ფიქრში ჩაესვენა.

მზეც ჩაესვენა.

საღლაც შორს მწუხრის ძელი შე-

მოპკრეს — ერთხელ, მეორედ, მესამედ, კიდევ, კიდევ...

და გახშირდა გიორგის სულში:

ძელი მწუხრისა, ძელი მწუხრისა,
ხმა ზენარი, ფიქრი უფლისა...

მალე დაღამდა, ძალიან მალე.
(ისედაც — თითქოს, ღამეებმა რიცხვით დღეებს გადააჭარბეს).

კარავში შევიდა ღამის სათევად და, ნინოსავით, „დაიდგა ლოდი სასთუნალ, დაწვა და დაიძინა“.

ეგონა, იმ ღამესაც ისეთსავე სიზმარს იხილავდა, როგორიც ნახა იქ, ტაძრისში, უკანასკნელ ღამეს. მაგრამ ასეთი უსიზმრო და უშფოთველი ღამე აწამდე არც განუცდია ყრმა გიორგის.

დილით, სისხამზე, ორბის ყივილმა გამოაღვიძა.

სული აუყიენდა გიორგის და ფიცხლად გამოიჭრა გარეთ.

ზედეთს აჰხედა.

კარვის სწორად ირაოზე ბრუნავდა ორბი, რახსისფერი და ბოლოთეთრი.

— ღმერთო დიდებულო, ის არის, ის! — გაუელვა გიორგის და მარჯვენა მკლავი განიმკლავა წინ.

ფრინველმა შვიდჯერ დაჰკრა წრე გიორგის გარშემო, ყიპყიპით და თვალთა ბრიალით, მაგრამ ბოლოს, თითქოს გადაიფიქრა, კამარა შეჰკრა და გასროლილი ისრის სისწრაფით გადაიკარგა ცისგვამიდან.

— ისევ დამიწუნა! — გული შეეკუმშა ყმაწვილს.

და იგი გულდამძიმებული დაადგა ტბის გასადინარის გასწვრივ მიმავალ საცანდალო გზას.

ეს გზაწვრილი, ნინოს ნატერფალით, მას გაიყვანდა მცხეთის დიდ გზაზე.

და ისევ გაისმა ორბის ყივილი.

და თვისით, გონების უკითხავად განემკლავა მარჯვენა მკლავი გიორგის.

დააცხრა ორბი და დაუვარდა მკლავი ყრმას, მტკივნეულად სახსარმოშოილი.

იწივლა ორბმა, ირაო შეჰკრა, ცა გადაჰკვეთა და გადაიკარგა.

— არიელ!!! — შეჰბღავლა გიორგიმ.

— გარნა, რატომ „არიელ“, ვინაა მისი მივლინა ეს სახელი? ვინ მიკარნახა, რომ სწორედ ეგ ორბი არის იგი — არიელ, ძე ცაზედეთისა, მე რომ მარჯვენა დამაგდებინა?!

ბარბი მემორი

ორბი

— უკეთუ არ მომეწონა, იცოდე, მარჯვენას დაგაგდებინებ! — უთხრა ერთხელ სვეტიცხოვლის მშენებლობაზე მოსულმა ბაგრატ მეფემ თვალშეწინიერ არსტუქისძეს.

მეფეს მკრთალად ეღიმებოდა და ხუროთმოძღვარმაც სიცილით შეჰკადრა პასუხი:

— ყველას მოსაწონი რა აშენებულა ცისქვეშეთში, მეფეთმეფეო?

ერთბაშად ბაგრატს რისხვამ დაუბნელა ნათელი სახე.

— მე „ყველა“ ვარ, შე კადნიერო?

— შენ ყველაც ხარ და ერთადერთიც, მეფეთა მეფეც, — არ დაიხია თვალშეწინიერმა.

რისხვა წადნიერებამ გადაუწმინდა სახიდან მეფეს.

— მაინც რაი არს ჩემი „ერთადერთობა“ და „ყველაობა“, ასე ცალცალკე სანიშნეულოდ, თამამო ჰაბუკო?

— ამ ათას ხუთასი წლის გასწვრივ, ვინ დათვლის რამდენი მეფე და მთავარი ჰყოლიათ ნათესავთა ქართველთა, მაგრამ შენ ერთადერთი ხარ, რომელმაც ხელახლა შეჰკარ და გაამთლიანე საქართველო, ფარნავაზიდან — ათას სამასი წლის შემდგომ, გორგასალიდან — ხუთასი წლის შემდგომ. შენ მესამე გამაერთიანებელი ხარ ქართლოსიანთა ქვეყნისა, დიდო მეფეო...

— მაგრამ ტფილისი? — შეაწყვეტირა ბაგრატმა გულამოხვინჩვით — სანამ ტფილისში არაბი ამირა ზის, მანამ საქართველოს ერთობილობა ვერ დაერქმევა.

— მალე ისევ მოხდება, ტფილის მდგარ არაბობას ან ქართული ხმალი და შუბი მოინელებს, ან ქართული ენა და სული.

— მე უკეთ ვიტყვი, — ისევ ჩაუჭრა მეფემ — თუ ჩემი ხმალი ვერ მოინელებს, შენი ტაძარი მოინელებს, — და ხელი გაიშვირა სვეტიცხოვლისკენ, რომელიც უკვე ფუძიდან ათწყრთულზე ამომართულიყო, ქვისმთლევებით, ქვათამტვირთველებით, ხუროებით და კირითხუროებით გარსშემოჯარული.

— მადლობელი ვარ, ხელმწიფეო, მაგრამ ჩემი რა არის, — სვეტიცხოველიც ხომ შენია, რადგან არც ის იქნებოდა, თუ არა სწორედ შენი გონითი განაზრახა და ბრძანებითი განსრულება. შენ რომ არა, არც ქუთათისის ტაძარი იქნებოდა, არცა ბეღია, არცა მოწამეთა, არცა კაცხი და არცა ნიკორწმინდა.

— სიტყვა სხვა გეზით ნუ წაიყვანე, — ისევ ღიმილით გაწყრა ხელმწიფე — ყველას მოსაწონი ჯერ არაფერი აშენებულაო, ამბობდი შენ.

— ისევ გავბედავ და კვლავ პირდაპირ გავიმეორებ, მეფეთმეფეო: არც არასოდეს არც რამ აშენდება, არც რამ ითქმება და არც რამ დაიწერება, ყოველი კაცის მოსაწონისი-მეთქი.

— მერე, შენი მეფე ასე „ყველაში“ გასარევი რატომ გახადე-მეთქი?

— ოდნავ გულშიც არ გამივლია, მირონცხებულ გვირგვინოსანო, მაგნაირი განუსჯელი და უმართებულო კადნიერება. ეგ რომ მეფიქრა, მაშინ მკლავი კი არა, თავის გაგდებინების ღირსი ვიქნებოდი, აუცილებლად!

— თავს რას ვერჩი? რა ხელმწიფე და ქვეყნის პატრონი უნდა იქნეს ისეთი კაცი, რომელიც მაგნაირ თავს ქვეყნის სასიკეთოდ არ მოიხმარს, მოჰკვეთავს, გაახშობს და გადააგდებს, — ისევ გაიცინა და თავზე ხელი დაადო მეფემ თვალშვენიერს. მერე ხელი თავიდან ბეჭზე ჩამოუტარა, ბეჭიდან ილა-

ყვამდე და სთქვა რაღაც შორიდან მონადენი ხმით:

— მე მკლავი ვთქვი მხოლოდ.

— და... მკლავს მომკვეთავ? — საჭრეთელი დააგდო და მტევანგაშლილი მარჯვენა მალა აირთხა თვალშვენიერმა.

— უკეთუ არ მომეწონა-მეთქი სვეტიცხოველი, — გაიმეორა მეფემ.

მოწყვეტით ჩამოიგდო მარჯვენა არსუკისძემ და თქვა მწარე ღიმილით:

— ჩვენში საშიში არც ეგ არის.

— ?!

— საშიში ჩვენში მხოლოდ კარგის კეთებაა.

მეფე ისევ გაკვირვებული მდუმარებით უცდიდა ხუროთმოძღვარის სიტყვის გაშლას და დასრულებას.

— დიახ, მეფეო, ჩვენში შეიძლება მხოლოდ კარგის აგებისათვის მოგვრან მარჯვენა.

— ვისთვის მომიჭრია, კადნიერო, მე მკლავი უსამართლოდ? — ისევ გაურისხდა სახე ბაგრატს.

— შენ ერთი ხარ და შენამდე მთელი ქვეყანაა, ხელმწიფეო ჩემო; და კვლავაც ვიტყვი: ჩვენში ყველა ფიქრობს: მე უკეთ ავაშენებდიო, მე უკეთ დავწერდიო, მე უკეთ ვიტყვდიო, მე უკეთ ვიქმნდიო, მე უკეთ ვისარდლებდიო, მე უკეთ ვიმეფებდიო. და ამიტომ მარადიული შური მძლავრობს ნათესავი ქართველის გულში, მაგრამ შური არა ვინმე უცხო თესლისადმი, არამედ მხოლოდ და სწორედ საკუთარი თვისტომისადმი, თანაზიარი სისხლ-ხორცისადმი. ასეთია ნათესავი ქართველი — უცხოსგან აშენებულ ფეხისადგილს ამჯობინებს ქართველისგან აგებულ ტაძარს; უცხოსგან ნათქვამ, ათასგზის ნაღწე სიბრყველს ამჯობინებს ქართველის ცინცხალ სიბრძნეს; ასეთია ნათესავი ქართველი — არასდროს საკუთარ თავზე ფიქრით იმდენს არ იხარჯება, რამდენსაც მეორე ქართველზე ფიქრით, მისი სიკეთის, მისი სიმადლის, მისი გამარჯვების ჯავრით,

ბოლმით, მძულვარებით. მე არ ვიცი, იქნებ შური ქართველ კაცს მისმა ბედისმწაფელმა მხოლოდ იმად დაუდგინა, რომ მუდამ ფხიზლობდეს, არ თვლემდეს, გული არ უგრილდებოდეს და შური თ ალვისილი მუდამ რაღაცის სამოქმედოთ ე-შუ რ-ებოდეს. მაგრამ ეს კი აშკარად ვიცი, რომ ქართველი სწორედ ქართველის დასაჩაგრავად და დასამდაბლებლად ე-შუ რ-ება გასაოცარი ძალისხმევით და ძალის მოკრებით. ქართველს ქართველი ოდენ მანამდე ითმენს, სანამ მის გვერდით მიაბოტებს და სანამ მის წინ თუნდაც ერთი გოჯითაც არ წაიწევა. ამიტომ ეხარბებიან და ემტერებიან ქართველები ქართველთა თვალებს — მათ მოსათხრელად. ამიტომ ეხარბებიან და ემტერებიან ქართველები ქართველთა მკლავებს — მათ მოსაკვეთად. — გეტყვი, მეფეო, შენ ერთადერთს: როცა ქვაზე ჩუქურთმას ვჭრი, მოხდება ხოლმე, მარჯვენა მკლავი, ბეჭით მტევნამდე, მთელს სიგრძეზე, ჟრჟოლს დამიწყებს, ისეთ ჟრჟოლს, რეცა ძარღვებში კრაზანები მიმოქრიან ნესტართა ცემით, და ვიცი, რომ სწორედ მაშინ, ჩემს მაცქერალ ხუთას წყვილ თვალში ოთხას ოთხმოცი წყვილი მაინც შუარის მზერით მიგბენს სისხლს და სჭამს ჩემს მარჯვენას. ამიტომ ვამბობ, მეფეთმეფეო, ჩემს მკლავს მოკვეთა მხოლოდ მაშინ დაემუქრება, უკეთუ ჩვენი სათაყვანო სვეტიცხოველი მისი სადარი დიდებულებით განესრულება; ხოლო, უკეთუ არსუქისძის მკლავი გაცუდდა, დამერწმუნეთ, გაცუდებულ მკლავს არამც თუ მოკვეთა არ დაემუქრება, არამედ კიდევ შეაქებენ მას, შეაქებენ და საზოტო დიდსიტყვაობით გააფუფებენ.

მეფე მღუშმარედ ისმენდა, მღუშმარედ მიმოდიოდა, მოკლე ნაბიჯით და ტანის მსუბუქი მიმორწევით. მერე არსუქისძის წინ შეჩერდა, თვალებში ჩააქერდა და ჰკითხა:

— შენ ეს მითხარ, ყმაწვილო, ვინ

თქვა შეგონება ესე — შური არს წუხილი მოყვასისა კეთილსა ზედათა

— ბასილი დიდმა კესარიელმა, — სწრაფად მიუგო თვალშეწევრამა.

— და უფრო მართებულ იქნებოდა, ამიერიდან ასე გვეთქვა: შური არს წუხილი ქართველისა ქართველის სიკეთესა ზედა! — სთქვა მეფემ მკვუნვარებით.

მკვუნვარებამ მოიცვა არსუქისძის სრული არსებაც.

მკვუნვარებამ დაისადგურა სრული ირგვლივით.

უცებ ორბის ყივილმა გამოაფხიზლა ორივენი.

ცას აპხედეს, ორივემ ერთწამიერ.

ორბი სწორედ მათ დასწვრივ ბრუნავდა საირაოზე.

არსუქისძის მცირე სახლაკის წინ, — სადაც ახლა მეფე და მისი ხუროთმოძღვარი იდგნენ — გარაბადზე სახლის პატრონის სანადირო მშვილდი და ისრებით სავსე ნიჯგორი ეკიდა.

— ახლა გაირკვევა, თვალშეწენიერო, ბედისწერას საით მივეყვართ! — შესძახა მეფემ რაღაც უჩვეულო სიცილით და ჯერ მშვილდი ჩამოიღო, მერე ნიჯგორიდან უგრძესი, ფრთებმაღალი ქეიბური ამოარჩია და მშვილდზე გამართა.

მეფე ხელუცთომელი მოისარი და მონადირე იყო. ორბიც ისე ახლოს დასტრიალებდათ, კარგად უჩანდა ნისკარტიც, ჭანგებიც, ტანის რახსიც და კუდის სითეთრეც. და არავითარი ეჭვი არ იყო, ორბი მის ლალ საირაოს წამში მკვდარი მოეხსნებოდა.

— შენ გიბრიალებს თვალებს, არსუქისძე, მკლავის წართმევას გიპირებს ალბათ! სთქვა მეფემ ისევ სიცილით, მშვილდი მოზიდა, გაპხედა, წამით გაქვავდა და... ისარმაც იწვილა.

ორბმა, რეცა, აინუნშიაც არ ჩააგდო დედამიწიდან ნატყორცნი სიკვდილის მაცნე. მხოლოდ ერთხელ იყივლა რალაცნარიი ჯანდიანი ხმით და კვლავ განაგრძო ფრთების ლივლივით რწევა უშფოთველი.

მეფეს კი მიწისფერი ედო სახეზე. არსუკისძესაც უსაზღვროდ სტკენოდა გული.

— ერთიც სცადე, მეფეთმეფეო! — შესძახა და ნიჭგორს ეცა ახალი ისრის ამოსაწვდენად.

— ხელი არ ახლო! ბედისწერამ ერთი გასროლის უფლება მარგუნა მე, ხოლო ბედისწერას ღმერთებიც ვერ მოუშლიან ნაბიჯს.

— მაშინ მე მომეც ნება, მეფეო! — წაეტანა არსუკისძე მშვილდს, რომელიც ბაგრატს ჯერ ისევ ეპყრა მოშლილად დაშვებულ მარცხენა ხელში.

— როგორ, კადნიერო, მეფეს უნდა გაეჭიბრო და... აჯობო? — ისევ სიცილით თქვა ბაგრატმა და თვალშვანიერმა იგრძნო, რომ სიცილი იგი თავშეკავებული მძვინვარებით იყო აღსავსე.

— შემიწოდე, ხელმწიფეო! — ამოიგმინა არსუკისძემ, უფრო მეფის წუხილით შეძრულმა, ვიდრე მისი რისხვით შემკრთალმა.

— არ გაბედო, ვინათგან ჯვარი არს იგი.

— ჯვარი?!

— აბა, შეხედე! — და მეფემ მშვილდით ანიშნა ცისკენ.

არსუკისძემაც აიხედა და იხილა — ორბი მართლა ჯვარს ჰგავდა, ჯვარსახოვნად ფრთაგაშლილი და ცად განრთხმული.

— მე ჯვარს ვესროლე და ვინძლო შენც აღარ ესროლო ჯვარს. მე ამ ცოდვისთვის დავისჯები და ვინძლო შენც აღარ დაისაჯო, — დაასრულა მეფემ.

იგი ნელი ნაბიჯით მივიდა და გარაბადზე დაჰკიდა მშვილდი. და როცა გამობრუნდა. თვალშვანიერს უკვე დამშვიდებული ეჩვენა ის. მაგრამ ისიც მოეჩვენა, თმაწვერი რეცა უფრო გათეთრებოდა მანამდეც ჰალარა ხელმწიფეს. ძალიან კი შვეწოდა განსპეტაკებული თმები ისედაც ახოვანსა და სახიერებით განთქმულს.

— რაც მოხდება, მოხდეს, ყველა

სიკვდილის შვილები ვართ. სიცილი ხლეც სხვა რაი არს — დაბადებითვე სლვა სიკვდილისკენ! — თქვა და მხარზე ხელი დაადო მეფემ ხუროთმოძღვარს.

ისე იგრძნო არსუკისძემ, თითქოს მკვდრის ხელი ეტვირთა ბეჭზე.

— რა ბრძანებაა, ხელმწიფეო! შემთხვევაა და სხვა არაფერი.

— შემთხვევაო? ჰო, შემთხვევა, მაგრამ შემთხვევაა კაცის გაჩენაც, მისი საწუთროც შემთხვევების ჯამია და სხვა არაფერი, შემთხვევაა მისი სიკვდილიც.

— ნუ ინებებ სიკვდილზე ფიქრსა.

— სიკვდილზე ფიქრი მამშვიდებს მუდამ, — შესძახა მეფემ და მოახტა ცხენს.

გალმა, არმაზის მხარეს, ამაღა უცდიდა, მისივე ბრძანებით ჩამოკვეთილი და დატოვებული. მელქისედეკ კათალიკოსიც იქ იყო, გიორგი ბატონიშვილიც, ზვიად სპასალარიც.

ერთხანს სვეტიცხოველს უცქირა მეფემ მდუმარედ. მერე მიუბრუნდა და უთხრა თვალშვანიერს:

— ამასაც მშვიდად გეუბნები, მშვიდად, მაგრამ შეურყევლად და შეუცვალებლად: სვეტიცხოველის აღმშენებლობას არ დაეძინოს და ძილით სიკვდილს არ მიეჩვიოს!

— უძილოდ და უსიკვდილოდ აღესრულება, მეფეთმეფეო! — შესძახა ხუროთმოძღვარმა.

— შენ კი რასა მთხოვ, თვალშვანიერო?

— ჩემი თხოვნა ერთადერთია.

— სთქვი!

— ფიქრს ნუ დაუთმობ ფრინველის ჯვარსახოვნებას, ჩემო მეფეო, რადგან ანაგებით ჯვარია ყოველი ყოფიერი — ფრინველიც, ადამიანიც, ყოველი სულდგმულიც და არასულდგმულიც. ქვეყანას რომ ოთხი მხარე აქვს, ეგვეც ჯვარია. ყოველ ხილულში ჯვარი იხილვების, ყოველ უხილავშიც, გინა წარმოსახვითში ჯვარი წარმოსახვის.

ჯვარია სიბრძნეც, ჯვარია სინათლეც...

— კმარა! — ხელი აიქნია მეფემ —
ეგ ყოველივე იქნებ მეც ვიცი, მაგრამ...
ჯვარს არ უნდა ესროლო-მეთქი!

თქვა მეფემ და ქუსლი ჰკრა ცხენს.
ეს მათი უკანასკნელი შეხვედრა და
უკანასკნელი სიტყვადი მიმოქცევა იყო.

იმ წელიწადს მეფე ბაგრატ მესამე,
აფხაზეთისა და კახეთ-ჰერეთის მოვლი-
სა და მანდაურ საქმეთა განსრულების
შემდგომ, სამხრეთ საქართველოსკენ
წარემართა. ტაო და ბასიანი იქაურ
აზნაურთა ღალატისა და „ღადრობის“
წყალობით, ბიზანტიელებს ეპყრათ,
აგერ, თოთხმეტი წელიწადი. კეისარი
ბასილი მეორე ბაგრატ მეფესთან „მე-
გობრობას“ არ ელეოდა, მაგრამ ტაო-
ბასიანის ქართულ მიწებზე ხელის პო-
ტინსაც არ იშლიდა.

და ჩავიდა მეფე ბაგრატ მესამე
ტაოს.

ფანასკერტის ციხეში დადგა.
მისვლისთანავე სპასალარი ზვიად
ერისთავთერისთავი ერთგულ აზნაურ-
თა შემოსაყრელად გაგზავნა.

ზვიადი რომ მობრუნდა, საღსალამა-
თად დატოვებული მეფე სარეცლად
დახვდა დარეცილი.

და მიიცვალა იმ ღამით.
აღესრულა საქართველოს მესამე გა-
მაერთიანებელი.

ზვიად სპასალარმა ფანასკერტიდან
წამოასვენა საყვარელი მეფის ცხედარი.

ლიხის მთაზე შეიყარნენ მგლოვია-
რე ამერ-იმერნი.

დაკრძალეს ბედიის ტაძარსა შინა.

(არავინ კაცთა ჯიშთაგან ისეთი დაკ-
რძალვა და დატირება არ იცოდნენ,
როგორც ქართველთა).

გლოვობდნენ საქართველოს მოყვა-
რენი — ქართველნი და არაქართველნი.
ზეიმობდნენ საქართველოს მომტე-
რენი — არაქართველნი და ქართველნი.

ღრო კი მიჰქროდა უსულთქმოდ და
უწერტილოდ. მიჰქროდა ძველ ფრთა-
თა განყრით, ახლად ასხმული ცინცხა-

ლი ფრთების ქნევით, ფათქუნით,
ღგაფუნით. მიჰქროდა კაცთა დაუკრ-
ხავად. კაცთა მოდგმას კი ისევ ეგონა,
ღრო ვიდოდა კაცთა ჭკუისად.

ღროს თავის ჭკუისად მიჰყავდა
ღროგადასულნი.

და მოჰყავდა ღროს ღრომოსულნი.
ახლა საქართველოს ტახტზე მეფე
გიორგი პირველი იჯდა, ბაგრატ მესა-
მის იამაყარი ძე.

ტახტზე ასვლისას იგი იყო თორმეტი
წლისა.

მუღამ მძიმე ქართული გვირგვინი
კი ღლითი ღღე უფრო მძიმდებოდა.

და ღამეებიც უფრო და უფრო სჭარ-
ბობდნენ ღღეებს.

მაგრამ ქედი მძლავრი დაჰყვა „ყმა-
წურილ“ მეფეს.

და იყო ყრმობითვე გულუძვრელი,
„ახოვან და ყოვლითურთ უშიში, ვითარ-
ცა უხორცო“.

და „სავსე ყოვლითა სიკეთითა“.

საქართველოში კი ღალატი ჰყვავდა.

ღალატი — თანასისხლიერის შურისა
და სიძულვილს საძირზე დამყნილი.

სინდისსაც, საკუთარ სინდისსაც რომ
ეკითხა მოღალატისთვის, რად ჰღალა-
ტობ-თქო, ვერც კი გეტყოდათ ღალა-
ტის აზრს.

ეს იმას ჰგავდა:

„რადა მღერი“? — ეკითხებიან მომ-
ღერალსა!

„მემღერების და ვმღერივარ“, —
პასუხობს მომღერალი.

„რად ჰღალატობ?“ — სინდისი (სა-
კუთარი სინდისი) ეკითხება მოღალა-
ტეს.

„მეღალატების და ვღალატობ“, —
პასუხობს მოღალატე.

ღალატი ჰყვავდა და ბარტყობდა
საქართველოში.

და იმ ღღეს, რა ღღესაც ქუთათისში,
ბაგრატის ტაძარში, გიორგის მეფედ-
კურთხევა განესრულა, აღმოსავლეთ
საქართველოდან პირველი საშფოთარი
ამბავი მოიჭრა: „განდგა ქუეყანა ჰე-
რეთ-კახეთისა და ღადრობითა აზნაურ-

თათა შეპყრობილ იქმნეს ერისთავნი, მათ ქუეყანათა კულადვე ეუფლნეს მათნი უფალნი, რომელთა პირველად აქუნდა იგი“.

ბრაზით შესჰამა ჯავრი ყმაწვილმა მეფემ. ჰერეთ-კახეთის საქმე დრომდე უნდა გადადებულიყო. ქართული სისხლის დაქცევით არ უნდა დაეწყო ხელმწიფობა ქართველ ხელმწიფეს.

ჯერ მას სამხრეთულ-ქართული მიწები ეძახდნენ — ტაო და ბასიანი.

გიორგის მეფედკურთხევის დღეს კიდევ მოხდა ერთი საკვირველი ამბავი, რაიც ხუროთმოძღვარს, თვალშეწიერ არსუისძეს გარდახდა თავს.

შუა წელზე იყო მოყრილი სვეტიცხოველი, ხუროთმოძღვარს რომ ხარაჩოზე სიარულისას მძიმე ხიფათი შეემთხვა. ფიცართა გადაბმაზე მთავარი ჯიბუკი ლუსმარი ცთომილად ჩაეჭედა ხუროს. არსუისძე რომ გადადიოდა, სწორედ მაშინ გამოეცალა ლუსმარს სამაგრი ძალა, ფიცარიც ფიცარს აღარ შეეფიცრა, წამისად ორივე ჩაყირავდა და გღმა-გამოდმა გალაჭული კაციც უკვე უსაყრდენო სივრცეში ჩაინთქა.

მხოლოდ იმის გააზრებადა მოასწრო თვალშეწიერმა, თავით არ დავეცეო, კედელს ფეხი სცა, ჰაერში ირმიცულად გაიჭრა და მიწას მარჯვენა მხარით დაენარცხა.

მძიმედ კი დაირეცა. ბეჭი კვირისტავიდან ამოუვარდა. უსაშველო ტკივილმა ცნობა წაართვა.

მიეარდა გესლაისძე, თუში გალატოზი, და აღარ დაზოგა სათაყვანო ოსტატი: მარცხენა მხარეს გადააბრუნა, მარჯვენა თეძოზე ფეხი დააბიჯა, ამოვარდნილ მკლავს დასწვდა, მალა აზიდა და ბეჭი საბეჭე კვირისტავში უკანვე ჩაუვლო.

ტკივილმა ისევ დაუბრუნა ცნობა არსუისძეს. სანამ მის სახლაკში მისვენებდნენ, მკლავი გაუსივდა და ფრჩხილები გაუღურჯდა.

გარეთ დამაწვინეთო, თვითონვე ითხოვა, ბანზე, საიდანაც ფუძიდანვე ჩანდა სვეტიცხოველი.

მეფე და კათალიკოსი ისევ ქუთათისში იყვნენ — ტაძრულთ, დარბაზულთ, მსახურულთ.

ავადმყოფ ხუროთმოძღვარს, ყრმობით ობოლს, ხეკორძელი ქალი უვლიდა, სეფელია, დედის სწორი დიაცი, თვითონ უშვილძირო და უთვისტომო. ის ურეცხავდა და უკერებდა, ის უცხოზდა და უხარშავდა.

ახლა გესლაისძე შემოდრიოდა ხშირად. სახვევებსა და საფენებს უცვლიდნენ მკლავზე ავადმყოფს. ღინდგელის, მრავალძარღვას, ზმილაკის, უზვერულისა და ყაყაჩორას ნახარშით უზელდნენ, უსალბუნებდნენ და ცხელი კუპრიელით უარტახებდნენ მარჯვენს.

მერე გესლაისძემ თუშეთის ცვრიან სამოვარზე და ბიცოვან წყლებზე ნაზარდი მოზვერი დაკლა და მის მხურვალე სისხლში აბანავა ხუროთმოძღვარი, მანამ აბანავა, სანამ სისხლი ტანზე არ შემოაცივდა ავადმყოფს.

მაგრამ საშველი მაინც არ ჩანდა. არც სიმსივნე ცხრებოდა მკლავზე, არც დამთრგუნველი მხურვალეება ტოვებდა გათარანებულ სხეულს.

და ერთხელ, ნაშუადღევს, როცა ტკივილთა და უძილობით განაწამებ სნეულს ჩაეძინა, ორბი მოფრინდა, რახსისფეროვანი და ბოლოთეთროვანი.

ნისკარტი და ჭანგები სისხლით ჰქონდა გაღველფილი, ახალი, ოხშივრიანი სისხლით.

და დააჯდა სნეულ მკლავზე ორბი იგი არსუისძეს, დააჯდა და ნისკარტით არტაშანი შემოაგლოჯა ფიქრზე უმაღლესად, და ჭანგით კანი ჩაუჭრა. და იჭექა ჭრილობიდან ჩირქმა, თხრამლმა და შალალმა.

აცალა ორბმა და, როცა გალახული სისხლი და წბოლი სრულად დაწდა და დაიწურა, ნაჭრილობევიც ნისკარტი ჩაჰყო და შიგ ჩაასხა პირითა და ჩინჩა-

ხვით ჯუმლად ნაგროვი უცხო სისხლი უცხო ფრთოსანმა.

ტკივილმა, სიკვდილის ავმა ჩაფარმა, უცებობად აიკრიფა გავარვარებული შანთები და განივლტო მისგან ნაწამები ადამიანის ტანისაგან. და უსაზღვრო ნეტარებამ მოიცვა არსება ხუროთმოძღვარისა. ჭერ შიშობდა თვალის გახელას, — ვაი თუ ოდენ სიზმარი მეზმება და სინათლის ხილვამ ტკივილებით აღსავსე სიცხადე უკანვე დამიბრუნოსო.

მერე ის იფიქრა თვალშეწიერმა, იქნებ ეგზომ უსაზღვრო ნეტარებას სწორედ სიკვდილის კარიბჭეში შევყავარო და თვალეები განახვანა ნასწრაფევად.

და იხილა ჭერ უხილავი სახილველი სვეტიცხოვლის აღმშენებელმა: მარჯვენა მკლავზე ორბი აჯდა და დაუინებით უცქერდა მის თვალეებს. ალბათ, ამ თვალეებმა გამადვიძეს და გამომბარუნეს სიკვდილის კარიბჭისგანო, გაივლო და თვითონაც მზერა გაუშართა ორბის თვალეებს თვალშეწიერმა.

ჩემსავით თაფლა თვალეები ჰქონიაო, გაუელვა ადამიანს.

ჩემსავით თაფლა თვალეები ჰქონიაო, თითქოს „უელავდა“ ფრინველსაც.

ორბი ფერად რახსი იყო და ამან კიდევ უფრო განაცვიფრა და გააცბუნა თვალშეწიერი, — რადგან რახსი იყო ისიც, იქ ქვემოთ, მცირე ვაშკარანში რომ ესვენა რუღუნებით...

დიდხანს უცქერდნენ ერთმანეთს თვალუძვრელნი და ურთიერთ მზერა-განწონილნი.

ადამიანის გუმანისა და გონებისათვის შეუღწეველი და შეუცნობელი რამ შეიგრძნო კაცმა ფრინველის ამ უძრავ თვალთა მიღმიერ. ველარ გაუძლო და წამით მზერა ორბის თვალეებიდან მის სისხლიან ნისკარტზე, ჰანგებზე და ბუმბულზე ჩამოატარა. უცქირა, უცქირა, მაგრამ ვერასდიდებით ვერ მიხვდა რა სულიერისა. უნდა ყოფილიყო ეს საკვირველი მაკურნებელი და მაცოცხლებელი სისხლი —

ზესკნელურისა, თუ ქვესკნელურისა?

ფრთოსანისა, თუ რქოსანისა?

მიწაზე მცორვალისა, თუ ფეხზე მდგომ სიარულისა?

ჩლიქ-განპებულისა, თუ ჩლიქ-განუპობელისა?

მცოხნელისა, თუ არამცოხნელისა?

ძუძუმწოვრისა, — თუ კვერცხისმდებლისა?

შინაური ხვასტავისა, თუ გარეული ნადირისა?

და დარწმუნდა თვალშეწიერი, რომ არ იცნობდა არა სულიერს, რომელსაც ასეთი ფერის სისხლი ექნებოდა — სისხლის, ლაქვარდის, ბროწეულისა და ყაყაოს ფერებით შეზავებული.

ერთხელ კიდევ მიუსვმოუსვა ნისკარტი ნაჭრილობევს ორბმა-დასტაქარმა, ერთხელ კიდევ აუარჩაუარა და მსუბუქად დაუბრჯალა და დაუბალთა მკლავი ბეჭიდან მტევნამდე.

გამორჩევით კათოლიკე ძარღვი მოურყია ჰანგებით.

და აფრინდა ორბი, აფრინდა მცირე კმინვის მინაგვარი შეყვილებით, აფრინდა, მწოლარე კაციშვილის თავზე, სამჯერ წრე შემოხაზა, უცებ ცაში აიჭრა და საირაოზე დატრიალდა ჭვარად გაშლილი.

— რა გქვია შენ? — შებღავლა არსუქისძემ და წამოიწია მარცხენა მკლავზე დაბჯენილმა.

და თითქოს პასუხად რაღაც ჩამოყვილა ორბმა, სამმარცვლოვანი დაყვილებით.

„ა-ი-ე!“ — ამოიკითხა ამ დაძახილში თვალშეწიერმა.

წამსვე გონებაში გამოაკობიტა და უმაღლე დაიქუხა:

— არიელ!!!

და წამსვე უცნაური, მანამდე კაცისთვის უსმინარი ხმით იყვილა ორბმა ჭვარსახოვანმა, ჭვარი ელვასავით დაბრუნდა, ბორბლად იქცა, ისევ გასწორდა, ისევ იყვილა ძალმოსილი, გულმარხიანი ყვილით, კამარა შეჭკრა, ცა გადაჰყვითა და გაუჩინარდა.

— არიელ, ძე ჰაერეთისა, ვინ მომივლინა მე იგი და ვინ მიკარნახა სახელი მისი?!

ფიქრზედა გაოგნებული აღადიანი.

მესამე დღეს, სისხამზე, ფეხზე დადგა თვალშეწიერი. ისე მხნედ იყო, თითქოს, ავადმყოფობას არასოდეს არ გაველოს მის სხეულში.

მკლავიც სახეებით გამოთლებოდა. მხოლოდ ნაჭრევი სამი თითის დადებზე უჩანდა მკრთალად.

ქალაქს ჯერ ისევ ეძინა, ფეხზე რომ აღდა.

საყვარელ შავრა ცხენზე შეჯდა და ხეკორძისკენ გაქუსლა.

ხეკორძულას მიადგა, ცხენიდან გარდახდა, ტანთ გაიხადა და გადაეშვა წყალში, თავისი ყრმობის გამნათლავ ემბაზში.

მანამ იბანავა, სანამ ახლად აღმოხდენილი მზის სხივმა არმაზის მთა არ გადმოლაზა და ხეკორძულას ტალღებს არ ჩამოეჭრა.

და ამოვიდა მდინარიდან კვლავ განათლული და სულიან-ხორციანად გასალკდევებული.

და უცებ, კვლავ მოიჭრა ორბი იგი, ყივილით და ფრთების დგრილით.

— არიელ, არიელ!
მარჯვენა მკლავი გამართა თვალშეწიერმა.

და დაჯდა ისევ მკლავს ფრინველი.

და ისევ აუარჩაუარა ბეჭიდან მტევნამდე, აუარჩაუარა და ფრთების ცემით, კრინვით და კმინვით, დაუქაწრა, დაუქანგა, დაუბუნა და დაუბალთა.

გამორჩეულად, ისევ კათოლიკე ძარღვი დაურყია და დაუჯგვლიმა ფრინველმა ვაჟკაცის მკლავს.

მიმოდირდა მკლავზე ზემოდან ქვემოთ ორბი იგი და თან ნისკარტით უნერწყვავდა და ულოპრავდა ბროწეულისფრად აყვავებულ კუნთებს.

და ლობრი იგი გამოსცემდა სასწაულად საკვირველ სურნელს, უფრო ახლად ნაძუძური ჩვილი ბავშვის ხსენის მსგავსებულს.

მარცხენა ხელი წაატანა ორბს არსუკისძემ, მარჯვენაც მოიმშვილდა. და ორივე მკლავით ატაცება მოუწდომა,

მაგრამ არ დაჰყვა ფრინველი ნებას აღამის ძისას.

არც მისი ალერსი იალერსა.

არც მისი ფერება შეიფერა.

არც თვითონ გაიმეტა კაციშვილის მკერდისთვის, ან სახისთვის ლობრი იგი სასწაული, ნაძუძური ჩვილის ხსენივით სურნელოვანი.

ისე ჩანდა, მხოლოდ არსუკისძის მარჯვენა მკლავისთვის ემეტებოდა ცით მოტანილი იდუმალი მადლი ორბსა რახსისფეროვანსა და ბოლოთეთროვანსა.

და აფრინდა, და გაფრინდა ორბი იგი ხაფიანი ყივილითა და გულმარიხიანი ყიპყიპით.

თვალი გააყოლა თვალშეწიერმა და გული დაწყდა, რომ არიელის სიმაღლიდან არ შეეძლო ქვეყნის დანახვა.

გაფრინდა ორბი და დატოვა მარჯვენა სვეტიცხოვლის აღმშენებლისა, აღესილი საკვირველი ძალმოსილებით და იდუმალი გრძნეულებით.

ამის შემდგომ ყოველ მესამე დღეს, გამოენიაზე, მიდიოდა შავრაზე ამხედრებული თვალშეწიერ არსუკისძე ხეკორძულაზე საბანოდ. ყოველ მესამე დღეს, სად იყო და სად არა, გამოჩნდებოდა ორბი იგი ბოლოთეთროვანი და რახსისფეროვანი, ფრთებს დაიკეცავდა, შურდულოვით დაეშვებოდა და დააცხრებოდა წყლიდან ახლად ამოსული ვაჟკაცის მარჯვენს.

დააცხრებოდა და დაუკორტინდა, დაუბუნავდა და დაუბალთავდა ნისკარტის, ჭანგებისა და ფრთების ცემით.

ცემდა, წაფავდა და აალმასებდა არიელი მარჯვენას სვეტიცხოვლის აღმშენებლისას — გამორჩევით, ძარღვსა კათოლიკესა.

და მიფრინავდა.

და მოფრინავდა.

და ასე ყოველ მესამე დღეს.

და არსუკისძეს, მკლავგრძნეულსა და მკლავსასწაულს, მხოლოდ იმაზე წყდებოდა გული, არიელის სიმაღლიდან რომ არ შეეძლო ქვეყნის დანახვა.

ნაზი ჭეღია

მივაბარე თესლი მიწას

მივაბარე თესლი მიწას,
 გაზაფხულით გამთბარ მიწას,
 და დამძახეს თავზე იმ წამს,
 მზეწვიამ და ჩიტმა წიწკნამ,
 აწ ნურაფერს ნუ შიშობო,
 აწ ნურაფერს ნუ დარდობო, —

დანარჩენი შენზე უკეთ,
 დანარჩენი შენზე უწინ,
 იცის ოდით მაღლიანმა,
 ქართლის მზემ და ქართლის მიწამ...
 მივაბარე თესლი მიწას...

ნატვრა

სიცოცხლეზე ვფიქრობ როცა,
 ვნატრობ ყველგან, ვნატრობ მუდამ,
 ჭიანჭველას ღონე მოგვცა,
 ფუტკრის შრომის უნარი,
 შეშურდება მაშინ ჩვენი
 თვითონ დროსაც, დიახ, დროსაც

და სიცოცხლეც გახდებოდა მარად
 გაუხუნარი,
 ჰო, სიცოცხლე დარჩებოდა ქვეყნად
 გაუხუნარი,
 ჭიანჭველას ღონე მოგვცა,
 — ფუტკრის შრომის უნარი...

ნანა დავითაშვილი

მთვარის მკრთალი სხივებით
 ოცნებები ავკინძე,
 ღელავს იასამანი —
 მზემ შეუხსნა საკინძე.

ღამე, ზამბახის ფერი,
 ყვავილების ფანტელი,
 გული, უზარმაზარი
 სიყვარულის დამტევი...

იასამნის სურნელით
 სასთუმალი დავქარგე,

ფეხქვეშ მრავლად გაგიშლი
 მარგალიტებს და ქარვებს.

სული დაამებული
 ღვთაებრივი ჰანგებით,
 ხელი უფაქიზესი
 ბროლის ციხის ამგები...

მიღღერებლე, უფალო,
 (არაფერი დამიკლო),
 ანგელოსთა ფრთის ფერი
 ოცნებათა აკიდო!

წუხდა უვიწყარა...
 მთელი ღამე წუხდა...
 ველარ დაივიწყა გუშინდელი დილა, —
 მთიდან მოვარდნილმა მღვრიე
 ნიაღვარმა

მისი მეგობარი წელში გადაწყვიტა!

წუხდა უვიწყარა...
 მთელი ღამე წუხდა...

— რომელ მხარეს გაფრინდები
ჰია-ჰია მაია?
— მე იმ მხარეს გავფრინდები
სად აპრილის ქარია.
— მე რას მეტყვი? ამ ჩემს გზაზე
წვიმაა თუ დარია?
— დარი არის! ერთი ბიჭი

შეგიყვარებს ძალიან.
გაზაფხულდა და ბუნება
გაზაფხულით მთვრალია,
ხელისგულზე შიშის ნაზად
ჰია-ჰია მაია.
ჩემი ტკბილი მარჩიელი
ჩემი კარგი დაია.

თამარ სოჭოლავა

ჩემს სარკმელთან გაზაფხულის
ღამე მოდგა,
ჩემს საწოლთან გაზაფხულის მთვარე
ნათობს.
ჩემს სარკმელთან გაზაფხულის ქარი
შფოთავს,
მე კი ვზივარ ჩემს ოთახში

მარტოდმარტო.
გაზაფხულზე მარტო რატომ მიმატოვე,
მარტოობით სული რატომ მომიქანცე,
მოდო, თორემ გაზაფხულის შმაგო
მთვარე
თავის შუქში გამახვევს და
მომიტაცებს.

ოლერა გიგინეიშვილი

მზისგულზე ვზივარ და თასმებს ვიკრავ,
ასამგზავრებლად მზადა მყავს ეტლი.
შენკენ ვისწრაფვი, ამ გაზაფხულზე
მომაქვს მზისფერი სიცოცხლე შენთვის.

და მომეახლე თვითონ, მნათობო,
შენს სინათლის წინ დავპატარავდი,
შენ უზადო ხარ, და ლოცვა გშვენის
უკუნისამდე, აწ და მარადის.

მე გადავსახლდი მზისფერ მინდორზე,
ქველისქველ გუთანს მოვკიდე ხელი,
ყაყაჩოსფერი მაცვია კაბა,
ყაყაჩოებით მოვთესე ველი.

მზემ მომიკითხა და სული მთხოვა,
ვერ შევყოყმანდი, მზეს სული მივეცე,
მერე ავტირდი, მომენატრე და —
თვალჩაშავებულ ყაყაჩოდ ვიქმეც.



აალებული ფურცელი როკავს
ყვავილის, კენტის.
მინდა მოვწყვიტო და ნდომას თოკავს

სურვილი ერთი:
იზარდ-ფურჩქნონ, ყვავილები
რომ იყოს მეტი.

უუნაზესი ნისლები დილის,
ყვავილთ სურნელი და თუთის ჩრდილი.
ფრთოსნის გალობა ამო ხმოვანი

და ხეივანი ხშირფოთლოვანი...
ღარიდან წყაროს რაკრაკი მესმის
და თავისთავად მწყურია ლექსი.

ციმციმებს ცისფრად ტელევიზორი,
მე ვითვლი ციფრებს...
ოცდამეერთე საუკუნე არაა შორი,
რით განგვაცვიფრებს?!
ტროლეიბუსი,
თვითმფრინავი,
ავტომობილი...
ვერ ჩამოვთვალე...

ამ საუკუნის მრავალი კიდევ შობილი,
ისევ შობს ხვალე...
კვალი ნათელი,
გავლებული კოსმიურ რაშის,
იმისთვის რჩება.
ადამიანი წინ გადადგამს უფრო დიდ
ნაბიჯს,
არს მისი ნება!

მშვენიერ მიწის, ზეცის
უუშვენესო გზაო.
ვეფხვის და ლომის გეცვას
ფერი ზედაზნის მთაო.

შენი ჰაერით სუნთქვა
ბედნიერი ვარ, მერგო.
უფრო ხშირი ტყე მსურდა, —
ამოიყარე ნერგო!

არის გორები,
მინდორ-ჭალები,
წყარო,
ლელე და
აქაციები.

რა ლამაზია ღმერთო, თვალები
ია-იების.
მინდორში ფერი სოსან-ლალების,
უნელებელი ტრფიალის ცეცხლი.
რა ლამაზია ღმერთო, თვალები
მშობლიურ ზეცის!

როცა ქარი ქრის
და ფოთლებში დაშარიშურობს,
ისე ჟღერს, თითქოს
ეოლოსის ქნარია სურო.
მე არასოდეს არ მსმენია
ხმა მისი მსგავსი...
თეთრ თუთის ხეებს გასჩენია
სურო და ხავსი.
ტყვედ ჩაუგდიათ ტბილნაყოფა,

მაღალი თუთა.
მებაღეც,
ასე ნუ ამყოფებ,
დიდხანს,
გულს მთუთქავს.
ხომ არ გაკვირდი, —
რას ექნება, ვითომ ზიანი?
— ქნარი კი მატკობს,
მედარდება ხე ხავსიანი.



საქართველოს მწერალთა კრილობის წინ უშრნალ „ცისკრის“ რედაქციამ რამდენიმე კითხვით მიმართა ახალგაზრდა მწერლებს ერთ ნაწილს. პაპიუნიძე მათ პასუხებს.

1. როგორ გეხმით ცნება თანამედროვეობა და რა კონკრეტული გეგმები გაქვთ დასახული ჩვენი დღევანდელი წარმოსახენად?

2. რას თვლით თქვენი შემოქმედების უმთავრეს საგნად, — რა პრობლემა გაღელვებთ ყველაზე მეტად? რამდენად შესძელით დღემდე ამ პრობლემის მხატვრული დამუშავება? როგორია სამომავლო გეგმები? რას მიიჩნევთ თქვენი მწერლური ბუნების თავისებურებად?

3. რა მიგაჩნიათ თანამედროვე ქართული პოეზიისა და პროზის ღირსებად და უმთავრეს ნაკლად, როგორ გესახებათ მისი მომავალი?

4. რამდენად სიღრმისეულია ეროვნული ქართული მწერლობის უმდიდრეს ტრადიციებთან თანამედროვე ქართული მწერლობის დამოკიდებულება, რა აზრისა ხართ თქვენი თანატოლების — ახალგაზრდა ქართველი მწერლების შემოქმედებაზე ამ თვალსაზრისით. ხდება თუ არა რაიმე საგულისხმო ცვლილება ტრადიციებთან დამოკიდებულებაში?

მერაბ აბაშიძე

1. თანამედროვეობა მრავლისმომცველი ცნებაა. აგი თავის თავში აერთიანებს ყველაფერს, რაც დღეს ჩვენს გარშემო ხდება. დღეს კი ბევრი რამ ხდება, როგორც პიროვნების ცხოვრებაში, ასევე მსოფლიო ისტორიის განვითარების გლობალური მასშტაბების თვალსაზრისით. ეს არ უნდა გავიგოთ ისე, თითქმის ამ ორ მოვლენას ერთმანეთთან არაფერი ესაქმება. პირიქით, ისინი მჭიდრო კავშირში და ისეთივე მთავრდება, როგორც ურთიერთთან, როგორც წყლის პატარა შენაკადი ოკეანესთან. რაც შეეხება ჩემს კონკრეტულ გეგმებს, ეს არის თანამედროვე ადამიანის ფსიქოლოგიის უფრო ღრმად წვდომა და უფრო ნათლად წარმოჩენა ადამიანის იმ თვისებებისა, რომელსაც სიკეთე და მოყვასის სიყვარული ჰქვია.

2. მწერალს არ შეიძლება აღელვებდეს ერთი რომელიმე პრობლემა და მას მიუძღვნას მთელი თავისი შემოქმედება. მწერალი იგივე მემკთაბეა თავისი დროისა და ამიტომ ყოველთვის მისი შემოქმედების მთავარი საგანი — თანამედ-

როვე ადამიანი უნდა იყოს. სწორედ ეს უნდა აღელვებდეს მას. რაც შეეხება ამ პრობლემის მხატვრულად დამუშავებას, დიმილით უნდა ვთქვა, რომ ცდა არ დამიკლია, ხოლო როგორი გამოვიდა, ამაზე პასუხის გაცემა მკითხველისთვის მიმინდვია. ჩემს სამომავლო გეგმებზე უკვე ვისაუბრეთ, რაც შეეხება ჩემი მწერლური ბუნების თავისებურებას, მე მგონი ეს გახლავთ პოეტურობა და ლაკონიზმი.

3. თანამედროვე ქართული პოეზიისა და პროზის უმთავრეს ღირსებად ძიების დაუცხრომელი წყურვილი მიმაჩნია; იმ ძიებისა, რომელმაც ბევრ ჩვენს თანამედროვე პოეტსა და მწერალს აპოვნინა საკუთარი თავი და დიდ სამწერლო ასპარეზე გაიყვანა. რაც შეეხება ნაკლს, მოგვსენებათ, შუქი ჩრდილის გარეშე არ არსებობს, სწორედ ამ წყურვილის ნაკლებობა მიმაჩნია. მათი მომავალი კი, რა თქმა უნდა, პოზიტიურად მესახება, რადგან შეუძლებელია, რომ ამ ორ ურთულეს ფენომენს, რომელსაც დღეს ამდენი მკვლევარი, გულშემატკივარი და მკითხველი ყავს, მომავალი არ გააჩნდეს.

4. ტრადიციებთან ზერელე დამოკიდებულება, მე შგონი, დიდიტანტოზის გამოვლინებაა, რისგანაც შორს დგას დღევანდელი ქართული მწერლობა. რაც შეეხება ძირითად ცვლილებებს, ამ საკითხზე პასუხი ცოტა შორიდან უნდა დავიწყო. ჭერ ვთქვათ, რა არის ტრადიცია? ჩემის აზრით, ეს არის, ერთგვარი (ამჟამად ლიტერატურული ღირებულების) კრიტერიუმი, რომელიც ჩამოყალიბდა საუკუნეების განმავლობაში. ეს არის ეროვნული განძი, რომელიც ამ ყველაფრის მოუხედავად დოგმა არ გახლავთ და რომელსაც შეგვიძლია მივანიჭოთ ახალი ფორმა და შეთავსოთ ახალი სული. მაგრამ, ძალიანაც რომ არ გვიდოდა, ჩვენს შემოქმედებს ფესვები მაინც ძველ, ქართულ ნიადაგში უდგას და ისეთივე ტრადიციულია, როგორც ის ენა, რომელზედაც ვწერთ და ვაწროვებთ. ამდენად, მე შგონი, ძირითად ცვლილებებზე ლაპარაკი ზედმეტია, რადგან ის, რასაც თანამედროვე ქართველი მწერლობა და კერძოდ ჩვენ, ახალგაზრდა მწერლები ვქმნით, კიდევ ერთი მორიგი ეტაპია ტრადიციული ქართული ლიტერატურის განვითარებაში.

თამაზ ბაძაღუა

მე მინდა ვწერო ადამიანზე, მის ტანჯვასა თუ სიხარულზე, მისი რწმენისა თუ უიმედობის, მართობისა თუ სიცარიელის, წამიერი ბედნიერებისა თუ სასოწარკვეთის მტკივნეულ წუთებზე... არ შეიძლება მწერალი დღეს რაღაც კონკრეტულ უტანადობით აწროვებდეს. როცა დედამიწა თითქმის აღსასრულის წინაშე დგას, როცა ადამიანი შიშით იღვიძებს, როცა სიცოცხლის სიმი თითქმის გაწყვეტამდეა დაჭიმული და მისი ზუზუნს სუველას გვესმის, არავის აქვს უფლება და მით უფრო მწერალს, იმედისა და რწმენის მცირედი შექმნის და უწილადოს ადამიანებს, რადგან იმედისა და რწმენის გარეშე ალბათ, ყველაზე ლამაზი სხივი კედება ადამიანში. ზოლო ეს იმედი და რწმენა ადამიანის ძარღვებში ჩაღვრილი სიცოცხლის პირველყოფილი სიწრფელიდან და სიკეთიდან უნდა დაიბრას.

ერთი ბრძანული მითი მოგვითხრობს, რომ ტანტალოსს მარადიული შიში სტანჯავდა. იგი ეკიდა ჰერმე მოქანავე კლდის ქვეშეთ, ამ კლდის ჩამოვარდნას კი ყოველ წუთს ელოდა, მაგრამ კლდე არ ვარდებოდა და ტანტალოსი სიკვდილის მოლოდინში გამუდმებით იტანჯებოდა... მე ასე ვხედავ იმ ადამიანს, რომელზედაც ვწერ და უფრო ხშირად ის ადამიანი მე ვარ. და იმ ადამიანმა იცის, ყველაფერი ისე ლამაზი არ არის, როგორც ვხედავთ, ყველაფერი ისე გარკვეული არ არის, როგორც ზგო-

ნია, მაგრამ მას ჭიუტად სჩერა, რომ ადამიანმა უნდა გაიმარჯვოს, ადამიანში ადამიანი უნდა დაბადოს, ადამიანი უნდა აღდგეს, სხვაგვარად ის ვერ იარსებებს, ვერ იცოცხლებს.

ხანდახან იმ ადამიანს ზგონა, ძალიან გვიან მოვიდა ამქვეყნად, რომ ის სიმშვიდის კაცია, სიწყნარის, გარკვეულობის კაცია, ცხადი და ნათელი ურთიერთობების კაცია... მას ზნერად წინა საუკუნეების ბურჰინიანი (რომანტიკა სეველას ზგონის, როგორც სუველას, და იმ საუკუნეების ზღაპრებიდან ის უფრო ქანსალი და ალბრძინებული გამოდის, როგორც უკვდავების ბალახ-წახშული... და ამას უბრალოდ ტრადიცია და წარსული კი არ ჰქვია, არამედ ის იქ არის სანახევროდ, ზოგჯერ მთლიანად, იმის წყლებში, იმის ბალახებში, იმის წაღკოტში — და თუკი ღირსი არ არის, წამებული ტანტალოსივით წაუბრვინებს ვერ მოიკლავს, როცა მიწისქვეშეთში ყოველზე წყალში დგას, ნაყოფს ვერ მოსწყვეტს, როცა მის თავზემოთ ხილით დახუნძლული ტოტები ჰყვავიან...

მე მინახა რომ ჩემს თაობაში (თუ დავა-ზუსტებთ— 25-30 წლის ასაკს ვგულისხმობ) ვხედავ რამდენიმე პიროვნებას, რომლებიც ცხოვრობენ თავიანთი პიროვნული სინდისით, წერენ ამ სინდისისა და გულის კარნახით და, რაც მთავარია, ცხოვრობენ მთელი არსებით.

ლეილა ბეროშვილი

1. თანამედროვეობა. რა იგულისხმება ამ ცნებაში? იქნებ დრო, რომელიც ჩვენს თვალწინ მიჰქრის ყველაფერზე გავლით, რაც ფაქტულია და რაც პირიქით, ერთი შეხედვით (მხოლოდ ერთი შეხედვით) აფერხებს ცხოვრებას.

ყველა დიდი მწერალი შემაძწუნებლად თანამედროვეა. ერთადერთი და მტკიცე მოსაზრებით: ადამიანი არ შეცვლილა (შეცვლილების მიუხედავად) თანამედროვედ არავის უყვარს, თანამედროვედ არავის სძულს, თანამედროვედ არავინ უყრის ზაქარში თავს.

დღესაც ისევე, როგორც საუკუნეების წინ, სიკეთეს, სიბაღდეს, სიმართლეს, უცოდველობას ვერაფერს გამოუგონებს თავის შემოქმედებს. მშვენიერი რაღაცა ეს იქნება სრულ გარანტიას ან გახედე ყველა დროის თანამედროვე ან დიდი ტკივილის ფასად (თუ საამისოდ გეყო ლიტერატურული სინდისი) დასთმო ასპარეზი — ახეთი მარცხი ხანდახან საკუთარ თავზე გამარჯვების ტოლფასია. რაც არა ნაკლებ მშვენიერია, რადგან მთავარი მაინც ადამიანობაა.

2. რაკი სინდისისა და პატიოსნების გარეშე სულის თავისუფალი მოძრაობა ფერხდება, რაკი საპარტიზმლოს მფარალთა პრილოზის შესახებედრად

სულის თავისუფალი მოძრაობის გარეშე არა-ფერი იქმნება ღირებული, ვცდილობ ავლავმო საკუთარი თავი.

ჭერჭერობით ასეთი სურვილით გაცამტვერებული უფული გარს ქართულ მწერლობას.

8. პოეზიის და პროზის ავტორიანობის საზომი დასაბამიდან შეუცვლელია. არც ქართული პროზა და პოეზია ამ მხრივ გამოწველია.

ნამდვილი ლექსის ან ნამდვილი მოთხრობის კითხვისას უზენაესთან კავშირს გრძნობ და პირიქით.

ჩემის აზრით ამასში მდგომარეობს ლიტერატურის ღირსებაც და ნაკლიც.

4. სერიოზული მწერალი ალბათ არასოდეს ფიქრობს იყო ტრადიციული, ან არა ტრადიციული. ეს გაუცნობიერებლად ხდება.

ნისლს დაუფარავს მამკოლა
უტირებია გულითა,
მე ისიც გამაზარებდა,
ზევეი თუ გადაუვლიდა
იქ მოკლეს დედობაჩემი
ლაშაში ტანის შურიით.

ეს ლექსი ქართულია ყველაფრის გაუთვალისწინებლად. ეს ლექსი, სადაც გინდა გადაადგი, რომელ ზეზეც გინდა ჩამოჭიდე, რაც გინდა დააბრადე, ქართულია და ქართული, ჩვენი მიწისა და ცის კეთილი ცრემლი.

ლალი ბრეგვაძე

1. ცნება თანამედროვეობა ჩემთვის გაიგივებულია პროგრესულის ცნებასთან, ყოველივე მოწინავესა და მისაღებთან, მაღალ მოქალაქეობრიობასთან. ლიტერატურის ფუნქცია ბოლოს და ბოლოს ცხოვრების ასახვა მხატვრულად, იქნებ ოდნავ შეღამაზებულიადაც, რადგან მწერალი მის გვერდით მცხოვრებ ადამიანებს უნდა აზიარებდეს ამაღლებულს, ტრაფარეტულობისაგან თავისუფალ ზოგადადამიანურ სიბერულსაც და წუხილსაც.

ყველა საკუთარი ღირსება-ნაკლოვანებიდან უყურებს სამყაროს. ეპოქა ძალიან ჰგავს მის შვილებს და, პირიქით, რადგან ჩვენ განვყენებულად როდეს ვარსებობთ, არამედ დროს განვახსენიებთ.

მწერალი ორმადან თანადროულობის პირ-მშო, მისი სუნთქვის მოყურადღე. ნეტავი მას, ვისაც სმენა არ უღალატებს.

2. ჩემი შემოქმედების უმთავრესი საგანი ადამიანია, მონდა ადამიანებს ერთმანეთი უყვარდეთ. ამაზე დიდ სურვილი არც გამაჩნია. რამდენად შევძელი დღემდე ამ პრობლემის მხატვრულად დამუშავება, ვერ ვიტყვი, რადგან იმათ რიცხვს ვეკუთვნის, ვისთვისაც „ბედნიერება შეინება“ და არა აშენებული ტკბობაში.

სამომავლო გეგმები წუსტად არა მაქვს განსაზღვრული. ერთი კი ვიცი: უნდა ვეცადო დამწერო უკეთესი მოთხრობები, ვიდრე ამჟამად დაწერილია. ჩემი მწერლური ბუნების თავისებურებაც ალბათ ესაა. ამიტომ ყოველ ახალ ნაწარმოებს ისეთი კრძალვით ვიწყებ, თითქმის პირველად დავფიქრდი საკუთარ თავზე, საკუთარ შესაძლებლობებზე. შესაცნობი ობიექტი არასდროს აღმიჭვავს გარბობის საგნად, მწერლისთვის იგი ბევრის ხიდსა ჰგავს.

რომ შეითხონ, რის შეცნობას შეიძლება შეალიო სიცოცხლე, გაუღწერებლად ეუბანსუხები, საკუთარი თავისა-მეთქი.

8. კარგი მწერლები უმთავრესად კარგი ადამიანები არიან. ცუდი ადამიანი იშვიათად თუ შექმნის ღირებულ ნაწარმოებს, ასე იყო, ალბათ, ყველა დროში, ასეა და ასე იქნება მუდამ.

4. ტრადიცია ის ესტუფეტაა, რომელმაც ერის სახე უნდა შემოუნახოს მომავალ საუკუნეებს. საბედნიეროდ, შეგვიძლია ვიპოოთ ჩვენი ეროვნული მწერლობის უმდიდრესი ტრადიციებით, რომელთადაც ყოველ დღევანდელ მწერალს ისეთივე დამოკიდებულება აქვს, როგორი დამოკიდებულება აქვს თანამედროვეობასთან.

ლიტერატურული მეშვიდერეობა ამდღერებს და აკეთილშობილებს შთამომავლობას. ყველა ჩვენი ღირსებული წინამორბედის ნაფიქრი და ნაღვაწი ჰვეცნობიერად არსებობს დღევანდელ პატოსანი ბუნების მწერალში, მიუხედავად რანგისა და შესაძლებლობისა, მიუხედავად იმისა, თითონ რამდენად ხელეწიფების, თუნდაც მცირედ მიუმატოს სახელოვან წინამართა მიერ დარგოვილ სულიერ საგანძურს.

მე, პირადად, ტრადიციად არ მესმის მარტოდენ გარდასულთა ლიტერატურული მეშვიდერეობა. ტრადიცია ჩემთვის თვალწინ იქმნება. უფროსი თაობის პირადი მაგალითი ცოცხალი სურათია იმისა, რასაც მეშვიდერეობით მიიღებს ახალგაზრდა მწერალი. ამ თვალსაზრისით, თანამედროვე უფროსი თაობის მწერლები სამ კატეგორიად შეიძლება დაიყოს.

პირველი. ობივტატივები ანუ ლიტერატურის ბიზნესმენები, საკუთარი კეთილდღეობის გარდა არაფერი რომ არ ეკითხებოთ. მათი ცხოვრების წესი ასეთია: ჩემ შემდეგ ჰქვამს ზო დარჩენილი!

მეორე. ნარცისი, — შედარებით ნიჭიერი, მაგრამ საკუთარი ლიტერატურის იქით რომ არ იხედებიან, არავინ და არაფერი არ აინტერესებთ.

და მესამე. ქართველ მწერალთა უფროსი თაობის ქანსალი, ნამდვილად შემოქმედებითი ფენა, რომლის ლიტერატურული-ღვაწლი და პირადი მაგალითი ცოცხალ ტრადიციად შეიძლება მივიჩნიოთ და ბევრი, ძალზე ბევრი კარგი ვისწავლოთ მისი წარმომადგენლებისაგან.

ვუსურვებდი ახალგაზრდა მწერლებს, რომ, როცა დადგება დრო და მათაც უფროს თაობად მოიხსენიებენ, მაგალითის მიმცემი ყოფილიყვნენ უმცირესი თაობისათვის.

ყოველ ახალ დროს ახალი სატიკივარი მოჰყვება, ახალი პრობლემები, რაც, უპირველესად, მხატვრულ ლიტერატურაში უნდა აისახოს. ამდენად, საქმის ხდება ახალი გამოშვებულობითი საშუალებების მიგნება, თორემ გატკივნილი გზებით სიარულზე ადვილი არაფერია.

ტრადიცია ზოგიერთ მესვერს (ვის ხელშიცაა პუბლიკაციის საქმე) სამწუხაროდ, ზოგჯერ რუტინად ეცხის. შტამში ურჩევნია სიახლეს, ამიტომ დაგაბრლებს, შენი სტილი არ არისო. პირადად მქონდა ასეთი პატივი მწერალ-რედაქტორისაგან, ვინაც სახელი ვერ დაისხმა ჩემი და როცა თავისი წიგნი მისახსოვდა, ნანი წრიგვაძესო, წამწერა. შეიძლება მაშინ ჩემი სტილი ცვლდოდა? იგივე ნაწარმოები კი სხვა რედაქციაში სიხარულით მიიღეს.

წინააღმდეგობის გარეშე ცხოვრება არ არსებობს. ახალგაზრდობა არ უნდა შეუშინდეს დროებით მარცხებს, სიახლე უნდა მოიტანოს. ვინც მწერლობა აირჩია უპირველეს მრწამსად, უნდა სწამდეს, ღირს იგი ტანჯად და მოთმინებად.

თმარ თურმანაული

1. თანამედროვეობა, ალბათ, დღევანდელი საზოგადოება, ზოგადად დღევანდელი ადამიანია, თავისი განსაკუთრებული, განსხვავებული დამკვიდრებულებით გარესამყაროსთან და პირველ რიგში თავის წინაგან სამყაროსთან, სიერითდ ბუნებასთან.

დღევანდელი ადამიანი, გუშინდელ და ხვალისდელ ადამიანთან შედარებით, დროის სხვა წერტილში დგას. შეიძლება გუშინდელ და დღევანდელ, დღევანდელ და ხვალისდელ დღეს შორის დიდი განსხვავება არ არის, მაგრამ ეს სხვაობა მანც ირკველება სხვადასხვა დროში მცხოვრებ ადამიანთა ბუნებაში, იმათ საქმეა და სიტუაცია. ვფიქრობ რომ სწორედ ამათ გამოირჩევა ერთი თაობა მეორისგან, აწმყო — წარსულისგან და მომავლისგან. თვით უცვლელი და „უცვლელი“ ღირებულებანიც კი, როგორცაა სიყვარული, სიხარული, მწუხარება, ვაჟკაცობა და სხვა, სხვადასხვა დროში მცხოვრები ადამიანებისათვის, სხვადასხვა კუთხით წარმოჩინდებიან, სხვადასხვა ფორმით გამოიხატებიან მათს ცხოვრებაში, მათს ურთიერთობაში...

რამე კონკრეტული გეგმა ჩვენი თანამედროვეობის, ჩვენი დღევანდლობის ახსენისათვის წინასწარ არასდროს შემიძლეია. ვანა სხვა რა შეიძლება ამოწარდოს დღევანდლობის სიტ-

კბო-სიმწარით ნაკვები ადამიანის სულიდან თუ არა ისევ დღევანდელი ადამიანის საფუძვალ-სატიკივარი, მისი სიხარული და მწუხარება.

შეიძლება ესა თუ ის მხატვრული ნაწარმოები კონკრეტულად არ ასახავდეს რაიმე საზოგადოებრივ მოვლენას, პირდაპირ არ მოუთითებდეს მასზე, ანუ როგორც ზნორად ამბობენ „დროის ბეჭედი“ არ აჩნდეს, მაგრამ თუ კი ნაწარმოები ნამდვილად ფასეულია, თუ კი იგი კეთილშობილი შემოქმედის ხულის ნაყოფია, შეუძლებელია მასში დრო არ ჩანდეს, რადგან „დროის ბეჭედი“ ყველა ჩვენთაგანის სულს დაძლია ამჩნევია და მისით გამოწვეული ტკივილია მიზეზი, შემოქმედის მიერ ხელში კალმის აღებისა.

2. ვფიქრობ, რომ შემოქმედების, ყოველგვარი შემოქმედების უმოთაგრესი საგანი ადამიანია. ადამიანი სხვადასხვა დროში, სხვადასხვა სიტუაციაში, ადამიანის საკუთარ თავთან და სხვებთან მიმართებაში. ამოწურავი და უსასრულოა ადამიანის სულიერი სამყარო და, იგი, თვითშემეცნების ძნელ გზაზე შემდგარი, როგორც ფიქრობენ, სულ უფრო მეტ და საინტერესო თავისება-შესაძლებლობებს აღმოაჩენს საკუთარ სულში.

ადამიანის პრობლემა დღესდღეობით ჯერაც არ არის გადაწყვეტილი. ამ მხრივ ვერც მხატვრული ლიტერატურა ამოწურავს თავის საქმეს, რადგან, ყველამ ვიცით, რომ ადამიანი არ არის გაქვავებული ბუნება, ის თვითშემეცნების პროცესშივე იცვლება, მდლდება საკუთარ თავზე და კვლავ და კვლავ, ხელახლა უბდება უკვე მიკვლეული, უკვე დადგენილი კეთილშობილების იმპერია და-ყენება, მათი ხელახლა ძიება, პოვნა და ასე უსასრულოდ; ამიტომ ყველა შემოქმედი ზოგად ადამიანს შეიშეცნებს დროსთან მიმართებაში, შეიშეცნებს თავის თანამედროვე ადამიანს... ჩემი მიზანაც ჩვენი დროის ადამიანის ლირიკული, სამყაროს წყდომა, ხოლო რაც შეეხება ჩემი მწერლური ბუნების რაიმე თავისებურებას, ვფიქრობ, რომ მასზე საუბარი ჯერ-ჯერობით ნაადრევია...

3. ჩემთვის ე.წ. „დამწეები ავტორისთვის“ ძნელია და უხერხულიც თანამედროვე ქართული ლიტერატურის ღირსება-ნაკლავანებზე პრეტენზიული მსჯელობა. მე ჯერ თვითონ ბევრი რამე მაქვს გასაჩუკვები და დასაფასებ-გადასაფასებ.

საიმიდო საყდენი ჩემთვის, ამჟამად არსებული მხატვრული ლიტერატურის მრავალფეროვან, შეიძლება ითქვას, უნაპირო ოკენეში, ქართული ხალხური ლიტერატურა, ხალხური პოეზია და პროზა. ყოველგვარ ლიტერატურულ ნაწარმოებს, განსაკუთრებით პოეზიას, ამ პოეზიის სასულიერ ვგომავე. ამაში, რა თქმა უნდა, არ ვგულისხმობ ხალხური პოეზიის გამოშვებულობით ხერხებს თუ მისი ლექსის დაცანონებულ ფორმებს. ხალხური პოეზიის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში სწორედ იმას, რითაც ეს პოეზია პოეზიაა, რითაც იგია დიდი და მნიშვნელოვან-

ნო: ეს არის ამ პოეზიის სიღრმე და სიღამაზე, ეს არის ამ პოეზიის სისადავე და მოქნილობა, მისი სიმართლე და უტყუარობა.

სადაც არის სიყალბე, ყალბი პათეტიკა თუ ცრუფალოსოფიობა, იქ, ხელოვნებაზე დაპარაკიც კი ზედმეტია. სიმართლე და გულწრფელობა, ჩემის აზრით, პირველი და აუცილებელი პირობაა ხელოვნებისთვის. თუმცა ამ თვალსაზრისით რომ ვუყურებ დღევანდელ ქართულ ლიტერატურას, ბევრი კარგის გვერდით ბევრი რამ შეჩვენება ყალბი. მინახავს ისეთი ღექსი თუ მითხრობა, რომლებშიც აშკარად იგრძნობა ავტორთა სურვილი თქვან რამე, ოღონდ რა, მათთვისაც არ არის კარგად გარკვეული. გარდა ამისა არის ე. წ. „საშუალო დონის“ ნაწარმოებებიც, რომელთაც თითქმის არაფერი სჭირს დასაწუნი, ყველაფერი თავის ადგილზე, მაგრამ ახალს არაფერს გვეუბნებიან, ძველი სიმღერის ხელახლა გადამღერება, ძველი, ათასგვარი ნათქვამი სიტყვების გაშეობა, ნაცნობი პირობების ხატვა, ყურს შეჩვეული ოხვრა თუ სისაჩუქრის წამოძახილი, ამით კი არაფერი ემატება ლიტერატურას...

4. ვფიქრობ, რომ პოეზიას არც რითმა ქმნის და არც ურითმობა, პოეზია ალბათ ცხოვრებისეულ სინამდვილის, თუნდაც ყველაზე უარესი სინამდვილის დაწახვა და მისი ისე გადმოცემა, რომ მკითხველმაც იგრძნოს იგივე ტკივილი, იგივე სიხარული, დაინახოს იგივე და განიცადოს იგივე, რაც პოეტს თუ მწერალს დაუწახვს და განუცდია. როგორ, რა ფორმით მოახერხებს ამას ავტორი, პოეტური პროზით თუ რითმიანი ლექსით, ეს მისი უფლებაა.

ზოგს ტრადიცია ესმის როგორც ქართული ლექსის დაკანონებული ფორმები თუ უკანონობი, გამომსახველობითი ხერხები და ტრადიციებთან ერთგულებაც ამ ფორმების და ხერხების დაცვა ზგონია. ამ მხრივ თუ გადავხედავთ დღევანდელ ქართულ ლიტერატურას, მოგვეჩვენება, რომ საგანგაშო ამბავი ხდება, ირდევთა ქართული ტრადიციული ღექსი და წყდება კავშირი ქართული პოეზიის მონაპოვრებთან. მაგრამ უფრო დიდი ნოვატორია და უფრო დიდი „დამრღვევი ქართული ლექსის ტრადიციებისა“, ვიდრე გალაკტიონი იყო, ჟერაკი გაშარენილა...

რაც შეეხება ჩემს თანატოლ ახალგაზრდებს და მათ შემოქმედებას, ჩვენი, რომლებიც ჯერ კიდევ პირველ ნაბიჯებს ვდგამთ ამ გზაზე, ძნელია რამე გულდაჭერებით ითქვას, გარდა თითო-ორი ბედნიერი გამონაკლისისა, რომელთაც უკვე ე. წ. სერიოზული, იმედია და განცხადება გააკეთეს. მაგრამ ერთი კი ცხადია, რომ, არცთუ ისე იშვიათად, ლიტერატურულ პრესაში დგება სიანტიერესო დებიუტი ახალგაზრდა ავტორებისა, რაც ყველას იმედს გვაძლევს რომ ქართული ლიტერატურის ტრადიცი-

ებს ღირსეული გამგრძელებლები გამოუჩნდებიან.

გაზეთი
ზნე-მედიუმი

ზაურ კალანდია

1. ცოტა შორიდან დავიწყებ.

მეცხრამეტე საუკუნისგან განსხვავებით, თანამედროვე მწერლობაში, თუ მთლიანად არა, ნაწილობრივ მაინც „სხვა დანიშნულება“ შეიძინა. თვით შემოქმედი აღამიანი დღეს ერთობ მოკრძალებულად გამოიყურება, ხშირად — გლობალურ მოვლენათა პასიურად აღმქმელ სუბიექტადაც კი, რაც იმ დროის მწერლებს არამც და არამც არ ებატონებოდათ და, ვგონებ, ამის გაფიქრების უფლებაც არ ჰქონდათ. ვერაფერს იტყვი. ჩანს საყოველთაო დღეისიციანა მოხდა, მწერალმა მხოლოდ მწერლობა იტვირთა, მხატვრმა — მხატვრობა, ისტორიკოსმა — ისტორიის ერთ მონაკვეთს იკვლევს და სწავლობს, სხვა საუკუნეების ისე, სასხვათაშორისოდ თუ გადამრღვეს... რაც დრო გადის, მით უფრო ვიწროვდება ხელოვნისა და მეცნიერის არეალი. მე არ ვიცი, ეს ახეც უნდა მომხდარიყო თუ, სამწუხაროდ, აღარ გვეყვანან დიდი ილიას, აკაკის, ვუას, გოგებაშვილის, ჭავჭავაძის დარი ატლანტები, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, დღევანდელი მწერლობა ამავე ტიტანთა არამართო პირდაპირი მეგობარია, დვიძლია, არამედ — თხოთმეტსაუკუნოვანი მწერლობის უტყუარი გამგრძელებელი, კვლავ ერის „მაჟის შემოქმედებარია“ ჩვენი ერთიანი და დიდი სახლის ბინადარნი და, ძალუძს თუ არა ძალუძს, მწერა ჯერ „სულიერ მამებს“ უნდა მიაპყროს და თვალის მომავალს ისე უნდა გაუსწოროს. ეჭვი არ უნდა ვიქონიოთ, რომ ეს ყოველთვის ახსოვდა და ახსოვს ქართველ მწერალს, მათ დიდ ფორუმს და ერიც, ალბათ, დღესაც ამ რწმენით შემუშობებს.

ვგონებ არახალა, თუ ვიტყვი, რომ ყველა დროის მწერალი მეტნაკლებად აირეკლავს დრო-უამის მაქისციმას, სოციალურობას, მოქალაქეობრიობას, თუნდაც ისტორიულ თუ ფანტასტიკურ ნაწარმოებს გვიქმნიდეს ის.

2. რთული, მცთუნებელი, „მშლელგამომშლელი“ კითხვაა ახალგაზრდა კაცისთვის. მაინც ვიტყვი. თვითდანვე მაფიქრებდა და ახლაც მაფიქრებს ის ამბავი: მე ვწერ თუ მე-ც ვწერ? თუმცა მუშაობის პროცესში „ც“ ნაწილაკი არ ფიგურირებს. პირაქით, ყოჩაღად ვარ. როგორც კი დავამთავრებ ნაწარმოებს, სუფთად ვითვითრებ, მანქანაზე საკუთარი ხელით გადავხედვ, სათაურს ზემოთ, მარჯვენა კუთხეში გამოკეთილად ვაწერ ჩემს სახელს და ვვარს და დიდის იმედით მივარბენინებ რომელიმე რედაქციას. აი, დაბეჭდვამდე ან დაბეჭდვის შემდეგ იწყება სოლელ ჩემი წამება... ისე, ვერ დავფარავ და, საოცრად მინდა: მე ვწერდი!

მ. თქვენი ნებადრებით, მესამე-მეოთხე კითხვას გადავადგილებ და შეიძლება გავაერთიანო კოდექსი.

ჩემის აზრით, ახალგაზრდა მწერლის ნაწარმოებები (და არამარტო მათი!) დღითი დღე მკარგავს სიტყვაკაშფოობას, მონუმენტურობას, ვიწწალურ მომხიბვლელობას, პოლიფონიურობას და ყველაზე მთავარს — იდეალურ გმირს. მართალია, ზოგჯერ აქა-იქ გაივლებს ხოლმე ისეთი ნაწარმოებები, სადაც ე. წ. „იდეალური გმირები“ — სახლობენ, მაგრამ მსგავსი „სახლობა“ მეტწილად ხელოვნურია და პირველყოფილ სურნელებს მოკლებული. თუმცა, ამჯერად იქნებ სახედნიეროდ, თანამედროვე მწერლის უპირველესი თვისება გახდა — გაბედულება. რაში გამოიხატება იგი? ყოველ შემთხვევაში ის ცდილობს თქვას: „მეფე შიშვლია!“ მან ფერებიც სავსე პალიტრა გადაღო გვერდზე და დასტაქრის დანა მოიმარჯვა — იდეალური გმირი ხომ რენაშანსიაში ჰყავს, ოღონდ ისევ გმირად კი არა; ერთი უბრალო და გულდრწო, ნათელი და „სამყაროს მტერის“ სული რომ ჩაუდგას, თან მისი — როგორც რთული ფენომენის წარმოდგენა უნდა. ორსახოვანი იანუსი (და არა ორგული) უფრო იზიდავს მას, ვიდრე რომელიმე კეთილი ან სასწაულომოქმედი ღმერთი.

„გონება თავისი ბუნებით ქრისტიანია“. — ამბობს იოანე ოქროპირი. კეშმარტაღ! მაგრამ ისევ გონებაში არ შექმნა ისეთი ატომური ბომბები, სამყაროს კატასტროფით რომ ემუქრება! თანამედროვე ლექსსა და მოთხრობაში გრძნობ სიმჭაფურს, მისი აჩქარებული სუნთქვა ობზივარივით გცემს ხოლმე სახეში, თითქოს ალესილი დანის პირზე გედოს საჩვენებელი თითი და ზედამიწე ფრთხილად ატარებდეს... ის იმდენად შეკუმშულია და ექსპლანსიული, გგონია, უკვე მისი კუბიურებაც მოხდა ამ საუკუნის კავალაკვალ და სამომავლოდ!

თანამედროვე ნაწარმოები ყოფიერების ფრაგმენტებით, იმპრესიონისტული ფერებით, შინაგანი მონოლოგებით, ინტელექტით ხასიათდება. ზნორად, დანაწევრებულ აზროვნებას, სუბიექტურ შემეცნებას, გულისხმასა მწერალი ზედმეტად მინდობილი. ეს ტენდენცია ქართულ კინოსა და თეატრშიც შეინიშნება.

კარგია ეს თუ ცუდი?

ერთიცა და მეორეც!

ცუდი იმიტომ რომ, თითქოს ყველაფერი რიგზეა ყვეალ ნაწარმოებში. უფრო სწორად, დეკორატიული ბაღივით ნატიფია იგი, მაგრამ რად გინდა, სიცოცხლის ნიშანწყალი არ ემჩნევა, შორიდან ტყესავით ღმაზად იმწირება, მაგრამ ყველაზე დაავადებულია თითქოს, არც ჩიტი გალობს შიგ და, გგონია, ფოთლოვც არ ერხვევა... ყველაზე მთავარი კი: ვერ მიმხვდარხარ, რატომ და რისთვის დაიწერა, ანდა, თუ მიმხვდარხარ, იმდენად ბუნდოვანად, საბოლოო აზრი ვეღარ გამოგიტანია. არადა, რატომ და

რისთვის წერს მწერალი? რით არის იგი ვალდებული? მწერლის ყველაზე დიდი მოვალეობა, ალბათ, ის არის, შეითხველს დაუბრუნდეს, რომ უთხრას სიმართლეს, ბოლოს და ბოლოს, სად უნდა დადგეს იგი — ისევ ეშმაკს გაუწოდოს ნეკი თუ უკვე დროა ქველი საქმეებისკენ მიმართოს თავისი გონი და ძალი.

რახან შეითხველი ვახსენეთ, თუ ზედმეტ გაბედულებად არ ჩამითვლით, ზოგჯერ შეითხველიც ღალატობს მწერალს!

ოთარ კილაძეს, რეზო კეიშვილს, გურამ გეგუშძეს, გურამ დოჩანაშვილს მთელი თავიანთი ლიტერატურული მოღვაწეობის მანძილზე არ მიუღიათ, ალბათ, შეითხველისგან იმდენი წერილი და გამოხმაურება, რამდენიც ახალგაზრდა მწერლის ანა მხეიძის მოთხრობამ — „არჩევანზე“.

მე სულაც არ მინდა ანა მხეიძის მოთხრობა დავამცირო, უდავოდ საინტერესო ნაწარმოებია, მაგრამ როგორ გავიგოთ ახლა, ზოგჯერ შეითხველსაც ვინდოთ?

ჩანს, ცნება „შეითხველის“ დეფინიციაც არის საჭირო!

შეითხველსა და მწერალს შორის უშუაველსი როლი კრიტიკოსს ევალება. ჩვენი კრიტიკოსები კი რატომღაც ერთ-ორ ახალგაზრდას და რამდენიმე „ძველგაზრდას“ წლობით შემეყურებენ სულმოდ, სხვები კი არ ახსოვთ, ანდა, როგორც „ყურად მხედნების“, ისე შეავლებენ ხოლმე ღმობიერ მწერას და ეგ არის. წინა რიგს ვინ რას ერჩის, ეს ასეც უნდა მოხდეს, ცხადია, მაგრამ როცა ასე არ არის! იქნებ იმაზეც დაფიქრდეთ, მათგან მორთმეული და მისიკანე გაწვდილი ბაჭაღლო ოქრო ხომ არ გაშავდა და მოულოდნელად მუქშიც ხომ არ ჩაუნახშირდათ...

საზღვარგარეთულმა ლიტერატურათმცოდნეობამ ერთი აზრი ჩვენშიც თითქმის დააკანონა. სახელდობრ: მწერალი მარტოკაცი უნდა იყოსო, სუფთა ქაღალდის წინაშე, წეღის გაშუშებამდე სკამზე დალურჯამული, თავის ციხე-დარბაზში, საკუთარი დროშითა და მანიფესტით.

კარგია ეს თუ ცუდი?

ერთიცა და მეორეც!

ვინაიდან, მცირერიცხოვანი ერის შვილს, რამეთუ შენი ქვეყანა ხმაღსა და ლექსს შემოუხანავს, ზოგჯერ ეგ ფიქრიც ხომ გაგაქწლავს გულში — ხელოვნების დიდ ტაძარში, საკურთხელოსკენ, იმ საერთო საშინაღლისთან კი არ მიაქვს მარტოხელა მწერალს მეკრძნე ფაქიზად მიხუტებული სანთელი, არამედ — ბნელი და უჩინარი კუთხისკენ მიარბენიანებს, თან ხელისგული ისე სათუთად აქვს მისი ციმციმისთვის ამოფარებული, გრძნობ, რაღაც ეშინია — ისევ მოძმემ არ ჩამიქროსო...

ბევრი ნიჭიერი, იმედისმომცემი ახალგაზრდა მწერალი გვყავს, ბევრიც, ალბათ, ხვალ-ზეგ დაამახსოვრებს მკითხველს თავს, მაგრამ ისეთს,

დროს წინ რომ უსწრებდეს, თან სამ დროში — წარსულსა და წამყვანშიც ერთდროულად ცხოვრობდეს, ნამდვილად ვერ დავასახელებ. არ ვიცი, იქნებ არიან და მე ვცოდავ, თვალში საამისოდ ჯერ არ ამხელთა, მაგრამ, ჩემდა საუბედუროდ, რატომღაც მჭერა — რედაქციების კიბეებზე თუ გამომცემლობების ვიწრო ღერე-ფნებში დღესდღეობით იშვიათად ვხვდებით მათ, ისინი ხომ ჩვენსავით მსუბუქად და მოქნილად ვეღარ მოძრაობენ...

ნინო ქუთათელაძე

1. ყოველ დროს რაღაც სიახლე მომჭონდა და მას თანამედროვენი ქმნიდნენ. ასეა დღესაც. თანამედროვეობა, უპირველესად ყოვლისა, სიახლეა და შემდეგ ბრძოლა მისი დამკვიდრებისათვის.

გეგმა ბევრია... უახლოეს გეგმებზე მოგახსენებთ. რამდენიმე ნაბიჯი გადავდგი და, ალბათ, ბოლომდე მივიყვან საქმეს — გამოვცე პოეტური კრებული, რომელშიც მინდა ვაჩვენო სწორედ ჩემი თაობის დამოკიდებულება წარსული ომებისადმი, დღევანდელი ომებისადმი, საერთოდ, მტრობისადმი, თუმცა დამოკიდებულება ალბათ ნათელია... წიგნი სხვადასხვა ტიპისა და ერის კაცის თვლით უნდა შეფასდეს ყოველი მოვლენა, გამოკვეთოს ერთმანეთის გამოშრიცხავი თვალსაზრისი და, რა თქმა უნდა, გეშმარებება.

განზრახული მაქვს გამოვცე წერილებისა და ნარკვევების კრებული. მასში საუბარი იქნება ახალგაზრდობაზე, ჩვენს მეგობრებსა და თანამდგომელებზე, რომლებიც უპრეტენზიოდ, უმზაუროდ, ყოველგვარი ამბიციების გარეშე აკეთებენ საკუთარ საქმეს, გამოირჩევიან ტალანტითა და დიდი პასუხისმგებლობით ერისა და ქვეყნის წინაშე.

2. პრობლემა... ამ საკითხზე იშვიათად ფიქრობს შემოქმედი. გეწერება და წერ.

უპირველესი მაინც ადამიანთა შორის ურთიერთობათა ღრმად წვდომა და გაგებაა. ეს გულისხმობს, როგორც პირად ურთიერთობებს, ასევე ურთიერთობას გარესამყაროსთან და შემდეგ უფრო რთულ ფენომენსაც — ურთიერთობას ერთა შორის, სახელმწიფოებს შორის და ა. შ.

განა სინტერესო არ არის — შენს გვერდით ცხოვრობს ორი დადებითი პიროვნება და ერთმანეთი არ უყვართ. იქნებ იმიტომ, რომ ისინი სხვადასხვა თვლით უყურებენ სამყაროს; იქნებ იმიტომ, რომ ერთმანეთის დანახვა არ უნდოთ; იქნებ იმიტომ, რომ საკუთარი თავის შემეცნება უჭირთ და იმისთანა კეთილ თავისებებს მიაწერენ თავს, რაც არასოდეს არ ჰქონიათ...

არის კიდევ მეორე პრობლემა, პრობლემა, რომელიც უფრო ფორმას შეიძლება, ვიდრე შინაარსს.

3. ნ. სკრიპინი ცდილობდა ბგერით, მისი გრძლიერობითა და სიმძლავრით ფერად გადმოეცა. მე კი მინდა სტრიქონში თუ სტრაფში ბგერათშეთანხმებით, სიტყვათა განლაგებით გადმოვცე მუსიკალური ბგერაც, ფერიც, ემოციაც და თუკი ეს შესაძლებელია, განწყობის შესაბამისად დავატარო შინაგანი თუ გარეთა სამყაროს სურათიც...

ვითომ ასეთი იოლია ამ პრობლემათა დაშლ-შავება, რომ დღემდე მომეწრო და ამეწია ეს უმძიმესი ლოდი?

ჩემი მწერლური ბუნების თავისებურება გულწრფელია, თუ ეს თავისებურებად შეიძლება ჩაითვალოს, რადგან ეს თავისება ყველა მწერალს უნდა გააჩნდეს; ჩემი პრინციპია — არსად არ გადავხვიო, არ ვუღალატო საკუთარ თავს, თორემ გალაკტიონის თქმისა არ იყოს — „და როდესაც ის (პოეტი — ნ. ქ.) მოისურვებს დაუბრუნდეს თავის წინანდელ გზას, ვეღარ იპოვის...“

4. მთავარი ის არის, რომ შემძლია დღეს უცხოელ სტუმარს წიგნი შევთავაზო და ვუთხრა: აი, ეს არის ქართული პროზა, ეს — ქართული პოეზია, გეშმარებოდ ქართული — არა პროვინციულ-კუთხური, არა ევროპული და ამერიკული სტანდარტების თარგზე შექმნილი, არამედ ჩვენი, განსხვავებული.

მომავალი ყოველთვის მართალი და ნათელია, რადგან რჩება მხოლოდ ის, რაც სიცოცხლის ღირსია.

5. ქართველ ხალხში ჯერ კიდევ ძლიერია მშობლის კულტი. ქართველი კაცი (უმრავლესობას გულისხმობ) არ შეიძლება ყალბი იყოს დედასთან, განუდგეს და უღალატოს მამას. ჩვენში ყოველი ურთიერთობა გაგებასა და სიყვარულზეა აგებული. ტრადიციაც თანამედროვე ქართულ ლიტერატურაში ისეთივე მყარია, როგორც ოდემდე. თუ ვინმეს ზგონია, რომ თავისუფალი ლექსი ნოვატორობაა, შეშინდებიან. ასეთ დროს ყოველთვის მახსენდება ფილიპე ბეთლემელის ჩემთვის საყვარელი სტრიქონები: „ღამპრითა მით ბრწყინვალეთა მიგეგებით, დედოფალო, ითხოვე შენ მოტყეება ბრალთა ჩვენთა, დიდებულო.“

პატიოსან და წმინდა არს სახლი შენი, სანატრილო;“

უბრალოდ, ყოველ ლიტერატურას თავისებური სტილი, აზროვნება, ფსიქური წყობა აქვს; ინდივიდუალურის წარმოჩენის გარეშე არც არსებობს შემოქმედება.

მართალია, შეიცვალა მწერლის მიდგომა ტრადიციასთან. დღეს, როცა შექსპირი ახლებურად, შეიძლება ითქვას, თანამედროვედ, აღვირდა ქართულ სცენაზე, ეს არც უნდა იყოს

განსაკერძო. საქამათოა? დიას, საქამათოა ეს ყველაფერი, მაგრამ ისიც განათვალისწინებელია, რომ თანამედროვე კაცის თვალში და გული იგრძნობა ძველისა და ახლის, ტრადიციულისა და დღევანდელის ამ მჭიდრო ურთიერთობაში.

როსტომ ჩხეიძე

როცა ტრადიციასა და თანამედროვეობაზე ჩამოვარდნა: სიტყვა, ყოველთვის მასხენდება ტომის ელიოტის ესეი „ტრადიცია და პიროვნული ნიჭიერება“, სადაც ტრადიციის არსი ყოველმხრივ, მკაფიოდ და შეთხზულებად და განმარტებული. მასხენდება იმიტომ, რომ ელიოტის ამ წერილში გამოთქმული მოსაზრებანი ბევრ რამეს ხდის ნათელს და ესმარება შემოქმედს, სწორად განსაზღვრის თავისი ადგილი და დამოკიდებულება ეროვნულ კულტურასთან, ამ შემთხვევაში, ქართულ კულტურასთან. ძირითადი აზრი, რაც ამ ესეიდან შეიძლება გამოვიტანოთ, ისაა რომ ყოველი ეროვნული კულტურა ერთიანი, მთლიანი და განუყოფელია, ასევე ერთიანი, მთლიანი და განუყოფელია ტრადიცია, და მცდარია თანამედროვეობის მკვეთრად გამოჩენა ტრადიციისაგან, მისი ცალკე გამოყოფა.

ყოველი ახალი ღირებული ნაწარმოების შექმნის შემდეგ იქნება ახალი ერთიანი წესრიგი, რაც მთლიანობაში გაიარებს ეროვნულ კულტურას საერთოდ და, კერძოდ, ლიტერატურას უხსენებო ხანდაშ მოკიდებული დღემდე; და რაც გადააფასებს ჩვენს შეხედულებებს კლასიკურ თხზულებებზე.

ესეიში ჩადებული აზრი რომ გავშალო, ვიტყვი, რომ ყოველი ახალი მნიშვნელოვანი ნაწარმოების შექმნის შემდეგ უკეთ წარმოჩნდება, უკეთ გამოიკვეთება ადრეულ თხზულებათა მხატვრული თავისებურებანი, მათი ჩვენთვის დაფარული და ძნელად ამოხსენიბი ღირსებანი.

ხელახალი გადაფასების მერე მათთვის, ვინც ამ გადაფასებათა მნიშვნელობას შეიცნობს, ყველაფერი, ყველა ადრეული თხზულება, გაცილებით უფრო მასლობელი ხდება და ტრადიციის უწყვეტობასა და ერთიანობასაც უფრო თვალნათლივ ხედავენ.

ამგვარ გადაფასებანი ერის ცხოვრებაში ხან ლამის ზედისოდ ხდება, ხანაც — გარკვეული დაყოვნებებით, მაგრამ ამას არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს.

შეუძლებელია არ ჩავვაფიქროს ელიოტის შეგონება, რომ „ტრადიცია... მემკვიდრეობით არ ვაღმოვიცნო და, თუ გწადია, თავგადაკლული შრომით უნდა შეიძინო“, და მთელი სიმ-

ძაფრით არ შეგვაგრძნობინოს, რომ ტრადიციის უწყვეტობის მიუხედავად, მისი ნაწილი თავისთავად და მექანიკურად ვერ გავხდებით ტრადიცია, მთლიანი და განუყოფელი, ძიება ეროვნული ხასიათისა, მისი ესთეტიკური ბუნების თავისებურებებისა, ძიება საკუთარი ენისა, ძიება და აღდგენის ცდა.

ტრადიცია თავისი ბუნებით თანამედროვეობაა, ერის ერთიანი ცხოვრება და ტრადიციების უარყოფა ან მასთან დაპირისპირება ეროვნული თვითმყოფადობის უარყოფა, მასთან დაპირისპირება.

თანამედროვეობა ტრადიციისაგან მხოლოდ პირობითად შეიძლება გამოვაცალკევოთ, როგორც აღმნიშვნელი იმ გარკვეული მოწაქეთისა, როცა ცხოვრება და მოღვაწეობა გვირდებოდა.

ყოველივე ამის გამო, თუ თვალს გადავაგვლით ჩვენს დღევანდელ ლიტერატურას, როგორ სკეპტიკურადაც არ უნდა ვიყოთ განწყობილი, შეუძლებელია არ ვიგრძნოთ, რომ ეროვნული ქართული მწერლობის უმდიდრეს ტრადიციებთან თანამედროვე ქართველი მწერლების დამოკიდებულება უდავოდ ღრმად და სისხლმორცეული, როგორც ჭირჭირი მთლიან ბოლო რგოლი იმ უწყვეტ ქაჭვილს, რომელიც ჩვენთვის ძვირფასი სახელებით არის დამშვენებული; ესაა ორგანული კავშირი, რადგან სხვაგვარად მოწმენი ვიქნებოდით ჩვენი მწერლობის და შესაბამისად ჩვენი ეროვნული ცნობიერებისა და შეგნების თანდათანობითი გამოფიტვისა და კვდომის პროცესისა.

ამას აღაშინი, ვიდრე პირში სული უფას, ვერაფრისიღებთ ვერ შეურიგდება.

ისე კი, ჩვენს დღევანდელ ლიტერატურას ახასიათებს ყველა ის ნაკლი თუ ღირსება, რაც ყოველთვის იყო ჩვენშიც და რაც ახასიათებდა და ახასიათებს ყოველი ქვეყნის ლიტერატურას; და რომელთა ჩამოთვლაც მათი ტრივიალურობის გამო, სრულიად ზედმეტია, მაგრამ უმთავრესი ნაკლი მაინც ის უნდა იყოს, რომ ძალზე ხშირი მოვლენა გახდა პლაგიატობა (პლაგიატობა არამარტო სახეების, რითმების, ცალკეული მხატვრული მიგნების, არამედ სიუჟეტებისა და სტილისაც კი) და სხვათა დამსახურების მიჩქმალა და მიყრუება. ამ მანკიერებათა ასეთი ფართო გავრცელება, რაც ლოგიკური შედეგია სალიტერატურო კრიტიკის არეული თუ სრულიად დაკარგული კრიტერიუმებისა, ყველაზე უფრო დიდ საფრთხეს უქმნის ჩვენს მწერლობას და მათი მხილება ანუ სამართლიანობის აღდგენა უპირველესი ვალი და გადასაჭრელი პრობლემაა ყველასათვის, ვისაც ჩვენი მწერლობის ბედი აღელვებს.

ყოველ შემთხვევაში, პირადად ჩემთვის — რაკი ამასაც მეტიხებით — ყველა ცალკეუ-

ლი საკითხი და პრობლემა, რაც ქართულ ლიტერატურას ეხება, ამ ძირეული პრობლემის ირგვლივ იყრის თავს.

ამას გარდა ძალზე სამწუხაროა ისიც, რომ ჩვენ კარგა ხანს, არსებითად მოწყვეტილი ვიყავით ევროპულ მწერლობას და, ბუნებრივი იყო, რომ ბევრი რამ, თვით დიდი ლიტერატურული მოვლენები, უმნიშვნელოვანესი ძვრები და სიახლეები, რაც ევროპაში ხდებოდა, სწორად ვერ შეგვეგონებინა და გაგვეთვისებინებინა, რადგან იქაური მწერლობის ექო, ამის თქმა დაბეჭდებით შეიძლება, ჩვენამდე მერტად დაგვიანებით და, თანაც, შეცვლილი, დაფანტული და გაბუნდოვანებული აღწევდა.

და ეს გახდა ფსევდოსიახლეების მოძალების უმთავრესი მიზეზი.

სურვილი მეოცე საუკუნის ქართულ მწერლობის „ევროპული, რადიუსით გამართვისა“ ანუ „ევროპეიზაციისა“, სურვილად დარჩა, რადგან მისი განხორციელების ყველაზე რეალური გზა (ყველაზე რეალური თავისი მასშტაბურობის) — ჟურნალ „კავკასიონის“ გამოცემა მხოლოდ წლების დასაწყისში, მალე შეწყდა, ხოლო გარკვეულ მიზეზთა გამო, დიდხანს სხვა ვერაფერი გამოჩნდა ისეთი, რაც ამ მიზანს იტვირთებდა.

ალმანახ „ზომის“ გამოცემა ამ მხრივ განალებს გარკვეულ ნიშანვებტად იქცა და მისი გამოცემის მნიშვნელობა, რაც დრო გავა, უკეთ გამოჩნდება.

არადა, უამისოდ არაფრით არ იქნებოდა.

ევროპეიზაცია ისევე ენაპირობება ჩვენს დღევანდელ მწერლობას, მის მომავალს, როგორც ეროვნული ტრადიციის ღირსეული გაგრძელება.

ერისა თუ პიროვნების ცხოვრებაში არაფერი ხდება შემთხვევით.

ყველაფერს გარკვეული კანონზომიერება და გარდაუვალი შენაგანი კანონები წარმარებას.

ყველაფერი, რაც ჩვენს თვალწინ მომხდარა და ხდება და რაც სივდის აღმშვერელი და გულსატკენია, ახეც უნდა მომხდარიყო; და ეს ისევე აუცილებელია, როგორც მისი შეცვლა აუცილებელი.

ვაჟა სორნაული

1. საქართველოს მწერალთა კავშირის ყრილობა — ეს ისეთი მოვლენაა, რომელსაც ყველა ინტერესით მოგველით... არა მარტო ინტერესით, გარკვეული იმედითაც; ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ამ ყრილობაზე იქნება გულახდილი

ლაპარაკი, განსაღი და ერთმანეთის, უფრო სწორედ, ქართული მწერლობის, მისი შორეული ფეხების, დღევანდელი მისი მთავარი, მისი მერმისის პათვისცემით გათხარი კაპატი... ყველა მწერლის სურვილია, რომ ამ ყრილობაზე დაიხასოს კონკრეტული, დროის შესატყვისი და შორს გამზნული დონისიებანი, რომელთა შედეგადაც უფრო დაიწმინდება ლიტერატურული ცხოვრების ატმოსფერო; წიგნის თაროებს უნდა მოაკლდეს დიდი ტიპური დასტამბული წიგნები, რომელთაც გეშვარტ მწერლობათან საერთო არაფერი გააჩნიათ... მწერლის ერთადერთი სიმდიდრე მისივე შენაგანი სიწმინდე უნდა იყოს, ხოლო ის მტკიცეული ფაქტი, რომ მწერლობა ბევრისათვის ფუფუნებისაყენ მიმავალ გზად ცქეულა, დროულად თუ არ ამოიძარკა, უფრო გაიზრდება ამ გზაზე შემდგარ დაღუნეილ მოგზაურთა რიცხვი.

თანამედროვეობა ძალზე ღრმა და მრავალწანაგვანია ცნება. თანამედროვეობა თავის თავში წარსულის იმ დიდ მოვლენებსაც გულისხმობს, რომლებიც არასოდეს პაკგავენ მარადიულობის ელფერს... ამიტომაც არიან თანამედროვენი შოთა რუსთაველი, ვაჟა-ფშაველა, ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, ფალაკიონ ტაბიძე... ყველას ჩამოთვლა შორს წაგვიყვანს. ისინი გიგანტები იყვნენ და გიგანტებად დარჩებიან, მაგრამ სამყარო მხოლოდ გიგანტების მხრებზე როდი დგას, ერთმანეთის გვერდით ცხოვრობენ და იღვწიან ჩვეულებრივი, უბრალო ადამიანები, ჩვენი თანამედროვენი, რომელნიც თავიანთი ვნებებით საოცრად ჰგავნან იმ ადამიანებს, რომელთა შორისაც დადიოდნენ და ქმნიდნენ ზემოთ დასახელებული დიდი მწერლები...

თანამედროვე ადამიანის სამყარო — ეს ის დიდი ოკეანეა, რომლის ღამაზად დანახული სიღრმეებდანაც ყოველი ნიჭიერი მწერალი ბუნებისაგან მისთვის განკუთვნილ განძს იღებს (თუნდაც მცირედს), რომ მერე ისევ მათ, თავის თანამედროვეებს დაუბრუნოს, როგორც ძვირფასი სახსოვარი და გულთა სიახლოვის ნიშანი.

2. თუ გულწრფელობის პრინციპს ვფერტგულეობთ, კითხვას უნდა ვუპასუხოთ, თუნდაც ბეჭდის ხილზე გავლა მოგვიხდეს. ჩემი შემოქმედების უმთავრეს საგნად მე ადამიანი მიმაჩნია. როდესაც მწერალი ადამიანზე წერს, იგი ამ ულამაზესი აქტი იმ ცასა და მწვას ეხმარება, რომელთაც ეს ადამიანი ეკუთვნის. ადამიანის სიყვარული სამშობლოს სიყვარულის ნიშნავს. საბუნდოროდ, ცოტათი როდი არიან ისეთი მწერლები, რომლებიც ცოტას, ან, საერთოდ, არ ლაპარაკობენ სამშობლოს სიყვარულზე, მაგრამ დაკვირვებული მკითხველი გრძნობს, რომ მათი მშვენიერი წიგნები არ

დაწერებოდა, თუ არა ეს დიდი გრძნობა...

თანამედროვე ცხოვრების რიტმი ძალზე და-
ძაბული, ნერვიული და, ამავე დროს, მიმ-
წიდველიცაა. დაძაბულ რიტმს თან ახლავს
ტკივილიც, ხოლო იქ, სადაც ტკივილი არსე-
ბობს, არსებობს პრობლემაც... მე პირადად
ბევრი პრობლემა მალეღვებს (თუნდაც იმ
სფეროში, რომელსაც მწერლობა ჰქვია), მაგრამ
ერთი — განსაკუთრებით: ეს გახლავთ დემოკრა-
ციის პრობლემა. ეს პრობლემა ჩემთვის იმ-
დენად ახლობელი და მტკივნეულია, რომ მის
მხატვრულ დამუშავებაზე ვერაფერს გეტყვით;
მაგრამ თქმა იმისა, რომ მე ამ პრობლემას
უხმოდ ჩავუვლი, არ იქნება მართალი.

ჩემი სამომავლო გეგმები, უფრო სწორედ
გეგმა (თუკი ამას შეიძლება, გეგმა ეწოდოს)
ახეთია: ვწერო ზედა უფრო უკეთესად, ვიდრე
დღეს...

რას მივიჩნევ ჩემი მწერლური ბუნების თა-
ვისებურებად? ეს იმგვარი კითხვაა, რომელსაც
მე ვერასოდეს ვუპასუხებ, რომელი ჭადარი
იტყვის იმას, თუ არატრამ ან როგორ შრიადებს...
ის, უბრალოდ, დგას და შრიადებს... თანაც
ეს შრიადი მხოლოდ მასზე როდია დამოკიდე-
ბული: სივრცეში, რაღაც ღამაში და იდუმა-
ლი უნდა ზღვებოდეს...

8. თანამედროვე ქართული პოეზიის სამყა-
როში ბევრი რამ ზღბდა საინტერესო და დამა-
ფიქრებელი. ცხადია, ამ შემთხვევაში იმ პოეტ-
თა შემოქმედება ძგულისხმება, რომლებიც
თანამედროვე ქართული პოეზიის დონეს გან-
საზღვრავენ, რომლებიც ამინდს ქმნიან.

თანამედროვე მკითხველს თავაწინა არ ზღბ-
და დიდი პოეტური სასწაულები, არცთუ იშ-
ვითად ისმის ღამაში ხმები, წოვჭერ საკმაოდ
თამამიც და თავისებურიც, მაგრამ ისეთი რამე,
რაც მკითხველს გააოგნებდა, ჩვენს სინამდვი-
ლეში არ შეიძლება... მაგრამ ეს ნაკლი სრუ-
ლიადაც არაა საგანგაშო, იგი ბუნების კანონე-
ბითაა ნაკარნახევი და ლოგიკური გამართლება
გააჩნია: უბრალოდ, წარმოუდგენელია, რომ
ყოველ (ან თუნდაც რამდენიმე) საუკუნეში
იხადებოდეს შოთა რუსთაველის, ვეფ-ფშავე-
ლას, ვალაკტიონ ტაბიძის რანგის შემოქმედი.
არავინ იცის, ეროვნული გენები ქართული
პოეზიის სივრცეს კიდევ როდის გააჩიარდ-
ნებენ ახალი, გამოგნებელი პოეტური სასწა-
ულებით...

რაც შეეხება თანამედროვე ქართულ პროზას,
მისი დიდი ღირსებების დამადასტურებელია
თუნდაც ის რეზონანსი, რაც მისი საუკეთესო
ნიმუშების გამოქვეყნებას მოჰყვა ჩვენს თუ
უცხოეთის პრესის ფურცლებზე. ალბათ, სრუ-
ლიად ბუნებრივი იქნება, თუ მომავალში ჩვე-
ნი საუკუნის ამ მონაკეთს ქართული პროზის
უაღრესად ნაყოფიერ და თავისებურ პერიო-
დად მოიხსენიებენ...

თანამედროვე ქართული პროზა, პირველ
რიგში, პრობლემათა მასშტაბურობითა
პრობლემათა სიღრმისეულ შრეებში ჩაღრმავე-
ბით ხასიათდება. მკითხველისათვის კარგად
ცნობილ რომანებში ჩვენ, მართალია, იშვიათად
ვხვდავთ იდეალურ გმირს (რომელსაც ხალხი
ეკრპად მიიჩნევდა), მაგრამ, სამაგიეროდ, ვხე-
დავთ იდეალურ სამყაროს და ამ სამყაროში
დანთებული სიკეთის ცეცხლს, რომელიც იგვფა,
რაც იდეალური გმირი.

მე ნაკლს იშვიათად ვხვდავ და იმიტომ კი
არა, რომ ნაკლი, მართლაც, იშვიათია... უბ-
რალოდ, ყველაფერში კარგს ვეძებ. ასე ემარ-
თება იმ მოგზაურს, რომელიც ვარსკვლავები-
ანი ცით ტკბება და სივრცის ჩრდილოვანი
მხარეები აღარ ახსოვს...

ქართული პოეზიისა და პროზის მომავალ-
ში, ბუნებრივია, მთლიანად ქართული მწერ-
ლობის მომავალი იგულისხმება. მე მის მომავალში
იქვი არ შეპარება, ვინაიდან — ექვით
შევხედოთ ქართული მწერლობის მომავალს —
ეს იგვფა, საერთოდ, ქართველი ერის მომავ-
ლისადმი გაგვიჩნდეს იქვი. ჩვენს ირგვლივ
ბევრი რამ ზღბდა ისეთი (მიტოვებული სოფლე-
ბისაქენ მიზრუნება, ქალაქის ძველი უბნების
განახლება, ქართული თეატრისა და კინოს წარ-
მატებები, ქართული მთარგმნელობითი სკო-
ლის, მართლაც, სასიხარულო მიღწევები), რაც
ქართველი ერის ამოუწურავ შესაძლებლობებზე
მიგვჩინებს და მისი მომავლისაქენ იმედია
თავლით გვახედებს.

4. მე მათ მხარეზე ვარ, რომელთა აზრითაც
არსებობს მხოლოდ კარგად წერის ტრადიცია
და მეტი არაფერი. თუნდაც ის ფაქტი, რომ
თანამედროვე ქართულ მწერლობას გარკვეული
სიმაღლე გააჩნია, უკვე თავისთავად ლაპარაკის
მშობლიური მწერლობის დიდ ტრადი-
ციებთან სიღრმისეულ სიახლოვეზე; სწორედ
ამ სიახლოვითაა განპირობებული ყოველგვარი
სიახლე, რასაც ჩვენს სინამდვილეში ვხვდავთ.
კარგად წერა ნიშნავს, როგორც ტრადი-
ციებისადმი ერთგულებას, ასევე განახლების
გზით სიარულსაც. ვინც კარგად წერს, უკვე
ტრადიციებთან სიახლოვეშია. ჩემს თაობას
ამ მხრზე გარკვეული წარმატება გა-
აჩნია, რის შესახებაც ლიტერატურულ პრესა-
ში არაერთხელ ყოფილა საუბარი.

ტრადიცია მარადიული, ბრძენი მოძღვარია,
მისი საუნჯე ამოუწურავია, ხოლო ამ საუნჯის
უწმინდესი სინათლე არამარტო წარსულისად-
მი (ი. ი. ტრადიციებისადმი) განგვაწყობს მოკ-
რძალივით, არამარტო დაპყრობილი მწვერვა-
ლების სიყვარულს აღვივებს ჩვენში, არამედ
იმ გზების მიმართულებასაც გვაგრძნობინებს,
ახალგაზრდა მწერლებმა (და არამარტო მწერ-
ლებმა) რომ უნდა გაააროს მომავალში...

სულხან შორდანი



„შესვები“

მე ასე დავდევი
შენს სულს მღელვარეს...

შემოდგომაზე უძოს მთის მოთენთილ, მი-
ნაწებულ წიაღში, როცა ოქტომბრის მიწას წვი-
მასავით დასდის თავს მუხისა და რცხილის
ოქროსფერი ფოთოლი შეიძლება აღიმართოს
თქვენში განცდა — მითიური ფენიქსი: სხივ-
მოსილი და ჰაეროვანი ჩაგვიროლები იგი
თვალწინ და შორეთში ჩაიფრფვლება. მრავა-
ლი მომხიბლავი სურათი წარმოიშვება ამ
დროს თქვენს გონებაში, ამოცურდება მრავა-
ლი სახე, რაღაც უპასუხებს მაღალ სფეროთა
ძახილს. მაგრამ არსებობს ის ერთადერთი ხა-
ტი, ის ერთადერთი მომწესმეველი ხმა, რომ-
ლის სამშობლოც სხვისი სულია. ბედნიერების
იდუმალ წამებში, შემოქმედებითი ეგზალტა-
ციის ცივი, გამჭვირვალე ზვირთი ისე მაღლდე-
ბა ამ სულში ერთფეროვნების ოკეანეზე, რომ
მისი მაცოცხლებელი სიგრილე და ბრწყინვა-
ლება თქვენამდეც აღწევს, თქვენც გწვდებო-
თქვენც გაქადოვებთ. ნუშის ყვავილები ბაბი-
ლონის ნანგრევებზე. ვინ შემოუშვა ისინი გუ-
ლში, ვინ განიცადა მათი სურნელი და ფერთა
გრძნეულება? ხმა გოლგოთასთან, ხმა ქვარის
მონასტრის გალავანთან, ხმა კატაშონთან. ვინ
უსმინა მის სევდას, ვინ გაიტარა მისი ჭაღო-
ქრობა სულსა და სხეულში? ვინ წაიკითხა უც-
ნობი მონაწერი პალესტინის ქართულ პერგამე-
ნტზე? ვინ გაიხსენა მზის მკრთალი ნათელი
რუსთველის შუბლზე? ვინ ამოიცნო ჩვენი
მთებისა და მიწისქვეშეთის, უფლისციხის, სა-
მების, ვარძიის, გეგუთის, მცხეთის ხვაშიადი?
ირაკლი აბაშიძე:

რა საიდუმლოს ინახავს ვანი?
ქვესკნელში ფერფლად ჩაშლილი ბანი?
რა სათქმელს მალავს გეგუთის ველი?
კოლხეთის მიწის სიგრძე და ვანი?
სამგორის მწვენე ყოროლანი, ძველი?
რაზე სდუმს ქართლი

უხსოვარ დღეთა?

რა საიდუმლოს ინახავს მცხეთა?

რვა-ცხრა კილომეტრის სიმაღლეზე დიდამი-

წიდან, საერთაშორისო ლაინერის კომფორტა-
ბელურ სალონში ირაკლი აბაშიძეს ის იშვიათი
განცდა უნდა დაუფლებოდა, რომლის შემდეგ
აღამიანს ნება ეძლევა ბედნიერად ჩათვალოს
თავი სიცოცხლის ბოლომდე. ქვევით, სამხრე-
თის დიადი მზის ზვატით გადამწვარ ტრამა-
ლებს ოაზისები ენაცვლებოდნენ. შუაშინარე-
თის ბებერ გზებს ადევნებული ფიქრი შეუმჩ-
ნევლად გადადიოდა უცნაურ ხილვებში. მძინ-
ვარებისა და ტრიუმფის წლები, საუკუნენი
ერთმანეთს აღნობდნენ, ლღვებოდნენ, უჩინარ-
დებოდნენ. პოეტის მაქისცემა თითქოს სამუ-
დამოდ ერწყმოდა ყველგან მყოფი ბუნების
მძლავრ გულისფთქვას. პოეტი განიცდიდა იმ-
ას, რაც, ბუნების ლოგიკის თანახმად, მხოლ-
ოდ მას უნდა განეცადა სამყაროს ამ მკაცრსა
და მივარდნილ წერტილში: რუსთაველთან შე-
ხვედრის წინათგრძნობას. მაგრამ როგორ, რა
გზით უნდა აღებებდა მას ეს მშვენიერი წა-
მი? დამახსოვრებინა, შეესუნთქა, ფანტაზიაში
შეეწოვა, მერე კი ასოციაციების მოვარდნილ
მეწყერში მოესინჯა ის ერთადერთი სიტყვა, ის
ერთადერთი ინტონაცია, რიტმი თუ ფრაზა,
რომელიც ამ წამსა და განცდას მოერგებოდა?
თუ ალღოთი განესაზღვრა ის ადგილი, რომე-
ლსაც ეს წამი ყველა ტონითა და ნახევარტონ-
ით, ყველა შუქ-ჩრდილით დაიკავებდა ჭერ
კიდევ გამოუთქმელ განცდათა თუ დაუწერელ
ლექსთა ქარგაში? ძნელია ამ კითხვებზე პა-
სუხის გაცემა. მთავარი ის არის, რომ პოეტმა
ხორცი შეასხა პასტარქციას — შემოქმედებით
კრელოს, ღვთის საცერში გასცრა, გაცხრილა
აზრი, ემოცია, განწყობილება —

გადაუფრინეთ ტიგროსს და ევფრატს...

ჭერ ალიზისფრად,

ნაცრისფრად,

ერთფრად

მოსდევდა ქვემოთ ტრამალს ტრამალი,
თითქოს სიცოცხლის ფესვნატრამალი
მოესპო ხვატის მახვილს მძინვარეს...

მერე უეცრად

შუამდინარეთს

გადეკრა ფარჩა დილის მზისებრი...

გამოჩნდა ლურჯი ოაზისები,

გამოჩნდა გზები,

ზღაპრად ქცეულის

ძველის, უხსოვარ ათასწლეულის.

გადაუფრინეთ ტიგროსს და ევფრატს...

რუსთაველის ნაკვალევი, გზები ნარბნეი თუ
მალა ნაფრანი, რეალური თუ წარმოდგენი-
ლი, ეს მთა-ბარი, ეს ქვეყანა მოფენილია ირა-
კლი ახშის მთაგნებით. „ფესვებით“ იწ-
ყებს პოეტი რუსთაველზე დაწერილი ლექსე-
ბის ციკლს, თუმცა არსად ახსენებს რუსთავე-
ლის სახელს პირდაპირ და მინიშნებაც კი დი-
და წინაპარზე აღრე გაზაფხულზე ქარით მო-
ტანილი ყვავილების სუნით თუ სხვა და ფაქი-
ზია. მიუხედავად ამისა, ეს ლექსი ამ პირელუ-
დად, იმ უვერტიურად გვესახება, რომლის
გარეშეც გაძნელებულია რუსთაველის აზრი-
ლის ამოყვანა საუკუნეთა სიღრმიდან, სრულ-
ყოფილი წარმოდგენა იმისა, თუ რას განიც-
დიდა, რას ფიქრობდა გენიოსი სიცოცხლის
უკანასკნელ დღეებში. ორი ინტონაცია იპუ-
რობს აქ ყურადღებას: წარსულის იდეალიზე-
ბული, დიდებით შემოსილი გააზრება და სევ-
და, ნოსტალგია წარსულზე, ნოსტალგია ქართ-
ველი ერის ფერიფლადქცეულ ათასწლეულ ფე-
ხეზე. გადსვლა ამჟამად წარსულზე რეფ-
რენის შემდეგ ისეთ შთაბეჭდილებას ქმნის,
თითქმის პოეტის სულში უცებ აყვავდა ცო-
რი მელოდია უძვირფასესი ფერებით, რამდენ-
იმე წაით გაიღვრა მთელმა სამყარომ, თით-
ქმის პოეტმა იგრძნო, რომ მხოლოდ აწმყოთი
მას სიცოცხლე არ შეუძლია, რომ სულიერი
სიცოცხლე წარსულთან, მითთან, ისტორიასთან
მჭიდრო კავშირში ხორციელდება:

გადაუფრინეთ ტიგროსს და ევფრატს...

მიწიდან ცისკენ,

ვარდისფრად, თეთრად

დაღა იმ გამჭრალ კეამლის სვეტები,

უხსოვარ ბანზე დაფრთხნენ მტრედები,

ველებზე გაჩნდა ნიაგარული

ელამთა ზღაპრულ ცენთა თქარუნი,

ყველა ლეგენდის, ყველა მითების

ყიფინა, ბორცვა ელამიტების,

და თრთოდნენ,

თრთოდნენ ნაცრადქცეული

ფესვები ჩემი ათასწლეული...

ქცეული ნაცრად, ქცეული ფერიფლად...

გადაუფრინეთ ტიგროსს და ევფრატს.

უვერტიურა რუსთაველის დიად სამყაროში
ქარის შედეგის წინ, სევდიან და ზეაწეული.
უცნაურად ეხმარება იგი პოეტის სხივობას
აღმართულ ქვეყანაში. ვინ იცის, როგორ გადი-
ოდა დრო, როგორ კლავდა, როგორ ღუპავ-
და მგასანა წუთებს ყარბთა ცხოვრების მო-
კრძალვული წესით, როგორ უხმობდა დუმი-

ლით სიყრმის შეგობრებს — მესხეთის რიფრა-
ფებსა და დასებს, მერამდენად ეპიდებოდა
ნაცრობ სახეებს: ცას, საიდანაც რაღაცა გაწე-
ვითრებული სინათლე იღვრება, ღვინოს, რაღაც
განსაკუთრებულად რომ დაპყრავს სოფლის გა-
შლილი სივრცის, მიწის, ცისა და ტყის სუნი,
რამდენიმე ხენა თუ ბუჩქს თვალს შერვეული
პეიზაჟიდან, სამცხის ქედების განსაკუთრებულ
სილუეტებს ჩამავალი მზის შუქზე. ყველაფერი
ეს იყო ცნობა, ნიშნა წამსული იმედდან...
ვინ იყო მისი მფრველი ანგელოზი ამ საშე-
ნელ წუთებში, რა იყო ის ძალა, ასატანს რომ
ხდიდა მის სიცოცხლეს უცხოობაში? ტკივი-
ლი. დიას, დამართებული სულის ტკივილი, სა-
მშობლოს სევდა —

ვინ იცის, როგორ მელის ვარძია...

რა დიდ ფიქრშია,

რა მწველ დარღვა;

როგორ აძვრდნენ სამცხეს ქედები...

ვინ იცის,

როგორ მელის ვარძია!

როგორ მელიან თმოგვის კედლები...

ზოგჯერ გვეჩვენებს, რომ ირაკლი აბაშიძემ
ბოლომდე გადმო ბუნებით მომადლებული არ-
ტისტისა „რუსთაველის ნაკვალევსა“ და „პა-
ლესტინა, პალესტინაში“. ვკითხულობთ ამ
სტრუქტურებს და ვგრძნობთ, თუ როგორ გად-
მოღის ჩვენზე სხვისი სულის თრთოლა, რო-
გორ ფეტიჟავს ჩვენს ძარღვებში სხვისი განც-
და საკუთარი სისხლთან ერთად, ნოსტალგია
განაწამებ წინაპართან ვიკივებთ თავს, ვიზი-
არებთ მის ტკივილს, ვცდილობთ გავამხნევოთ
იგი, გვერდით ამოვუდგეთ —

ვინ იცის,

როგორ მელის მესხეთი,

ვინ იცის,

როგორ მელის ვარძია!...

ბუნებამ ირაკლი აბაშიძე მხატვრული შემო-
ქმედების იმპულსური სურვილით დასაჩუქრა.
ეპოქამ, გარემოებებმა თავისებურად გამოკვე-
თეს, სრულყვეს მისი ნიჭის თავისებურება.
სხვადასხვა დროს, მოსაძვლებოდა აღედეგ-
და მას ზელოვნებისა თუ ტექნიკის, ომისა თუ
მშვიდობის, უკვდავებისა თუ სიკვდილის, კაცთ-
მოყვარეობისა თუ მიწანთრობის, მითისა თუ
რეალიზმის პრობლემა. უთვალავი განცდა, უთ-
ვალავი აზრი მძიმე ტვირთად აწვა პოეტის
გულს. მას არ შეეძლო ჩაეშარბა იგი სულის
სიღრმეში და განუწყვეტლავ ეძიებდა ფორმ-
ებს, რათა მიეცა ემოციისთვის ფიზიკური ყო-
ფიერება. მის საუკეთესო ლექსებში აზრის ხი-
ლრზე ფორმის სისადავეს ერწყმის. რუსთავე-
ლის ზემები არ არის პოეტის შინაგანი მონო-
ლოგი, მიმართული საყვარელ აზრდოვან, ესაა
რუსთაველის ფიქრისა და განცდების გადმო-
ცემის ბრწყინვალე ცდა. „პალესტინა, პალეს-
ტინა“...! უსმენთ რუსთაველს და თითქმის აღარც
კი გქრათ, რომ არ შეუძლია აღმნიშნის განი-

ცადოს სხვისი ტყვილი, თუკი საკუთარი თვალით არ იხილავს მას:

შენგან განდგომა,

ო, ჭვარცმული,

მე რად დამბრალდა,

მაღალ მწვერვალთა სალოცავო,

ხატო ნაპრალოთა,

ძლეულთ ნუგეშო,

ღაერდომილთა თავშესაფარო,

მაშვრალთ იმედო,

ანთებულო ბნელში ლამპარო,

არას მქონეთა საგანძურო,

დიდო ზაფხულო,

მიზანთ მიზანო, უმაღლესო,

რწმენით ნახულო.

იშვიათად თუ შეხვდებით ლექსს, სადაც მე-
დიტაცია უოფიერების არსზე. უკვდავისა და
მოკვდავის, ღმერთისა და ადამიანის ურთიერ-
თიშმართების განსჯა ასე ორგანულად ეხამებო-
დეს ლირიკულ ნაკადს. ლირიკა ლექსში „ხმა
ჭვარის მონასტრის გაღავანთან“ რუსთაველის
მსოფლმხედველობის სიღრმიდან ამოდის, ემო-
ცია და რეფლექსია ერთმანეთს ავსებენ, ერთმა-
ნეთს აზუსტებს. უცნაურად ამაღლებულია აქ
გამოთქმული ფილოსოფია რუსთაველისა, ამა-
ღლებულია არა მარტო გამოთქმის ჰაეროვ-
ნებით, მხატვრული ფორმით, არამედ მეცნიერ-
რული სიღრმითა და დამაჭერებლობითაც.
შედეგ ნუცუბიმე, ასე ბევრი და ღირებული
რომ გააკეთა რუსთაველის მსოფლმხედველო-
ბის გახსნაში, შორსგამჭვრეტლობით შენიშნავს,
რომ „ვეფხისტყაოსანში“ რაინდობისა და სიყ-
ვარულის მიღმა იმალება მთავარი, დიდი ჰუ-
მანისტური შინაარსი, ადამიანის ბედის პრობ-
ლემა, უფართოესი ფილოსოფიური აზრით.
„მან იცის, რომ ადამიანური სამყარო წამებისა
და ზრუნვის სამყაროა, — ამბობს მეცნიერ-
ი რუსთაველზე, — მაგრამ იმავე დროს ისიც
იცის, რომ ადამიანის ბედი შაინც ამ ქვეყანას-
თანა დაკავშირებული, რომ... ბრძოლა ბედ-
ნიერებისა და სიყვარულისათვის ამქვეყნიუ-
რია, ყოველი მისი უტყუარათმობითა და და-
ბრკოლებებით...“ კაცთმეცადრეობა, ზნეობის
კულტი, ცოდვასთან, უზნეობასთან უკომპრო-
მისო ბრძოლა თავისთავად, პრინციპულად არ
გამორიცხავს ზორციელ, ამქვეყნიურ ბედნიე-
რებას:

შენმა განგებამ

შენმა მცენებამ

მართლად წარმმართა,

შენ ამაშორე

ბიწიერი

წარყვნა წარმართთა,

შენ ჩამაგონე ზეციური:

„ღმერთი შენშია“ —

ეუბნება ირაკლი აბაშიძის რუსთაველი მაცხო-
ვარს. „ვეფხისტყაოსნის“ ავტორი იმარჯვებს
გარემოებებზე, ბედისწერის მიერ მისთვის მო-

ხაზული საზღვრების გარეთ იმყოფება, გამოთ-
ქვამს აზრებს, ყველა დროსა და ადგილს, ყველა
საუკუნესა და ერს რომ ეკუთვნის. ავტორი
არჩევს დროზე, ვინაიდან მის მაღალსა და
წმიდა წიგნში ადამიანის დიდი იდეა გამოხა-
ტული, დღესაც მისაწვდომი, დღესაც გასაგები
ჩვენი ჰუმანური გრძნობებისათვის.

ცოცხალი არსების ძირითადი აქტიურობა
სიცოცხლის შენარჩუნებისა და გამრავლების
თავდაპირველი მოთხოვნილებით განისაზღვ-
რება. ყველა ცოცხალი არსებისაგან განსხვავე-
ბით, ადამიანი, იკმაყოფილებს რა ამ მოთხოვ-
ნილებას, ფანტაზიის მეშვეობით, წარმოსახვის
უნარით ისწრაფის ყველაფრისაკენ, რისი მიღ-
წევაც მას შესაძლებელი ეჩვენება. მთავარი
ემოციური სხვაობა ადამიანსა და ცხოველს შო-
რის ისაა, რომ ადამიანის ზოგიერთ სურვილს,
მის ზოგიერთ მისწრაფებას, ცხოველის მისწრა-
ფებისაგან განსხვავებით, საზღვარი არ გააჩნია.
ერთ-ერთი ასეთი სურვილი ადამიანისა ქრის-
ტიანული რელიგიის ყოვლისშემძლე ღმერთთან
გათანასწორების სურვილი იყო. ადამიანის გო-
ნება ზოგჯერ უარყოფდა შიშს ღვთის წინა-
შე, უარყოფდა ადამიანური შესაძლებლობების
ზღვარდებულ ხასიათს. ამიტომ იყო, ალბათ,
რომ დასავლეთის ზოგ მოაზროვნეს გონება,
ინტელექტი, წარმოსახვის უნარი ადამიანის
დაღუპვის, მისი განადგურების საწინდრად მი-
აჩნდა.

თუკი მე ფანტაზიის წყალობით შეეცდები
რუსთაველის ეპოქის წარმოდგენას, წარმო-
გენილი ჩემივე რაობის ანარქიული იქნება, ვინა-
იდან ყოველი ეპოქა საკუთარი საზოგადო-
ებების წარსულს. ჩემი ფანტაზიის ნაყოფი, ჩე-
მი სურვილი, რა მანძილთაც არ უნდა გავც-
დის იგი ჩემს მე-ს, ისე დამიბრუნდება, რო-
გორც უბრუნდება ზეატმურს ცილით ქვა დედა-
მიწას. ამიტომ არის ასე მკაფიო ირაკლი აბა-
შიძის ესთეტიკური თუ ეთიკური მრწამსი რუ-
სთაველის ხმებში „პალესტინა, პალესტინადა“:

დაეცეს, იქნებ, სიმაგრე ყველა,

მოსირას, იქნებ, ყველა ყმა ველად,

დაელოს მტვერი ყველა დიდ სხონისა,

დააყდეს აზრი ნაპოვნის პოვნას,

ყოველ ნერგს, იქნებ, დაატყდეს მეხი,

ყოველ ძეგლს, იქნებ, დაედას ფეხი,

მხოლოდ შენ, უტყნობს,

შენ, ხატად ქცეულს,

რა დრო, რა დასცემს

შენს უკვდავ სხეულს?

ენისადმი, მეტყველებისადმი, სიტყვისადმი
კაცობრიობას ოდითგანვე ჰქონდა განსაკუთ-
რებული დამოკიდებულება. მეტყველების ღმე-
რთებთან გაიგივებას ვხვდებით ჭარ კიდევ ვე-
დებში, ინდოეთის უძველესი ლიტერატურულ
ძეგლში, ადამიანის სულიერი ცხოვრების გა-
რიჟრაჟზე. აქ მეტყველება აზრთან და სუნთქვა-
სთან ერთად ატმანის, საყოველთაო სულის, აბ-

საოლუტური გონების ძირითად ელემენტად ცხადდება. ორი ათასი წლის შემდეგ „იონის სახარებაში“ სიტყვისადმი დამოკიდებულება კიდევ უფრო საკრალურსა და მაღალ მნიშვნელობას იძენს. თუკი ვედებში მეტყველება და მხედველობა ერთნაირად ფასდება, ზოგჯერ კი მხედველობას აშკარა უპირატესობაც ეძლევა, ქრისტიანულ რელიგიაში ყველა გრძნობათა ორგანოს შორის მხოლოდ სმენა თაყვანისცემის ღირსი. როცა ვითვლიობთ „ხმა კატაშონთან“, გვჯერა, რომ რუსთაველისთვის მშობლიური ენა ისეთივე ღვთაება უნდა ყოფილიყო, როგორც მამა-ღმერთი ან მაცხოვარი იყო ჰეშმარიტი ქრისტიანისთვის. ამიტომ არის, ალბათ, რომ მშობლიური ენისადმი მიმართული მისი მონოლოგი შინაგანი სიმძაფრითა და ემოციურობით უცნაურად უახლოვდება მორწმუნის ექსტაზიკურულ ლოცვა-ვედრებას. ირაკლი აბაშიძის წარმოსახვაში რუსთაველისთვის ქართული ენა არის მწარე ღმინიცა და ტკბილი ხევდაც, ყოვლის მთქმელიცა და ყოვლის არმთქმელიც, წინ გამხედვე წარსულის ძეგლი, ქვესენილი მძროში და ცაში მჭვრეტელი, აკვნის ბიშნიცა და სამარის ცრემლიც, ნიჭიც, სრბოლაც და ფრენაც, სუნთქვის დიდი ალამი, ჭირთა ტკბილი მაღამო; უტკნობი, ხატად ქცეული; უკვდავი სხეულის მქონე არსება. შეადარეთ ამას ქრისტიანულ და მახასიათებელი ეპითეტები ლექსისა — „ხმა ჭვარის მონასტრის გაღვანთან“, აღარაფერი რომ არ ვთქვათ „ახალ აღთქმას“ და რელიგიურ პოეზიაზე ხერხოდ — მაღალ მწვერვალთა ხალცაცვი, ნაპრალოთა ხატი, ანთებული ბნელში ღამპარი, დიდი ზაფხული, მიწანთ მიწანი უმაღლესი, უპოვართა საგანძური. რუსთაველის დამოკიდებულებაზე ქართული ენის მიმართ სწორი სულიერი თვალსაზრისის გარდა, ირაკლი აბაშიძემ მიაგნო არანაკლებ სწორ, ბუნებრივ რიტმსაც, რაღაც განსაკუთრებულ ფსიქოლოგიურ დამახლეობას:

— ო, ენაე ჩემო,

დედაო ენავ,

შენ ჩვენო ნიჭო,

სრბოლავ და ფრენავ,

შენ, ჩვენი სუნთქვის დიდიო ალამო,

შენ, ჭირთა ჩვენთა ტკბილო მაღამო,

შენ, კირო ჩვენო ქვათა და კირთა,

შენ ერთი შემრჩი სამარის პირთან.

ნათესავს ათასს,

მეგობარს ათასს,

მრუდსა და მართალს,

მტერთა და ძმთა

დავშორდი.

მორჩა,

ყველა მოთავდა;

მშვიდობა ვუთხარ ყველა მოკვდავთა,

მხოლოდ შენ უკვდავს,

მხოლოდ შენ მარადს,

შენ — ერთს,

შენ ვერ ვთმობ

სამარის კარად.



თითქმის არც ისე ბევრი სიტყვა დაიხარჯა მშობლიური ენის ქებათა-ქებაზე, მაგრამ რამდენადღაც ამ პეკარებში გამოიხატა შემოქმედის უღრმესი აზრი და განწყობილება, გონებიდან გამომდინარე, აუცილებლობის კანონით განმტკიცებული რწმენა, ამდენად ეს რამდენიმე პეკარი შეიცავს თანმიმდევრულ, ერთმანეთთან ასოციაციურად დაკავშირებულ იდეათა უსასრულობას, შეიცავს მშობლიური ენის თვით თეორიას, როგორც პატარა რკო უზარმაზარ მუხას.

ჩვენ ვთქვით, რომ ყველა ეპოქა საკუთარი საზოგადოების აფასებას წარსულს, წარსული ჩვენს ფანტაზიაში ჩვენივე არსის ანარეკლია. ეს მართლაც ასე უნდა იყოს აუცილებლობის, წმინდა გამოცდის კანონებიდან გამომდინარე. ირაკლი აბაშიძის მიერ წარმოდგენილი სულიერი თვალსაზრისი რუსთაველისა შეიცავს რაღაც პირადულს, ინდივიდუალურს, განუზოგრებელს, ისეთს, რაც ჩვენს საუკუნეს ეკუთვნის მხოლოდ. და თუკი გონებში ჰვრება, დედუქციური დანასკვი სწორია, ემპირიული ფაქტი, გამოცდილება აუცილებლად დაადასტურებს მას, რადგან ცხოვრებისეულ, ისტორიულ ფაქტსაც მხოლოდ მაშინ აქვს ფასი, როცა იგი ცნებებს წარმოშობს ადამიანთა გონებაში, რუსთაველის მიერ მშობლიური ენის უკვდავ სხეულად წარმოდგენა, მისი უმაღლესი ფაქტულობათა კატეგორიაში აუვანა გამართლებულია იმდენად, რამდენადც ქართული ენა თვითონ არის შემოქმედებითი სულის ქვეცნობიერი გამოხატულება, ადამიანის გეგმაშეუზომილი, ცნობიერი ნებისაგან დამოუკიდებელი ფენომენი, უიდეალური და თვითმყოფადი, წამაძველობისაგან თავისუფალი მოვლენა. ამიტომ ვიტყვით, რომ მშობლიური ენის ასეთი განცდა-გაზრება ყველა ეპოქის ჰეშმარიტ პოეტს ახასიათებს. ვერ ჩააქრობდა ამ სიყვარულის ალს ვერც საეკლესიო დამგზავრის იდეოლოგიის სულისშემწეობით ატმოსფერო, ვერც სახეულის სქოლასტური წარმოდგენები ენასა და ხელოვნებაზე, ვერც მეფეთა და დიდებულთა დარბაზების გაღმადები უზრუნველობა, ვერც მწირის ცხოვრების მოკრძალებული წესი უცხო ქვეყანაში. რუსთაველი გაურამეშვიდისა და ვაჟა-ფშაველას დროშიც გააღმერთებდა მშობლიურ ენას, ვინაიდან ენა და გენიოსის სულის ამონაკვეთი განუყოფელია ერთმანეთისაგან, ბუნებასავით უკვდავია ორივე, ორივე ხელოვნების უკვდავ კანონზეა დაფუძნებული, ორივეს არსი შემოქმედებითი სულის ხილრმე-შია ჩამარხული და არა ამა თუ იმ ეპოქის თუ ხალხის წარმავალსა და პირობით წარმოდგენებში ცხოვრებასა და ხელოვნებაზე.

ირაკლი აბაშიძის მხატვრულ სამუაროში

ვხვდებით ადგილებს, სადაც ქრება განსჯა და იხადება ემოცია, სადაც რეფლექსია, სული მოკრძალებით უთმობს პირველობას ინსტინქტსა და ნებას, თითქმის პოეტსა და სამყაროს შორის გაჩნდა რაღაც უჩვეულო ერთობა, რაღაც მარშონია, თავის მხრივ რომ შობა სიყვარული ადამიანსა და რეალობას შორის. სიტყვის ციალი ამ დროს ყველაფერზე გადადის, სიტყვა გვარწმუნებს, რომ ადამიანის ტკბობას ფიზიკური ყოფიერებით, მის აღტაცებას ბუნების მშვენიერებით ბოლო არ უჩანს. ყველაგან, წვიმისა და ზღვის სუნით გათბარ ჰაერში, ნაკადულის უსასრულო მელოდიაში, დაისის თვალბედით ანაშუქში გვაზიარებს პოეტი ბუნებას, რათა შემოვწვდით მას მთლიანად, მივღოთ ცხო უკლებლივ, დასაწყისითა და დასასრულით. იტორების ტალღების ერთიანი, გაუნუწყვეტელი ხმაური ამ დროს ყველას ყურამდე აღწევს, ჩვენც ვიწვით ხარბად ყველაფერს, რასაც აღვიქვამთ:

ვერაფერს ქვეყნად ვერ შეველიე,
ცხოვრების ყოველ ზეირთში ვერიე,
გულში ვიკრავდი ამ ტკბილ მზიანეთს,
მსურდა წამელო ყველა სიამე,
ყველა სიმწიფის მენახა გემო...
სიგრძე და განი... ზემო და ქვემო...

ვერ შეველიე აპრილის დიღებს,
ლურჯ კონიდარზე ტყეშვლების ფთილებს,
მეძაბდა ჩემი ლიბთიმეგრეთი,
ჩემი პირველი ზღვა და ხმელეთი,
ჩემი ბავშვობის გამშრალი ნამი...

ბიონიერებისკენ იმპულსური ლტოლვის დათრგუნვა, გრძნობითი სიამოვნებისკენ გაუცნობიერებელი სწრაფის ჩახშობის იმპერატივი დეკადნის ფორმულიდან ამოდის. აღმავალ ცხოვრებაში შედინიერება და ინსტინქტი ერთია. არასახურველია და შეუძლებელი ბუნების უარყოფა სულის განუსაზღვრელი ამაღლებით, ბუნების ბარაქისა და უცოდველობის არად ჩაგდება და განუწყვეტელი თავყვანისცემა ინტელიქტუალური აქტივობისა, მისი აბსოლუტში აყვანა. ზოგჯერ აუცილებელიც კია ინსტინქტის შეშლილი აღმაფრენა, თავდადოვნება, ქაოტური, მარადმშფოთვარე სამყაროს ჟინშიორეული სიყვარული:

მანც ვერ შევხვდი
ამ გაზაფხულს —

როგორც მიწოდდა,
მანც გამისლტა ის პირველი სუნთქვა
მიწდროთა;

ისევ წაიღო უსაზღვრობამ
ხვედრი თავისი

და ტინის გზებზე

ისევ ჩეხეთი მიდის მაისი.

მანც ვერ შევხვდი

ამ გაზაფხულს —

როგორც ვნატრობდი,

ისევ გამორჩა ლიხზე გახსნა

ზეცის ტატნობის,
ისევ გამეჭკა ვარცხნისა
ზეირთი რიონის
და ტრიალ კოლხეთს
ისევ ის მზე
წვავს მილიონი.

მართალი უთქვამს ფილოსოფოსს — ჩვენი სიცოცხლე მხოლოდ მიკროსკოპშია დიდი, სინამდვილეში კი დროისა და სივრცის ლინზით გადიდებული წერტილია. ამიტომაც არ სცალია პოეტს რეფლექსიასათვის, თავიდან ტერფამდე დაატყვევა იგი ბუნების აულაგმავა თავნებობამ. ეს არის სხეულისა და ბუნების, ქარის, ჩანჩქერის, ბაღების, მთების, ცისა და ზღვის საოცარი შერწყმა. თუმცა სხეულის ქორწინება ქარსა და მზეზე სულაც არ ნიშნავს სულის, გონების უშუალო უარყოფას, რადგან იმიტომ სცემს ადამიანი ბუნებას თავყვანს, რომ უსხვარი დროიდან საკუთარი, რაობის ანარეკლს ხედავს მასში, უყვარს ბუნება როგორც შესაძლებლობა იმ სურვილთა, იმ მოთხოვნებისათა განხორციელებისა, რომელთა გარეშე ვერასოდეს იქნება იგი ნამდვილი სრულყოფილი ადამიანი; უყვარს ბუნება ფილოსოფიური თვალსაზრისით, ვინაიდან ვერ იარსებებს მის გარეშე, უყვარს ბუნება მხატვრული თვალსაზრისით, ვინაიდან იგია მისი ესთეტიკური ტკბობის ობიექტი, უყვარს ბუნება ზნეობის თვალსაზრისით, ვინაიდან ბუნებაში ხედავს ყოველგვარი კეთილისშემოქმედისა თუ მადლიანობის საწყისს. პოეტის ზიარება მინდვრებსა და ზვრეთთან, მთებსა და ცაბთან არასოდესაა მთლიანად მოწყვეტელი ზნეობას, ვალდებულებას, მედიტაციას, სულს. იქაც კია, სადაც მისი მორალური გონება თითქმის მლიანად განიდევნა ზორციელი სიამოვნებისკენ სწრაფვით, ინსტინქტით, სადაც ფიზიკური შეგრძნება საოცრად წმინდაა და მკვეთრი, მაინც შეიშინება ჭვრეტის ელემენტი, გონების ჩუმი აქტიურობა:

ვერ შეველიე ალაზნის ნაპირს.

საინგილოში ავარდნილ ნადირს,

— ქახ! — გუგუნებდა გაღმიდან გაღმით,
და რომ მეგონა გათავდა ექო,
ერთს კიდევ სადაც დაჰკენსდა ნაღვლით,
ალბათ სიცოცხლე არც იმ ხმას ეყო...

სულაც რომ არ დამთავრებინა პოეტს ეს ლექსი ფილოსოფიურ-ირონიული კითხვით: წაყვება თუ არა მოკლავს რაიმე ხაჟიას ამ ქვეყნიური სიამტკბილობიდან, ჩვენ მაინც ამოვკითხავდით ამ მშვენიერ პეკარებაში ფიზიკური სიცოცხლით გაუშაძრობის მარადიულ პრობლემას. დიახ, ირაკლი აბაშიძის ლირიკული გმირი არასოდესაა ამოგლეჯილი ზნეობის, სულის, მედიტაციის სამყაროდან მთლიანად, არასოდესაა ბოლომდე გახსნილი ფიზიკურ გარესამყაროში. ამის კონკრეტული დადასტურება, სხვათა შორის, ექოს დახვეწილი გასულდ-

გმულებაც გახლავთ ციტირებულ სტაროში.
ირაკლი აბაშიძის შემოქმედებაში ვხვდებით
ლექსებს, სადაც ამა თუ იმ ცხოვრებისეულ,
ზნეობრივ, ფილოსოფიურ საკითხზე მსჯელ-
ობას ერთ ტაეში მოჰყვება ბუნებასთან იმპ-
ულსურა შერწყმა, პეიზაჟთან ზიარება მეო-
რეში. ამის ტიპურ მაგალითს წარმოადგენს
ლექსი „ჩვენი მთები და მიწისქვეშეთი“. ერ-
ოვნული სულის, ეროვნული ფესვების ძიებას,
საუღუნეთა დიდებული კავშირის საიდუმლოს
ძიებას მშობლიური ბუნების წიაღში მიჰყავს
პოეტი. არა ერთხელ და ორჯერ შეხდგომია
იგი ამ ძნელსა და შორეულ მოგზაურობას,
არა ერთხელ და ორჯერ ცდილა ჩაწვდომილა
განცხადებულ სამშობლოს ბედს. შედეგი: — ფუნ-
ჯის ზუსტი, მკვეთრი მოსმით შობილი ტილო
ლირიკული ფერმწერისა, ოდესღაც განცდილის,
ფანტაზიაში შემოწახსოვლის რეალზმად ქცევა
მკითხველის თვალწინ:

ასე დაგვიტე
მიუვალ მთებში,
სადაც ჩანჩქერთა გაბმული თქვენი
საოცარ სმენით

შერჩეულ ხმებში
ერთ დიდ სიმღერად

უმოხს ხეობებს,
სადაც ბუნების ნიჭი და ეშხი
ერთად მოგაწვდის უთვალავ პეშეთი
სიზმრად უნახავ სახანაობებს.

ირაკლი აბაშიძის ნებისმიერ ლექსს ვუახლო-
ვდებით, ვიმეცნებთ და ვფასებთ არა როგორც
ხელოვნების მატერიკს მოწყვეტილ კუნძულს,
არა როგორც ავტონომიურ, დამოუკიდებელ
მოვლენას, არამედ როგორც კონტექსტთა ერ-
თობლიობის ორგანულ ნაწილს, ლირიკული
მედიაშის, თემატიკური ციკლის, იდეოლოგი-
ის, პოეტიკის რაღაც კონკრეტულ, სპეციფი-
კურ, განსაკუთრებულ გამოვლინებას. მისი ლე-
ქსები ძირითადად ერთიდაიგივე სამყაროს გა-
ნეკუთვნებიან, ძირითადად ერთიდაიგივე სუბს-
ტანციიდან არიან გამოძერწილი, თუმცა კი
განსხვავდებიან ერთიმეორისაგან ფსიქოლოგი-
ური ტონალობით, ტემპით, სიტუაციებით, მი-
თოლოგებით, გაცდით, სიმბოლოთი თუ გან-
წყობილებით. მიუხედავად იმისა, რომ პოეტის
ბერის ლექსი ერთიდაიგივე სამყაროს ერთე-
ულია, როგორც ხელოვნების ნიმუში, იგი
მთლიანად ახალი მოვლენაა, ახალ სტრუქტუ-
რას წარმოადგენს, ვინაიდან მასში შემავალი
პოეტური აქსესუარები სულ ახალსა და ახალ
ურთიერთდამოკიდებულებაში იმყოფებიან. ასე
რომ, ერთ სტრუქტურაში შედარებით შეუმჩ-
ნეველი პოეტური ფიგურა, ტროპი თუ პრო-
ზოდის რაიმე ელემენტი მეორე სტრუქტურა-
ში თვალშისაცემი ხდება. ირაკლი აბა-
შიძის პოეზიას საერთოდ ახასიათებს სიტ-

ყვის, სიტუაციურობების, პეკარისა ან სტარო-
ფის დაუინებელი გამოვლინებით შობილი, ემო-
ციის, პათეტიკის გამაღვირვებელი „შემდგე-
ველი“ ელემენტი, სასიმღერო ინტონაცია, სი-
მეტრია, მუსიკალობა. მას რომ მხოლოდ ისეთი
ლექსები დაეწერა, როგორიცაა, „ფერადი შე-
მოვლენა“, „სული მდევარი“, „სული დამცვე-
ლი“, „ხმა ჭერის მონასტერში“, „ხმა თეთრ
ხენაქში“, „ხმა გოლგოთასთან“, „ქაერები რი-
ონის ხეობაში“, „შენ დავტოვებ ჰელოზე და-
მას“, „ახალი მთვარე რომში“, „იწვის აპრი-
ლი“, „არა გაზაფხულზე“, „მესხეთის“, „ცა აფ-
ხაზური“, „შირაზი ცაში“, „სიცოცხლე არის
მხოლოდ მიწაზე“, „დედუღეთი“, „ნუშის ყუ-
ვილები ბაბილონის ნანგრევებზე“, — მაშინაც
კი უცნაური იქნებოდა მის ნიჭში რაღაც გან-
საკუთრებული, გამოკვეთილი სიმეტრიულობის,
განსაკუთრებული სასიმღერო ინტონაციის შე-
უმჩნევლობა. მაგრამ რას ვიტყვით ისეთ ლექ-
სებზე, როგორიცაა „ალაზნთან“, „აქ დავსა-
ხლდები“, „მალხა“, „მე ველი სიზმარს“, „სიყ-
ვარულისთვის“, „ჩვენი მთები და მიწისქვეშე-
თი“, „მანაც ვერ შევხვდი ამ გაზაფხულს რო-
გორც მინდოდა“, „უცნობი მინაწერი პალესტი-
ნის ქართულ პერგამენტზე“, „ვერადერს ქვეშ-
ნად ვერ შევიღო“, „ლექსს, ჭერ თქმელ
ლექსს“, „სტარიონში სიტყვა სულ არ დასწო-
რო?“ — ამ ლექსებს შემფარებული საერთოდ
არ სჭირდება; ისინი თვითონ აფასებენ თავის
თავს, თვითონ მტკიცებდნენ დიდსა და ხალხს
ნიჭზე. ხოლო რაც შეეხება „ხმას კატაპონთან“,
„ვინ იცის როგორ მელის ვარძიასა“ და „ფე-
სტების“, ეს ლექსები არა მარტო ირაკლი აბა-
შიძის, არამედ საერთოდ ქართული პოეზიის
მშვენიერს წარმოადგენენ. განმეორების გარდა
„ფესტებში“ ირაკლი აბაშიძე მიმართავს კიდევ
ერთ, მისი აზროვნებისათვის ჩვეულ, ტიპურ
მხატვრულ ხერხს: საკუთარი სახელის ჩამოთვ-
ლას, ერების, ქვეყნების, მდინარეების დასახე-
ლებას. შესაბამის კონტექსტში საკუთარი სა-
ხელის ხსენებას, განსაკუთრებით, როცა იგი
ერის სულიერი და მატერიალური კულტურის
აღმნიშვნელი სახელია, ანუ, არა ერთგზის მოუ-
ტანია მისი ლექსისთვის სასურველი ეფემერა.
გავისხენოთ თუნდაც ვარძია, ჭვარი, სამება,
უფლისციხე, ვანი, გელათი, კოლხეთი, სამგო-
რი (სამგორის მწვენი ყორღანი ძველი), მცხე-
თა ლექსში „ჩვენი მთები და მიწისქვეშეთი“,
ხერთვისი, თმოგვი, ხანძთა ლექსში „მესხეთი“
და მრავალი სხვ. გასაკვირი აქ არაფერია. ასეთი
სიტყვები თავისთავად შეიცავენ ქართული მკო-
ნებუნებისთვის ესთეტიკურად და ეთიკურად სა-
ნუკვარ აზრს და შესაბამისად დამუშავებულ
პოეტურ კონტექსტში ძლიერ ემოციურ ზეგა-
ვლენას ახდენენ მასზე. მაგრამ აქ, ამ უნიკა-
ლურ ლექსში, მკითხველი ხვდება მისთვის საკ-
მაოდ უჩვეულო დასახელებებს, ეგზოტიკას,
ისტორიას, წარსულს: ტიგროსს, ევფრატს,

შუამღინარეთს, ურარტუს, ქალღეს, შუშერებს, ხეთებს, ელამიტებს. მიუხედავად ამისა, შოაბე-ქალიღება დიდაა. თქვენ არ გამოთარხართ ტი-გროსის ტაღღებში, არასოდეს ყოფილხართ შუამღინარეთში, თვალთ არ გინახავთ ქალღე, შეიძლება პირველადაც კი გეგნით ელამიტებ-ზე, მთელი ეს სამყარო შეიძლება პირველად გამოჩნდა თქვენს თვალწინ ამ პწკარებში ხი-ლულად იდგის სახით, მაგრამ ეს იდეა ისეთ ილ-ლუზია გეგნით, თითქმის რეალურ, ფიზიკურ საგნებზე უფრო მატერიალური იყოს, თითქმის მის მადმა მყოფი საგნები მხოლოდ უფერული ასლები იყვნენ ლექსში მოცემული რაობებისა. იშვიათ შემთხვევაში თუ მისწვდება პოეტი იმ დონეს, როცა სისადავე, სიეთი, სილამაზე და ტეშმარტება ერთმეორეში გადადის, ერთმა-ნეთს ერთვის, როცა უცხო, ეგზოტიკური და შეიძლება ძნელსაცნაური სიტყვები ისეთ სია-მაყესა და სისარულს, ისეთ წინათგარძნობას, სევდასა და შფოთვის უნერგავს მკითხველს, რომლის მოწონიც მან შეიძლება ხეირიანად არც კი იტყვოს. ორი ათეული წლის წინ გა-ათხო პოეტმა განცდით ეს სიტყვები, და აი, ეხლა უკან გავბრუნდნენ ისინი ამ სიტხოს, რო-გორც გვიბრუნებს კლდე შებინდებისას დლი-სით შეწოვილ შვის ენერგიას:

გადაფუფრინეთ ტიგროსს და ევფრატს...
და ძირს,

ქველური ნაცრად და ფერფლად,
განათდნენ უცხო. ფოლიანტები —
ურარტუს თეთრი გოლიათები,
ციხე-კოშკები ძველსამხრეთული,
ძველშუმერული, ძველი სეთური,
დალაგდა თეთრად,

ზღაპრად დალაგდა

კედლები ქალღეს გამჭრალ ქალაქთა.

არაფერი უნდა იყოს ლექსის შინაარსზე, ლექსის ღირსებებზე კრიტიკის პროზაული ენ-ით მსჯელობაზე უფრო ამაო, უფრო ძნელი და უმაღლური. კრიტიკა ცდილობს, დაანახოს მკითხველს ხელოვნების ნიმუშის ერთიანი იდეურ-ესთეტიკური ღირებულება, დაარწმუ-ნოს მკითხველი ამ იდეურ-ესთეტიკური ღირე-ბულების რეალობაში და ამისათვის ჩვეულებ-ისამებრ ლექსის, მოთხრობისა თუ რომანის ცალკეულ, განსაკუთრებულად ძლიერ ადგი-ლებს მიმართავს ხოლმე. მაგრამ ცალკეულ ადგილებზე აქცენტის გამაზნებლობა, ისეთი ნა-წარმოების საუკეთესო ადგილების ციტირება და კომენტირება, რომლის მხატვრული არსი სწორედ ყველა ელემენტის ერთიანობით, ყვე-ლა ნაწილის ურთიერთშედგევითა და ურთი-ერთგავშირით წარმოიშება, ძნელად თუ აღ-წევს საუბრეულ ფეფქტს. ამიტომ იყო, „ლბათ, რომ „ფესვების“ ანალიზისას იძულებულნი გა-ვხდით, რაღაც ქვეცნობიერი თუ სულაც გა-უცნობიერებელი ძალის კარნახით, არაფერი

დაგვეტოვებინა ციტირების გარეშე. და არ ეხლა, როცა უკვე დავუკვირთ პოეტური შედეგ-რის ცოცხალი სხეული სამ ნაწილად, როცა საპირო ვახდა მთავარი, გადაშენებით, საზო-ლოო დასკვნის გაკეთება, ისევე გვიჩნდება სუ-რვილი ლექსის მთლიანობაში ციტირებისა, რა-დგან საოცრად მწიფეწილგვანია მისი თითოეუ-ლი სიტყვა, საოცარ ასოციაციებს გვთავაზობს მისი თითოეული პწკარი, საოცარი ფერებით ციალებს, საოცარი პოეტური ენერგიით ფე-ქავს მისი თითოეული სტროფი. მიუხედავად ამისა, იძულებული ვართ ისევ ცალკეული ელ-ემენტის ანალიზით წარვმართოთ ჩვენი მსჯე-ლობა. ეს ანალიზი გვიჩვენებს, რომ „ფესვები“ ყურადღებით, ქკუსის სასწავლებელი მხატვრუ-ლი ნაწარმოებია. იგი უარყოფით გვიხსნის პო-ეტის საიდუმლოს, გვარწმუნებს, რომ მაღალი პოეზია არ არის ყოველთვის უჩვეულო, ამაღი, მოულოდნელი მეტაფორებისა და შედარებების ერთობლიობა, რომ მხოლოდ ფორმალური ღი-რისებებით გამოირჩეული, ეფექტური პოეტური სახეებით მდიდარი, ფანტაზიის ანაღად აღმ-გზნები ლექსი ისევე სწრაფად შეიძლება განი-დევნოს ჩვენი წარმოსახვიდან, რა სისწრაფი-თაც დაეუფლა მას. შეიძლება უცნაურადაც კი მოეჩვენოს ზოგს აზრი იმის შესახებ, რომ „ფე-სვები“, ირაკლი ახაშდის პოეტური შედეგრი, არ გამოირჩევა განსაკუთრებულად ხელშესახე-ბი, კონტრასტული, ალოგიკური, მოულოდნე-ლი მეტაფორულობით, მაგრამ ეს ასეა. „ფესვები-ს“ მეტაფორულობა, თუ შეიძლება ასე ით-ქვას, შემპარავია, წყალქვეშა და არა უეცარი ალოგიკურობით განმაცვიფრებელი. მეტაფო-რის ამ ტიპის ანალოგიას ვხვდებით ლექსში „უცნობი მინაწერი პალესტინის ქართულ პერ-გამენტზე“. ლექსის პირველ სტროფში კვათხ-ულობთ:

დღეს აღესრულა შოთა რუსთველი,
კვალად ზვიადი,

კვალად ზეცველი,
ათი დღე-ღამე უკმელ-უსმელი
სენაკის თვისის ჳერს შესცქეროდა...

ამავე სტროფში რამდენიმე პწკარის შემდეგ მომავლადი მგოსანი უკვე ცას შესცქერის და მხოლოდ უკანასკნელ სტროფში, სადაც ძირი-თადად პირველი სტროფის შინაარსი და სიტ-ყვებია გამეორებული, გვთავაზობს პოეტის მო-ულოდნელსა და ალოგიკურ მეტაფორას — სე-ნაკის ცას:

ათი დღე-ღამე
უკმელ-უსმელი
სენაკის თვისის ცას შესცქეროდა...

ავტორი თითქმის და ამზადებს მკითხველს უჩვეულო ენობრივ ზატთან შესახვედრად, თი-თქმის და არბილებს უცნაური პოეტური სახის ალოგიკურობას, განმარტავს მას. მიახლოებით

იგივე პრინციპზეა აგებული „ფესვების“ სიმბოლური შინაარსიც, სადაც სათაურად გამოტანილი სიტყვის უღრმესი იდეა მხოლოდ თვითმზრინავიდან დანახული პეიზაჟისა და ფანტაზიით გაცოცხლებული ისტორიის კავშირში საცნაურდება. მართოდვარე, ნაცრადქცეული ფესვები ლექსის ფინალურ პწკარებში ქართული ერის მდიდვარე სულია, გონების თვალთ რომ მიჰყვება პოეტი მთელი სიცოცხლე. ღორთქო ბალახისა და გრილი იების ქვეშ ბალყარეთის მთების კალთებზე, სტალინგრადისა და ბრანდერბურგის მისადგომებთან, ხანისწყლის ზვირთთა უზრუნველ წკრიალში, დმანისის, კოჭრის, არმაზის, ოშკისა და ხახულის ციხეთა ჩამოშლილ კედლებში, განახლებული გარეჯის აბიზინებულ ზვრებსა და ყანებში, თავთუზთა რხევაში ბახტრიონის ქედებთან, რიონის მოკაფე ელნათურებში, საბჭოთა ზალხების ძმობაში, რუსთველის საფლავის მძიმე ღუმილში პოულოზს შემოქმედი ამ სულის იპოსტასებს, რა-

თა შეგვახსენოს, რომ ამაოდ არ იღვრება დღე-ღამეწაზე დიადი მზის სხივებით განბანული ციხე-დან სიხარული და სიბო, სინათლე და სიცოცხლე; ამაოდ არ შესცქერის პოეტი უძირო ყიამეთში გაფანტულ ვარსკვლავთა იღუმალ ციმციმს, ამაოდ არ ევსება სული ტკბილი სევდით რწმენის დამბინდავ წუთებში... დიახ, ბევრია ცხოვრებაში სიძნელე, მაგრამ ასევე ბევრია გამარჯვებაც, ბევრია შური და ღალატი, მაგრამ მეტია ერთგულება და უანგარობა: სურვილს, მისწრაფებას მიწის მიღწევა ცვლის, თავგანწირვასა და მსხვეპლგაღებას უკვდავება უკმევს გუნდრუკს, შეცდომას მონანიების ცრემლები მოჰყვება, სახოწარკვეთის, იჭვისა და შინაგანი დისპარმონიის წამებს ნდობისა და სიმშვიდის ისეთი წუთები ენაცვლება, როცა გული ფეთქავს უჩვეულო აღფრთოვანებით, როცა სული ხავსება სინათლით, როცა სიცოცხლე ასე სრულყოფილია და ასე მშვენიერი, ასე ახლოა ნეტარებასთან.



„ბასსოპღას სიბოსხლა“

რომანში გმირების სახელდების ორი პრინციპია — ნაწილს თავისი კონკრეტული სახელი ჰქვია, ნაწილს — ზოგადი, მისი თვისებიდან გამომდინარე განსაზღვრება, ორ შემთხვევაში ასეთ სახელდებას პრინციპული, შორს გამიწნული მნიშვნელობა აქვს — თბილისელი მსახიობი და პოლიცემისტერი მყავს მხედველობაში. ისიც უნდა ვთქვა, რომ პოლიცემისტერი ორია, ერთი — პროლოგში (პირობითად გამოყვანად პროლოგად იმ პირველ ჭან გვერდს, რომელშიც ასახულია ილილიური ყოფა ბათუმისა, სადაც პოლიცემისტერის ოჯახი მსახიობების თავშესაფარი იყო, ხოლო მისი მეუღლე ქველმოქმედებას ეწეოდა. ეს პოლიცემისტერი „იმდენად კაცთმოყვარე გახლდათ, უფრო სწორედ, იმდენად გულუბრყვილო, რაც არ უნდა საშოში ბოროტმოქმედი დაეჭირა, ღამე ციხეში არ გააჩერებდა, ეცოდებოდა, შინ უშვებდა, ცოლშვილთან. თუკი პირობას მისცემდა, უკანვე რომ მობრუნდებოდა დილით...“ მაგრამ ის გმირი იმ „სექტაკლს ეკუთვნის, ფარსს, რომელიც უკვე დამთავრებულიყო, მაყურებელი დაშლილიყო...)

და მეორე პოლიცემისტერი — ადამიანის თავისუფლებისაკენ მაღალი სწრაფვისა დამთავრების რაღაც რომ ასრულებს მთელი რომანის მანძილზე.

თბილისელი მსახიობი თავისუფლებისაკენ და სამართლიანობისაკენ მუდმივი სწრაფვის პერსონიფიცირებაა (მას თავისი წინაპარიც ჰყავს — დარიას მამა და გამგრძელებიც — შვილი გელა) ხოლო პოლიცემისტერი ამ სწრაფვის ჩაშლის ძალიან. მასაც ჰყავს უსახელო თბილისელი ორეული ამ საქმეში, გუბერნიის მთავარი მოსამართლე.

ასე, ორი ძალა დაუნდობლად ებრძვის ერთმანეთს მთელი რომანის მანძილზე, ბშირად ეს ბრძოლა გარე სამყაროდან პიროვნების სულშია გადატანილი.

ოთარ ჭილაძის რომანში ჩანს ღალატის სიღრმისეული შექანისი და საზღაური ღალატისა.

თბილისელი მსახიობი ღალატობს თავის თავს, იგი, როგორც პიროვნება, იმსხვერუვა და საკმაოდ ბანალურად ამთავრებს სიცოცხლეს.

ელენე, თბილისელი მსახიობის მეუღლე, მიზეზი და თანამონაწილე ღალატისა, მთელი ცხოვრება ამ ღალატის გამოსუიდვას უნდება. მისი შემდგომი ცხოვრება კირთების გზაა. იგი გმირულად იტანს შემდეგ უოველივეს და ინდივიდუაციის ძნელ გზაზე უარპყფს „ნიღაბს“.

საყვარელს ღალატობს ნატო, რომელიც ყველაზე მეტად მის ღამოჩენამ შეწარა, „ცხოვრება ღირსი რომ არ იყო სიყვარულისა“. და თვითვე გამოაქვს თავისთვის განაჩენი, ზღვაში იკარგება.

ოთარ ჭილაძის გმირების აბსოლუტური უმრავლესობა ორი სახით არის წარმოდგენილი: ადამიანის „ნიღბით“, იმ მოლოდინი-მოთხოვნების მიერ შექმნილი მე-თი, როგორადაც აღიქვამენ მას სხვები და მისი ქეშმარიტი მე-თი, ავტორი ხაზს უსვამს ამ გაორებას (ელენე ნატო, საბა ღალაჩი) მათ გარეხატს თვითვე უწოდებს როლს, ხოლო გმირების ქმედებას — „სექტაკლს“.

აქვე მთელი სისავსით ასახულია პიროვნების მიერ საკუთარი თავის შეცნობის, ინდივიდუაციის რთული პროცესი, „ნიღბიდან“ გამოქვინისა და ცნობიერებაში არაცნობიერის გამოტანის მეტად ძნელი გზით. ყველაზე სრულად ეს თავს იჩენს ელენეს მიერ საკუთარი თავის შეცნობასა, მის თვითგვემასა და თვითანალიზში, როცა მისი შინაგანი დრამა მთელი ტრაგიკულობით წარმოსდგება მკითხველის წინ. ყოველივე ამან განაპირობა პიროვნების გაორება, ხასიათის დუშლა ცალკეულ პერსონაჟებად, ანუ ხასიათის ექსტერიორიზება, რაც ლიტერატურისთვის ახალი არ არის.

რაცღა ღაპარაკი პიროვნების გაორებაზე, ხასიათის პერსონაჟებად დაშლასა და ცნობიერისა და არაცნობიერის დიფერენციაციის გზით ინდივიდუაციის პროცესზე ჩამოვარდა, არ შეიძლება არ ითქვას, რომ „ინდივიდუაციის პროცესი, როგორც იგი აღწერილია ფსიქოლოგიურ ლიტერატურაში, ორი ძირითადი ეტაპისაგან შედგება. პირველი მათგანი წარმოადგენს „ინიციაციას გარე სამყაროში“ და მთავრდება მე-ს ჩამოყალიბებით, რომელიც არის არა ადამიანის ქეშმარიტი მე, არამედ მისი „ნიღბი“, ანუ, სხვა სიტყვებით რომ

ვჭკვათ, პაროვნების ეს მხარე, „რომელიც აღმართი არსებითად არ არის, მაგრამ რაღაც აღიქვამენ მას სხვა აღმართები“. ხოლო მეორე საფეხური არის „ინიციატოა შიდა სამყაროში“ და წარმოადგენს კოლექტიური ფსიქოლოგიიდან გამიჯნვისა და დიფერენციაციის პროცესს... „ინდივიდუალიზაცია ვარაუდობს ინდივიდის ცნობიერი ცხოვრების გაფართოებას და მას აუცილებლად უნდა მიგვიყვანოს საკუთარი თავის იმად შეცნობასთან, რაც აღმართი არის ზღუდრით“. ამ პროცესში „განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს „სასოწარკვეთის“ ფენომენი. „სასოწარკვეთა“ იმას მტკიცებებს, რომ ინდივიდი მომწიფდა „გადაღმარების“ რთული პროცესისათვის და შეუძლია შეუდგეს ინდივიდუალიზაციას ანუ, უფრო ზუსტად, მის მეორე ეტაპს, რომელიც იუნგის მხედველით, არის შინაგანი მოგზაურობის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი მონაკვეთი“.

როგორაა ინდივიდუალიზაციის ეს პროცესი ასახული ოთარ ჭილაძის რომანში?

ნატო ილუპება არაცნობიერთან ჭიდილში და სასოწარკვეთილი ხელახლა დაბადებას, აღდგენას, გამოთლიანებას, დაბრუნებას თავის ჭეშმარიტ მე-სთან, უკავშირებს ზღვას. მას-სი განწმენდას, ამდენად, არაცნობიერის საშინელებისაგან განთავისუფლებას. იგი გაურბის არაცნობიერს.

გავისხენოთ, პოლიციებისტერის შეკითხვაზე, თუ ვისგან ჰყავდა მას შვილი, ნატომ იცრუა, სახელმწიფო დამნაშავეს გელას ნაცვლად ხელმწიფის სამსახურში მყოფ ოფიცერს, საბა ლაფარს გადააბრალა ბავშვის მამობა. საბა ლაფარი პაპად ერგებოდა, მაგრამ ნატომ ისიც იცოდა, რომ ოფიცერს იგი თავდაპირველად და უბედოდ უყვარდა და სწორედ ამიტომ, ნატომ თვით შეაძრწუნა ამ სიცრუემ და მის სულში ტრაგიკული ბრძოლა იწყება. ორიოდე მაგალითი:

ნატოს ფიქრი: — რა უნდა ექნა პოლიციას მისი შვილისთვის? დაიჭერდა? გადასახლება, დახვრეტდა? რა თქმა უნდა, არა, ამდენი მაინც იცოდა მამამისმა კანონებისა, უბრალოდ, მეთვალყურეობის ქვეშ ეყოლებოდათ იგი, როგორც თავად პოლიციებისტერმა უთხრა, რა-თა დროულად დეპერტა ფრთები, თუკი მამის მღერეკილებები განუვითარდებოდა და ბატად განწმენილი, გედოხას მოინდომებდა“.

ნატოს სიზმარი: — „ამა დიდი ამბავი ესტე-ქვენი კანონიერი ბედნიერება!“ — ამბობდა ნატო და კატაფალკაში ჭებოდა, წინ მუნდირ-ში გამოწყობილი შვილი ეჭდა, გვერდით, ასე-ვე მუნდირში გამოწყობილი, სკამო, ფეხებ-თან შეკადრი გედი ედგო; უშუალო დაკლავ-ნოდა გრძელი, გაბნეპრებული კისერი, ნატო კახის კალთას აფარებდა მკვდარ გედს, ფეხით ტენიდა სავარძლის ქვეშ, სხეებსაც რომ არ

დაენახათ, მაგრამ მკვდარი გედი მაინც ჯიუტად მოჩოჩავდა წინ, ეტლის ბიძგებს აუოლილი, ცუცხალავით თრთოდა და ღიად ღარჩენილი ფოლაქივით ბრჭყვიალა თვალით უყურებდა ნატოს“.

ახსნა: გედი გელას იპოსტასია. პოლიციებისტერისთვის ნათქვამი ტყუილი, რომ ანდრო გელას შვილი კი არა, საბა ლაფარის შვილია, ნატოს არაცნობიერში ერთმანეთის გამოშრიცხავ რეაქციას იწვევს, ნატო თრთუნავს მათ მაგრამ, როგორც ცნობილია, დათრგუნელი სურვილები და ცლოლვანი რელიზდებიან სიზმრებსა და ხილვებში.

ავტორის შენიშვნა: „ნატო ისე იყო დაბნე-ული, ცხადისა და სიზმრის გარჩევა უჭირდა, ისიც ვერ გაერკვია, რაც ხდებოდა, ცხადში ხდებოდა თუ სიზმარი. სიზმარი, უბრალოდ უფრო ხატოვანად წარმოაჩენდა სიცხადეს, სორცს ასხადა იმას, რაც ცხადში ჭერ კიდევ შეფარულად, შენიღბულად და თითქოს თავის-თავად ხდებოდა, ანდა ცოტა მოგვიანებით უნდა მომხდარიყო, მაგრამ ნატოს აღარაფრით შეეძლო წინ აღდგომოდა თავის განზრახვას და უსუსური ფუნქსიით, უაზრო ზნაილ-ტრიალით, თან მიჰყვებოდა უფსკრულისკენ, როგორც ჩანჩქერს — ნაფოტი, სიზმარში სა-ქორწინო გვირგვინი ედგა“.

„ნილბათან“ კონფლიქტმა სასოწარკვეთამდე მიიყვანა გიორი და იგი ზღვაში, როგორც გან-წმენილ პირველსაზოში იკარგება. მაგრამ მეორე — თბილისელი მსახიობის მეუღლე ილენე, ძლევს სასოწარკვეთას, წვდება არაცნო-ბიერს და ცნობიერის კუთვნილებად აქცევს. იგი ესწრაფვის არაცნობიერის გაცნობიერების გზით ცნობიერისა და არაცნობიერის გარკ-ვეულ დიფერენციაციას მიაღწიოს, იგი ესწ-რაფვის მოპოვოს თავისი ჭეშმარიტი ინდი-ვიდუალობა, მაგრამ ამ პროცესს ხომ ზღვარი არა აქვს.

ელენე თბილისელი მსახიობის სიკვდილის შემდეგ ანალიზებს ქმართან თავის ურთიერ-თობას, ძირის-ძირამდე ჩასდევს საკუთარ თავს და აღმოაჩენს, რომ თავიდანვე თვით იგი კლავდა ქმარს. ამიტომაცაა, რომ სასოწარკვე-თილი, დამნაშავეს სინდისის ქენჭით აგრძე-ლებს სტოიკურ ცხოვრებას. ძლიერი პირადე-ბა მშვენიერად ილენე. ამასთანავე, დროში ცვალებადი, სხვაა იგი რომანის დასაწყისში, სხვაა ბოლოში და მთელი რომანის მანძილზე გრძელდება მისი დიალღო საკუთარ თავთან, გაცნობიერება არაცნობიერისა, საკუთარი მე-ს ძიება. სწორედ ამიტომ, გაორებულია იგი, ამ მუდმივი ბრძოლისა და გაორების ჩვენება, ისე რომ ერთ მთლიანობაში ყოფილიყო ყვე-ლაფერი გაერთიანებული და მკითხველიც აქ-ტური მოქმე, ხოლო ზოგჯერ მომანწილც, მწერლისგან მოთხოვდა სტოლისტურ ნოვა-

ცხადს. იგი მეტად ინტენსიურად მიმართავს „ცნობიერების ნაკადის“ სტილისტიკას, რაც ძნელი გასაანალიზებელია, მაგრამ ჩვენ მაინც ჩვენი ცვალებით. მხოლოდ ერთი ამონაწერი, რომელშიც ელენეს ორი მე უპირისპირდება ერთმანეთს; არაქვეშაირი მე ანუ მისი ის „ნიღაბი“, როგორადაც მას სხვები აღიქვამენ და მეორე მე, კლდეტიური ფსიქოლოგიიდან რომ არის გამოყოფილი.

ელენემ კისერზე კაბის ღილი შეიხსნა. „არც მე მსიაოვნებს ბევრი რამეო“ — გააგრძელა, თითქმის მოთავებულად ფეხი და ტახტზე გადაკიდა. მერე პერანგიც მოაყოლა. ნელა იხდიდა; თითქმის სხვას ხდიდა, მძინარეს, და ეშინოდა, არ გავადვიოო, გამხდარმა, უშნოდ აწოწილმა ქალმა შემოხედა სარკიდან. უნებურად შეკრთა, თითქმის უცხო უთვისელთა-ღებდა, თითქმის უცხოა უნდოდა ეხილა მისი გამხდარი აწოწილი სიწიველი, საშუალოდ დამარბული ყველასათვის. კანი აებურძგნა. თან გაშალებული ფეხობდა, უფრო დიდხანს რომ გაეჩერებინა ტიტველი ორეული სარკეში, დაეხაჯა, გაეშვარებინა. ჩემი შვილი, თურმე, აქვე იყო, რი ნაბიჯზე, მე კი ერთი წუთითაც არ გავახსენდ, არც იმასთან მისვლამდე და არც იმის მერეო. თამაშად, უთხოვრად გაუსწორა თვალი ორეულს: „ეს გინდოდა? ამისკენ მიიბეჭდები?“ მარტოხელა ქალის ეჭვი და დაბნეულობა აღბეჭდვოდა სახეზე, უნუგეშოდ და-კარგული წარსული... და მაინც დაუღუეველი სურვილი ცხოვრებისა, ქალური ციხერებით, არა, ბებრული, ბებერი კლიოპატრას სიყვარული ღრმად შენიღბული. სარკეს თვალი მოა-რიდა და ოთახი მოათვალიერა ძველი, უყარ-ვისი, თანაც ნახვებისარი აუჯივით გავსებული, გახუნებული ფარდით ორად გატიხრული“...

ამ ტექსტში ფაქტიურად ჭერ ორი ხმა ის-მის, ავტორისა, რომელიც მოგვითხრობს ამ-ბავს და ელენესი, რომელიც იწვევს თავის მე-ორე მე-ს შვევად კამათში. მხოლოდ ეპიზო-დის ბოლოს იჩენს თავს ინტონაციურად გან-სხვავებული ფრაზა, რომელიც ავტორის ტექსტ-ში არ უნდა აგვირიოს, მიუხედავად იმისა, რომ მესამე პირშია.

ავტორი: „მარტოხელა ქალის ეჭვი და დაბ-ნეულობა აღბეჭდვოდა სახეზე, უნუგეშოდ და-კარგული წარსული“. აქ ავტორის ინფორმაცია თავდება და იწყება გარკვეულად გაღიზიანე-ბული, უარყოფითი, ირონიული შეფასება ელ-ენეს ნიღბისა მეორე მე-ს მიერ: „...და მაინც დაუღუეველი სურვილი ცხოვრებისა, ქალური ციხერებით, არა, ბებრული ეშმაკობით, ბე-ბერი კლიოპატრას სიყვარული ღრმად შენიღ-ბული.“ ისევ ავტორი: „სარკეს თვალი მოა-რიდა“...

მომდევნო ტექსტი უფრო რთულია, დააკ-

ვირდით შიდა პერსონაჟების შეფარულ გა-მათს, ინტონაციურ ცვალებადობას, ხედვის კუთხის შეცვლას, ავტორის კომენტარს: „მას-ს სვრსობაში წამოტეხილებული ფრაზა“. შვე-ლაფერი ეს ერთ განუყოფელ, დინამიურ ენ-ობრივ მთლიანობაშია წარმოდგენილი. სიტყვას ვერ გადაადგილებ.

ტექსტი პოლიფონიურია. მასში ოთხი ხმა ისმის — ერთი „ნიღაბი“, მეორე — ჰეშარი-ტი მე-სი, მესამე — არაცნობიერიდან ამო-ტივტივებული ფრაგმენტები წარსულთან რომ აკავშირებენ გმირს (ქმრის „ხმა“) და ავტორის კომენტარი, რომელიც ზოგჯერ ტექსტში ცალ-კე წინადადებადაც კი არაა გამოყოფილი, ორ-მაგი მნიშვნელობის ტექსტს უკან აკითხება (დუბლირებულია ავტორი და ელენეს ჰეშ-მარობი მე).

ტექსტს თავისი დრამატურგია აქვს, რადგან მასში მუდმივი შეფარული თუ დაუფარავი კამათი იგრძნობა, საწინააღმდეგო შეფასებანი, ხედვის კუთხეთა ცვლა. გმირი ერთ ადგილ-ზე დგას, მაგრამ იგი „მოძრაობს“, იგი მარ-ტოა, მაგრამ ოთახი სავსეა ხმებით, სავსეა პერ-სონაჟებით, ყოველშეშთხვევაში ორი პერსონა-ჟი ყოველთვის იგრძნობა.

დააკვირდით ტექსტს! (ფრჩხილებში ჩემი კომენტარია ჩასმული).

(„ნიღაბი“: ირონიით, ნიშნის მოგებით —) „არცა ხარ მეტის ღირსი, მეტი ვერ შეიშნოვ, აი, ამას ჰქვია სწორედ შენი კუთხე.“ (ჰეშ-მარობი მე: თავის მართლებით —) „ამისთ-ვის იკლავს ხალხი თავს და ამისთვის ინანიებს ცოდვებს.“ („ნიღაბი“: შეტევით, ნიშნისმოგე-ბით —) „შენც აქ ამოგხდება სული, რადგან არავის მოუვა აზრად, აქ, ამ ნახვისარ ნი-ვთებში დაგვიწყოს ძეხნა. არც სურვილი გაუჩნ-დება ვინმეს.“ („ნიღაბი“: ნიშნისმოგებას ცდის ირონია, დაცინვა —) „სიმარტოვის, დავიწყე-ბის, უფულებიერების კაობიდან ამოათრიოს უბედური ქალი, რომელიც სიმარტოვის, უგ-ულუებეიერების მეტს არც არაფერს იმსახუ-რებს, რადგან უყვარდა, უყვარდა, უყვარდა!“

(ჰეშმარობი მე-ს მიერ თავის მართლები, „ნიღაბი“: გაშვებულია, საკუთარი თავის გარე-დან შეფასება —) „დაიხ, უყვარდა, მაგრამ არაფერი გაეგებოდა სიყვარულისა, პატვის არ სციმბა, არ ეშინოდა სიყვარულის.“ (სარკე-ში მაიქერალი, ელენეს ჰეშმარობი მე-ს მიერ თავისივე ანარქიის გაღიზიანებული შეფასება სარკეში შეხიზნა მას ხომ ქალიშვილობაზე უყვარდა. —) „ამაზუნებდა უცახცახებდა კოც-ნას გადაჩვეული ტუჩები, ორი მშვიდი წურ-ბელა.“ (მჭერა ტუჩებიდან გადადის „დამშე-ულ“ ძმუხსთავებზე, კაცის ხელი რომ არ მიჰკარებიათ ქმრის სიკვდილის მერე. და აქვე ქმრის ფრაზის გახსენება —) „ძმუხი შენი უმჭობების ღვინისა, მუცელი შენი ვითარცა

ხვავი იფქლისია“ (— მახსოვრობაში წამო-
ტიტივებული ეს ფრაზა „ქებათა ქებიდან“,
იმ დღეებს მონატრებს ელენეს მისდაშეუმჩ-
ნევლად, რაც ავტორის მიერ ფიქსირებული
ქალის უნებურ უცხტში ვლინდება —) „შემ-
ველ შეგრდზე ჩამოსხვა ხელი უნებურად, სი-
ნანულით.“ (ელენეს მიერ საკუთარი თავის,
საკუთარი როლის, საკუთარი იღბლის შეფა-
ხება —) „ტანჯული ცოლი, ტანჯული დედა.
უდროოდ დაბერებული, უდროოდ დამახინჯე-
ბული“ (და აქ ისევ იფთქა თითქოს გამკრალ-
მა ანტაგონიზმა ნიღბასა და კუმშირით მეს-
შორის —) „შინც რომ არ უტყდება თავს,
შინც რომ არ ყრის ფარხმალს და ყოველ
დღით“, (თვითორიონია —) „დარბაისელი ქა-
ლის ზაფხასმული შედიდურობით“, (დაცინ-
ვა —) მითითვეს გამხმარ წამცხვარსა და ყა-
ვას.“

(ავტორი —) „ახე გავალ ქუჩაში“ — გა-
იღმა მწარედ.“ (— ფრაზა ორმაგია, ეკუთვ-
ნის ავტორსაც, როგორც ფაქტის კონსტა-
ტაცია და ელენესაც, როგორც ცნობიერებაში
მოტივიტივებული მომდევნო ფრაზის გამომ-
წვევა: „ქუჩა“ — „მედავი“ —) „ბიარამომა და-
ულგათ შეფავებს“... (— ეს სიტყვები ელენეს
თბილისელ მსახიობთან საერთო საცხოვრე-
ბელში მისვლას ახსენებს, როდესაც უამრავი
მამაკაცის თვალი აცილებდა, მაგრამ იგივე
სიტყვები ქმარსაც მოგონებს და მისსავე აკ-
ვიატებულ ფრაზას —) „დაცინვითა მითხარ
უარი...“ (შემდეგ ელენეს, ეტყობა, ესმის გვი-
სსაყვრის ზმა, რომელიც ამ ბოლო სიტყვის
გამეორებად ფიქსირდება მის გონებაში —)
„უარი, უარი, უარი.“ (ავტორის თითქოს ინ-
ერტული ფრაზა, რომელიც შემდეგ, ბოლოს,
ორმაგდება, ავტორისაცა და ელენესიც, საწ-
ყვისის ელენეს ფიქრისა თვისთავე —) „გემ-
მა ისევ დაიუყრა გაბმულად, გამომწვევად,
თითქოს მიის შესახსენებლად, ცხოვრება რომ
გრძელდება“ (თხრობა წარსულ დროში გა-
დადის. სწორედ აქედან იწყება ორმაგობა —)
„ყველაფერს რომ კისრულობდა, წელზე რომ
ფეხს იდგამდა ხალხი,“ (— „სხვათა“ ცხოვ-
რების შეფასება ელენეს მიერ —) „ოღონდ
რაიმე წაგლეჯა ცხოვრებისათვის“. (ნიღბი-
სეული შეფასება მისი ცხოვრებისა —) „ამას
კი არაფერი უნახავს, არსად არ ყოფილა. თბი-
ლისი და ბათუმი, ბათუმი — თბილისი, აი,
მისი ცხოვრების ორი უკიდურესი წერტილი.
რკინისგზით, რკინის ზასით დაკავშირებული ორი
ბუდე“ (— რა შეუბრალებელი და ცივია ეს
„რკინის ზასი“ და რა საცოდავი ამ კონ-
ტექსტში „ორი ბუდე“. შემდეგ შეფასება
უფრო კატეგორიული და შეუბრალებელია —)
„ერთნაირად უცხო, თუმცა ერთში გამოჩენეს,
შეორეში კი თვითონ გამოჩენა სიმწრის კვერ-
ცში. ერთიდან ამოფრენა შეიძლო მხოლოდ,

შეორეში კი ჩაფრენა.“ (დაბოლოს, ორმაგ-
კომენტარი ყოველივეს — ელენესაც, და ავ-
ტორსაც რომ ერთნაირი უფლებით
ნის —) „შინც მეორე ჯობდა, რადგანაც
ალარც თვით ჰქონდა და ალარც სურვილი
ფრენისა“.

მსგავსი სტრუქტურა ტიპურია ოთარ ჭი-
ლაძის ამ რომანის ტექსტისთვის. ეს ბუნებ-
რივცაა. რადგან პიროვნების ინდივიდუალის
გზაა აღწერილი, ადამიანის სულში ატეხილი
ბრძოლა, ცნობიერების ნაკადის სტილისტიკის
გამოყენება აქ დიდ ეფექტს ალწვებს.

როდესაც ადამიანი თავისთავს ეკამათება,
იგი ზშირად არ ამთავრებს წინადადებას, აზ-
რის საზღვრები ზშირად არ ემთხვევა წინადა-
დების გრამატიკულ სტრუქტურულ მთლიან-
ობას. ამას ისიც ემატება, რომ ფიქრის დროს
წამოტეხილდება კონტექსტთან თითქოს
დაუკავშირებელი ფრაზები თუ სიტყვები, რო-
მელთაც როგორც შემდეგ ირკვევა, ძალზე
შეიძრო ურთიერთობა ჰქონდათ ნაფიქრთან.
ახე იქმნება გრამატიკული მთლიანობა წინა-
აღმდეგობრივი ტექსტისა, ახე მიიღწევა მხატ-
ვრობით ტექსტის პოლიფონიზმი.

ტექსტის სხვადასხვა პლასტობი ვიწუალუ-
რად ერთმანეთისგან გაყოფილი არაა, მხოლოდ
ინტონაციით თუ შეიძლება მათი გამორჩევა,
ეს ქმნის მთლიანობის შეგრძნებას.

ისიც აღსანიშნავია, რომ ტექსტის ზემოთ-
აღნიშნული სტრუქტურა დამახასიათებელია
მთელი რომანისათვის, რადგან „ინიციატია გა-
რე სამყაროში“ და „ინიციატია შიდა სამყარო-
ში“ თითქმის ყველა გვიარის დამახასიათე-
ბელს წარმოადგენს, იმდენად დამახასიათე-
ბელს, რომ მაგალითების მოყვანა ზედმეტა-
დაც კი მიგვანჩნია, მაშინ თითქმის მთელი წიგ-
ნის გადმოწერა მოგვიწევდა.

ცნობიერისა და არაცნობიერის დიფერენ-
ციერებული ურთიერთობა მთელი რომანის
პოეტოლოგიურ პრინციპად არის ქცეული და
არა ამა თუ იმ ეპიზოდის გადმოცემის თუ-
გვირის ხასიათის გახსნის ზერხად. ისიც სათქ-
მელია, რომ „ცნობიერების ნაკადის“ სტი-
ლისტიკა თვისობრივ გავლენას ახდენს რომა-
ნის ენობრივ სტრუქტურაზე და ამდენად,
ავტორისა და მკითხველის აზროვნების წესზეც.
თუმცადა ისიც უნდა ითქვას, რომ ყოველი-
ვე ეს არაა ოთარ ჭილაძის აღმოჩენა, იგი
მომწადდა თვით ჩვენივე პროზის წიაღში (რო-
მელმაც გაითავისა მსოფლიო პროზის მიღწე-
ვები) და ამა თუ იმ დროითა და წარმატებით
ხორციელდებოდა კიდევ, განსაკუთრებით კი
ბოლო რკი წლის მანძილზე, რაც ჩვენს კრი-
ტიკაში აღნიშნულიცაა, მაგრამ, ვიმეორებ,
მთელი რომანის პოეტოლოგიურ პრინციპად
ყოველივე ეს „რკინის თეატრში“ არის წარ-
მოდგენილი.

ამ რომანში განცალკევებულია ერთიანობის მიღწევა ავტორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვან მხატვრული ამოცანა და იგი ვლინდება, არა მარტო ექსტერიორიზებული ხასიათის მთლიანობაში წარმოსახვით, არამედ ცხოვრების ცალკეულ ფრაგმენტთა თუ ეპიზოდთა გათლიანებითაც... ისე როგორც ეს ცხოვრებაში.

სინამდვილეში მოვლენები ხომ არ არსებობენ ცალ-ცალკე, ისინი გადადიან ერთმანეთში, მათი დაწყება და დამთავრება ზმირად არ თანხედება მათ ლოგიკურ დასაწყისსა და დასასრულს. მაგრამ ზმირ შემთხვევაში ლიტერატურაში, ყოველ შემთხვევაში ქართულ პროზაში, ეს მოვლენები ერთმანეთისაგან გამოყოფილია სწორედ ლოგიკური საზღვრებით, თუნდაც იმიტომ, რომ ჩვენ ამ კონტურების გამო აღვიღაღ აღვიქვამთ მოვლენებს. მაგრამ არის სინამდვილის ასახვის მეორე გზაც, მოვლენათა ურთიერთკავშირის ნათელსაყფად შეკვირვი კონტურების წაშლის გზაც. ეს ტენდენცია განსაკუთრებით გაძლიერდა მეოცე საუკუნის ლიტერატურაში. მეტ-ნაკლებად მან ქართულ პროზაშიც იჩინა თავი, მაგრამ ასეთი მასშტაბით, ასე ტოტალურად, როდესაც ერთი ეპიზოდიდან მეორეზე გადასვლა თითქმის შეუძნელებელია, გომის სხვაგან არ უნდა იყოს. სხვათაშორის, ყოველივე ესეც, მნიშვნელოვნად ზრდის მკითხველის ფუნქციას „რკინის თეატრში“. დააკვირდით, როგორაა ერთმანეთში გადასული ელენეს ფიქრი ქმარ-შვილზე და ინფორმაცია მისი შვილის დაბრუნების შესახებ: „მე ყოველთვის შეგეოდა შენი. — თქვა უცებ ზამალდა. ახლა უნახუბა ქმრის ოდნედედ შევითვას — ყოველთვის. — გაიმეორა ცოტა ხნის მერე. — არ ვტყუი. ღმერთოა მოწამე. ღმერთია მოწამე. უბრალოდ არ მინდოდა, არც შემეძლო ამის თქმა... მე-გონა... თუმცა ახლა ამას არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს.“ — მოამთავრა უცებ. სიამოვნებით შეეკამდი ახლა ვაშლსო — გააჯერძა გუნებაში მიწეწიანი ავადმყოფივით, თვითონაც არ იცოდა, რა უნდოდა. სანტიერისა, შექმა თუ არა მშვენიერმა ელენემ ის ვაშლი, მარადიული სიყვარულისა და ტანჯვის ნიშნად რომ მიართვეს, ალბათ შეეპაღა, რატომ არ უნდა შეეკამა. მაინც დაღებოდა. როდესაც სარკმელში ჩამდგარი წყვილადი ჭერ გადაღურჯდა, მერე კი აიჭრა, გაიცრიცა. ახლა ამან შეაფოთა. თითქოს აღარ ელოდა, კიდევ თუ გათენდებოდა. „იცი თუ არა შენ, ჩემი შვილი რომ ცოცხალიაო.“ — დაუყვია კატას. კატამ დაიწავლა „ცოცხალია, ცოცხალია“, — გაიმეორა მღერავრედ, ვნებიანად თითქოს კატის ჭიბბრთ. თითქოს კატის გადასარწმუნებლად. არადა ჭეშმარიტებას ამბობდა. მისი შვილი უკვე გზაზე იდგა, მოდიოდა. თუმცა ჭერ არც ღვდა ახსოვდა, არც თავი. ჭერ დანაშ-

ვლიდით ისიც არ იცოდა, გზა მართლა გზა რომ იყო. მართლა თვითონ რომ მოდიოდა გზაზე და მართლა აღქმულ ჰქონებოდა იყვანდა ეს გზა. ნატოს ჰქონებოდა, ერთადერთ ჰქონებოდა, სადაც უნდა ეცოცხლა და მომკვდარიყო“ და ა. შ.

მსგავსი რამ, როგორც ვთქვით, წიგნი ნორმალაა ქვეული. საქმე ისაა, რომ აქ მოთხრობილი ორი ძირითადი მოვლენა — ელენეს ფიქრი შვილზე და გიორგის გამოქცევა გადასახლებიდან ერთსა და იმავე დროს ხდება და არა ერთიანობის მყოფლებით. ამიტომაც, რომ ეს ორი ეპიზოდი, მჭიდრო ურთიერთკავშირშია, ერთ ენობრივ მთლიანობად არის ქცეული და ბუნებრივად გადადის ერთიმეორეში, რადგან ორივეს ცენტრალურ პერსონაჟად გედა იქცევა — ერთგან როგორც ობიექტი, მეორეგან — როგორც სუბიექტი.

მხატვრული ტექსტი განსაკუთრებულად რთული, მრავალმხრივია ელენეს ხასიათის ასახვისას, რადგან იგი ყველაზე რთული გმირია ნაწარმოებისა, ტექსტში ყველაზე სრულად, როგორც ინდივიდუუმის განვითარების საფეხურებია ნაჩვენები. არ შეიძლება აქ არ გავიხსენოთ იუნგის პიროვნებისეული შინაგანი დრამის პერსონაჟები: „ლანდო“, „ანიმა“, „თვითობა“. მაგრამ ელენე „თვითობამდე“, უმაღლეს საფეხურამდე, ვერ აღის.

წიგნი „თვითობა“ ილია ჭავჭავაძე გზავთ მეცხრამეტე საუკუნის საქართველოს რეალური მოღვაწე, ერისათვის თავშეწირული პიროვნება. ის იდეალი, რომელმაც თავის სწრაფვაში უმაღლეს ადამიანურ საფეხურს მიიღწია. ტექსტში ნათქვამია კიდევ, რომ იგი ღმერთია, ამდენად უკვდავი. შემთხვევითა არაა, რომ ილიას მკვლელობიდან ორი წლის შემდეგ თბილისელი მსახიობი თავს რომ მოიკლავს, ავტორი რომანისა ხაზგასმით იტყვის: „ეს სამწუხარო დანაკლისი „ღმერთის სიკვდილად“ აღარ აღუქვამს ხალხს“.

იგი ხომ დამარცხდა.

„რკინის თეატრში“ გმირები მოისწრაფიან იდეალიკენ, ილუზიებია ამ გზაზე (ნატო), შორდება მას (საბა ლაფაჩი) ან აგრძელებენ მისკენ სწრაფვას (ელენე, გელა). მათ არჩევანი გააკეთეს. ძნელი, მაგრამ მომავლისთვის აუცილებელი.

„რკინის თეატრი“ პიროვნების სულის ევოლუციის, მასში ცნობიერისა და არაცნობიერის ურთიერთბრძოლის ისტორიაა, მაგრამ იგი, ამავე დროს, უფრო სწორად, პირველ რიგში, ერის სულის ისტორიაა — ორმაგი აბტორია: განსაზღვრულ ეპოქასა და დროის მუდმივობაშიც, მის დაუსაბამო და უსასრულო სრობაში. იგი, ოთარ ჭილაძის ორ რომანთან ერთად ეპოსია, ქართული, თანამედროვე ეპოსი

და ამ ეპოსის ხასიათისა და მნიშვნელობის კვლევა ჭერ კიდევ წინ არის.

ოთარ ჭილაძის ყოველ რომანში, ისევე როგორც „რკინის თეატრში“, მოქმედებს გამჭოლი, ეროვნული დრო, ჩანს ეროვნული მიზანი და ერის არსი. და მართალია, ბოლო რომანში იგი ყველაზე ნაქლებად მიმართავს ტრადიციულ მითებებს, მითოსური ლოგიკა თუ მის მიერვე შექმნილი მითემები და სიმბოლოები ეპოსური თმრობის ჩამოყალიბებაში უდიდეს როლს ემსახურება და სტილისტურ როლს თამაშებს.

ოთარ ჭილაძე ჰქმნის სამყაროს მხატვრულ მითოსურ მოდელს, კლასიკური მითის შინაგანი კანონებით პირობადებულ ავტომატს, სისტემას ადამიანის დიდი და მუდმივი დანიშნულებით გამოვლენად, რომლის მითემები გზისა, დროისა, სახლისა სამყაროს ერთიან სურათს ქმნის, სადაც ადამიანი სიკვდილისთვის სკოლაა, „სიცოცხლისათვის არის განწირული, ხოლო კაცობრიობა უკვდავებისთვის“. მაგრამ ბუკვალურად ყოველივე ამას შორეული მსგავსება თუ აქვს კლასიკურ არქეტიპებთან და მითის მოტივებთან. შეტიც, ავტორი მითოსის განმარტვის სერვის მიმართავს, კონკრეტულს განამარტვებს დამკვეთს იგი, საბურველს აცლის. ერთი მაგალითი: თბილისელი მხაზიბის მეუღლე, ელენე, „მშვენიერი ელენე,“ თავიხი არქეტიპის მსგავსად რომ იქცა ქმრის ტრაგედიის წყაროდ, ისევე, როგორც ცნობილ მითში, აქაც, რომანშიც, უბრუნდება „თავის კუთხეს“, ქმრის სახლს (უფრო სწორად ნაქირავებ ბინას, იწყება მითის განმარტვა) სადაც თავის წარმოსახვაში ელპარაკება დაღუპულ მეუღლეს: „მე ყოველთვის მჭეროდა შენი, — თქვა უცებ მხამალა. ახლა უახსუბა ქმრის ოდნედი შეგიტხვას. — ყოველთვის. — გამიეროა ცოტა ხნის მერე. — არ ცტყური დერითა მომწე. უბრალოდ არ მინდოდა, არც შემეძლო მისი თქმა... მეგონა... თუმცა ახლა ამას არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს.“ — მოამთავრა უცებ. სიამოვნებით შეეპაზღო ახლა ვაშლსა — გააგრძელა გუნებაში. მიზეზიანი ავადმყოფივით, თვითონაც არ იცოდა, არ უნდოდა. საინტერესოა, შეეპაზო თუ არა მშვენიერმა ელენემ ის ვაშლი მარადილად სიყვარულისა და ტანჯვის ნიშნად რომ მიართევს. ალბათ შეეპაზა. რატომ არ უნდა შეეპაზა. მაინც დაღებოდა როდისმე“. (გვ. 404).

მითი კვლავ ცოცხლობს, ოდნედი ირონიაში: მითური ოქროს ვაშლი იქცევა უბრალო ვაშლად, რომელიც თუ არ შეეპაზე — დაღებოდა, სასახლე მშვენიერი ელენეს მეუღლის მენელაოსისა — ნაქირავებ ბინად, სადაც „მარმარილოს ცაღებზე მაგიდაზე დასკუბებული საათი — ამერი, ხანდაშულოდის მოუხედავად, ყოველ თხუთმეტ წუთში რომელიდაც მხი-

არული მელოდის ნაგლეჯს უტრავს, ყოველ თხუთმეტ წუთში ერთსა და იმავეს იმეორებს ჭიუტად; თითქმის შენი ჭიბრით, შენი ზიანებლად; მონაწილის დვისი განკუთვნილი დროის უსასრულოდ გახსენებს, რომ არ დაგვიწყდეს, შემთხვევით არ გამოგვპაროს, ანდა კიდევ რომ არ გაასწრო დროს...“

ჭრება კლასიკური მითი, მაგრამ იქმნება ახალი — მწერლისა და ადრესატის პოეტიკური — განსხვავებული, რადგან იქ მონათხრობი სჭარხალად აქ მონათხრობი ვითომ სჭრათ (ეს ვითომ პირობა ტექსტის გამოფერისა), მიუხედავად იმისა, რომ ორივე შედმწერებით ნამდვილია.

დრო ოთარ ჭილაძის რომანებში სხვადასხვაგვარია მნიშვნელობით, მოცულობით ტევადი და კომპოზიციური თვალსაზრისით შეუცვლელი: დრო — მიმდინარე, დრო — აღდგენილი, დრო მუდმივი — მითოლოგიური, დრო — რაღაცისთვის თუ ვიღაცისთვის წინასწარ განკუთვნილი. ყოველივე ეს ამა თუ იმ სიმბოლოში (საათი — ამერი — „რკინის თეატრი“; კარადისხლა საათი — „ყოველმან ჩემთან მოვინდომე...“), ამა თუ იმ რეფრენში (ჭიშკარის წაქვყავი — „რკინის თეატრში“), თუ უშუალოდ ავტორის რემარკაში ვლინდება („იმ ქვეყანას საკუთარი დრო არ გაჩნდა და უთავბოლოდ ურევდა ერთმანეთში უკვე გარდასულ დღეებსა და შემთხვევებს“... „ამ ქვეყანას ფიჭირი ერქვა“... „უხეროსთისაც ოარი დრო არსებობდა: მიმდინარე და აღდგენილი. ოდნედაც აღდგენილი დრო უხეროს მიმდინარე დროის დასაბრუნებლად ჰირდებოდა“ — „გზაზე ერთი კაცი მიდიოდა“), თავის ფიჭირში გმირი ხშირად ვადალის სხვა დროში (დარია „სხვაგან იყო, ბავშვობაში, ოდესაში — „რკინის თეატრში“... ადამიანი უპირისპირდება დროს („უხეროს დროს მარხავდა“; „დრო მაინც თავისას აკეთებდა“ — „გზაზე ერთი კაცი მიდიოდა“). დრო რთულია, მრავალსახოვანი, მრავალმნიშვნელოვანი, ოთარ ჭილაძე ცდილობს მისწვდეს დროის ამ ძნელდასაწვდომ არსს და ჩვენც გვაგრძნობინოს. ხშირად, ძალზე ხშირად ეს მას ძალზე რატატურად გამოვლის.

მიუხედავად დროის სხვადასხვაგვარობისა, ოთარ ჭილაძე თავის ზემოწახსენებ პოემებსა თუ რომანებში დროის, გამჭოლი დროის უწყვეტელობისა და განმეორადობის ილუზიას ქმნის (ნაწყვეტი „თბილისი სამი ფიჭვიდან“ — შდრ. ეკლესიასტე), რომელსაც ერწყმის ამწამიერობა, წარმავლობა. ეს დროის მითოსური გაგებაა.

ასევე მითოსური არსით ვლინდება ოთარ ჭილაძის რომანებში დებრუნების მოტივი, საკუთარ თავთან, საკუთარ ძირებთან, სამშობ-

ლოში თუ შინ, საკუთარ სახლში, ბინაში დაბრუნების მოტივი, რაც ვლინდება სწორედ სახლისა და გზის მითების მეშვეობით.

„რკინის თეატრში“ მკვეთრად ვლინდება — სახლისაქონ მუდმივი სწრაფვა: სახლიდან გაქცევა — სახლში დაბრუნება (ელენე); სახლიდან მოწყვეტა — სახლისაქონ გამოქცევა (საბა ლაფაჩი, გელა); საკუთარი სახლის ძებნა — შალალი „მე“-ს ძებნას ემთხვევა (მსახიობი, ელენე); სახლიც ორგვარია — ნამდვილი სახლი და მოჩვენებითი, ფსევდო სახლი, ისევე როგორც პიროვნებაა ორგვარი. სხვათაშორის, ეს დაბრუნების მართო პიროვნულ კი არა, ეროვნულ კონცეპციასაც გამოხატავს:

„ერთადერთი შეგრძნება, რითაც სულიან-ხორციანად გაუღწიეთლიყო, დაბრუნების შეგრძნება იყო, ესოდენ ხანატრელი და ესოდენ უცხო მისთვის“ (თითქმის გარუსებული საბა ლაფაჩისთვის — კ. ი.) „უკუღლაფერს რომ თავი გავანებოთ, მართო იმ თავბრუდამხვევი, გამაცოცხლებელი, გამასუფთავებელი, ყოველგვარი ზინჯისგან ერთბაშად განმწმენდავი შეგრძნებისთვის ღირდა ნებისმიერი ტანჯვისა და დამცირების გადატანა, რითაც ახლა საბა ლაფაჩი იყო გამწმენდილი. ეს შეგრძნება შინ დაბრუნების შეგრძნება იყო, ოდინევისთვის განკუთვნილი, ოდინევისობით მოპოვებული, რისი გაცდაც ყველა გზააბნეულს როდი ღირსებია, რამდენადაც დაბრუნება უკან დახევას ანდა არჩევას კი არ ნიშნავს არამედ იმის დამტკიცებას, ნამდვილად ღირსი რომ იყავი ადგილისა და სხვა ვერაფერს რომ დაიკავებს იმ ადგილს, ვერც ძალითა და ვერც ვერაგობით, რამეთუ მხოლოდ შენთვის განაწიწება უფალმა.“ (გვ. 376).

ბუდეში დაბრუნება სიამაყეა. ძნელი, მტკივნეული სიამაყე. ამავე დროს, ეს საკუთარი თავის შეცნობაცაა — ფსიქოლოგიურ-ეროვნული თვალსაზრისით. „პირველ რიგში, ვინაშა უნდა გადაეჩინა და თუიკ ოდენმე საამისო დროც დადგებოდა, მერე გაერკვია, რამდენად სამართლიანი იყო მისი ეჭვი, მისი სიბრწე და თუნდაც მისი სიძულვილი მშობლის მიმართ. მაგრამ როცა ამის დრო არ არის, როცა ღმერთმა გაგვირა და კაცმა, როცა მტერი ტკბილი ნაწინათი გაიპირებს ჩაძინებას, როცა შენი წინაპრის მხედრობა დუქნის კედელზე გაიღია, საანგარიშოს გვერდით, როცა შენი წინაპრის მუზარადი პრისტავის ცოლს ღამის ჭოთანად გაუხდია — შენაინთ აღძრული ეჭვიც, შენაინაწე განრისხებაც და შენაინის საქციელით მოგვრილი სირცხვილიც იარაღია, თნაც ერთადერთი იარაღი, რომლითაც კიდევ შეგიძლია გადაარჩინო შენი მეობა. რა თქმა უნდა, შენზე არ იყო დამოკიდებული კაცად გაჩნდებოდი თუ პირუტყვად, საბა იქნებოდი თუ ღაბა, მაგრამ კაცად გაჩენილი პირუტყვად

რომ არ იქცეო, შენაინი არასდროს არ უნდა გახდეს შენთვის სულიერთი და, თუ სიყვარულს არ იმსახურებს, სჯობია გძულდეს, სიძულვილი და, გულის გაბეჭვამდე, ვიდრე მშვილად ჩაქნო სული და თქვა: ჭანდაბამის გზა მქონიაო, რადგან შენაინთან ერთად, იმავე წუთას, შენც ჭანდაბაში ამოყუო თავს.“ აქ მართო პიროვნების სული კი არა, ერის სულიცა და მიწანდასაზღვრებაც იკეთება, ზუსტადაა დახასიათებული ეპოქაც და თუნდაც ამ ეპოქის შემდეგდროინდელი ყოველი ქართველის ეროვნული მისია. ასეთი მასშტაბი მხოლოდ ეპოსს შეეფერება.

დაბალი „მე“-დან შალალი „მე“-მდე ამაღლება თავისთავში ჩაბრუნებული მწერისთვის და გარე მხილველისთვისაც გზის სიმბოლოთი არის გაცნობიერებული. ალექსანდრე მაკაბელის („ყოველმან ჩემმან მპოვნელმან“) ამაღლება სწორედ ასეა ჩვენთვის ცხადყოფილი, ასევეა ჩვენთვის ცხადყოფილი ელენეს სულში ატეხილი ბრძოლაც — თბილისისა და ბათუმს შორის მუდმივი წასვლა-წამოსვლით და ბოლოს ქმრის „ბუდეში“ მოკალათებით. გზა დასრულდა. „რკინისგზა. რკინის ხაზი.“ დასრულდა მისთვის და არა გელასთვის. იგი მოდის. იგი თავისთვის სრულყოფის გზას ადგას და არა მხოლოდ თავისი სამშობლოსკენ, თავისი სახლისკენ მომავალ გზას.

გზა პერსექტივაა, იმედი, მოძრაობა „შინისკენ.“

„რკინის თეატრი“ ხაზგასმით ქართული ნაწარმოებია — თავისი პრობლემით, ხასიათით, ენით, მაგრამ ისევე, როგორც ოთარ ჭილაძის შემოქმედება, არც ეს რომანი დგას მხოლოდ ქართულ ფესვებზე.

ეს ნაწარმოები მხოლოდ ქართველთათვის არაა დაწერილი, რადგან მასში ასახული ადამიანურ ტიპიკლები ზოგადადამიანურია. ამდენად — ახლობელი და გასაგები სხვათათვისაც.

ოთარ ჭილაძის რომანის ერთი დიდი სიკეთე ისიც გახლავთ.

არსებობს ორი კითხვა, რომლიდანაც ერთ-ერთს მაინც ისტორიული რომანის ავტორმა აუცილებლად უნდა გასცეს პასუხი: როგორ მოხდა? და როგორ ხდება? პარადოქსულია თითქმის მეორე კითხვა, რადგან ისტორია უკვე გარდასულია და მომხდარი, მაგრამ მწერალი, თუ ის ჭეშმარიტია, ჩვენს თვალწინაც გაითამაშებს ხოლმე ისტორიულ დრამას, ხოლო უფრო იშვიათ შემთხვევაში, ჩვენც გავგზდის ხოლმე გარდასულის, მაგრამ აწყმოდ ცქეულის მოწაწილედ.

ოთარ ჭილაძის რომანი ორივე კითხვაზე იძლევა პასუხს.

„რკინის თეატრში“ ჩვენ ხასტიკი სიექტაკლი ვნახეთ — ოპტიმისტური ტრაგედია.

ოპტიმისტური იმედი, რომ გმირი, რომელიც ელიან და ველით ჩვენც, შოლის, ტრაგედია იმეტომ, რომ მონაწილეთა ბედს, მათ გარეშე მყოფი ძალები განსაზღვრავენ და თვით ისინი უძლურნი არიან რაიმე შესცვალონ თავის ტრაგიკულ ზეგდრში.

გულისშემძვრელია ეს ტრაგედია. მაგრამ იმედის მომცემიც გმირის ის მოლოდინი, რის გარეშეც ერის არსებობა მთავარ აზრს დაკარგავდა, მოლოდინს უკეთესი მომავლისა.

ოთარ ჭილაძის სამი რომანი ქართული ყოფის სამ პერიოდს ასახავს — უშორესს, ჩვენთვის მითად და ზღაპრად ქცეულს, ოღონდ რომანში დამოწმებულს, ზოგჯერაც პაროდირებულს („გზაზე ერთი კაცი მიდიოდა“), კონკრეტულ ერის ყოფის ტრაგიკულ ისტორიულ სინამდვილეს, მითამდე და სიმბოლომდე განზოგადებულს, მეტაფორიზებულს, სადაც გმირები მხოლოდ კონკრეტული პერსონაჟები კი არ არიან, არამედ სიმბოლოები, რომლებშიც დამოფრთხილია ქართველი ერის ბედი და უბედობა („ყოველმან ჩემმან მპოვნელმან“) და პიროვნების სულში გამოვლენილ რთული ეპოქის ურთიერთგამომრიცხავ წინააღმდეგობებს („რკინის თეატრი“). ასე რომ საქართველოს ისტორია, რთული, ტრაგიკული, წინააღმდეგობებით სავსე, ამოღლებული და მიწერი, ოთარ ჭილაძის მიერ ერთ მთლიანობაში გააზრებულია უშორესი წარსულიდან პირველი მსოფლიო ომის ბოლომდე, ქართული ცხოვრების იმ დრომდე, რომელმაც მნიშვნელოვნად განსაზღვრა ქართული სახელმწიფოს, ქართული საზოგადოების, ქართველი ადამიანის მომავალი და საერთოდ საქართველოს ისტორიული ბედი, ეპოქა, რომელშიც ზოგადეროვნული მნიშვნელობის დიდი ადამიანური ვნებები წარმოჩინდა.

ოთარ ჭილაძის ეს სამი რომანი ახალი ქართული ისტორიული პროზის ტიპური და სანიშნო მაგალითია, მათში წარსული (ტრადიციული ისტორიული რომანისგან განსხვავებით) არც რესტავრირებულია და არც ილუზია შექმნილი რესტავრირებისა. აქ ასახულია არა ისტორიული მოვლენები, არამედ ისტორიული ადამიანი, მისი პიროვნებად ჩამოყალიბება, მის მიერ თავის თავის შეცნობის ის რთული პროცესი, რომელიც ყოველი ეპოქის ადამიანისათვის არის დამახასიათებელი. ამ გზით ერის სული, ეპოქის სასიათის განმსაზღვრელი ძირითადი პათოსი არის ნაგროვნი და რეკონსტრუირებული. როგორც ითქვა, ოთარ ჭილაძის სამივე რომანში პიროვნების ბედში პროექტირებულია ერის ბედი, ეროვნული სახიათის ესა თუ ის თვისება, დადებითი თუ

უარყოფითი პერსონიფიცირებულია ამა თუ იმ გმირში. ერის სასიათი ხომ დროსა და სივრცეში ძნელად ცვალებადი ერთეულია, ურად დაუსაბამო და უსასრულო, ამიტომაცაა ოთარ ჭილაძის რომანებში მუდმივობისა და უსასრულობის შეგრძნება. თანამედროვე ინტელექტუალური პროზისათვის დამახასიათებელი კოლივალენტურობა ტექსტისა, მისი სივრცისა და დროის უსაზღვროება, ერისთვის სახიცოცხლოდ აუცილებელი პრობლემების დაყენება და ტიპილების წარმოჩენა ამ რომანებს, ისევე როგორც ანალოგიური სასიათის პროზას საერთოდ, დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს. ჩვენს თვალწინ გრძელდება საბჭოური რომან-ეპოქის ჩამოყალიბება და ამ პროცესს საერთო კავშირი ლიტერატურის განვითარების თვალსაზრისით დიდი მნიშვნელობა აქვს.

ოთარ ჭილაძის რომანების ერთი თავისებურება ისიც არის, რომ იგი დასაწყისით თავდება — ახალი ეპოქის დასაწყისით. ეს ბადებს მოლოდინის აღუსრულებლობის შეგრძნებას, თავს იჩენს რომან-ეპოქის თვისება: „დიდი ეპიკური ნაწარმოები ყოველთვის დაუსრულებელი რჩება“ (ბეგელი). რა თქმა უნდა, აქ ლაპარაკია მხატვრულ დაუსრულებლობაზე Non finito და არა მხატვრული ტექსტის დაუმთავრებლობაზე).

ეტყობა, ავტორის მიერ ქართველი ხალხის არსებობა გააზრებულია ერთ მთლიანობაში, ერთი ფილოსოფიურ-ისტორიული კონცეფციით და სხვადასხვა რომანი მხოლოდ ასეთი თუ ისეთი მხატვრული ინტერპრეტაცია ამ კონცეფციისა: ერის სული მაღალორგანიზებულ, სულით ფაქიზ, უანგარო პიროვნებაში განსაზღვრება, ერი წინსვლით, თავისუფალი მომავლისაკენ წარმართული, ძლიერი პიროვნებების ერთიანობას წარმოადგენს. სანამ ასეთი პიროვნება არსებობენ, სანამ თუნდაც ერთი კაცია თავისუფალი, მეოცნებე და მოყვასზე გულბატონებული, მანამ ერი იარსებებს, მანამ იმედი უნდა გვქონდეს.

ოთარ ჭილაძე არასოდეს არ კარგავს იმედს.

პირველ რომანში ჭვარზე გაკრულ ფარნაოზს, სიკვდილის წინ ეშვანება ბიწერების სადგომიდან გაპარული დარბაზის სასწაულებრივი ბაღი და გაქცეული ზღვის დაბრუნება. გრძნობს, ზედში ატაცებული კუთი იკაროსი, როგორ ცქმუტავს, გაფრენის სურვილით სავსე.

— აი, ასეთი იქნება ქვეყანა — ჩახურჩულებს ფარნაოზი ბავშვს.

— ასეთი ხომ არის! — გაუკვირდა იკაროსი.

— ხო, არის და იქნება კიდევ. — უთხრა ფარნაოზმა.

ასე თავდება „გზაზე ერთი კაცი მიდიოდა“. ესაა ჭვარცმა ჟარნაოზისა, მაგრამ ჟარნაოზის სულის გადარჩენაც.

მეორე რომანში ალექსანდრე მაკაბელის, ცალხელა შეამბოხის, გადარჩენაა მისი ძმის „ნიკოს“ შვილი, მისი სისხლი და ზორცი, მისი არსებობის გამმართლებელი და განმმტკიცებელი, ჭერ კიდეც სუსტი, ჭერ კიდეც პატარა სიცოცხლე, მაგრამ მაინც სიცოცხლე: ჭიუტი, მზარდი, თამამი, ხალისიანი... ბიძამისის, ამ ცალხელა ახმახის წყალობით სამუდამოდ გადარჩენილი და სამუდამოდ დაბრუნებული შინ.

ასე თავდება „უოველმან ჩემმან მპოვნელმან“.

მესამე რომანში ჭერ კიდეც უმაწვილი, მაგრამ ბევრის გადამტანი და ბევრის დამკარგავი გელა ასევე სამშობლოსკენ მომავალ გზას ადგას. მან უკვე იცის, რომ „სულის მოსპობა გაცილებით ძნელია, ვიდრე ზორცისა“, იცის რას გლოვობს, რა მდიდარია ბევრი რამის დამკარგავი, და რა მძიმე, რა საპატიო ტვირ-

თი პკილია ჭერ კიდეც ბავშვურად სუსტი, მაგრამ ჭე. „მარტო შვილი კი არ იყო ვილაციისა, არამედ ვილაციის შამაც. ძე წარსულისა და შამა მომავლისა!“

ასე თავდება „რკინის თეატრი“.

სამივე რომანში უმთავრესი პრობლემა — თავისუფლება პიროვნებისა და თავისუფლება ერისა — სწორედ ამ წინეობრივად უმწიკვლო უმაწვილებმა უნდა გადაწყვიტონ.

და ეს მარტო წარსულის მომავალი არაა, ეს ჩვენი მომავალიცაა.

ადამიანის უკვდავება ერის უმაღლეს მისწრაფებათა გამოხატვაა, ამ მისწრაფებათა რეალიზება და მათთვის თავგანწირვა, და კიდეც ის, რომ ადამიანი არ უნდა დაიღუპოს იმედით, არ უნდა მოსწყინდეს ღოდინი ოცნების აღსრულებისა.

ოთარ ჭილაძე თავისი სიტყვით ჩვენ კვლავ არაერთხელ ჩაგვაფიქრებს: რადგან იგი ის შემოქმედი, ვინც წარმატებით და დაუღალავად ეძებს „მარადისობის კვალსა და მიწებს“.



ნათესი ჩატაული ზღვის მოქცევა

ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაში დღეს-დღეობით ექვეშევალ ფაქტად არის აღიარებული ის მნიშვნელოვანი თვისებრივი სიახლენი, რაც 60-იანი წლების ლიტერატურულმა თაობამ მოიტანა. თემატური რეალის გაფართოება, ახალი გმირის შემოყვანა, ორიგინალურ მხატვრულ-გამომსახველობითი საშუალებათა მიყვლივა, ზოგად შტრიხებში ის ნიშნული თვისებები, რაც ამ ლიტერატურული თაობის ინდივიდუალობას განსაზღვრავს. ბუნებრივია, მხატვრულ საშუალებათა ის არსენალი, რაც ამ თაობის ლიტერატურული პროდუქციისთვის არის ნიშანდობლივი, ტენდენციები მათი შემოქმედების ანალიზისას რომ კრისტალდება, ლოკალური, მხოლოდ დროის ამ მონაკვეთის კუთვნილება როდია. ამ შემთხვევაში ლაპარაკია ხედვის ახალი კუთხისა და აქცენტების მონაცვლეობის იმ მოქმედ პროცესზე, რაშიც ლიტერატურის განვითარების იმპულსია დაუნჯებული.

ამ თვალსაზრისით 70-80-იანი წლების ქართული პროზა საგულისხმო დასკვნების საფუძველს იძლევა. რასაკვირველია, თანამედროვე პროზის სტრუქტურაში დაღეილი პროცესები 60-იანი წლების წიაღში იღებს სათავეს, მაგრამ ის ხარისხობრივი საშინი, რაც ახალგაზრდა შემოქმედთა მხატვრულ სამუშაოს საზღვრავს, უდავოდ იძლევა საფუძველს, ამ თაობის საერთო გამოკვეთილ თვისებებზე ვისაუბროთ. ტრადიციულად ჩვენს ლიტერატურაში ორი შავის-ტრაღიკური ხაზი იკვეთება, პირობითად ეს არის სოფლური ყოფის ამსახველი უშუალო ხასიათებით დასახლებული პროზა და ე. წ. ანალიტიკური პროზა — ინტროსპექტული მიმართებათი, „ცნობიერების ნაკადი“, დარღვეული კომპოზიციური სტრუქტურა. აღმათ, სიახლის პრეტენზიას ვერ დავიკრებ, თუ ვიტყვი, რომ პირველი ნაკადი და ტრადიციული გზა; მეორე — უფრო გვიანდელი და რთული, თუმცა, აქვე შევნიშნავთ, რომ, ამ ორი ხაზის მთლიანობა ქმნის თანამედროვე ქართული ლიტერატურის პანორამას და მათი ხელოვნური დაპირისპირება ბუნებრივი პროცესის დარღვევის ცდა იქნებოდა.

სოსო პაიჭაძის შემოქმედებაში, სწორედ ის ტენდენციები კრისტალდება, ის ტიპური ნიშნები იყრის თავს, რაც ინტელექტუალური პროზისათვისა თვისობრივი. რაც შეეხება ამ მოთხრობების ეთიკურ-წინეობრივ პლანს, მას სამეცნიერ-

რო-ტექნიკური რევოლუციის ეპოქის პრობლემატიკა მსჭვალავს. ტექნიკის, კომუნიკაციის ტყვეობაში მყოფი ადამიანი კომუნიკაციის უნარს კარგავს, ახლობელ ადამიანთა შორის ერთი შეხედვით გადაუღალავი სივრცე წყდება. მარტოობით გათანგული ადამიანის სულში მეორე ადამიანის იდუმალი ძახილის გაუნელებული სურვილი ჩნდება; ეს ძახილი მტკიცუნულია და თითქმის უიშვებო. ს. პაიჭაძის ყოველ მოთხრობაში ორი ადამიანის სულის ეს ძახილია საცნაური. ეს არის ზოგჯერ იმეორებით, გათხევდილი ნიახლოვით ურთიერთგადაჭავეული ქალი და მამაკაცი — მიშა და მარია (მოთხრობიდან „მეთევზე“), ანტია და ანტია („უკანასკნელი დუბლი“), კობა და ივლიტა („ბაქანი — ბოტანიკური ბაღი“), იროდიონი და ასპიროზა („იროდიონი“), ნიკო და თინა („სიღვაც, გზის პირას“).

მათი დამოკიდებულება არ არის ერთსახოვანი. საერთოდ, სოსო პაიჭაძის ხელწერისათვის ნიშანდობლივია განცდათა ამბივალენტობა, მიზიდულობისა და განზიდვის თანაბარი ხარისხი, რაც მათი სულიერი დრამატიკის სიმძაფრეს განაპირობებს. მოთხრობა „მეთევზის“ გმირები ცოლ-ქმარნი არიან. მათ ეს-ეს არის ბავშვი დაედუპათ. ეს გარემოება მათ შორის მანამდე არსებულ ზნარს ათვალსაჩინოებს. ავტორი იუდეობის სიფაქიშით გვიჩვენებს ქალის სულის მოძრაობას. ქმრისადმი მის მიმართებაში მუდამდებულება სულის ტრაგიაში, მარტოობის გადაუღალავი სივრცეში: „კაცს რაღაც შიშისა თუ აღტაცების გამაერთიანებელი გრძნობისაგან უცნაურად დაღმეკოდა სახე, ხელოვნური მისჩერებოდა და მთელი მისი არსებობა იმ წუთის იქ ისე უარდა და შიშისმომგვრელად მტკუნველი იყო, რომ მარიას ერთბაშად ენოშნა, რაღაც ძალიან დიდი და მნიშვნელოვანი საუწყის დაკარგვა, უფრო მნიშვნელოვანისა, ვიდრე შვილი იყო“. მოთხრობის საზაროვნო სიტუაცია გ. რჩეულიშვილის მოთხრობის „მუწე, ახმედო და სიცოცხლე“ შორეულ რემინისცენციას იწვევს. ამ მოთხრობაში ბავშვის სიკვდილი, მანამდე უძლიერეული ახმედისადმი ცოლის უნდობლობას ხადებს. აღმოჩნდა ძალა (სიკვდილი), რომლის წინაშე უმწეოა ქალის გადამჩინი მეთევზე. მაგრამ კონტრუქტის ამგვარი თანხედრა მოთხრობათა ხაზისის იდენტურობას როდი აპირობებს. ის, რაც რჩეუ-

ლიშვილთან ორი ადამიანის იდილიური სიუჟარულის დარღვევას იწვევს, ს. პაიჭაძესთან ადამიანთა სულიერი გაითმულოების გარეგნული საბაზისა.

ასეთივეა თითქმის თინასა და ნიკოს დამოკიდებულებაც („სადაც გზის პირას“). უფრო მეტიც, ამ მოთხრობის პერსონაჟთა მიმართებანი მთლიანად ამბივალენტურია. ცოლსა და ქმარს ძლიერი, ვნებიანი სიუჟარულით უყვართ ერთმანეთი, მაგრამ ქმრის თვითგაღებისათვის მუდმივი შინაუფნა ბოჰავს ქალს და ამგვარი განცდის უქონლობის წიშს შემწყნარებლურ გაღიზიანებას ბადებს. ნიკოს აწამებს ერთგული მეგობრის დესპოტური მფარველობა, მისი ვუჟაცური შეუპოვრობა, ნიკოს შემთანხმებლური უნიათობის გამოწვევა თითქოს. მათი ამგვარი დამოკიდებულება, რომელიც ნიკოს მძიმე მოვალეობად დასწოლია, იმდენად ძაბავს პერსონაჟს, რომ იგი თინას საერთოდ უშავლავს მის ქმართან ნაცნობობას, კობას ლტოლვა მისი პირველი, ბავშვურად გაუცნობიერებელი სიუჟარულის ობიექტისადმი ბოლოს და ბოლოს მომთენთავი აპათით მთავრდება, როგორც კი იგრძნობს მთავარი გმირი, რომ ქალის ინტერესი ოციწლისწინანდელი კობასადმი მიმართული, მის თითქოსდა გაღვივებულ გრძნობას საკუთარი წარსულისადმი ექვიანობა თრგუნავს („ბაქანი — ბოტანიკური ბაღი“). ასევე გაურბის იროდიონი („იროდიონი“) თავის ცხოვრებაში ერთადერთ ნაღდ სიუჟარულს, თუმცა მთელი მისი არსებით ამ სიუჟარულისკენ მიისწრაფოდა. ამ განცდათა მოტივი სხვადასხვაა. უფრო მეტიც, აბსოლუტურად განსხვავებულად; მწერალი ახერხებს ორიგინალურ სიტუაციათა დახატვას, მაგრამ ამ სააზროვნო სიტუაციათა წიად ავტორის შემოქმედების ერთი ტენდენცია იკვეთება.

ავტორის ზუსტი ფსიქოლოგიური ანალიზი, უმთავრესად ნახევარტონებით, შინაშენებით არის მიღწეული, ამიტომაც მეორდება ხშირად მის ფრაზაში რაღაც, თითქოს, რატომღაც. რაც მთავარია ამგვარი კონკრეტულობა კი არ აბნევს მკითხველს, არამედ მის გრძნობათა კაჟერტონზე, სწორედ იმ ერთადერთ შესაბამის განცდას გამოიხმობს.

წვილმანი ყოველდღიურობიდან თავის დაღწევა, სულიერი წონასწორობის აღდგენა, შინაგანი თავისუფლების მიღწევის წყურვილი აწუხებს ს. პაიჭაძის მოთხრობის გმირებს. მათი აბსოლუტური უმრავლესობა საკუთარ თავთან გაუცხოებული, ე. წ. გარკვეული ფსიქოლოგიის ადამიანია: „რაღაც უაზრო დამაუწყმაცბელი ყოველდღიურობა არ გაცილის საკუთარი თავის გახსენებას, იმის საშუალებას არ გაძლევს, რომ იყო ის, რაც სინამდვილეში ხარ და რაც ოდესმე უოფილხარ და შენივე თავის დამამცილებელი, გამაბიზარებელი განცდაც კი დაგეუფლება წამიერად და მაშინვე სულ სხვა აზრით

გაივსება ეს ქვეყანა“ („ბაქანი — ბოტანიკური ბაღი“).

„მაგრამ ამ მიუწვდომელი სიშორის განათებული ქალაქში ყველაფერი ცალკე იდო, თითქოს მათ არ ეხებოდა და არც იმის უფლებას აძლევდა, თავიანთი ჩარევით შეერთებოდნენ ერთმანეთს“ („მთევზე“) ქალაქური ყოფის პანორამა თრგუნავს პიროვნებას, ნიველირების საფრთხეს უქმნის მას. ამ პროცესის მხატვრული უკუფენა ს. პაიჭაძის პალიტრაზე გარკვეულ ანტურაჟს აპირობდეს: „ტორტმანით ამოიწიდა შორს ჩამოწოლილ ბნელში დანთქმული ხეები, ბოძები, რიჟის ქვებით მოკრწყვლული ქუჩის დამრეცი კალთა, შერას მიაწვდა ორი გავრვარებული თავალი ავტომანქანის, შემდეგ კიდევ ორმა ღვარამა ააყარავა ქუჩა.“ ამგვარ ტონებს თითქოს აწონასწორებს აქა-იქ გამკრთალი ზღვის შორეული კონტურები; ზღვის ფონი პაიჭაძის ყველა მოთხრობაში ილანდება, ეს არის თავად ბუნება, რომელშიც დაურღვეველი პარმონიაა დაუნჯებული.

მაგრამ აქვე უნდა შევნიშნოთ, ს. პაიჭაძისათვის ემპირიული ფაქტურა ხშირ შემთხვევაში უბრალო ფონია მხოლოდ. იგი გაურბის ფერადოვან პეიზაჟებს და გარეგნულ სიტუაციათა სტრუქტურულ ლერწამს. მწერლის თავდათბელობა არცთუ, უმთავრესად, პერსონაჟთა სულის პანორამა ფოკუსირდება. ავტორი მსხვილ კლანში წარმოაჩენს საკუთარ გმირებს. თუ ამ გარემოებას მოთხრობათა ცალკეული პასაჟების კომპოზიციური დაკავშირების თავისებურებას დაუფიქრებთ, შეიძლება ითქვას, რომ სარეცენზიო მოთხრობებში ავტორის ე. წ. ლიტერატურაში კინემატოგრაფიის ხერხი აქვს მომარაგებული. საგულისხმოა, რომ მისი ერთი მოთხრობის ხიუჟები კინოგადასახლებ მოედანზე ხდება. ეს არის პროექტორებით განათებული მიკროსამყარო, სადაც მთავარი გმირის ბიოგრაფიის დეტალები პროექტირდება, როგორც ცნობიერების ზედაპირზე ამოტვირთვებული კინოკადრები. აღმათ, არც ის არის შემთხვევითი, რომ ამ მოთხრობის სათაური — „უკანასკნელი დუბლი“ ს. პაიჭაძეს თავისი მოთხრობების პირველი წიგნის სათაურად აქვს გამოტანილი.

ს. პაიჭაძეს შემოქმედებითი კონცეფციის მონეტია შიშის კომპლექსისადმი მკვეთრად გამხატული ინტერესი. შიშის კომპლექსი მრავალგზისაა დამუშავებული თანამედროვე დასავლურ ლიტერატურაში, უფრო მეტიც, ეს პრობლემა ეგზისტენციალიზმის ერთ-ერთი უმთავრესი თემათაგანია, ამ კონცეფციით, ყოველგვარი შიშის ღვრიტას სიკვდილის შიში წარმოადგენს. ამ თანამედვე განცდის დათრგუნვა ადამიანის ძალისხმევას აღმატება, თუმცა მის დადევნებას, პიროვნება ახერხებს საზოგადოებაში გათქვეფით ს. პაიჭაძესთან ეს პრობლემა განზომილებათა ახალ სინტაქსზეა აყვანილი. როგორც

ვთქვით, მის მოთხოვნებში სწორად ფიგურირებს ეს გრძნობა, სხვადასხვა ნიუანსური სახეცვლილებით. ეს საკითხი ავტორისათვის ხან გმირის შინაგანი ქმედების მოტივი, ხანაც მოთხოვნის მხატვრული სტრუქტურის საფუძველი.

საავტომობილო კატასტროფაში დაღუპვას გადარჩენილი ანგია („უკანასკნელი დუბლი“) გვიან აცნობიერებს შიშს. რაც მთელი მისი შემდგომი ცხოვრების თანამდევ განცდა ხდება. მისი როგორც არანაშთადური ადამიანის ცნობიერებაში დაღვივდა ამ გრძნობაზე პრაქტიკული მოთხოვნის ფსიქოლოგიური პლანი. „გადარჩა! მარტო ანგია გადარჩა! — ამის გაფიქრებაზე ისევ დაძვგრა გამოავნებელი შიში — ყველანი დახოცნენ და მარტო ანგია გადარჩა! არ ახსოვდა, როგორ გადმოვარდა მანქანიდან, მაგრამ ახლა ამაზე აღარც ფიქრობდა. იქ, ქვევით, უამრავი სიკვდილი იყო. უფსკრულიდან უთვალთვალებდა რაღაც დაუჭერებელი მდგომარეობა და რაც შეიძლება ჩქარა უნდა გასცლოდა ამას, დაშლოდა...“

დაშორებული შიში მსჭვალავს მარიას და მისი ქმრის ურთიერთობასაც, მაგრამ ეს შიში ადამიანური მარტოობის შიშია. საკუთარი არსებობის გაუცხოებული ადამიანი არაბუნებრივ, ახლა უკვე მისად ქცეულ ნიღაბს გაურბის ქვეშეცნულად.

წვრილმანი ყოველდღიურობის, აუტანლად უაზრო მოვალეობისაში შიშის წინააღმდეგ ამბოხებად განიცდება ნიკოსა და თინას ურთიერთობა („სადაც, გზის პირას“). ნიკოს აშინებს მიწის ამოება, ისევე, როგორც საკუთარ თავში აღმოჩენილი არაგულწრფელობა: „ამას უკვე აღარაფერი ეშველებოდა და ამიტომ უმჯობესი იყო შერაცხება ბედს, განედევნა ყოველგვარი შიში და სინანული და როგორც ღაფქრებინა თავი, რომ აუცილებელი იყო ეს თამაში, შესისხლობრცეული მოვალეობებით/ გათოკილი ცხოვრებიდან თავაშვებული საქციელი“. ქალი ამ მხრივ უფრო იმპულსური და თამაშია, რაც მათ ურთიერთობას საბოლოოდ ხელოვწნის ხდის: „...აღარ შეიძლება ამდენი შიში — იყვირა თინამ და ჭიკა ხელი დაავლო — აღარ მინდა ამდენი შიში!“

საკუთარი თავის შიშია მიწეში იროდიონის სოფელში გადახვეწისა („იროდიონი“). ეს მკვეთრად გამოკვეთილი არასრულფასოვნების კომპლექსი აუალიბებს მისი სულის დრამატიკას: „შენ შენვე თავის შეგვიმნდა და ამიტომ გაიცეცე!“ — ეუბნება თავის ორიუხლს იროდიონი და საკუთარი სულისაკენ მიმავალ გზას ეძებს. ეს ძიება ქმნის პერსონაჟის ტრაგიკის საფუძველს. მოთხოვნაში სიკეთე გააჩნებულია, როგორც თვითდაშვიდრების საშუალება. იროდიონისათვის უცხოა პატივმოყვარეობის ცივი ანგარიში. იგი სიკეთის ქმნის სურვილით არის

განმსჭვალული მაშინაც კი, როცა ეს სიკეთე პასუხად უმადურებას იმის, იროდიონის ხასიათის ეს სწორბაზოვნება სრულიად უცხოა ნიკოსთვის. მისი შემოქმედების იმპულსი პასუხისმგებლობის შიშშია ჩადებული. ეს შიში საკუთარი ადამიანური დანიშნულების, კაცური მოვალეობის, გრძნობის გამოვლი განცდაა: „ეს იყო უსულგულო პატივმოყვარეობის ცივი ანგარიში, ათასგზის სინანულით შეცნობილი და მაინც მოუშორებელი გულგამოქმული ამპარტავნობა, მისი ფულალო იყო, შიში, შიში, პასუხისმგებლობის შიში, პირველი ნაბიჯის შიში, ვალდებულების აშორების მუხანათური სურვილი“ („სადაც, გზის პირას“). პასუხისმგებლობის შიშის პრობლემას უნაპოლ სარტრის თეორიულ ნააზრევში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს. მისი კონცეფციით, ადამიანი პასუხისმგებელია არა მარტო საკუთარი თავის, არამედ მთელი სამყაროს წინაშე. იგი ვერასოდეს გათავისუფლდება ამ პასუხისმგებლობისაგან, რადგან თავისუფალია თავის არჩევანში.

ნიკოს არჩევანი იმთავითვე პიროვნული ინტერესებით არის დასაზღვრული. უყვალად დაკარგული მეგობრის ძიება საკუთარი პატივმოყვარეობის ხარკია მხოლოდ: „ვიცი, რომ ჩემი ბრძოლა სიმათრისათვის მხოლოდ და მხოლოდ საკუთარი თავის გადასარჩენი ბრძოლა იყო და სხვა არაფერი. ვიცი, რომ მინდოდა გამეთავისუფლებინა მკვლეელი ჩემი და ჯალათი ჩემი, რათა დავმტკბარიყავი ამ სიმათრისა და სიკეთის განცდით...“ — აღიარებს იგი შინაგან მონოლოგში. ეს გარემოება გვაფიქრებინებს, რომ თინას მეუღლის სახე მწერლის მიერ ჩაფიქრებულია, როგორც ნიკოს სახის გარკვეული ბიპოსიონი. ამ მოსაზრებას ამაგრებს ის ფაქტიც, რომ იგი საერთოდ არ ჩნდება მოთხოვნაში და მხოლოდ ნიკოსა და თინას მოგონებებში გაკრთება ხოლმე უამიდან უამზე. თინას დაუფლების სურვილიც მასთან (საკუთარ მეორე მესთან) მუდმივი ბრძოლის გამოვლენაა. ნიკო ნიდავ უპირისპირდება მას, საკუთარი სინდისის ხმა და და სინდისის მიუყრების მიწეზე ამავე დროს. პერსონაჟის სახის ამგვარი გახარება მას წარმოაჩენს, როგორც წინაპრები გმირს, რომელიც მარცხდება თავის უხილავ „მამილიბელთან“ ბრძოლაში. ამდენად, არ შევცდებით თუ ვიტყვით, რომ ნიკო ტრაგიკულად გაორებული ადამიანია. მისი წინააღმდეგობა ადამიანურ პასუხისმგებლობასა და პატივმოყვარეობის ანგარებას შორის მერყეობს.

ს. პაიჭიაშვილის გმირები ოდენ საკუთარ არსში თვითნაღრმავებული ანალიტიკოსები როდია არიან. მათი მიმართება გარემო სამყაროსადმი უაღრესად გამაფრებულია. ისინი სიმათრის დასადაგენად იბრძვიან. თუმცა ეს სიმათრე ავტორის მიერ დაკონკრეტებული არ არის,

მაგრამ აშკარაა, რომ ავტორი გულგრილი არ არის სოციალური პრობლემატიკისადმი. „რისთვის იწამებდა თავს სიმაართისათვის? მერღვა რა არის ერთი კაცის სიმაართე, იგი ხომ უაზრო ტვირთია, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ წელს გწყვეტს; გლლის, გაოსტებს. ერთი კაცის სიმაართე კატორღაა, რომლის კარი მხოლოდ მაშინ გაიღება, როცა დაიღლები და იყვირებ: „— მე თავისუფლება მინდა! ამიტომ ჩემი სიმაართეც — სიცრუეა“. ასეთია მოთხრობა „უკანასკნელი დუბლის“ კონცეფცია. ანგარიშ მთელ ცხოვრებას აფორაქებს ეს სიმაართე, რომელსაც დადგენა არ უწერია. „სამი თვის ნერვების გლქვად, გულის მჭიჭნავ ეჭვებად და დაშანცველ უწყმანად დაუჭდა ეს სიმაართე და ახლა არასდიდებით არ დასთმობს, არც ერთ ფრაზას არ შეცვლის, რადგან ბოლოს და ბოლოს ხომ უნდა დასრულდეს ეს დასამახსოვრებელი აწმყო და ხომ უნდა დასრულდეს ადელინის ნაწილობრივი მომავალი“. („სადღაც, გზის პირას“). ნიკოსათვის მისი სიმაართე თვითდამკვიდრების საშუალებაა. ამ სიმაართის დადგენის უაზრობის აღიარება მის სულიერ წონასწორობას არღვევს.

ს. პაიჭაძის ანალიტიკური სტილი, მისი მიწრაფება პერსონაჟთა არაქონობიერი იმპულსების წარმოჩენისა ბუნებრივად აპირობებს მოთხრობათა მოდუნებულ დინამიზმს, ანელებს სიტყვის ექსპრესიულობას, ამგვარი სტატიკურობის აშკარა კომპენსირებას წარმოადგენს მწერლის ხელწერის ხერხი, რომელსაც პირობითად „გაცრუებული მოლოდინის ეფექტს“ ვუწოდებთ.

სარიცეწიო მოთხრობათა ერთი ნაწილი დეტატიზის ფორმითაა შესრულებული. „უკანასკნელი დუბლის“ პროტაგონისტი რაღაცა იდუმალებით მოსილ ამბის გამოხსნას ეცხრაფის. მის ხელთ მამხილებელი დოკუმენტებია, მაგრამ გარკვეული მდგომარეობის ადამიანები დაინტერესებულნი არიან ამ საქმის მიფუჩიჩებით, ისინი ურჩევდნ ანგაის თავი შეიკავოს ამგვარი ცნობისმოყვარეობისაგან. მოთხრობის გმირი საბოლოოდ სულით დაავადებულითა სახლამდე მიდის. მოთხრობის „სადღაც, გზის პირას“ მთავარი გმირი ნიკო ასევე ცდილობს გახსნას საქმე, რადგანაც, მისი აზრით, უდასაშალოო კაცია მსჯავრდებული. მაგრამ პოკურორი აკრძალბინებს, რომ ამგვარი თავგაშალება ამაოა, რადგან ეს ამბავი სხვა უფრო სერიოზულ საქმეებს უკავშირდება. საქმეს ისიც ართულებს, რომ „დამაშავი“ უგზო-უგვლოდ არის დაკარგული. მოთხრობის გმირი ბრალდებულის მეუღლესთან ერთად, დეტატიზური ფილმების პერსონაჟთა დარად, გზის პირას არსებულ რესტორნებში დადის, რათა ამ საეჭვო ამბის ერთადერთ მოწმეს მი-

აგნოს. მოთხრობა „იროდიონის“ ერთ-ერთი პერსონაჟი სოფელში მიტოვებულ სახლში წვავს, როგორც შემდეგ ირკვევა, ამ სახლშია მიტოვებული კმედების მიწანია, შექმნას გარკვეული ალიბი იმ ბრალდების საწინააღმდეგოდ, რომლითაც მის, როგორც მონტიორს, ეკისრება პასუხისმგებლობა სოფლის ფერმაში ხანძრის გაჩენის გამო.

დეტატიზური ელემენტია მოთხრობაში, „ბაქანი — ბოტანიკურმა ბაღი“, მაგრამ მოთხრობათა ფინალში აშკარა ხდება, რომ მკითხველის ცნობისმოყვარეობას გაცრუება ელის. უფრო მეტიც, შექმნილი სიტუაცია მოსალოდნელი კენჭის გახსნის უაზრობას ათავსაჩინოებს. „გაცრუებული მოლოდინის ეფექტი“, ჩვენი აზრით გააზრებულია, როგორც პაროდია იაფფასიან დეტატიზებზე. ალბათ, ზედმეტი არ იქნებოდა შევიცარიელი მწერლის ფრიდრიხ დიურენმატის გახსენება, რომლისთვისაც დეტატიზური ფაბულა საშუალებად მხოლოდ და არა თვითმიზანი, თუმცა მისი ქმნილებანი დაცლილია ზემოაღნიშნული პარადიული ნიუანსისაგან.

ს. პაიჭაძის პროზა არაინფორმაციულია ამ სიტუაციის პირდაპირი გაგებით. მასში ცოტაა ამბავი, მოხაზულია გმირების ბიოგრაფიის მხოლოდ შტრიხები. ავტორის მახვილი პერსონაჟთა მშვენიერი ლაბირინთების ჩვენებაზე დასმული. გმირების ცხოვრება მათ ცნობიერებაში ამოტივტივებული ცალკეული დეტალებით განსხეულდება მხოლოდ. მოთხრობებში დარღვეულია დროის ქრონოლოგია, იგი პერსონაჟის შინაგანი ცხოვრების მომენტებზეა პროცირებული, ეს არის არა დანაწევრებული მონაკვეთების მექანიკური ქაში, არამედ გარკვეულ მომენტში ან ცალკეულ ფაქტში განჭვრეტილი სივრცე-დრო, ფიგურალურად რომ ვთქვათ, ესაა წვეთში ჩატეული ზღვის მოქცევა.

როგორც ითქვა, მწერლის ფაბულა მარტივია, უფრო მეტი: პრიმიტიულიც. მაგრამ ამ პრიმიტივზმს, რთული კომპოზიციური სტრუქტურა და ღრმა ფსიქოლოგიური წიაღსვლა აწონასწორებს. მოთხრობების არქიტექტონიკა „ცნობიერების ნაკადის“ ლიტერატურისათვის დამახასიათებელი ტექნიკური ხერხით არის კონსტრუირებული. გმირთა სულიერი ცხოვრების ეს თუ ის მომენტი მისი პასუხისმგებლობის სხვა ასოციაციურად დაკავშირებულ მომენტს გამოიხსნის. ეს გამოხსნა ფსიქოლოგიური ასპექტითაა მოტივირებული და ავტორის მხატვრულ ჩანაფიქრს აღრმავებს. ხშირ შემთხვევაში ეს ეპიზოდები ისე ენორცებთან ერთმანეთს, რომ ერთმეორისაგან აზნაცუბითაც კი არ არის გამოყოფილი. ამგვარი გადასვლები ავტორის მწერლურ ოსტატობაზე მეტყველებს.

ახალი მასალები ქართველ მეფეთა ესპანეთში მიმონარის შესახებ

1984 წლის ბოლოს სამი თვით სამეცნიერო მივლინებით ესპანეთში ვიმყოფებოდი. მივლინების ძირითადი მიზანი იყო ესპანეთის უნივერსიტეტებსა და სხვა სამეცნიერო ცენტრებში ლექციების კითხვა შუა საუკუნეების ქართულ ლიტერატურულ პროცესზე და მის მიმართებებზე ბიზანტიურ და დასავლეთ ევროპულ მწერლობებთან. პარალელურად, ესპანეთის არქივებსა და წიგნთსაცავებში ვძიებდი საქართველოს ისტორიასთან დაკავშირებულ პირველწყაროებს. ამის სტიმულს მაძლევდა ესპანეთის საისტორიო არქივებში ქართველ ისტორიკოსთა (ილია ტაბაღაძე, ჭუანშერ ვათიშვილი) ნაყოფიერი მუშაობის რამდენიმე ფაქტი. ამ თვალსაზრისით ჩემი ყურადღება მიიპყრო როგორც გამოკვლევებულმა მასალამ — ესპანელი ელჩების და მოგზაურების მოგონებებმა და დღიურებმა, ასევე მადრიდის ნაციონალურ ბიბლიოთეკაში დაცულმა უცნობმა ხელნაწერებმა, ანდა ძველმა რუკებმა და ესპანეთის სახელმწიფო არქივებში შემონახულმა საბუთებმა ქართველ მეფეებთან მიმოწერაზე. ამ მასალის მიგნებაში, მოპოვებასა და დამუშავებაში დიდი სამსახური გამოიწიეს ესპანელმა კოლეგებმა.

ამჟამად მათთვის უკურადღება გვინდა შევაჩეროთ ქართველ მეფეთა ესპანეთში მიმოწერის ამსახველ რამდენიმე საარქივო დოკუმენტზე.

ძველი საქართველოს ურთიერთობას ევროპის ქვეყნებთან დიდი ხნის ისტორია აქვს. იგი იწყება რომის და შემდგომში ბიზანტიის იმპერიასთან შვიდრო ეკონომიურ-პოლიტიკური და კულტურული კონტაქტებით. ჭვაროსნული ომების ეპოქიდან მოკიდებული ხშირდება ქართველ მეფეთა მიმოწერა რომის პაპებთან. ბიზანტიის იმპერიის საბოლოო დაცემის (1453 წ.) შემდეგ ქართველები დაუნიებით ეძებდნენ რელიგიურ მეგობრულ კავშირს ქრისტიანული დასავლეთით — თუ აღმოსავლეთის ქვეყნებთან. ქართველთა პოლიტიკური ორიენტაცია ერთი მხრივ რუსეთისაკენ ისწრაფოდა, მეორე მხრივ კი — ქრისტიანული ევროპისაკენ. დასავლეთ ევროპის ქრისტიანულ სამეფოთაგან ქართველები განსაკუთრებულ ყურადღებას ესპან-

ეთისადმი ამაღლებდნენ. ჩვენამდე მოღწეული ცნობების მიხედვით, ესპანელ მეფეებთან თავიანთი ელჩები მიუვლენიათ და დახმარების თხოვნით წერილები გაუგზავნიათ ქართველ მეფეებს: კონსტანტინე მეორეს (XV საუკუნის დასასრული), სიმონ პირველს (XVI საუკუნის დასასრული), თეიმურაზ პირველს (XVII საუკუნის პირველი ნახევარი).

უდავოა, რომ ესპანეთში ქართველთა მიმოწერის ინტენსიფიკაციის საფუძველი, უპირველეს ყოვლისა, XV საუკუნის II ნახევრიდან ესპანეთის ქრისტიანული სამეფოს გაძლიერებაა. მაგრამ ამის გვერდით, ვფიქრობთ, ანგარიშგასაწევია ის გარემოებაც, რომ ქართველებს ესპანეთში თავიანთი შორეული ნათესავებიც ეგულებოდათ. ამ წარმოდგენას ის საფუძველი ჰქონდა, რომ უძველეს დროში ესპანეთსაც, ისევე როგორც საქართველოს, იბერია ერქვა. დასავლეთის იბერიის ანუ ესპანეთის იბერიის, ან კიდევ პირინეის იბერიის (როგორც მას ზოგჯერ უწოდებდნენ) ნათესავობაზე აღმოსავლეთის იბერიასთან ანუ ევქსინის პონტოს იბერიასთან ჭერ კიდევ ძველი ბერძნები წერდნენ (იხ. 15. გვ. 10-21.). იბერების მიგრაციას დასავლეთიდან აღმოსავლეთისაკენ სარწმუნოდ თვლიდნენ მეგასტოზენე (IV-III ს. ძვ. წ.), აპოლოდორე (III ს. ძვ. წ.), სტრაბონი (I ს.), იოსებ ფლავიუსი (I ს.), დიონისე პერეგიტე (II ს.), ევსევი კესარიელი (III-IV ს.), სოკრატე სქოლასტიკოსი (V ს.) და სხვები. ძველი რომაელი მწერლები უპირველესად იბერების აღმოსავლეთიდან დასავლეთში გადასახლების ვერსიას უპერდნენ მხარს: აპიანე (II-I ს. ძვ. წ.), ვარონი (II-I ს. ძვ. წ.), პლინიუსი (I ს.).

ჩვენს წინაპრებს ესპანეთის იბერები მონათესავე ხალხად მიაჩნდათ. ამის დასადასტურებლად ორიოდ ფაქტიც კმარა.

ძველ ქართულ თარგმნილ საისტორიო და გეოგრაფიულ ძეგლებში „დასავლეთის იბერები“ (და თვით აქალბინებში) ისხენებიან როგორც „ქართველნი დასავლეთისანი“ (6, გვ. 177). ასე, მაგალითად: რომის პაპის გრიგოლ დიდის „დი-ალოგის“¹ ქართულ თარგმანში იბარს (რომელიც, ტექსტის მიხედვით, პირინეის იბერიის მკვიდრს ნიშნავს) შეესატყვისება ქართველი (6 გვ. 12-18). ბასილი კაპადოკიელის „მექსიმე-

რონის“ („ეჭუსთა დღეთა“) ძველ ქართულ ვერსიებში ბერძნული ტექსტის იმპერიის ეკივავებზე „ქართველნი დასავლეთისანი“ (9, გვ. 7-8). უფრო მეტიც, ზოგ შემთხვევაში ძველ ქართულ თარგმანებში ბერძნული დედნის მსპანდითი („სპანია“) გადმოტანილია სპარტრემელ-ოდ. ამბროსი მედიოლანელის „ცხოვრების“ XI საუკუნისეულ ქართულ თარგმანებში (ეფრემ მცირისა და თეოფილე ზუცესმონაწერის თარგმანები) დედნისეული მსპანდითი თარგმნილია სპარტრემელოდ, „რომელსა სპანია ეწოდების“ (6, გვ. 18). ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ძველად ჩვენში ქართულ ენას ზოგჯერ „სპანთ მოსახელე ენასაც“ უწოდებდნენ (6, გვ. 14).

„იოანეს და ეფთვიმის ცხოვრებაში“, რომელიც XI საუკუნეშია დაწერილი გიორგი ათონელის მიერ, პირდაპირაა ნათქვამი, რომ ქართველებს ესპანელები თავიანთ მონათესავე ხალხად მიაჩნდათ. აგიოგრაფის მონათხრობის თანახმად, იოანემ გადაწყვიტა თავისი შვილითა და რამდენიმე მოწაფით ესპანეთში გადასახლებულიყო, „რამეთუ ასმოიდა, ვითარმედ ქართველნი არამცირდნენ ნათესავნი და ერნი მჟიდრ არიან მუნ“ (14, გვ. 54).

როგორც ჩანს, ეს ტრადიცია ცოცხალია ქართველთა სამეფო კარზე XV-XVIII საუკუნეებში და, ამდენად, საქართველოდან ესპანელ მეფეებს მეგობრობისა და დახმარებისათვის მიმართვადენ არა მხოლოდ როგორც ძლიერ ქრისტიან მეფეებს, არამედ, ამავე დროს, როგორც ქართველთა შორეულ ნათესავებსა თუ თანამემამულეებს. ალბათ, ამით უნდა აიხსნას ის, რომ XVII საუკუნის დასაწყისში ესპანეთის მეფის ფილიპ IV-ის კარზე თიბომურაჲ სპრველის წარგზავნილი ნიციფორე ბრაქის ელჩობის მაძლებში მარტო ქართველი მეფის წერილიც არ იწახება, არამედ მოხსენებითი ბარათიც ესპანელი ხელმწიფისადმი — „ცნობა იბერიისა და იბერთა ანუ ქართველთა შესახებ...“, რომლის შედგენაში, ამ მასალების შემსწავლელის აზრით, აუცილებლად, მონაწილეობს ნიციფორე ბრაქიც. ეს „ცნობა“ ესპანელთა და ქართველთა მთესხაობის მტკიცებას არ შეიცავს, მაგრამ ფილიპ IV-ს შეახსენებს, რომ ძველ ბერძნებს საერწმუნოდ მიაჩნდათ ორი იბერიის ურთიერთკავშირი: „ისინი ამბობდნენ, რაც მტად სავსებია, რომ არსებობს ორი იბერია, ერთი აღმოსავლეთით, მეორე — დასავლეთით, რომელიც არის სწორედ ესპანეთი. ზოგიერთი მათგანი ამბობს, რომ აღმოსავლელნი (იბერნი) მოვიდნენ ესპანეთში და მას ეს სახელწოდება მისცეს. სხვებს პირიქით მგონია. ორივე ეს აზრი არასწორად მიმაჩნია“ (8, გვ. 14).

როცა იმავე ვიქტორობთ, თუ რატომ ელოდნენ ქართველი მეფეები მეგობრული ხელის მოწოდებას შორეული ესპანეთიდან, ურიგო არ იქნება, ფრანგი მოგზაურის ჟან შარდენის მოგონებებიდან ერთი ეპიზოდი გავიხსენოთ. შარდ-

ენი საქართველოში 1672 წლის სექტემბერში ჩამოვიდა და ხუთიოდე თვე დარჩა. თავისი შინაბეჭდვითავე ავტორმა დღიურების სანახა-მოსცა — „მოგზაურობა სპარსეთსა და აღმოსავლეთის სხვა ქვეყნებში“. შარდენი დეტალურად აღწერს საზღვრო ვახუშტის ქართველ მეფესთან (შარდენი მას მთაპარს უწოდებს), სადაც თვითონ საპაირო ხტუმრად იყო მიწვეული: „... შუა ღამეს წამოვიდით, მას შემდეგ, რაც დიდის მოწვევებით გამოვეთხოვეთ მთავარს. გამოშვიდობებისას მან მკითხა, როგორ ბრძანდებო ჩემი ნათესავი ესპანეთის მეფე, და ძვირფასი ქვებით მორთული თანხი შეხვა მისი სადღეგრძელო... დიდხანს ვიფიქრე იმის შესახებ, თუ რაწარიად უნდა ყოფილიყო მთავარი ესპანეთის მეფის ნათესავი და მივხვდი, რომ ეს მრავალი ავტორის აზრს ეთანხმებოდა. ესპანელები წარმოშობით იბერიელები არიან“ (12, გვ. 349).

1. მთხუთმეტე საუკუნის წარიღი ესპანეთიდან

XV საუკუნის II ნახევარი უაღრესად რთული ხანა იყო საქართველოსათვის. 1458 წელს თურქებმა კონსტანტინოპოლი აიღეს და ბიზანტიის იმპერია საბოლოოდ დაანგრეს. ამ ამბავმა თავზარი დასცა მთელს საქრისტიანოს. რომის პაპმა პიუსმა კონსტანტინოპოლის გასათვისუფლებლად აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ქრისტიანობის გაერთიანების გეგმა შედგინა და თავისი ელჩი საქართველოშიც გამოგზავნა. საქართველოს მეფემ გიორგი VIII-მ მოახერხა დროებითი ზავი დედო საკუთარ მთავრებთან, დაუკავშირა ტრაპიზონის სამეფოს და მცირე არმიისა და საბრძოლო მზადყოფნის დასახმარებლად ელჩობა გაგზავნა რომის პაპთან. ელჩობა მალე დარწმუნდა რომ ევროპას თავისი შინაური საქმეები იმდენად აწუხებდა, რომ რომის პაპს თურქეთის წინააღმდეგ საომარი მოქმედების დაწყების იმედის ნახაზიც აღარ ჰქონდა. კოალიციის გეგმის არშეხსნა საქართველოში შინაური ზავის დარღვევა და მშათა სისხლის ღვრა მოჰყვა. თურქეთის წინააღმდეგ ახალი კოალიციის შექმნა სცადა გიორგი მეფის ძმის შვილმა კონსტანტინე მეორემ, რომელიც 1476 წელს გამეფდა. ამ მოწინა პირველად ეგვიპტის მხრანებელთან გაგზავნა საკუთარი დესპანი ნილმისი. ეგვიპტელან უკან დაბრუნებულ ქართველთა დესპანს იერუსალიმში ესპანეთის მეფის ელჩები შეხვედრიან და მათგან ესპანეთის არაბთაგან განთავისუფლების ამბავი გაუგია. გახარებულ ნილოსს ესპანეთის ელჩები საქართველოში თავის მეფესთან სტუმრად წამოუყვანია (16, გვ. 487-482). ეს უნდა მომხდარიყო 1494 წლის დამდეგს, ან 1495 წლის დასაწყისში.

პირენეს ნახევარკუნძული VIII საუკუნის პირველ მეოთხედში არაბებმა დაიპყრეს. VIII საუკუნის მეორე ნახევრიდან აქ ომანთა დი-

ნახტობის დამოუკიდებელი კორდოვის არაბული სამხრო, ხოლო X საუკუნის I მეოთხედიდან კორდოვის ზალიფატი არსებობს. XIII საუკუნის დასაწყისიდან კორდოვის სახალიფოს ნანგარევეზე ახალი არაბული სამეფო გრანადის სამხრო შეიქმა. ესპანეთის არაბთაგან განთავისუფლება გრანადის სამხროს წინააღმდეგ პირენეს ნახევარკუნძულის ჩრდილოეთში არსებული ესპანური სამთავროების ბრძოლით დაიწყო. 1479 წელს გაფორმდა დინასტიური უნია კასტილიისა და არაგონის ესპანურ სამთავროებს შორის, რასაც წინ უსწრებდა ქორწინება კასტილიის ტახტის მემკვიდრე იზაბელასა და არაგონელ უფლისწულის ფერდინანდს შორის. ასე დაიწყო ესპანეთის სახელმწიფოს გაერთიანება. 1480 წლიდან ესპანეთში დაიწყო ინკვიზიცია. ქრისტიანობის განმტკიცების მიზნით არაქრისტიან მონახლეობას ძალით აქრისტიანებდნენ, ხოლო ურჩებს ესპანეთიდან დევნიდნენ. 1492 წელს ფერდინანდ II-მ და იზაბელა დედოფალმა დაამხეს პირენეს ნახევარკუნძულზე მამადათანა უკანასკნელი დასაყრდენი გრანადის სამხრო. ამავე წელს კასტილიის სამეფოს ქვეშევრდომმა ქრისტოფორო კოლუმბმა ამერიკა აღმოაჩინა. სწორედ ეს ამბები უნდა მოეტანა ქართლის მეფე კონსტანტინესთან იერუსალიმიდან სტუმრად მოყვანილ ესპანეთის ელჩს.

1495 წლის გაზაფხულზე კონსტანტინე მეფემ ესპანეთის ელჩებს თავისი დესპანები გააყალბა და ძვირფასი ძეგენითა და წერილებით ესპანეთის დედოფალთან გაგზავნა. რადგანაც შავი ზღვისა და ხმელთაშუა ზღვის აღმოსავლეთი თურქებს ეპურათ, კონსტანტინეს ელჩობა ესპანეთისაკენ ჩრდილოეთის გზით უნდა გამგზავრებულიყო. დასავლეთ საქართველოდან შავი ზღვის ნაპირ-ნაპირ ელჩები დინარზე დენკარზე უნდა ასულიყვნენ. შემდეგ დენკარი კიევზე გადვლით და დენკარის მარჯვენა შენაკადით ლიტვა-პოლონეთის სამეფო კარზე უნდა მოხვედრილიყვნენ (18, გვ. 28-29). საქართველოს ელჩობას აქ ზვედებოდა ანტითურქული ორიენტაციის ძლიერი სახელმწიფო.

XI საუკუნის დასასრულს გერმანელების ტევტონთა ორდენის შიშით პოლონეთის სამეფო ლიტვის ძლიერ სამთავროს შეუერთდა. პოლონეთის მეფედ ნაპურთში დედოფალი მისიხოვდა ლიტვის დიდ მთავარს და ეს უკანასკნელი ლიტვა-პოლონეთის გაერთიანებული სამეფოს ტახტზე ავიდა ვლადისლავ II-ის სახელწოდებით. 1410 წელს პოლონეთისა და ლიტვის გაერთიანებულმა სამხედრო ძალებმა სასტიკად დაამარცხეს გერმანელ ტევტონთა დიდი არმია. ლიტვა-პოლონეთის სამეფო დენკარის გზით გადიოდა შვე ზღაზე. ვაქრობას აწარმოებდა დასავლეთიანაც, ყირიმის ნახევარკუნძულზე არსებული გენუის კოლონიებით და აღმოსავლეთიანაც. ამ გზაზე ლიტვა-პოლონეთის სამეფოს მთავარი მოწინააღმდეგე იყო თურქეთი, ხოლო ამ უკანსკნელის ძირითადი საყრდენი იყო ყირიმის სახანო. XV საუკუნის დასასრულს ლიტვა-პოლონეთის სამეფო თურქეთის წინააღმდეგ მტკიცედ ვსირებებს ძებდა. სწორედ ამ ანტითურქულად განწყობილ სამეფო კარს ესტუმრა ესპანეთის მინავალი ქართული ელჩობა. ქართველი და ესპანელი ელჩები, როგორც ჩანს, ლიტვა-პოლონეთის სამეფო კარზე მიუღიათ. იქვე განუხილავთ კონსტანტინე მეფის წერილი ესპანეთის დედოფლისადმი. რუსულად უთარგმნიათ იგი და, საქმიანი მიმოწერის სხვა დოკუმენტებთან ერთად, ამ წერილის რუსული ტექსტი „მეტრიკის წიგნი“ შეტანიათ (18, გვ. 80-85).

მოგვყავს წერილის ქართული თარგმანი შესრულებული ძველი რუსულიდან იასე ცინცაძის მიერ (18, გვ. 71-78):

„ღვთისა ჩვენიხა ქრისტეს ერთგული თვითმპყრობელი მეფე კონსტანტინე პაქარტავენი, მიერ სრულადი: ივრთა ქვეუნისა, ჰქმნა და მეგარელთა, აფხაზთა, იმერთა და სამეხთა, ქართველთა და „ტურხანთა“ სახელგანთა და უმაღლესისა, უბრწყინვალესისა და მშვიდსა თვითმპყრობელი დედოფალსა და მეფეს ელისაბედს, ესპანეთის ციხე-ქალაქისა და ყოველთა ქრისტიანეთსა ზედა ღვთით დამტკიცებულს. მრავალ მოწყალე იგივე ღმერთი მფარველობადეს და იცავდეს შენს წმინდა მეუფების სახელმწიფოს მწუხარებისაგან და სნეულებისაგან, სულით და ხორციით ჯანმრთელად მრავალთაგან, ყოველთა ქრისტიანთა გასამტკიცებლად. რამეთუ თქვენი წყალობით და ღვთის ძლიერებით თქვენი სამეფოს სიმრთლით არსებობა გვეხსა და, სადაც კი საბრძოლველად გასულხართ, იქ ყოველგან მტერი შენი დაგიძლევი, ჩვენ ეს უსაზღვროდ გვიხარია და ყოველად ძლიერ ღმერთს დადებას აღუვლენი... მისივე მადლმა განგამტკიცოს შენ მთელი სამყაროს მპყრობელობაზე და მფარველობაზე, ხოლო სხვა ურჯულთა მპყრობელი ღვთის ძალით წარგეტყვენოს. და თვით უწმიდური იგი სარკინოზი თავისი მრჩეველი შეგირცხენია და მისი დიდნი ციხე-ქალაქნი დაგიპურნა, არც ერთი ეს გამარჯვება სხვისი დახმარებით არ მოგაპოვებია, ყოველივე მხოლოდ ღმერთმა მოგანიჭა შენ უწინაგნად და გიბოძა შენ ძლიერს გვირგვინი უღვთო აგარიანელთა ზედა, როგორც ბრძენსა და ღირსეულ მეფეს, ბრწყინვალეობით და სიბრძნით შექმულს, სამეფოს ღირსეულად მპყრობელს. გვეხსა, რომ სხვა მრავალი მეფენი გაერთიანებულია თქვენი მეფობის ქვეშ, გაგვიხსა და ეს უაღრესად და ღმერთს მადლობას ვწირავთ, რომ კეთილმოაწმუნე ქრისტიან ხელმწიფეებს ერთმანეთში სიყვარული და ერთობა დაგიმკიდრებიათ. ახლა ვფიქრობთ, რომ ამირიდან დედამოწაზე სხვა ბრქ-

მღვჯუა სინთიპიძე

ახალი მასალაზე ქართველ მეფეთა მსპანეთში მიმოწერის თაობაზე

ყინვალე მზეს ვხედავთ აღმოსავლეთიდან მოკიდებული მთელ ქვეყანაზე და მეორე მოციქულს (ვხედავთ) ღვთის მიერ დაგვირგვინებულს და დიდ მეფე კონსტანტინეს (ვხედავთ), მან ხომ ელინური უღმერთობა და ეკრძათ საცდური დაამხო. ხოლო შენმა ღვთისმოსავმა მეფობამ კი აგარიანთა უღვთო თესლი დაამხო და წარტყვევნა, ხოლო ჩვენი ნათესავი მათ მიერ პირველ დარტყმებულთა, გაათავისუფლა. სად არის ის დიდება და პატივი, რომელიც კრისტაინებს ჰქონდათ? სად არის ქება და იმედი, სად არის წმინდა და დიდებული კონსტანტინეს დიდი ქალაქი? სად არიან იქ მყოფი კეთილმორწმუნე მთავრები? სად არის სიხარული და მხიარულება მისი? სად არის წმიდათაწმიდა ღვთის სიბრძნე. რამეთუ იტყუდა სოლომონი: „სიბრძნე და ძალა ღვთისა წინათ სიხარული იყო, ახლა კი ტირილია, წინათ სიხარული და მხიარულება, ახლა მწუხარება და შევიწროება, წინათ დიდება, ახლა უპატიობა, წინათ სინათლე გვექონდა, ახლა წყვდიადი, წინათ მეტყველება და დიდება მეფისა, ახლა ტირილი, გოდება და კვნესა ჩვენს შორის“. მოი, როდენ მაღლს მოკლებულია ჩვენი ნათესავი! სადღა არის ტრაპეზონის სამეფო და ამორეველთა, იაგისგელთა და ეგრიპოელთა? ან სერბთა ქვეყანა სად არის? ან სხვა ქვეყნები რა იქნა? ახლა კი გავიგეთ და მტკიცე იმედით გვაქვს, რომ ღმერთი ჩვენი იესო ქრისტე ჰეშმარტი ღმერთი ჩვენი უღვთო აგარიანებზე გამარტყვას მოგვანიჭებს. რომელ საქმისთვისაც ჩვენ ჩვენი მოძღვარი მღვდელ-მონაზონი კირილი ეგვიპტის სულთაგან ქაიროსი წარგვავნეთ, რომელმაც იგი დიდი სიხარულით მიიღო. (იცოდეთ რომ) ჩვენ სხვა მხრივ უწმინდურებთან საერთო არაფერი გვაქვს. როცა იგი (კირილი მღვდელ-მონაზონი) ეგვიპტიდან იერუსალიმში დაბრუნდა, იქ, იერუსალიმში, თქვენი მეუფების დესპანები იოვკა და ამ თქვენ დესპანებთან ერთად, ჩვენთან მოვიდა. ამ დესპანებისგან გავიგეთ თქვენი მეუფების გამარტყვების ამბავი და დიდად გავიხარეთ. მაშინვე საქაროდ თქვენს მეუფებასთან დაბეჭდილი წერილებით, მოძღვარი და მისაიდუმლო ჩემი, იგივე მღვდელ-მონაზონი კირილი გამოგვავნეთ. წერილებს გარდა სხვა სიტყვიერ ჩვენს გულის ნადებსაც გაიგონებთ მისგან, რადგანაც გჯერა გარდა მტერია. როგორც თქვენმა მეუფებამაც იცის, უღვთო სპარსთაგან მარად ესმს წამებულთ ვართ და მათ მრავალი ბოროტება მოგვაგებს ჩვენ. სამ რამეს ითხოვნი ისინი ჩვენგან: ან უზომო დიდი ხარკი გვაძლიეთო, ან ჩვენ გვებძოლიეთო (აჭიბებდა ამგვარად თარგმანა: „ჩვენთან ერთად იბრძოლიეთ“. შეიძლება «*а любю бинется с нами*» 18, გვ. 18; იხ. აგრეთვე, ივ. ჭავჭავაძე, ქართული ერის ისტორია 16, გვ. 458; 17, 156 — ე. ხ.), ანდა ჩვენს სარწმუნოებაზე მოიქცეითო. ისინი მრავალი არიან. კონსტანტინე

ოპოლისა, ტრაპიზონისა და სხვა ქრისტაინულ ქვეყანათაგან ჩვენ ხომ მარტო დავჩრდილ, ძალიან მცირე ვართ. ამჟამად უღვთოთა, სიბრძნე აგარიანთა, თურქთა და არაბთა შეძრწუნებულთა და შეშინებულთა. ახლა დრო დავვიდგა ღვთის მეოხებით და გთხოვთ შენ კონსტანტინოპოლზე გაემართო. არ დაიწაროთ. აიღე ჭვარი უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი, როგორც ფარი, ხოლო ღმერთი უფალი დეე შენს სურვილებს აღასრულებდეს. ხოლო მე, ჩემი ვაჟიშვილი და ჩემი ლაშქრით, რამდენიც შემიძლება, როგორც კი თქვენი მეუფების მიერ გამოგვავნილი დესპანი ჩემამდე მოაღწევს, დაუწარებლად ამ საქმეზე თქვენს მოწყალებას თან გამოგყვებით. თქვენი მოწყალების სიყვარულისათვის გამოგვავნეთ მცირე მოსაკითხი (ძღვენი) იეზუს ცხრამეტი ოქროს ქსოვილი, ოცდათუთმეტი მისხალი მსხვილი მარგალიტი და ორი ცხრა ფიცხერის (ვეფხვი?) ბეწვეული. ხოლო ჩვენ, ვითარცა ძმანი ქრისტეს მიერ სიყვარულითა, თქვენი დიდებისა და თქვენი მეუფების დიდი მოიმედ გწერთ და ღმერთის ვეფხედობით — აღსრულებდეს ყოველივე ნებითა და მეფობით ქვეყნის გასაახლებლად ყველა ხალხზე, ღმერთმა ინებოს თქვენი და ჩვენი განუყრდლობა უკუნითი უკუნისამდე ამინ. მარტის 10-სა დღესა ქრისტეს შობიდან ჩუფე წელსა (1495)".

ამ წერილის რუსული თარგმანი პოლონელმა ისტორიკოსმა ბუსიმ იოვკა ვარშავის არქივში 1828 წელს და ამავე წელს გამოაქვეყნა რუსეთში მცირე კომენტარებით (11, გვ. 218-219). შემდგომში, 1850 წელს ამ საბუთის ტექსტი მარტი ბრუსიმ გადაბეჭდა ჟურნალში «Завявк-зский Вестник». მ. ბრუსემ ამ წერილის ფრანგული თარგმანი, განმარტებითურთ, შეიტანა თავის საქართველოს ისტორიულ საფრანგეთში გამოქვეყნებულ წიგნში („საქართველოს ახალი ისტორია“). ამ პუბლიკაციებზე დაყრდნობით, კონსტანტინეს წერილს იწაბეღა დედოფლისადმი თავისი ადგილი მიუჩინა „ქართული ერის ისტორიაში“ ივანე ჭავჭავაძეში. ამავე წერილის რუსული თარგმანის ასლები, რომლებიც მოსკოვისა და ვარშავის არქივებშია დაცული, ქართული თარგმანითურთ, გამოაქვეყნა იახე ცინცაძემ წიგნში „მასალები პოლონეთისა და საქართველოს ურთიერთობის ისტორიისათვის“ (თბ., 1988 წ.).

მარი ბოსივ ვარაუდობდა, რომ ქართველთა მეფეს კონსტანტინეს ესპანეთში გაგვავნილი წერილი რუსულად უნდა შეედგინა და ვარშავაში აღმოჩენილ ტექსტს ამ წერილის დედნად მიიჩნევდა. მისივე ვარაუდით ქართველი ელჩი ესპანეთში აღარ ჩასულა და ეწეწერილი გაურკვეველი მიზეზების გამო, ვარშავაში იქნა დაცოცებული (2, გვ. 409; მ. 18, გვ. 26). ეს ვარაუდი მოიხსნა მას შემდეგ, რაც მძიმედ თამარაშვილმა გამოაქვეყნა ქართული თარგმანი პაპის ალექ

ქსანდრე VI-ის პასუხისა ქართველთა მეფის კონსტანტინესადმი, მოწერილი 1496 წლის 10 ივლისს (4, 84-87). ამ წერილიდან ნათელი გახდა, რომ კონსტანტინე მონაწონი ნილოსი რომის პაპთანაც გაგზავნა წერილითა და შესაბამისი ძღვენით. 1496 წელს ნილოსი უკვე რომშია. როგორც ამ საპასუხო წერილიდან ირკვევა, კონსტანტინეს რომის პაპისთვისაც მიუღო-ცავე ესპანეთის დედოფლის გამარჯვება არაბებზე, უზოვია დახმარება იეროსოლიმ თურქთა წინააღმდეგ ბრძოლაში და თავისი მზადყოფნაც შეუტყობინებია. „ეგრეთვე ღიადს სიამოვნებით ვსცანი თქვენი აზრი და გარდაწყვეტილება ქრისტეს სარწმუნოების მტერთა წინააღმდეგ გალაშქრებისათვის, რის გამო მზად ხართ წასასვლელად თქვენი შვილით და თქვენის მხედრობითურთ“, — წერდა პაპი ალექსანდრე VI კონსტანტინეს, მაგრამ იქვე დასძენდა, რომ იმხანად იეროსოში არ იყო სათანადო თანხმობა ახეთი ლაშქრობის წამოსაწყებად. თუმცა პაპი იმედს არ კარგავდა, ამხენებდა ქართველთა მეფეს და საბოლოო გამარჯვების იმედს აძლევდა: „იმედი გვაქვს კონსტანტინეოლისა, იერუსალიმისა და აგრეთვე სხვა ადგილის საპატრიარქოებიც დავისნათ, რადგან აქაური ქრისტიანე მთავრები ამას შემოგვგებრდნენ. გარნა, სამწუხაროდ, ძველმა სულის მტერმა, ჩვენი ნატვრის და სახელგნოლო რჩევის წინააღმდეგ, იმ მოთვართა შორის განუთქმელების ღვაწლი დასთესა. მაგრამ, ქრისტეს შემწეობით, იმედი გვაქვს. მალე შევარდით და ესე ყოველივე ჩვენი ცდა მოვაძვიროთ წინააღმდეგ სარწმუნოების მტერთა... და... მათზე სრულიად გავიმარჯვოთ“.

ამ წერილის გამოქვეყნების შემდეგ ნათელი გახდა, რომ კონსტანტინე მეფის ელჩობა პალანეთში არ შეწყვეტილა. მონაწონმა ნილოსმა იეროსო გადაიარა და მეფის წერილი ძღვენითურთ რომის პაპს მიართვა. რომიდან საქართველოში გამოგზავრებისას მისი მგზავრობის უზრუნველსაყოფად რომის პაპი 1496 წლის 8 ივნისს სხვა წერილსაც წერს: „ქვეშევრდომ კაპიტანთ... ქარის უფროსთ, ეგრეთვე ეპისკოპოსთ და საკათედრო ეკლესიის კაპიტულოთა და ყველა წესის მონაწონთა, რათა ნება მისცეთ, ზემოსენებულმა მამა ნილომ ყველა თავისი ბარგით და თანამხლებლებით, შეიძლოს უშიშრად და თავისუფლად წასვლა, მომარტება, დადგომა, გავლა, და ღამით დარჩენა ყველა გზებზე, ნავთსადგურებსა, ხიდებსა და ქვეყნებში... და ხარკი არაფერი გადაახდევინოთ“. ამიტომ იყო, რომ ივანე ჭავჭავაძის უკვე აღარ იმევენბოდა, რომ კონსტანტინეს წერილი ესპანეთში ჩავიდა. იგი მხოლოდ იმ პასუხზე ფიქრობდა, რომელიც ესპანეთის დედოფალს საქართველოში უნდა გამოეგზავნა: „რა პასუხი შემოუთვალა ესპანეთის ძღვენამოსილმა დედოფალმა, არ ვიცით“ (17, გვ. 159). ამავე აზრს იმეორებს ისტორიკოსი ი. ცინცაძეც: რა პასუხით წამოვიდა ესპანეთიდან

ქართველი ელჩი, ჩვენ ჭეჭერობით არ ვიცით. შესაძლებელია ესპანეთის ხელნაწერებში შესახებ ცნობა შენახული იყოს კიდევ უფრო ადრე, იგი არავის უძენია დღემდე, მომავალში ახეთი მშუშობა აღბათ ჩატარდება“ (18, გვ. 25-26). როგორც ირკვევა, ესპანეთის სამეფო კარს მართლაც არ დაუტოვებია ქართველთა მეფის წერილი უუპრადებოდ. საპასუხო წერილის არსებობაზე ჩვენს სამეცნიერო წრეებს პირველად მეუთითა და ამ წერილის მოკლე შინაარსი გამოაქვეყნა უნგრელმა მეცნიერმა ლაიოშ ტარდიმ (10, გვ. 81).

ესპანეთის არქივებსა და წიგნთსაცავებში საქართველოს შესახებ დაცული მასალების ძიება ჩვენც უშუალოდ კონსტანტინე მეფის წერილის ძებნით დავიწყეთ. მივმართეთ ყველა იმ არქივს, რომელშიც, ესპანელი კოლეგების აზრით, შეიძლებოდა ეს წერილი ყოფილიყო დაცული. კონსტანტინე მეფის წერილი ვერ ვიპოვეთ, მივადგინეთ ქართველთა მეფისადმი ესპანეთის მეფის ფერდინანდისა და დედოფალ ისაბელას პასუხის სრულ ტექსტს, რაზედაც ასე ოცნებობდა დიდი ივანე ჭავჭავაძე.

ფერდინანდისა და ელისაბედის (იზაბელას) საპასუხო წერილის ტექსტი ქართველთა მეფის კონსტანტინესადმი ინახება „არაგონის სამეფო არქივში“, ქ. ბარსელონაში (საკანცელარიო საქმეები, რეესტრი 8607, ფურცლები 186-187). წერილი დაწერილია ქ. ბურგოსში 1496 წლის 30 ივლისს. ხელს აწერს, ისე როგორც ამ პერიოდის სხვა სამეფო წერილებს, მდივანი ლუის გონსალესი. არაგონის სამეფო არქივის დოკუმენტები გამოქვეყნებულია ანტონიო დე ლა ტორეს მიერ. ეს წერილი შესულია გამოცემაში: „დ კუმენტოს კათოლიკე ხელმწიფეთა საერთაშორისო ურთიერთობის შესახებ“, V ტომში (114-115 გვერდები), რომელიც გამოცემა ქ. ბარსელონაში 1965 წელს. წერილი, ისევე როგორც კათოლიკე ხელმწიფეთა მიმოწერა საზოგადოდ, შედგენილია ლათინურ ენაზე. გამოცემილი წერილს წინ ურთავს მოკლე რეზიუმეს ესპანურად: „კათოლიკე ხელმწიფეები საქართველოს იმპერატორს კონსტანტინე პანკრატოსს უდასტურებენ წერილების მიღებას, რომლებიც მოიტანეს მისმა დესპანებმა მონაწენებმა ნილოსმა და ზაქარია. მოუწოდებენ გააგრძელოს ბრძოლა ქრისტიანული რწმენისათვის. მიუთხრობენ საქათრა ნაშქმედარს: ზუსტად განიხილოს და იუდეველებს გაქვებნა, დონ ფერნანდესის განუჩახვანა, რომ ბრძოლა გადაიტანოს აფრიკაში“.

ქვემოთ მოგვყავს ქართული თარგმანი ფერდინანდისა და იზაბელას საპასუხო წერილისა კონსტანტინესადმი. თარგმანი შესრულებულია ჩვენს ხელთ არსებული ანტონიო დე ლა ტორეს პუბლიკაციიდან. გამოცემის ორგანოს გამოუტოვებია ტრაფარეტული მიმართვა დმერთისადმი (ანალოგიური მდგომარეობაა სხვა წერილების პუბლიკაციის შემთხვევაშიც), რაც ჩვენს

თარგმანში, ისევ როგორც გამოცემულ ლათინურ დედანში, მრავალწერტილითაა აღნიშნული. ლათინური ენა წერილისა ერთგვარად გადარბილია კლასიკური ნორმებისაგან ე. წ. „ხალხური ლათინურისაგან“.

„ფერდინანდი და ელისაბედი, ღვთის წყალობით მეფე და დედოფალი კასტილიისა... გულწრფელად მიესალმებიან უბრწყინვალეს კონსტანტინე პანკრატისს, ქართველთა საუკეთესო და უღირსეულეს იმპერატორს. მივიღეთ თქვენი წერილები ღირსეული მონაწილისა, თქვენი ბრწყინვალეობის მიერ ჩვენთან გამოგზავნილი ელჩების, ძმების ნილოსისა და ზაქარაის ხელით; რომელთა შემწეობით ამავე დროს გავიგეთ ზოგიერთი რამ, რაც მათ თქვენი სახელით გვიამბეს. ჩვენ ძლიერ გვახარებს, უწინარეს ყოვლისა, თქვენი რწმენა, რუდუნება და დაცვა კათოლიკური რელიგიისა; და, საპირისპიროდ ამისა, განვიცადეთ არც თუ მცირე ტკივილი როცა გვიამბეს იმ წუხილის, მღელვარებისა და ხიფათის შესახებ, რომელსაც განიცდის თქვენი ბრწყინვალეობა ყოველდღიურად. ამისდა მიუხედავად, ყველა შემთხვევაში უნდა მაღალი შეფასებით უწინაეს ღმერთს და ბევრი ვილოცოთ მის წინაშე იმისათვის, რომ არა მხოლოდ თქვენ, არამედ მთელი ქრისტიანი ხალხი გაათავისუფლოს ურყულოთაგან, დაგიცვათ თქვენ და მოგანიჭოთ მტერთა ძლევა. არ გავიწყდება, რომ მოწყალებ ღმერთი აღასრულებს ამას, თუ თქვენი ბრწყინვალეობა მომავალშიც, ისე როგორც დღეს, მტერთაგან თავდასაცავად იხმარს ყველა ღონეს და მგზნებარე სულით იღვარებს კათოლიკური რწმენის დაცვისა და განდიდებისათვის. და იმისათვის, რომ თქვენ აკეთოთ ეს და უარი არ თქვათ ამ განწარახვაზე, ჩვენ მიწვევ ვხდებოდეთ თქვენს ბრწყინვალეობას და მოვილოცოთ ღვთის სახელით. რაც შეგეხება ჩვენ, აქამომდე სწორედ ამგვარად ვიქცეოდით და, თუ უფალი ინებებს, მომავალშიც ამგვარად ვიმოქმედებთ. მართლაც, ბეტიკაში, ჩვენს სამფლობელოთაგან ყველაზე წარჩინებულ და ლამაზ პაროენციაში, ღვთის წყალობით, დავიბრუნეთ გრანადის სამეფო, რომელსაც ლიბიიდან მოსული არაბი მეფეები რვაას წლის განმავლობაში ფლობდნენ, და ვაიხუდეთ აგარიანნი გადასულიყვნენ ლიბიის ზღვაზე, გარდა ამისა, სრულად განვასხით ჩვენს სამეფოთა და სამფლობელოთაგან ყველა იუდეველი, რომელნიც დიდ-დიდ გუნდებთან დაძვრდნენ, მოქპონდათ რა ზიანი ყველა კუთხეში. მაგრამ თუ, როგორც ჩვენ გვსურს და მოველით, ღვთაებრივი უწინაესობა ხელს შეუწყობს ჩვენს მიხწრაფვებს, არავითარ შემთხვევაში არ განვუდგებით საკუთარ განწარახვას, რამეთუ არაფერი სურს ის ძლიერ ჩვენს მეფის ფერდინანდს, ვიდრე გარდასხას ქარი აფრიკაში და შეუსვენებლივ იბრძოლოს კათოლიკური რწმენისათვის. სხვა მხრივ ჩვენ ძლიერ დავაფასებთ საქმეები, რომლებიც მოხსენიებულმა ელჩებმა

თქვენი ბრძანებების თანახმად ჩვენ მოგვართეს; დიდ მაღლობას ვუძღვით მათთვის თქვენს დიდებუებოვნებას. ამის გამო სულიერმა მგზნებარეობითა და კმაყოფილებით აღგითქვამთ, მოგინხმაროთ ჩვენი ძალა, საშუალებებით, უფლებებით, სამეფო და მამულები თქვენი პატრიარქისა და სარგებლობისათვის და ქრისტიანული რწმენის ამაღლებისა და განდიდებისათვის. რაც შეეხება სხვა საკითხებს, რომელთა შესახებ მოხსენიებულმა ელჩებმა გვიამბეს, ჩვენ მათ უკასრუებთ ვრცლად და დაწვრილებით. დავი გვიამბონ თქვენ; დაე, თქვენმა ბრწყინვალეობამ კეთილად ირწმუნოს; დაე, უკვდავი ღმერთი მფარველობდეს და წყალობდეს თქვენს მეფურ პიროვნებას, თქვენს სახელმწიფოს და სამეფოს თავისი მზრუნველობით...“

მოყვანილი წერილი ბევრ საკითხს სვამს ქართველ ისტორიკოსთა წინაშე. ვფიქრობთ, რამდენიმე გარემოება ამთავითვე საჭიროებს კომენტარს.

მიმღებარის თარიღი. კონსტანტინე მეფის წერილი იხაზულა დედოფლისადმი „ლიტვის მეტრიკის“ იმ ნუსხაში, რომელიც 1828 წელს იპოვა და გამოაქვეყნა პოლონელმა ისტორიკოსმა ბუხემ და რომლისგანაც იგი მარი ბროსემ გადამოებდა 1850 წელს, დათარიღებულია 1485 წლის 10 მარტით. ამ თარიღმა ბროსე დააიჭვა, მაგრამ იგი მაინც ცდილობდა მის გამართლებას (2, გვ. 409). ივანე ჯავახიშვილმა პაპი ალექსანდრეს კონსტანტინესადმი გამოგზავნილი წერილის თარიღის საფუძველზე (1496 წ. 10 ივლისი) სავსებით სწორად ივარაუდა, რომ კონსტანტინეს წერილი იხაზულა იმ დროს 1495 წლის 10 მარტს, შეიცვალა ახსნა გრაფიკულ ნიშანზე და მიანიჭა წერილის რუსულად თარგმნის ან გადაწერის დროს დაშვებული (17, გვ. 158-154). „ლიტვის მეტრიკის“ უფრო ძველი ნუსხის საფუძველზე მართლაც აშკარა გახდა, რომ ეს შეიცვალა რუსული ხელნაწერის გადაწერის დროსა და დაშვებული (18, გვ. 11). ესპანეთიდან საქართველოში გამოგზავნილი საპასუხო წერილის თარიღი (1495 წლის 80 ივლისი) საბოლოოდ აღასრულებს, რომ ეს მიმოქცეობა საქართველოსა და ესპანეთის სამეფო კარს შორის 1495 წლით თარიღდება. საპასუხო წერილის თარიღმა ისიც დაგვანახა, რომ ქართველი ელჩი უფრო სწრაფად მოძრაობს, ვიდრე ვარაუდობდნენ. ისევე ცინცაძე აცხადებს, რომ ქართველი დესპანი ესპანეთისაკენ მოსკოვზე გავლით არ წასულა, რადგანაც შემთხვევა-ბაქო-დარუბანდისა და ასტრახან-ვოლგის ზოთ მოსკოვამდე მგზავრობისათვის საჭირო იყო ხუთი მცირე ოთხი თვე და შემდეგ რუსეთში გამოწამთარება, ხოლო იგი 1496 წლის ივნისში პაპისგან სარკომენდაციო წერილის იღებს და საქართველოში დაბრუნებას გეგმავს. „ეს იმის დამამტკიცებელია, — წერს მკვლევარი, — რომ ქართველი დესპანი 1495 წელს საქართველოდან გა-

ზაფხულში გაზაფხურული ესპანეთში იმავდ წელს მივიდა“ (18, გვ. 81). როგორც ჩანს, დესპანს 1498 წლის ივლისის დამლევის უკვე ისტუმრებდნენ ესპანეთში. მას მეფისგან სიტყვიერი დანაბარები უკვე მოუხმენია და თან წასადებ წერილსაც უშვადებენ.

ესპანეთიდან კონსტანტინე მეფისადმი გამოგზავნილი წერილის თარიღად ლ. ტარდის მიერ შეცდომითაა მითითებული 80 ივნისი (10, გვ. 80). ძნელი სათქმელია, ეს შეცდომა პეტრევის კორექტურაა, თუ იმ წყაროდან მოდის, რომლითაც ლ. ტარდი სარგებლობდა. ვფიქრობთ, ეს უკანასკნელი შესაძლებლობა უფრო სარწმუნო უნდა იყოს, რამდენადაც ლ. ტარდის მიერ გადმოცემულ ამ წერილის მოკლე შინაარსში სხვა შეცდომებისაა დაშვებული. მაგალითად: ლ. ტარდი წერს, თითქოს ესპანეთის მეფე და დედოფალი „მაღალ შეფასებას აძლევდნენ კონსტანტინეს წინადადებებს ესპანეთ-საქართველოს ურთიერთობის შესახებ“ (10, გვ. 81). როგორც წერილის მოყვანილი ტექსტიდან ჩანს, მასში არავითარ ამგვარ წინადადებებზე არ არის საუბარი. ასევე არ ასახავს წერილში ჩამოყალიბებულ აზრს ზუსტად ლ. ტარდის კიდევ ერთი ცნობა: „ფერდინანდი და იზაბელა მატერიალურ დახმარებას ჰპირდებიან საქართველოს მეფეს“ (10, გვ. 81).

იზაბელა თუ ალისაბედი. ივანე ჯავახიშვილი კონსტანტინეს წერილის რუსულ თარგმანში კიდევ ერთ შეცდომას ხედავდა. დედოფლის სახელი, რუსული ნუსხის მიხედვით, არის ალისაბედი («...самодержавной госпожи и царицы Элизаветы || Елисавети...» — 13, გვ. 73, 79). ივანე ჯავახიშვილი ყურადღებას იმაზე ამახვილებდა, რომ „არაბთა საბოლოო დამარცხება და ესპანეთიდან განდევნა 1498 წელს მოხდა სწორედ იზაბელას დროსა და პირადი მონაწილეობით“. და იქვე აგრძელებდა: „ბროსეს ეს ორი სახელი სინონიმებად მიაჩნია და საპიროდ არც კი სთვლის, რომ აქ გადამწერის შეცდომა ვიგულისხმებო“ (17, გვ. 158). ესპანეთის დედოფლის სახელი მის თანამედროვე ლათინურენოვან დოკუმენტებში და მათ შორის ამ წერილშიც არის ალისაბედი. ესპანურ ტრადიციაში ეს სახელი დამკვიდრდა ისაბელად. ასეთივე ცვლილება განიცადა ამ წერილში მოხსენიებული მეფის სახელში. ესპანეთის მეფესა და იზაბელა დედოფლის მთელს წერილში ფერდინანდის ეწოდება. ესპანურ ტრადიციაში მისი სახელი დამკვიდრდა სხვაგვარად: ფერდინანდო. ამგვარად წერს მეფის სახელს ამ დოკუმენტის გამომცემელი ლათინური წერილის წინ დართულ ესპანურ რეზიუმეში. ასე რომ, ჩვენ წერილის ფერდინანდის და ელისაბედი თანამედროვე ესპანურენოვან უნდა გადმოვიდეს როგორც ფერდინანდო და ისაბელი. ჩვენ ვაშკობინეთ ქართულ თარგმანში დაჯეტოვებინა სახელის ის ფორმები, რომლებიც ესპანურ დედანში

იყო: ფერდინანდი და ელისაბედი. ხოლო წინა მდებარე ნარკვევში უპირატესობა მივანიჭეთ სახელთა იმ ფორმებს, რომლებიც ამ მეფისა და მართლმადიდებელია ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში: იზაბელა (იხ. ივანე ჯავახიშვილი და სხვა ქართველი ისტორიკოსები) და ფერდინანდი (იხ. „ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია“).

მეფეთა ტიტულები. კონსტანტინე მეფე ესპანეთის დედოფლისადმი გაგზავნილ წერილში თავის თავს სრულიად საქართველოს მფლობელად თვლის: „ღვთისა ჩვენისა ქრისტეს ერთგული თვითმპყრობელი მეფე კონსტანტინე პანკრატოვანი, მეფე სრულიად ივერთა ქვეყნისა, ჭიქთა და მეგრეთა, აფხაზთა, იმერთა და სომხეთა, ქართველთა და „ტურხანთა“. სინამდვილე კი სწორედ კონსტანტინეს მეფობის დროს დაიწყო საბოლოოდ საქართველოს მთლიანობა. კახეთში აღექვანდრე გიორგის ძე მეფობდა, იმერეთში — აღექვანდრე ბაგრატიძის ძე, ხოლო მესხეთში მძლავრობდა ყვარყვარ ათაბაგი. ვახუშტი ბაგრატიონის ცნობით, 1490 წლიდან კონსტანტინე ოფიციალურად შეურთგდა ქვეყნის ამ დაქუცმაცებას და ზავი დასდო როგორც კახეთის, ასევე იმერეთის მეფესთანაც და ყვარყვარ ათაბაგთანაც (18, გვ. 19). როგორც ჩანს, ესპანეთის მეფისა და დედოფლისათვის საქართველოს დაქუცმაცებულობა საიდუმლოდ არ ღარჩნებოდა. აქი ატყუებდნენ კათოლიკე ხელმწიფეები კონსტანტინე მეფეს: „განვიადეთ არც თუ მცირე ტკივილი, როცა გვიამბეს იმ წუხილის, მღელვარებისა და ხიფათის შესახებ, რომელსაც განიცდის თქვენი ბრწყინვალეობა ყოველდღიურად“. ამიტომაც, რომ საპასუხო წერილში იზაბელა და ფერდინანდი კონსტანტინეს სახელს დებენ არა როგორც მეფეთ-მეფეს და სრულიად საქართველოს მპყრობელს, არამედ — „ქართველთა საუკეთესო და უღირსეულეს იმპერატორს“, ე. ი. ქართველთა შორის უკეთეს და უფრო ღირსეულ მეფეს. ყურადღება უნდა მიექცეს იმ გარემოებასაც, რომ სხვა მხრივ საპასუხო წერილში შენარჩუნებულია ქართველთა მეფის იმგვარი დასახელება, რომელიც საქართველოდან გაგზავნილ წერილში იყო. ამის ასახვა მეფე კონსტანტინეს პანარატოვანად მოხსენიება, რაც შეესაბამება კონსტანტინეს მიერ გაგზავნილი წერილის რუსული თარგმანის «Константин панкратиос»-ს (13, გვ. 73, 79). არ არის ზუსტი ლ. ტარდის ცნობა, თითქოს ესპანეთიდან გამოგზავნილ წერილში ქართველთა მეფეს „კონსტანტინე პანკრატის“ უწოდებდნენ“ (10, გვ. 81).

ეს მიწერა-მოწერა საქართველოსა და ესპანეთს შორის ამ ორი ქვეყნისათვის ერთმანეთისაგან განსხვავებულ პოლიტიკურ სიტუაციაში ხდებოდა. თუ ეს ხანა საქართველოსათვის პოლიტიკური ერთიანობის საბოლოოდ დაქუცმაცების ხანა იყო, ამავე დროს იგი დაქუცმაცებული

ესპანეთის გაერთიანების ეპოქა იყო. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ესპანეთის გაერთიანება კასტილიის სამეფოდან დაიწყო სწორედ იზაბელა კასტილიელისა და ფერდინანდ არაგონელის შეუღლებით. ამიტომ უწოდებენ ამ წერილში კათოლიკე ხელმწიფეები თავიანთ თავს კასტილიის მეფესა და დედოფალს. ვფიქრობთ, რომ ქართველთათვის ესპანეთის სამეფო კარის გაძლიერების ეს სპეციფიკური ხაზი ცნობილია. ყოველ შემთხვევაში, იზაბელა კონსტანტინეს წერილში კასტილიის დედოფლად უნდა ყოფილიყო სახელდებული. ამას გვაფიქრებინებს კონსტანტინეს წერილის ჩვენამდე შემონახულ რუსულ თარგმანში დატული მიმართვა დედოფალ იზაბელასადმი: „თვითმაჟსობელ დედოფალსა და მეფეს ელისაბედეს; ესპანეთის ციხე-ქალაქისა და ყოველთა ქრისტიანეთა ზედა ღვთით დამტკიცებულს“. ტიტული „ესპანეთის ციხე-ქალაქისა ზედა დამტკიცებული“, რაც თარგმანია ძველი რუსულის «утверждаемого града испанейского» (18, გვ. 78). მიუთითებს ესპანელი დედოფლის კასტილიელობაზე, ღვთის წყალობით კასტილიის მფლობელობაზე, როგორც ეს საპასუხო წერილშია მითითებული („ფერდინანდი და ელისაბედი ღვთის წყალობით მეფე და დედოფალი კასტილიისა“). საქმე ის არის, რომ ესპანელი პროვინციის — კასტილიის სახელი წარმომდგარია ლათინური პასტილლუმ და ესპანური პასტილიო-დან (კასტილლუმ — გამაგრებული ადგილი; კასტილიო — ციხე-სიმაგრე). აქედან გამომდინარე, შეიძლება დავუშვათ, რომ „ლიტვის მეტრიაკი“ დატული თარგმანი კონსტანტინეს წერილისა ლათინური დედინდან უნდა იყოს შესრულებული. ვფიქრობთ, ლათინურ ენაზე დაწერილი წერილის რუსულად თარგმნისას შეიძლებოდა პასტილიის დედოფალი ესპანეთის ციხე ქალაქის დედოფლად გადაკეთებულიყო. გვაგონდება ივანე ჭავჭავაძის ვარაუდი იმის თაობაზე, რომ კონსტანტინეს წერილი დედოფალ იზაბელასადმი საქართველოშივე უნდა ეთარგმნათ ან დაეწერათ ლათინურიდან (14, გვ. 154).

ნილოსი და ზაპარბი. კათოლიკე ხელმწიფეთა წერილში კონსტანტინე მეფის დესპანებად დასახელებული არიან მონაზვნები ნილოსი და ზაპარბი. კონსტანტინე მეფის დესპანი ესპანეთში რომ მღვდელ-მონაზონი ნილოსი იყო, ეს კონსტანტინეს წერილიდანაც ჩანდა. ეს ნილოსი ქართველთა მეფის მიერ ჯერ ეგვიპტის ხელთანთან იყო მივლენილი, შემდეგ ესპანეთსა და იტალიაში გაიგზავნა. კონსტანტინე მეფე მას თავის „მოძღვრად და მესაიდუმლიედ თვლის“. მონაზონ ნილოსს მოახსენიებს საპასუხო წერილში რომის პაპი ალექსანდრე VI: „თქვენის ელჩის, საყვარლის შვილის, ნილო მონაზონისაგან მივლეთ თქვენი წიგნი“ (4, გვ. 84). პაპი მონაზონ ნილოსს სარეკომენდაციო წერილსაც აძლევს, რომელშიაც ის უბრძანებს ყველა მის ქვე-

შევრდომთ, ხელი შეუწყო ქართველთა დესპანს. პაპი მას უწოდებს „წმინდა-ბასილის წესის მონაზონს“ (4, გვ. 87). კონსტანტინეს წერილი ძველ რუსულ თარგმანში ამ ნილოსს ეწოდება Корнил (18, გვ. 74). ივანე ჭავჭავაძის წინაშეა, რომ „კორნილიოს“ რუსული თარგმანის დამახინჯება უნდა იყოს და წარმომდგარი იქნება „კვრ-ნილოს-“ითგან... როგორც რუსული საბუთების ენაში მიღებული იყო“ (17, გვ. 152). ესპანეთიდან მოწერილი წერილი კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ ქართველ დესპანს სახელად ნილოსი (ნილო) ერქვა.

ამ წერილში ნილოსთან ერთად ქართველთა დესპანად დასახელებულია ზაპარბი. არასწორი ფორმითაა ეს სახელი დამოწმებული ლ. ტარდის მიერ: ზაპარბიში (10, გვ. 81). ეს მეორე დესპანი არც კონსტანტინეს და არც პაპის ალექსანდრე VI-ს წერილში არ იხსენიება. მიუხედავად ამისა, ზაპარბი დესპანის არსებობაში ეჭვს ვერ შევიტანთ. ის გარემოება, რომ მონაზონ ნილოსს ახლდნენ თანმხლები პირნი, ორგანიზაცია აღნიშნული პაპის სარეკომენდაციო წერილში: „...საგანგებოთ ვუბრძანებთ ყველა ჩვენს ქვეშევრდომს კაპიტანთ, ჩვენის ჭარბს უფროსთ, გარეთვე ეპისკოპოსთ და საკათედრო ეკლესიის კაპიტულთა და ყველა წესის მონაზონთა, რათა ნება მისცეთ, ზემოხსენებულმა ძმამ ნილოსს ყველა თავისი ბარგით და თანმხლებლებით, შევიდოს უშიშრად და თავისუფლად წასვლა...“; „...ვუბრძანებთ ყოველსა და თვითუფლს ჩვენს... ქვეშევრდომ ძმათა... მიიღოთ ხსენებული მონაზონი ნილო ყველა თავისი მხლებლებით ჩვენს ქალაქებსა და ქვეყნებს...“ (4, გვ. 87).

ერთ გარემოებას კიდევ უნდა მივცეს ყურადღება. წერილში ფერდინანდი და იზაბელა კონსტანტინე მეფის ატყობინებენ: „მივიღეთ თქვენი წერილები...“ როგორც ცნობილია, პოლონეთის არქივიდან ჩვენამდე შემონახულია კონსტანტინე მეფის მიერ ესპანეთში გაგზავნილი ერთი წერილის თარგმანი, ხომ არ შეიძლება ვფიქროთ, რომ მეორე წერილის გაგზავნა ესპანეთის სამეფო კარზე სხვა დროის ამბავია და მისი მითანი აქვე დასახელებული დესპანი ზაპარბი უნდა იყოს. ამგვარი ვარაუდი არ იქნება სარწმუნო. საქმე ის არის, რომ ესპანეთის სამეფო კარზე ქართველ მეფეებს სხვა დროსაც რამდენიმე ენაზე შედგენილი წერილები ერთდროულად გაუგზავნიან. ასე მაგალითად, ქართლის მეფის სიმონ პირველის მიერ ესპანეთის მეფის ფილიპე მეორისადმი ერთდროულად რამდენიმე ენაზე იყო გაგზავნილი წერილები. ეს წერილები ინახება სიმაქის არქივში (ე. ლეგა, 708). ქართველ დესპანს ნილოსს ესპანეთის დედოფლისადმი კონსტანტინე მეფის წერილები რომ მიჰქონდა, ესიც დადასტურებულია კონსტანტინეს წერილით: „მაშინვე საჭაროდ თქვენს მეუფებასთან დაბეჭდილი წერილებით, მოძღვარს და მესაიდუმლიე ჩემი, იგივე მღვდელ-მონაზონი კირ-ნილო გამო-

გზავნით. წერილებს გარდა სხვა სიტყვიერ ჩვენს გულის ნაღებსაც გაიგონებთ მისგან“. და ბოლოს, ფერდინანდი და იზაბელა თავიანთ სა- პასუხო წერილში ნილოსსა და ჯაქარიას ერთად ასახელებენ და მათთან ერთდროულად შეხვედ- ასაწე ლაპარაკობენ.

კათოლიკური რწმენა. ესპანეთის კათო- ლიკ ხელმწიფეები ქართველთა მეფეს ქრისტიან- ნული რელიგიისადმი თავაწნარულ სამსახურს უწონებენ: „ჩვენ ძლიერ გვახარებს, უწინარეს ყოვლისა, თქვენი რწმენა, რუდუნება და დაცვა კათოლიკური რელიგიისა“; „მოწყალებ ღმერთი აღსაღებებს ამას, თუ თქვენც ბრწყინვალეობა მომავალშიც, ისე როგორც დღეს... მგზნებარე სულით იღვწივს კათოლიკური რწმენის დაცვი- სა და განდიდებისათვის“.

იზაბელა კითხვა: „კათოლიკურ რელიგიასა“ და „კათოლიკურ რწმენაზე“ ამ წერილში ზო- გადად ქრისტიანული რელიგიის, გეშმარტის, სა- ყოველთაო ქრისტიანული რწმენის მნიშვნელო- ბითაა ლაპარაკი, თუ მასში კონკრეტულად კა- თოლიკური ქრისტიანობა იგულისხმება? ვფიქრ-ობთ, არ შეიძლება ესპანელ ხელმწიფეთა წერილში საკუთრივ კათოლიკური რწმენის ხაზგა- ხმის უარყოფა. ფერდინანდი და იზაბელა ესპა- ნეთის ისტორიაში კათოლიკე ხელმწიფეებად არიან მიჩნეულნი. დედოფალი იზაბელა ზედ- წოდებით „კათოლიკე იზაბელა“ იწოდებოდა. როგორც ზემოთ აღინიშნა, ამ მეფეთა დროს დაიწყო ე. წ. ინკვიზიცია ესპანეთში და ცეცხ- ლითა და მახვილით იქნა ჩახსობილი ყოველ- გვარი რელიგიური განდგომილობა. მეორე მხ- რივ, კონსტანტინე მეფის პოზიციაც იძლევა სა- შუალებას კათოლიკური რელიგიისადმი ერთგ- ვარ ორიენტაციას (თუ შემწყნარებლობაზე) ვი- ლაპარაკოთ. მართალია, ამის შესახებ არაფერია თქმული კონსტანტინე მეფის წერილის ძველ რუ- სულ ენაზე შესრულებულ თარგმანში, მაგრამ პაპის აღიქმანდრეს წერილიდან აშკარად ჩანს, რომ მეფე კონსტანტინეც პაპისადმი მიწერილი წერილით და მისი დესპანი ნილოსი პირადად ამ- უღვანებდნენ ორიენტაციას კათოლიკური აღმ- ხარებლობისადმი: „... მივიღეთ თქვენი წიგნი, რომელთაც სამოციქულო საყდრისა და ჩვენდა- ში აცხადებთ უდიდეს ერთგულებას და პატივი- სცემას...“. პაპის წერილიდან ჩანს, რომ კონს- ტანტინე მეფე რომის პაპს სიხოვს გაუგზავნოს ფლორენციის კრების გადაწყვეტილება, რომელ- საც თავის დროზე (1487-1488 წწ.) საქართველო- ს ეკლესიის წარმომადგენლებმა ხელი არ მო- აწერეს (8, გვ. 5-28; 7, გვ. 89), და აღუთქვამს მის დაცვას: „... თქვენის ორატორის ნილოსის პი- რით მევედრებით, თქვენს დიდებულებას გამო- ვუგზავნო სარწმუნოების შესახებ გადაწყვეტი- ლება, რომელიც ჩვენის წინამოსაყდრის, ნეტარ ხსენებულის პაპის, ცეცხვანი მეოთხის დროს იქ- ნა დადგენილი ფლორენციის კრებაზე და რო- მელსაც მსოფლიო ეკლესია თუ ლათინისა და

თუ ბერძნისა ერთანხება, რათა თქვენ და თქვე- ნი სამეფო მისი რწმუნებით ღირსი გახდეთ, სა- უკუნო ცხოვრებისა...“.

მიმოწერის შედეგები. ესპანეთის სამეფო კართან მიმწერას საქართველოს გართულებუ- ლი პოლიტიკური მდგომარეობის გამოსახწო- რებლად არსებითი შედეგი არ გამოუღია. სანატ- რესოა, გარდა იმ დოკუმენტებისა და დარი- გებებისა, რაც ესპანეთის მეფემ და დედოფ- ლმა კონსტანტინეს შემოუთვალეს, ფაქრობდნენ თუ არა ისინი საქართველოსათვის რაიმე ფორ- მით რეალურ დანაშარებაზე. ამ თვალსაზრისით ყურადსაღებია წერილის ერთი ფრაზა: „... სუ- ლიერი მგზნებარებითა და კმაყოფილებით აღ- გითქვამთ მოვისმართ ჩვენი ძალა, საშუალებანი, უფლებანი, სამეფო და მამულები თქვენი პა- ტივისა და სარგებლობისათვის...“, — წერდნენ კათოლიკე ხელმწიფენ კონსტანტინე მეფეს. რა იმალბრდა ამ სიტყვების მიღმა წერილიდან ძნელად ამოსაცნობია. საქმე ის არის, რომ არ- ხებით სახელმწიფოებრივ საქმეებზე აზრთა გა- ცვლა-განოცვლა ზეიბრი გზით წარმოებდა. კონსტანტინე ატყობინებდა იზაბელა დედოფალს: „წერილებს გარდა სხვა სიტყვიერ გულის ნა- ლებსაც გაიგონებთ მისგან (მონაზონ ნილოსისა- გან — ე. წ.), რადგანაც გზაზე მრავალი მტერი- ია“. მეფე და დედოფალიც უდასტურებენ კონსტანტინეს: „რაც შეეხება სხვა საკითხებს, რომელთა შესახებ მოხსენიებულმა ელჩებმა გვია- მბეს, ჩვენ მათ ვუპასუხეთ ვრცლად და დაწერი- ლებით“. რა უპასუხეს ესპანეთის ხელმწიფე-ებმა ელჩებს? რა ავშირი აქვს საქართველოს მძიმე პოლიტიკურ სიტუაციასთან ესპანეთის სა- მეფო კარის სურვილს, რომელზედაც მეფე და დედოფალი კონსტანტინეს ატყობინებდნენ: „არაფ- რი სურს ისე ძლიერ ჩვენს მეფეს ფერდინანდს, ვიდრე გარდასხას ჭარი აფრიკაში და შეუსვენებლივ იბრძოლოს კათოლიკური რწმენისათვის“? როგორი მიმართება შეიძლება ჰქო- ნდეს ამ განწარხანს კონსტანტინე მეფისა და აფრიკის ერთ-ერთი მამადიანი სულთანის, ეგვიპტის მამულს ხალიფა აზრაც სიფუად-დინ კაიტების მოლაპარაკებასთან? საქართველოს მე-ფეებს ეგვიპტის მბრძანებლებთან ხომ დიდი ხნის ურთიერთობა და მეგობრობა ჰქონდათ? კონსტანტინე მეფემაც ხომ აცნობა ამის შესახებ დედოფალ იზაბელას: „ახლა კი გავიგეთ და მტკიცე მივდივთ გვაქვს, რომ ჭეშმარიტი ღმერთი ჩვენი უღვწო აგაბრანელებზე გამარჯვებას მოგვანიჭებს. რომელ საქმისთვისაც ჩვენ ჩვენი მოძღვარი მღვდელ მონაზონი კირილოს ეგვიპტის სულთანთან ქაიროში წარგზავნეთ, რომელმაც ჩგი დიდი სიხარულით მიიღო. ჩვენ სხვა მხრივ ურწმუნოებთან საერთო არაფერი გვაქვს“! ამ განწარხანთა და ვარაუდთა ამოცნობა დღეისათვის ალბათ შეუძლებელია; ხოლო ესპანეთის მეფისა და დედოფლის სიტყვიერი დანაშარები არა თუ ჩვენამდე, თვით კონსტანტი-

ენ მეფემდე მივიდა თუ არა, ისიც კი არ ვიცით. საზოგადოდ კი, რა თქმა უნდა, ქართული სამეფო კარის ცდა დასავლეთ ევროპიდან არსებითი პოლიტიკური და სამხედრო მხარდაჭერის მოპოვებისა განუხორციელებელი ოცნება იყო. ევროპის თითოეულ ქვეყანას თავისი საკუთარი დამოკირებულიება ჰქონდა აღმოსავლეთთან, კერძოდ, თურქეთთან და საქართველოს მდგომარეობის გამოსასწორებლად საკუთარ პოლიტიკას ისინი ვერ შეცვლიდნენ. „დასასრულ, — რო-

გორც სავსებით სწორად აღნიშნავდა ივანე ვახიშვილი, — აღსანიშნავია, რომ საქართველოს პოლიტიკოსებს ესპანეთის სამეფოს სამხედრო ძლიერებაზედაც გადაპარბეული წარმოდგენა ჰქონდათ, ვერც ის გარემოება გაუთვალისწინებიათ, თუ რა დიდი მანძილსა და, მასადამე, რამდენი დაბრკოლების დაძლევა იყო საჭირო, რომ ესპანეთიდან კონსტანტინეპოლის წინააღმდეგ დაეწყათ ბრძოლა“ (16, გვ. 454).

მიმართებული ლიტერატურა:

1. ანტონიო დე ლა ტორე, დოკუმენტები კათოლიკე ხელმწიფეთა საერთაშორისო ურთიერთობის შესახებ, ტ. V, ბარსელონა, 1965 (ესპანურ ენაზე).
2. შ. ბროსე, საქართველოს ახალი ისტორია, პარიზი, (ფრანგულ ენაზე).
3. ჯ. ვათეიშვილი, „ორი იბერიისა“ და მათ მეგვიდრეთა წარმავლობის შესახებ, „კომუნისტი“, 5. VIII. 1984 წ.
4. შ. თამარაშვილი, ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის, ტფ., 1902.
5. კ. კეკელიძე, ხალხთა კლასიფიკაციის საკითხები ძველ ქართულ მწერლობაში: „ეტიუდები“, I, თბ., 1956.
6. კ. კეკელიძე, IV ს. საზღვარგარეთელი ქართველი მოაზროვნე და მოღვაწე: „ეტიუდები“, VI, თბ., 1960, გვ. 5-17.
7. ე. მამისთვალისშვილი, საქართველოს საგარეო პოლიტიკური ურთიერთობანი XV საუკუნის მეორე ნახევარსა და XVI საუკუნეში, თბ., 1981.
8. ო. ყუჟუშაძე, XV საუკუნის პირველი ნახევრის საქართველოს საგარეო პოლიტიკის

- ისტორიისათვის: „ქართული სამეფო-სამთავროების საგარეო პოლიტიკის ისტორიიდან“, I, თბ., 1970.
9. რ. სირაძე, წერილები, თბ., 1980.
10. ლ. ტარდი, უნგრეთ-საქართველოს ურთიერთობა XVI საუკუნეში, თბ., 1980.
11. Труды высочайше утвержденного вольного общества российской литературы, II, № 5, 1923.
12. „შარდენის მოგზაურობა“ (ფრანგულიდან თარგმანი, გამოკვლევა და კომენტარი მზია მგალობლიშვილისა), თბ., 1975.
13. ი. ცინცაძე, მასალები პოლონეთისა და საქართველოს ურთიერთობის ისტორიისათვის, თბ., 1966.
14. „ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები“, II, თბ., 1967.
15. შ. ძიძიგური, ბასკურ-კავკასიური პრობლემა, თბ., 1981.
16. ი. ჭავჭავაძე, ქართველი ერის ისტორია, ტ. III, თბ., 1966.
17. ი. ჭავჭავაძე, ქართველი ერის ისტორია, ტ. IV, თბ., 1967.

დასასრული იქნება



რევოლუსიამდელი თბილისის ოსური პერიოდიკა

ჩვენი საუკუნის დასაწყისში მეფის რუსეთმა საშინლად გააძწავა ურთიერთობა მცირე ერებს შორის. სხვადასხვა ერის წარმომადგენლების ერთმანეთზე წაყიდვის შავნელი პოლიტიკით, ხიშტითა და მუქარით, ძალად ახორციელებდა რუსიფიკაციულ პოლიტიკას. ცარიზმის უღელქვეშ საუკუნეობით იტანჯებოდა, აუტანელ მდგომარეობაში იმყოფებოდა რუსეთის პროლეტარიატი, რუსეთის იმპერიაში შეშავალი მრავალი ერი და, მათ შორის, ოსი ხალხიც.

1905-1907 წლების რუსეთის ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულმა რევოლუციამ გამოადგია არა მარტო რუსეთის მუშათა კლასი და ხოვლის გლეხობა, არამედ თავისუფლებისაკენ გზის მისცა და მის მოსაოვებლად ამოქმედდა ვანაპირა მხარეების მცირერიცხოვან ეროვნებათა რევოლუციურად განწყობილი ჯგუფები. მეფის რუსეთში, რომელიც უღმრთოდ და შეუბრალებლად უსწორდებოდა აჯანყებულ რაზმებს, ვერაფრით ვერ შეძლო აღიღვებულთა დაწყნარება, რევოლუციონერთა თავდადებული მოქმედებების ჩახშობა; პირიქით, მათში გაადვილა ეროვნული თავმოყვარეობა, ნაციონალური სულიკვეთება, პატრიოტული შემართება; სწორედ ამის საფუძველზე პროვინციებსა და მხეხვით დასახლებულ პუნქტებში თანდათან იღვიძებდა საუზუნეობით მიძინებული ნაციონალური კულტურის დარგობრივი კერები, ეფექტიანად ამოქმედდნენ მოწინავე საზოგადოების მესვეურები, რომლებმაც მოფიქრებული და საკმაოდ გამბედავი ნაბიჯი გადადგეს ხალხის უკეთესი მომავლის საკითხიდან.

1906 წლის რევოლუციამ, სხვა მცირერიცხოვანი ერების მსგავსად, ოსური კულტურის, ბელოვნებისა და ლიტერატურის განვითარებაზეც არსებითად დადებითი ზეგავლენა მოახდინა.

ოსი ხალხის მოწინავე ინტელიგენციას კარგად ესმოდა, რომ საზოგადოების განვითარების ერთ-ერთი მთავარი წინაპირობაა ძალა ბეჭდვითი სიტყვა, ყოველდღიური და პერიოდული პრესა, რომელიც გახულ საუკუნეებში, როგორც სამხრეთ, ისე ჩრდილო ოსეთისათვის მიუწვდომელი იყო. თუმცე საეკლესიო ხასიათის წიგნები ოსურად თარგმნილობდა რუსულიდან, ქართულიდან და იბეჭდებოდა არამარტო ოსეთში, არამედ საზღვარგარეთ, მოსკოვში, თბილისსა და ბათუმში.

თბილისში მცხოვრები ოსი ხალხის მოწინავე მოაზროვნენი და საზოგადოების მესვეურები ცდილობდნენ განვითარების სწორი მიმართულება მიეცათ ნაციონალური კულტურის ამა თუ იმ სახეობისათვის, შეექმნათ ქ. თბილისში ოსური კულტურის კერა, ცხადია თვითმპყრობელური მეფის რუსეთის პოლიტიკა ლეგალურად ამის საშუალებას არ აძლევდა.

ოსი ხალხის ჩრეულმა წარმომადგენლებმა 1906 წელს სოფელ ავჯალის მაზლობად, ტრიპლი მინდორში, ერთი უშეგლებელი კაცის ხის ქვეშ ნაღიში გამართეს. შეკრების მესვეურებს გადაწყვეტილი ჰქონდათ, რომ პირველ პლანზე დაეყენებინათ და ძირითადად ის საკითხები გადაეწყვიტათ, რომლებიც დიდი ხანია დღის წესრიგში იდგა. მაგრამ თავკაცებმა შეიტყვეს, რომ მათ ნაღიში ესწრებოდა ვინმე უცხო „სტუმარი“. უწოშოდ გამოათვრეს შემოგზავნილი საქმისანი და ამის შემდეგ შეუდგნენ აუცილებელი საკითხის განხილვასა და მის გადაჭრას. აირჩიეს საზოგადოების აქტივი, რომელთა შემადგენლობაში შედიოდნენ: ბიძინა ყორიევი, პეტრე თედეევი, ალექსანდრე თბილიშვილი, ნიკოლოზ ჯიორევი, ვანო აბაევი, თადეოზ ცხოვრებოვი, დიმიტრი ქოჩაევი, ყილციყო თამიშვილი და სხვ. საზოგადოების გამგეობაში შედიოდა შ.ნ. კაცი. აქტივმა გამოიტანა დადგენილება: ოსური ნაციონალური კულტურის განვითარების საქმისთვის დაუყოვნებლივ უნდა შეიქმნას „ოსური საგანმანათლებლო საზოგადოება“, რომელიც ხელმძღვანელობას გაუწევს ოსი ხალხის იდეურ-პოლიტიკური დარწმუნების საკითხს და ოსური კულტურის სხვადასხვა საჭირობათა საკითხებს.

გამგეობის წინაშე პირველ საკითხად იდგა ქ. თბილისში ოსური დაწყებითი კლასების გახსნა, ამ კლასებისთვის სასწავლო სახელმძღვანელოების შედგენა, ოსურ ენაზე ყურნალ-გაზეთების გამოცემა, ლექციების საქარო კითხვა, დრამატული კომედიების ჩამოყალიბება, სახალხო უნივერსიტეტის შექმნა, წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ჩამოყალიბება და სხვა.

1906 წლის ოქტომბრის დასაწყისში თბილისის გუბერნატორმა დაამტკიცა „ოსური საგანმანათლებლო საზოგადოების წესდება“. 1906 წლის 10 ოქტომბერს გაზეთი „კავკასიკაი ეთნ“ წერდა, რომ ქ. თბილისში დაამტკიცდა „ოსური სა-

გამოცემული საზოგადოება", რომლის მოვალეობას შეადგენს გაზეთებისა და მცირე მოცულობის წიგნების გამოქვეყნება.

თბილისში მცხოვრები ოსი საზოგადოების წარმომადგენლებმა 1906 წლის პირველ მაისს გაუბრუნებლად სახელზე შეიტანეს განცხადება, სადაც მოითხოვდნენ თბილისში მცხოვრები ოსი მოსახლეობისათვის ოსური გაზეთის დაარსებას. განცხადებაში ნათქვამია: „თბილისში მცხოვრები ოსი მოსახლეობის მოწინავე ინტელიგენციის სურვილია, რათა ქ. თბილისში ოსურ ენაზე იბეჭდებოდეს უკველკარიული სასწავლო და ილალად გასაგები პოლიტიკური გაზეთი და ცხოვრების სხვადასხვა საკითხების ამსახველი მცირე ფორმის წიგნები, რომელთა ძირითადი დანიშნულებაა: ოს ხალხს გააცნოს ადამიანთა საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრება, სასოფლო-სამეურნეო მრავალფეროვანი მოვლენები“.

გაზეთმა „ისარმა“ დაბეჭდა ცნობა, რომ პირველი მარტიდან „მიიღება ხელის მოწერა ოსურ გაზეთზე „ნოვ ცარდ“ (ახალი ცხოვრება); რომელიც კვირაში ორჯერ გამოვა. გაზეთის ფასი: წლით 4 მან; ნახევარი წლით 2 მან; სამი თვით 1 მ, ერთი თვით 50 კაპ.

წლიურნი ხელის მოწერნი წლის დამდეგს უფასოდ მიიღებენ ოს მწერალთა ერთ-ერთ ნაწარმოებს. ადრესი: ტფილისი, ორბელიანის ქუჩა № 88; რედაქტორი — გამოცემედი პ. თედეიძე“.

გაზეთი „ნოვ ცარდი“ ფორმითა და შინაარსით მტკიცედ იცავდა სოციალ-დემოკრატიულ ტრადიციებს. იგი უკველკარი შეიშისა და მორიდების გარეშე, მედგარად და შეუპოვრად ილაშქრებდა არსებული წესწყობილების წინააღმდეგ: ამხელდა და ამოთრახებდა ხელისუფლების შავხელ: განჯრახვებს, რითაც თავის მკითხველს რაზმავდა იდეურ-პოლიტიკურად, უნერგავდა ბრძოლის სტიმულს.

რევოლუციურად განწყობილ რედაქციის მუშაკებს სწამდათ და სჯეროდათ, რომ მეფის რუსეთის ხელისუფლების უკველი ღონისძიება საზოგადოების საწინააღმდეგოდ არის მიმართული; ამიტომ გაზეთის თითქმის ყველა ნომერში მოავრცობს საწინააღმდეგო წერილები და კორესპონდენციები იბეჭდებოდა. გაზეთმა განსაკუთრებით გამაზავილა ყურადღება სახელმწიფო სათათბიროზე (დუმაზე); იგი ილაშქრებდა ასეთი სათათბიროების წინააღმდეგ და საზოგადოებას მთელი ხმით ამცნობდა, რომ სახელმწიფო სათათბიროები — პირველიც, მეორეც და მესამეც მხოლოდ ხალხის თვალის აბეჭვა და მოტყუებაა და სხვა არაფერი. ასეთი კრიტიკული წერილების გაცნობის შემდეგ ოსეთის მუშათა კლასი და სოფლის გლეხობა, მართლაც, სახელმწიფო სათათბიროსაგან კარგს არაფერს მოელოდა.

ამვე გაზეთში იბეჭდებოდა სახელმწიფო

სათათბიროს მინისტრების გამოსვლები და იქვე რედაქციის დასკვნები. მოხსენებათა გამო. საკითხის ამ ფორმით განხილვა ხელს უწყობდა მოსახლეობის პოლიტიკურად გათვითცნობიერებას.

გაზეთი „ნოვ ცარდი“ აკრიტიკებდა კადეტებს, მემარჯვენეებს და სხვადასხვა ბურჟუაზიულ დაჯგუფებებს.

გაზეთის ფურცლებზე ხშირად აშუქებდნენ ოსი, ქართველი და რუსი მუშათა კლასისა და სოფლის გლეხობის უმწეო მდგომარეობას, რომ „მუშათა კლასი და სოფლის გლეხობა, რომლებსაც ერთი გოჭი მიწა არ გააჩნიათ, ძალუწებურად მიწის მფლობელებისგან იღებენ მიწის ნაკვეთს დასამუშავებლად, ამუშავებენ, მოჰყავთ მოსავალი და რაც მოჰყავთ, იმისი უმეტესი ნაწილი მიაქვს „თვითონ მიწის მფლობელს“.

„ნოვ ცარდი“ მკითხველებს მოუწოდებდა ბრძოლისაკენ თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის მოსაპოვებლად. ამ პერიოდისათვის საკმაოდ აღიარებული მწერალი და საზოგადო მოღვაწი, ფურხანისტი და პუბლიცისტი პეტრე თედეიძე გაზეთის ერთ-ერთ ნომერში წერდა: „დროა ოსმა მშრომელმა შეიგნოს, ვინ არის მისი მტერი და ვინ არის მისი მოყვარე. მაშინ მეფის მიერ უნაიადაგო დაპირებების იმედი აღარ ექნებათ და ერთიანი კავშირით, ძმური გაგებით, ვაჟაკური შემართებით აღაშინოს თავისუფლების მოსაპოვებლად მოგვადნილ და აზვითებულ ტალღებს წუთითაც აღარ ჩამორჩებიან“ („ნოვ ცარდი“, 1907, № 47).

— დაქსაქებ და იბატონე, — ასეთი იყო მეფის მოხელეების დევიზი და ისინიც ამ დევიზს მონდომებით მისდევდნენ. „ნოვ ცარდი“-ს (№ 28) მოწინავე მკითხველს ატყობინებდა, რომ „ვინც მეფის მოხელეების პოლიტიკა იცის, ის უშედეგოდ აღარ დაიბრუნებს იტყვის მის სახელს, ვინც ოსებსა და ქისტებს შორის ცეცხლის ალი გააღვია... მაგრამ თვითმპყრობელური ხელისუფლება მეფის დროშაზე მდგომი კანონების შენარჩუნებაზე ოცნებობს, მცირე ერებს ერთმანეთს ანოცინებენ“.

მეფის მოხელეების საწინააღმდეგოდ დაიბეჭდა კიდევ რამდენიმე მნიშვნელოვანი წერილი: „ჩვენი სოფლის მოხელეები“ (№ 18), „ვინ არის დამნაშავე“ (№ 48), „როკის ხეობაში“ (№ 57), „ბრძანება“ (№ 47) და სხვა.

ასეთი გამამართლებელი წერილების გამოქვეყნების შემდეგ უშუალოდ არ ჩერდებოდნენ თვითონ მეფის მოხელეებიც, თავის გასამართლებელ კორესპონდენციებს აწვდიდნენ გაზეთის რედაქციას. რედაქცია, ცხადია, ზოგს აქვეყნებდა და რომლის გამოქვეყნებაც ვერ შესძლო, იმათ ერთდროულად პასუხი გასცა გაზეთის ნაწი ნომერში.

გაზეთ „ნოვ ცარდი“-ის თითქმის ყველა ნომერში იბეჭდებოდა მავნე ალათ-წიგნების წინა-

აღმდეგ მიმართული კორესპონდენციები და წერილები.

განსაკუთრებული ყურადღება გამახვილებული იყო ხალხმრავალ ქელებზე. ოპან, როგორც ღარიბი არ უნდა ყოფილიყო, უკანასკნელ საარსებო ლუკმასაც არ იშურებდა მიცვალებულის სახელის მოსახსენებლად და დიდ ქელებს მართავდა; მიცვალებულის დამარხვის შემდეგ პირისუფალნი აუტანელ მდგომარეობაში აღმოჩნდებოდნენ ზოლზე. ოსი ხალხის მოწინავე ინტელიგენციამ, აღნიშნული გაზეთის მეშვეობით, მკაცრი პროტესტი გამოუცხადა ზიანის მომტანი ადამიანების დამცველებს.

გაზეთის აგტიკაციამ დადებითი შედეგები მოახდინა. სოფლებში აკრძალეს ქელების გადახდა. ვინც საზოგადოების დადგენილების წინააღმდეგ გამოდიოდა, აჯარმობდნენ.

არანაკლები ზიანი მოქმედდა ოსი ხალხისთვის ირანს, ანუ ურჯათს. ოსი კაცი ურჯათის ალების გარეშე ქალიშვილს არ ათხოვებდა და თუ გაათხოვებდა, თანახმადილები დასცინოდნენ.

გაზეთმა „ნოვ ცარდ“-მა მიწნად დაიხსია ყურადღება გემახვილებინა ამ საკითხზეც. იბეჭდებოდა კორესპონდენციები, ფელეტონები, კარიკატურები. ამ წერილებიდან ყველაზე დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა პირველი ოსი დრამატურგი ქალის, ოსური კლასიკური ლიტერატურის ერთ-ერთი აქტიური წარმომადგენლის როსა ქურჩისოვას პუბლიცისტურ წერილს „ოს ქალიშვილებს“, რომელიც დაიბეჭდა „ნოვ ცარდ“-ში 18-ში. ნიჭიერი ქალი მოუწოდებდა, უფლებებო და ჩაგრულ ქალებს ხმა აემაღლებინათ საზარელი ადამიანის წინააღმდეგ. „ქმარა, ქმარა, ქალიშვილებო, ამდენი მოთმენა! დროა. ვეძებოთ ჩვენი თავისუფლებას! შევსპოთ ურჯათის ადამი, ნულარ ვაძღვეთ ჩვენზე — ადამიანებზე ვუპრობის უფლებას, სწორედ ამ ადამიანებზე შეურაცხყო ჩვენი სახელი“. და იქვე: „საკუთარ მამას გაუბედეთ და პირდაპირ უთხარით: მამაჩემო, მე ხომ შენი ღვიძლი შვილი ვარ, მაშ მონახვიოთ რატომ მყიდის“ (გა. „ნოვ ცარდ“. № 18).

ამავე თემაზე გაზეთში ვრცელ წერილის ათვსებს მწერალი და საზოგადო მოღვაწე ელბაზდოყო თენგიათი, რომელმაც რ. ქურჩისოვას წერილი დადებითად შეაფასა და თვითონაც სასტიკად გაილაშქრა დროშოქმული ადამიანების დამცველების წინააღმდეგ.

გაზეთ „ნოვ ცარდ“-ის დამსახურებად უნდა ჩითვალოს ის, რომ მან პირველად შიხს სინათლე აჩვენა კოსტა ზეთაგუროვის იმ ლექსებს, რომლების დაბეჭდვის უფლებასაც მეფის ცენზურა არ იძლეოდა; — ეს ლექსებია: „ქარისკაცი“, „მოთქმა“, „ღამთი და მგელი“ და სხვ.

გაზეთმა დაბეჭდა ოსური პროზის ერთ-ერთი ფუძემდებლის სეკა გადიევის მოთხრობები „იოსა“ და „წაღდა“. ამ გაზეთში იბეჭდებოდა თარგმნილი ნაწარმოებები; აღ. ყაზბეგის „ნინა“ და ანდერსენის მოთხრობა „ჩიტის სიმღერა“.

გაზეთმა თავის გარშემო შემოკრიბა ასაკოვარდა ოსი ლიტერატორები ცომაყ გადაიყო, გორგო მალიევი, შამილ აბაგვი, დავით ანდრეი გულიევი, რუთენ გაგლოევი, ელბაზდოყო ბირბაგვი და სხვები.

გაზეთი „ნოვ ცარდ“ უყურადღებოდ არ ტოვებდა ოსეთის სოციალურ-ეკონომიურ მდგომარეობას, სოფლის მეურნეობას, განათლებას და სწავლა-აღზრდის საკითხებს. აღნიშნული საკითხების გარშემო მასალას გაზეთის თითქმის ყველა ნომერიში შეხვედებოდა.

თბილისის ოსურმა გაზეთმა „ნოვ ცარდ“-მა ათი თვე იარსება და მოასწრო მხოლოდ 70 ნომრის გამოშვება, მაინც უნდა აღინიშნოს, რომ გაზეთი თავისი თემატიკითა და შინაარსით იყო მიტად პროგრესული იდეების მატარებელი, აქტიურად ეხმარებოდა ყოველდღიურ აქტუალურ საკითხებს ოსეთის ყოფა-ცხოვრებადნ. თბილისის ოსური გაზეთი ერთ-ერთი დიდი მოვლენა იყო ოსი ხალხის ცხოვრების ასახვისა და კულტურის განვითარების სფეროში.

თბილისის ოსური გაზეთის „ნოვ ცარდ“-ს შემდეგ მოწინავე საზოგადოების პროგრესულმა წარმომადგენლებმა კვლავ რამდენჯერმე დასვეს საკითხი ზემდგომი ორგანოების წინაშე გაზეთის გამოცემის თაობაზე, მაგრამ შედეგს ვეღარ მიაღწიეს. კერძოდ, 1908 წლის 12 სექტემბერს გაზეთ „მირანი“ ვითხოვლობთ: „ოსური გაზეთი. რ. გაგლოევს აუღია ნებართვა ყოველ-კვირულ ოსურ გაზეთის „ვადინდ“-ის (სტვირი) გამოსაცემად“.

გაზეთი შეიძლება გამოიცა კიდეც, მაგრამ ჭრჭერობით მის გზა-კვალს ვერ მივაგნით.

ოსური კლასიკური ლიტერატურის ბრწყინვალე წარმომადგენელი არსენ ბორისის ძე ქოცოევი (1872-1944), მართალია, წარმოშობით ჩრდილო ოსეთიდან იყო, მაგრამ წლების მანძილზე ქსნისა და ლეხუის ზეობაში ცხოვრობდა და პედაგოგიურ მოღვაწეობას ეწეოდა.

ოსური სიტყვის ოსტატი 1909 წელს ჩამოღის თბილისში, ჩამოხვლისთანავე უკვე შეიძლება თბილისში მცხოვრებ ოს ინტელიგენციას, თბილისის „ოსურ საგამომცემლო საზოგადოებას“. საზოგადოებამ მას დაავალა, ოსი ინტელიგენციის სახელით დაეწერა მოთხოვნა თბილისის გუბერნატორისადმი, რათა ნება დაეროთ ოსურ ენაზე გაზეთის ან თურნალის გამოცემისა. ა. ქოცოევმა დაუყოვნებლივ დაწერა ასეთი მოთხოვნა. უფრო მოწინააღმდეგეობადა მთიანეთი თურნალი და განცხადებით მოითხოვა თურნალის გამოცემის უფლება.

ამის შესახებ თბილისის გუბერნატორი ატყობინებს წერილობით ბეჭდვით საქმეების მთავარ მმართველს: „Сам от себя разрешил Коцюеву издавать журнал «Афсир» по следующей программе: 1) руководящие

статии, 2) стихотворения, новеллы, рассказы, 3) статьи научного содержания, статьи по вопросам общественным, политико-экономическим, сельского хозяйства и гигиены, 5) хроника, 6) обзор печати, 7) смесь, 8) библиография, 9) объявления» (ЦГИА Груз. ССР, ф. 3115, ез. хр. 192, п. 3).

შურნალ „აფხიზია“ („თავაფი“), იარსება მხოლოდ სამი თვე, მაგრამ ამ დროის განმავლობაში მოასწრო თავის გარშემო შეპყრობა ოსი ლიტერატორები, მწერლები და საზოგადო მოღვაწეები და თავისებური დახმარება აღმოეჩინა მათთვის. ამ შურნალში დაიბეჭდა ოსური კლასიკური ლიტერატურის ბრწყინვალე წარმომადგენლების: მისი რედაქტორის არსენ ჭოცოევის, დავით ყოცოევის, ზოს თლათოვის, ეფიმი გულიევის, თათა რამონოვის, ელბაზდუყო თმენოვის და სხვათა ნაწარმოებები.

შურნალის ტირაჟი დასაწყისში მხოლოდ 800 ეგზემპლარია იყო, შემდეგში მკითხველთა ოსოვანი შურნალის ტირაჟი გაიზარდა 800 ეგზემპლარამდე. გამოვიდა შურნალის მხოლოდ 14 ნომერი, მისი დახურვის მიზეზი დაუდგენილი არ არის;

შურნალის რედაქტორი არსენ ჭოცოევი მეფის მოხელეებმა აიძულეს ბოლო მეთოთხმეტე ნომრის მოწინავეში დაეწერა გამაფრთხილებელი წერილი იმის შესახებ, რომ თითქოს თბილისში ოსი ასოთამყუთებელი არ არიან და ამის გამო შურნალის გამოსვლა დროებით შეწყდება. აღნიშნული ფაქტის დასადასტურებლად ამ ათი წლის წინ შეგვდიო შურნალ „აფხიზიის“ თანამედროვეებს ვასილი გიორგის ძე ცაბაევს და გიორგი ბესარიონის ძე ჭოცოევს, რომლებმაც გადმოამცეს, რომ შურნალს სტამბის კარგად მცოდნე მუშაკები ემსახურებოდნენ. ესენი იყვნენ ნიკო და დიმიტრი ჭოცოევი. დიმიტრიმ ბოლო წლებში ქალაქი მიატოვა და სოფლად გადასახლდა საცხოვრებლად. მაგრამ ნიკო ჭოცოევი იმ სტამბაში, სადაც ოსური შურნალი გამოდიოდა, 1920 წლამდე იმუშავა.

თბილისის ოსური შურნალის გამოჩენა დიდი მოვლენა იყო რევოლუციამდელი პერიოდის ოსეთის კულტურის სფეროში. აქი შურნალის პირველი ნომრის მოწინავეში რედაქციაც პირდებოდა ოს ხალხს, რომ შურნალში გაშუქებული იქნებოდა ოსეთის ყოფაცხოვრების თითქმის ყველა აქტუალური საკითხი, რომ მთავრობამ ნება მისცათ გაზეთის ან შურნალის დაარსებისა და თბილისის ოსურმა საგამომცემლო საზოგადოებამ შურნალის დაარსება იჩინა, ამის გამო შურნალმა „აფხიზია“ ოს მკითხველს გაზეთის მაგიერობაც უნდა გაუწიოს. ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ამ წერილს მკითხველი დიდი აღტაცებით

არ შეხედებია, ვინაიდან იგი ლიბერალური ხასიათისა იყო. რედაქცია მკითხველებს ამცნობდა, რომ შურნალი არც ერთ პარტიულ ემბრობა, რომ იგი ლიტერატურულია მხოლოდ ეროვნული ხაზითებით. ვფიქრობთ, შურნალის გაუქმების ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი მისი ლიბერალობაც უნდა იყოს.

მაგრამ ისიც საყურადღებოა, რომ შურნალში ზშირად იბეჭდებოდა პროგრესული იდეებით გამსჭვალული სხვადასხვა ფორმისა და შინაარსის ნაწარმოებები, რითაც იგი ბევრად მაღლა იდგა მის წინამორბედ პირველ ოსურ შურნალ „ზონდ“-ზე („ჭუჟა“), რომელიც ვლადიკავკაზში გამოდიოდა.

შურნალმა მიზნად დაისახა მხარში ამოღვამოდა სოფლის გლეხობას და სათანადო კონსულტაციები ეწია, რათა როგორმე შეემსუბუქებინა მათი აუტანელი მდგომარეობა. შურნალის სოფლის მეურნეობის განყოფილებას ხელმძღვანელობდა თბილისელი ოსი სწავლული, აგრეთვე თათა რამონოვი, რომელმაც ამ საკითხებზე შურნალში რამოდენიმე მცდელობა წერილი დაბეჭდა („ბალი“ №8, „მიწ“ №18, „მეწობა“ №8).

შურნალის ძირითადი დანიშნულება მაინც მხატვრული ნაწარმოებების ბეჭდვა იყო. შურნალში გამოქვეყნდა არ. ჭოცოევის „გიგოს აღდგომა“, „ხანიფა“, ზოს თლათოვის თქმულება „ვის ელოდება ქვეყნის ღამაში ასული“ (№1), ეფიმი გულიევის მოთხრობა „წიგნი“ (№11), ელბაზდუყო თმენოვის მოთხრობა „პურისმჭამელი“, გაგუტ გურიევის ლექსი „კოსტა“, ლენა ჭოცოევის მოთხრობა „მძიმე შრომა“, „აფხიზია“ დაბეჭდა ოსურად თარგმნილი მხატვრული ნაწარმოებები: ლ. ნ. ტოლსტოის მოთხრობა „სოფლიოს ერთი დღერთი ჰყავს“, მისივე „სიმართლე არ იკარგება“, ვ. ბარნოვის მოთხრობა „ხანის შვილი“, ა. ყაზბეგის „ბერდია“.

შურნალ „აფხიზია“ დიდი წვლილი მიუძღვის ოსური ლიტერატურის კრიტიკის დასაბამის დასადგენად, ვინაიდან ოსურ ენაზე ლიტერატურულ-კრიტიკული წერილები პირველად ამ შურნალის ფურცლებზე დაიბეჭდა. მაგალითად, შურნალის №11 გამოქვეყნდა გაგლოითის რეცენზია, სადაც განხილულია სტეფანე მამიათის მიერ ბათუმში გამოცემული ოსური დაწყებითი კლასიკის სასწავლო წიგნი. რეცენზიები დაბეჭდეს აგრეთვე გიორგი ცაგლოვმა, არსენ ჭოცოევმა, ალექსანდრე თბილიშვილმა და სხვა ავტორებმა.

დასასრულ უნდა აღინიშნოს, რომ რევოლუციამდელი პერიოდის თბილისის ოსურმა საგამომცემლო საზოგადოებამ და თბილისის ოსურმა პერიოდიკამ დიდი სამახსოვრო გაუწია ოსურ კულტურას, ხელოვნებისა და ლიტერატურის განვითარებას.

ბეჟან ნამიჭეიშვილი

„პარპლ დაკვირდით პრემანოს, აღაპიანგო!“

სიტყვებით, წერილის სათაურად რომ გამოვიტანეთ, ამთავრებს თეიმურაზ ლანჩავა ნახევარზღაპარს „სიზმარეთი იღვიძებს“, რომელიც შესულია მწერლის წიგნში „ვილაც იძახდა ჭიშკართან“. ამ ნახევარზღაპრის გარდა წიგნში კიდევ 18 მოთხრობაა. რამდენიმე მოთხრობა ერთ რკალშია მოქცეული, დანარჩენი ცალკე დგას და თითქმის არაფერი აკავშირებთ ერთმანეთთან, მაგრამ წიგნს ერთი საერთო დასაურდენი მაინც აქვთ — ეს არის ავტორის უდავო ნიჭიერება, რაშიც მკითხველი თვითონვე დარწმუნდება წიგნის გაცნობისას.

მოთხრობები „ვასო ჭლიკაძის შუადღე“, „ვილაც იძახდა ჭიშკართან“ და, მეორეს მხრივ „ჭინკა“ და „სიზმარეთი იღვიძებს“ ნათლად აღსატურებენ ზემოთქმულს.

„ვასო ჭლიკაძის შუადღე“-ში ავტორმა კარგად დაგვანახა ერთი არცთუ ნიჭიერი შემოქმედის ცხოვრება, რომელსაც ეცნაა საიუბილეო თარიღი უსრულდება და სურს ახლა მაინც გამოიჩინოს რამეთი თავი, ქვეყანას შეახსენოს თავისი არსებობა, მაგრამ იგი მთელი მისი ნაშრომდარით ხალხის თვალში უფრო უსუსური და სასაცილო ჩნდება: „12 საათსა და 10 წუთზე, როდესაც სტუმრები ეზოში გამოეფინენ და სავსე მთვარის შუქზე იპაურობა თავიანთი ლანდებით აპირედეს, ვასო ჭლიკაძე უკვე 50 წელს გადაცილებული იყო, სინანულით დასჩერებოდა თავის ჩრდილს და გრძნობდა, რა უმწეო და უსუსური ჩანდა იგი ამოდენა მთვარის ქვეშ“.

სულ სხვა, გამორჩეული ოსტატობით გაღმავცა სათქმელი მწერალმა მოთხრობაში „ჭინკა“. მოთხრობა იწყება გიორგიობისთვის წვიმიანი საღამოს აღწერით.

საწოლზე გაშოტილ კაცს, რომლის სახელსა და გვარს ავტორი არ აკონკრეტებს, თავზე

დაადგება ჭინკა. მოთხრობის დასაწყისშივე ჩანს რომ ამ ჭინკას ერთხელ უკვე უცდუნებია კაცი, უზიარებია უდარდელი ცხოვრებისათვის, ჩაუფლავს მეშინაობის ჭაობში, ციხეშიც მჯდარა. მოთხრობის გმირი ვერ გამოდგა პრინცი. პული და გამბედავი, კვლავ ჭინკას ცდუნებას აჰყვა და ისევ გადაეშვა უსინდისობის და გარყვნილების მორევში.

„— იარე! — უბრძანა ჭინკამ.

— შეძინება! — დამთქნარა კაცმა.

— თვალდახუჭულმა იარე!

— ვერ შევძლებ, — კიდევ დამთქნარა კაცმა.

— მთელი შენი ცხოვრება იგერ თვალდახუჭული დადიოდი და ახლა ველარ შეძლებ? —

— კიხერზე მოაქდა ჭინკა.

— დავიღალი, ძალიან დავიღაღლე — გული ამოუჭდა კაცს.“

ამ დილოგიდან კარგად ჩანს, რომ კაცმა რომელმაც ერთხელ უკვე მიჰყიდა სული დაუნდობელ ჭინკას, დაჰკარგა ყოველგვარი წინააღმდეგობის უნარი, ამიტომ იძულებულია იმავე ჭინკას ნება-სურვილზე იაროს, რაც მის დაღუპვას მოასწავებს. მწერალმა დაგვანახა, რომ საზოგადოებას არ პირდება მერყევი და უნებისყოფო აღაპიანგობა.

„— ჭინკააა!.. — იღრიალა კაცმა და გამოუდგა. ნელ-ნელა ეცლებოდა ძალა, გრძნობდა, როგორ ჩხვლეტდნენ ფეხის გულელები ძალები, ეკაწრებოდა მთელი სხეული. წვეთ-წვეთობით უონავდა სისხლი მისი სხეულიდან, მაინც გარბოდა უკან მოუხედავად, ტივილივით სავსე, ყველასაგან მიტოვებული“.

მიგვანია, რომ ეს მოთხრობა ერთ-ერთი საუკეთესოა მწერლის შემოქმედებაში.

ერთი შეხედვით თითქმის პატარა და უპრეტენზიო ნოველაში „სტუმრები“ მწერალმა ხა-

ტოვნად დაგვიხატა ის განუკითხაობა, რომელიც ზოგჯერ თან სდევს ჩვენს ყოველდღიურ ყოფას.

მოქმედება ზღვრება ერთ პატარა სოფელში, სადაც სტუმრად ჩამოდიან ვითომდა „დღივად აღამიანები“. მათ ჩამოსვლას მთელი სოფლის სარჩო-საბადებელი ეწირება. საქმეს ცდებოდა უამრავი ადამიანი, რომლებმაც ხეირიანად არც კი იცინა, ვის მასპინძლობენ. მოთხრობის ბოლოს ისიც ირკვევა, თურმე სოფლის ხელმძღვანელობასაც არ ცოდნია რიგაანად, ვის შედიოვს ამდენი დრო და ენერგია, ვისთვის დაეცარიელეს სოფელი მთელი ორი დღის განმავლობაში მუშა ხელისაგან. მოთხრობა მთავრდება სხარტად და ლაკონურად, ფინალში ნათლად ჩანს მთელი მოთხრობის დედააზრი.

„...რავა რა მატირებს, ვინ ვარ მე და რამ გაგვეყო ჩვენ, ერთი მუტა ქართველები, შენი სატირალი ვითომ მარტო შენ გეკუთვნის?“ — ასე ამთავრებს მოთხრობას „გასაჭირი“ თეიმურაზ ლანჩავა. ამ მოთხრობის მთავარი გმირი პეტრე მაჩაბაძე საინტერესო და სამაგალითო კაცია მთელი თავისი ცხოვრებით. მას, როგორც გამომცდელს, რომელსაც მისაღები გამოცდების დროს მეტირე მოვალეობა დაეკისრეს, ამ საქმით ფულის შოვნა და კარიერის შექმნა კი არ განუზრახავს, სურს კაცურად, სუფთა ხელებით დაეხმაროს კაცს, რომელსაც გადაუწყვეტია შვილი უმაღლესში მოაწყოს, შორეული მთიანი სოფლიდან გულანაზადი აუტრავს და უკან ვეღარ დაბრუნდება შერცხვენილი, თუ თავის მიზანს ვერ მიაღწევს... საჩუქარს კი, რომელიც აღექვანდრე ჩართოლანმა მიართვა, პეტრე სხვას ჩუქნის, რათა თავის სინდისთან მართალი იყოს.

დავუბრუნდეთ ნახევარზღაპარს „სიზმარეთი ილიდებს“. ვფიქრობ ეს ნაწარმოები იმის კარგი ნიმუშია, თუ როგორ უნდა იბრძოლოს მწერალმა ე. წ. ნეგატიური მოვლენების წინააღმდეგ.

„...ვისაც ანგელოსის ფრთები აქვს და მიწიერი ცოდვა არ ამძიმებს, ყველაფერს უპატრონებს, — წაიჩიფრიფა მუხლებზე დაცემულმა, წვერ-გაბანჯგულულმა საყდრის მოციქულმა, და პირჭკარი გადაიწერა...“

თეიმურაზ ლანჩავს მოთხრობებს აქვს მახვილგონივრული სიუჟეტური ქარგა, რის გამოც, როცა ამ რვაფორმიანი წიგნის კითხვას ამთავრებ, გეუფლება განცდა იმისა, თითქოს და ერთი ვრცელი რომანი წაგეკითხოს. ამ განცხადების საფუძველს გვაძლევს „თბილი დღის“ „ძველი ამბავის“, „ცხვარის“, „უცნობის“ და სხვა ნაწარმოებთა შინაარსი.

„თბილ დღეში“ საინტერესოადა დახატული სამი სხვადასხვა პროფესიის ადამიანის შეხვედრა. ისინი ერთმა ჩვეულებრივმა დღემ და-

კავშირა და გააცნო ერთმანეთს. არქიფო მკელაძე თერძია და რჩაიდან ამ დღითი ჯუღმოსული იმიტომ გამოსულა, რომ ცოლის და შინაბერა ცოლისდებს მისი ხელობის ერთდერთი ნიმუში — ბოხობი, მის დაუკითხვად დაუჭირათ და თავიანთი პალტოებისთვის შემოუყოლებათ. მოთხრობის მეორე პერსონაჟი ნესტორ კვინტარაძე გეოლოგია. ნესტორი მეოცნებე, თავის საქმეზე შეუვარებული კაცია, ერის მოყვარული და მოჭირანხული, იგი ეს-ესაა ბრუნდება რომელიღაც რაიონიდან და ტაქსის რიგში ეცნობა არქიფო მიქელაძეს. განსაკუთრებით საინტერესოდ არის წიგნში დახატული გურამის სახე. იგი ის ახალგაზრდა კაცია, რომელმაც თავისებურად გაილაშქრა ჯერ კიდევ არსებული უსამართლობის, მეშინაობის წინააღმდეგ. მან დღისით, მზისით ააფეთქა მომხეტელებსა და ცნობილი მექრთამის ძეგლი, რისთვისაც სასჯელი მოხდა და სწორედ დღეს ბრუნდება ციხიდან. ამ სამი პერსონების გაცნობა, ცოტა არ იყოს, უხერხული ვითარებით კი დიწყო, მაგრამ პატარა ბავშვის საფლავმა სამივეს შეახსენა, რომ ამ ქვეყანაზე არსებობს სიკვდილი, რომელიც ყველას კართან არის ატუსაღი, ამიტომ ადამიანებმა შიშალო რამაზე დავიღარაბა და ჩხუბი კი არ უნდა აუტეხოთ ერთმანეთს, არამედ ხელიხელს ჩაჰკიდონ და კაცურად განვლონ ისედაც ხანმოკლე წუთისოფელი.

„...თითოეული ჩვენგანი სიკვდილმა შეგვაშინა და დაგვაახლოვა. იმ პატარა საფლავმა სამუდამოდ დაგვიკარგა ფრენის ხალისი და მიწას მგვაჭაქვა. იმიტომ ჩავკიდეთ ასე ძლიერ ერთმანეთს ხელი, რადაცასი შეგვეშინა და ჩავებლაუქეთ ურთიერთს, თითქოს, ვიდაც უხილავმა იქითგენ მოგვინდომა გადაბირება, ჩავებლაუქეთ და გავამაგრეთ ერთმანეთი. ბავშვი, რომელმაც ფრენა მოინდომა, უხილავ ძალად ჩაღვა ჩვენს შორის, ჩაღვა და მივიწყებული ის გაგვახსენა, რისიც ასე ძლიერ გვეშინია ყველა ჩვენთაგანს...“

ვრცელ მოთხრობაში „ძველი ამბავი“ (სტუდენტური რვეულიდან) ნათლადაა ასახული ბრძოლა ძველისა და დრომოჭმულის წინააღმდეგ, მუშნი შეწირული წინ აღუდგა განუკითხაობას, რომელიც თითქმის ყველგან იყო გამეფებული და მათ შორის, იმ ინსტიტუტშიც, სადაც შეწირული სწავლობდა.

...ინსტიტუტიდან გარიცხული შეწირული ნავის მანქანაზე იწყებს მეშაობას. მკითხველს პირველად უცნაურად ეჩვენება მისი ეს მოქმედება, ისევე, როგორც უცნაურობად მიიჩნევენ მეგობრის. საქციელს ყოფილი თანაკურსელი ავთანდილ გოკიელი:

„...მუშაობა დავიწყე, — ამოილულულა მუშნიმ.

— მუშაობა?..

— პო!
— ასე უყვები? —
— დიახ, ნავის მანქანაზე, — ირონიულად ჩაიღიმა მუშინი.
— რაო? — სახეზე აღშფოთება დაეტყო გოგიელს.

— ძალიან საინტერესოა!
— რა, ბიჭო, საინტერესოა — ისე იუვირა ავთანდილმა, თითქოს მუშინი პეშვით ნაგავი ცხვართან მიუტანა და სახეში უნდა შეაყაროსო.

— ასეა, — უღარდელი კაცის ტონით თქვა მუშინი.

მერე გოგიელი იმუნჯივით იქდა, მუშინი კი ჰყვებოდა:

„—გამორბიან დიდები, პატარები, სახლებიდან და ეზოებიდან, გამოაქვთ ის რაც ზედმეტია, მოძველებულია, რაც აღარ გამოდგება, აყრიან მანქანებზე, იფერთხვენ ხელებს, წინსაფრებს და უხარიათ, რომ თავიანთი ჭუჭყი მოიცოდეს და ვიღაცას გაატანეს. იმაზე არ ფიქრობენ, მოვალე იყო თუ არა ის კაცი ვინც მათი ნაგავი გაიტანა, მთავარია, რომ თვითონ მოიცოდეს“.

...მკითხველი თანდათან რწმუნდება, რომ შეწირულის ყველა მოქმედება სამართლიანია, მართალია, იგი ხშირად აწყდება წინააღმდეგობებს, მაგრამ ბოლოს მაინც იმარჯვებს; მოთხრობის დასასრულს ჩვენ ვხედავთ გამარჯვებულ მუშინი შეწირულს, რომელმაც თავისი მოქმედებით დაარწმუნა ცირა, რომ იმ გზით სიარული, რომლითაც იგი აქამდე დადიოდა, არ შეიძლება. ცირა ჭაიანმა ბოლოს და ბოლოს ირგმნო ფასი ნამდვილი სიუყვარულისა, იგი გვერდში ამოუდგა მუშინი შეწირულს და გადაწყვიტა იცხოვროს მომხიბვლელი სიღარიბით“.

„ენგურის მშენებლობისაკენ მიმავალ ავტომანქანას მუშინი ხელი აუწია, ზოფერმა სწრაფადვე დაამუხრუჭა მანქანა და თავაწიანად ჰკითხა:

— საით?
— იქით, ძმობილო, იქით, საიდანაც სინათლის შუქმა უნდა იდინოს, — შეაგება შეწირულმა და ცირას მანქანის კაბინაში შესვლაზე მიეშველა“.

„ცხვარი“ — ეს მშვენიერი მოთხრობა გოგი ქავთარაძეს ეძღვნება. მკითხველს დიდხანს ემახსოვრება ოდელია ბურკაძე და მისი ოთხეუბი თანამგზავრი.

„უცნობში“ მწერალმა დიდი ტკივილით გადმოგვცა იმ ადამიანის განცდები, ვისაც მშობლიურ სოფელთან მისასვლელი გზები მოჭრილი აქვს.

მოთხრობის დასასრულს გიორგიმ, როგორც იქნა, მიაგნო პაპის საფლავს:

„საფლავის თავთან დადგმული ეკლარის ქვა შუაზე გაებზარა ქარსა და ყინვას, წვიმასა და თოვლს ყველაფერი ამოეშალა იმ ქვისაგან გარდა სახელისა...“

საუბედუროდ თუ საბედნიეროდ, იგივე სახელი ერქვა თვითონაც და ახლა მივიწყებული საფლავის წინ გაშეშებული იმ უთარილო და უგვაროდ დარჩენილ ქვას დამსგავსებოდა საკუთარ მამულში რომ ბედის ანაბარად მიატოვს“.

თეიმურაზ ლანჩავას მოთხრობები იმის კარგი ნიმუშია, თუ როგორ უნდა იბრძოდეს მწერალი ჩვენს ცხოვრებაში შემორჩენილი ნეგატიური მოვლენების წინააღმდეგ.

„რატომ ვაფასებ მე თეიმურაზ ლანჩავას როგორც მწერალს? ვაფასებ იმიტომ, რომ იგი ცხოვრებას უყურებს მწერლის თვალით!“ — ბრძანა ერთხელ მწერალთა კავშირის ქუთაისის განყოფილების საარჩევნო კონფერენციაზე, ბატონმა კონსტანტინე ლორთქიფანიძემ.

მკითხველსაც იმიტომ უყვარს თეიმურაზ ლანჩავა, რომ იგი ცხოვრებას მწერლის თვალით უყურებს!

იგი წერს იმიტომ, რომ ადამიანი ხვალ უკეთესი იყოს!



სოტა რამ „ცისკრის“ ახალგაზრდა ავტორებზე

მეცხველა გონაშვილი დაიბადა წითელწყაროს რაიონის სოფელ არბოშიში. 1977 წელს დაამთავრა თბილისის 77-ე საშუალო სკოლა. 1982 წელს — თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჟურნალისტიკის ფაკულტეტი.

1985 წელს გამოვიდა მისი ლექსების კრებული „უაყაჩოების კოცონი“.

მუშაობს ტელევიზიის საბავშვო პროგრამების მთავარ რედაქციაში რედაქტორად.

გეშან ნამიშვილი დაიბადა 1951 წელს ვანის რაიონში, სოფელ ზედა ვანში. 1977 წელს დაამთავრა ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის ისტორია-ფილოლოგიის ფაკულტეტი, ამჟამად მუშაობს საქართველოს მწერალთა კავშირის ქუთაისის განყოფილების კონსულტანტად.

„ცისკარში“ იბეჭდება პირველად.

ჩვენ მიხედვით: თბილისი, 380007, დადიანის ქ. № 2.

ტელეფონები: მთავარი რედაქტორი — 99-85-81, მთ. რედაქტორის მოადგილე — 72-26-82, პასუხისმგებელი მდივანი 72-48-75, მდივანი — 72-44-78, განყოფილებათა გამგეები — 72-26-35, პროზის — 72-26-80, „ცისკრის“ დამატება — 72-17-01, საკორექტორო — 72-47-62.

გადაეცა ასაწვობად 7. 01. 85 წ. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 10. 03. 86 წ. ქალაქის ზომა 70×108, ფიზიკურ ფორმათა რაოდენობა 10. პირობით ფორმათა რაოდენობა 11. სააღრ.საგ. თაბახი 15.85. შეკვ. 35. უე 04563. ტირაჟი 60.000.

საქართველოს კპ ცკ-ის გამომცემლობის სტამბა, თბილისი, ლენინის 14.
Типография издательства ЦК КП Грузии, Тбилиси, ул. Ленина. 14.

63/50



ფანდი 60 კპპ.

ინფანტი 76286

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-
ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ И
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ

«ЦИСКАРИ»

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ЦК КП ГРУЗИИ